

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
INSTITUT RUĐER BOŠKOVIĆ, ZAGREB**

Poslijediplomski interdisciplinarni sveučilišni studij
Zaštita prirode i okoliša

Dalia Matijević

**ETIKA INSTITUCIONALNE ZAŠTITE PRIRODE U HRVATSKOJ:
STUDIJA SLUČAJA NACIONALNOG PARKA „KRKA“**

Doktorska disertacija

OSIJEK, 2019.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

**Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Institut Ruder Bošković, Zagreb
Poslijediplomski interdisciplinarni sveučilišni studij
Zaštita prirode i okoliša**

Doktorska disertacija

Znanstveno područje: Prirodne znanosti
Znanstveno polje: Biologija

ETIKA INSTITUCIONALNE ZAŠTITE PRIRODE U HRVATSKOJ: STUDIJA SLUČAJA NACIONALNOG PARKA „KRKA“ Dalia Matijević, dipl. ing. biologije

Doktorska disertacija je izrađena na: Institut „Ruđer Bošković“, Zagreb i Nacionalni park „Krka“.

Mentor: doc. dr. sc. Jasmina Obhodaš;

Komentor: doc. dr. sc. Tijana Trako Poljak

Sažetak:

Svrha ovog istraživanja je bila cijelovito procijeniti i evaluirati učinkovitost sustava institucionalne zaštite prirode te utvrditi njegov doseg, fokusiranost i opravdanost, s ciljem da se utemeljeno predlože odrednice daljnog razvoja koje su uskladene s etičkim načelima.

Nacionalni park „Krka“ je regionalno relevantan predvodnik trendova u zaštiti prirode te ovdje predstavlja model za razvoj cijelovite procjene etičnosti institucionalnog sustava zaštite prirode. Studija slučaja je pokazala da Nacionalni park „Krka“ treba nadalje dosljedno ulagati napore u postizanju konstruktivne razvojne promjene dosadašnjeg sustava upravljanja parkovima. Pored kvalitetne provedbe mjera očuvanja i zaštite prostora, dobara i raznolikosti te razvoja održivog sustava integralnog upravljanja, u parku se sve više treba usmjeriti na 1. afirmiranje problematike ljudskim djelovanjem uvjetovanih klimatskih promjena, 2. razvijanje ekološke društvene svijesti, 3. sagledavanje i oblikovanje alternativnih mogućnosti suradnje u zaštiti prirode sa svim relevantnim dionicima i društvenim podsustavima, 4. afirmiranje parka kao nositelj mentaliteta povratka prirodi i pro-aktivnog štovatelja i promicatelja tradicijskih znanja i vještina; te 5. preuzimanje uloge pokretača onakvog društvenog razvoja koji prepostavlja dugoročnu održivost prostora, ljudi i dobara u uvjetima društvene pravde.

Broj stranica: 215

Broj slika: 30

Broj tablica: 78

Broj literaturnih navoda: 47

Jezik izvornika: hrvatski

Ključne riječi: etika zaštite prirode (EZP), ekološka cijelovitost/stabilnost/kontinuitet, raznolikost, održivost, društvena relevantnost

Datum obrane:

Povjerenstvo za obranu:

1. Prof. dr. sc. Ivan Martinić
2. Prof. dr. sc. Enrich Merdić
3. Izv. prof dr. sc. Hrvoje Jurić
4. Dr. sc. Sunčana Geček

Rad je pohranjen u: Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici Zagreb, Ul. Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb; Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, Europska avenija 24, Osijek; Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Trg sv. Trojstva 3, Osijek

---

BASIC DOCUMENTATION CARD

**Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Ruder Bošković Institute, Zagreb
Postgraduate Interdisciplinary University Doctoral Study of
Environmental Protection and Nature Conservation**

PhD thesis

Scientific Area: Natural Sciences
Scientific Field: Biology

**INSTITUTIONAL NATURE PROTECTION ETHICS IN CROATIA:
NATIONAL PARK „KRKA“ CASE STUDY
Dalia Matijević**

Thesis performed at Ruđer Bošković Institute, Zagreb and National Park „Krka“
Supervisor: Asst. Prof. Jasmina Obrodaš, PhD
Co-Supervisor: Asst. Prof. Tijana Trako Poljak, PhD

Summary

The purpose of this research was to assess and evaluate the effectiveness of the institutional nature protection system and to determine its reach, focus, and validity, with the aim of providing practical guidelines for further development which is in compliance with ethical principles.

Krka National Park is a regional leader in nature protection trends and here presents a model in developing complete nature protection ethics assessment system. The case study showed that the Krka National Park should consistently strive further in achieving constructive development shift of the existing national park system. In addition to the quality implementation of conservation and protection measures and the development of a sustainable integrated management system, the park has to be increasingly involved in addressing the issues of: 1. climate change, 2. raising ecological awareness within society, 3. finding alternative perspectives and opportunities for cooperation in nature protection with all relevant stakeholders and social subsystems; 4. becoming an active social promoter of the ‘return to the nature’ mentality that also includes valuing traditional knowledge, and; 5. taking on the role of a driving social development force that presupposes long-term sustainability of space, people, and resources in the conditions of social justice.

Number of pages: 215

Number of figures: 30

Number of tables: 78

Number of references: 47

Original in: Croatian

Key words: nature protection ethics (NPE), ecological integrity/stability/continuity, diversity, sustainability, social relevance

Date of the thesis defense:

Reviewers:

1. Prof. Ivan Martinić, PhD
2. Prof. Enrich Merdić, PhD
3. Asst. prof. Hrvoje Jurić, PhD
4. Sunčana Geček, PhD

Thesis deposited in: National and University Library in Zagreb, Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb; City and University Library of Osijek, Europska avenija 24, Osijek; Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Trg Svetoga Trojstva 3, Osijek

Tema doktorske disertacije naslova „Etika institucionalne zaštite prirode u Hrvatskoj: Studija slučaja Nacionalnog parka Krka“, pristupnice Dalije Matijević, dipl. ing. biologije, prihvaćena je od strane Sveučilišnog vijeća za poslijediplomske interdisciplinarnе sveučilišne (doktorske) studije Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku na 8. sjednici u akademskoj 2017./2018. godini, koja je održana dana 7. lipnja 2018. godine (Odluka o prihvaćanju ocjene teme Klasa 643-02/18-02/2 Ur.br. 2158-60-01-18-2).

Zahvala:

Koristim priliku da izrazim duboko poštovanje i zahvalnost svom dugogodišnjem mentoru, sveučilišnom profesoru Tarzanu Legoviću.

Također zahvaljujem na stručnoj podršci prof. dr. sc. Ivanu Martiniću i dr. sc. Dragi Margušu, doajenima institucionalne zaštite prirode u Hrvatskoj.

Svoju posebnu zahvalnost dugujem Javnoj ustanovi „Nacionalni park Krka“ zbog organizacijske i finansijske pomoći te mogućnosti korištenja rezultata anketiranja posjetitelja Nacionalnog parka „Krka“ u 2018. godini, a napose zahvaljujem glasnogovornici i rukovoditeljici Odsjeka za odnose s javnošću Javne ustanove „Nacionalni park Krka“ Katji Župan te djelatnici Odsjeka Tihani Jurić na strpljenju i suradnji u provedbi istraživanja studije slučaja.

Posebice sam zahvalna mentorici doc. dr. sc. Jasmini Obhodaš i ko-mentorici doc. dr. sc. Tijani Trako Poljak na trajnoj podršci i ohrabrenju.

Sadržaj:

1.	Uvod	1
1.1.	Temeljni pojmovi	3
1.2.	Društveni kontekst Etiike Zaštite Prirode (EZP).....	5
1.3.	Povijesni pregled razvoja EZP	6
1.4.	Institucionalno-legislativni okvir zaštite prirode u Republici Hrvatskoj ...	13
2.	EZP načela, pod-načela i pokazatelji njihove primjene	15
2.1.	EZP načelo 1: Ekološka cjelovitost, stabilnost i kontinuitet	17
2.2.	EZP načelo 2: Raznolikost	23
2.3.	EZP načelo 3: Održivost	30
2.4.	EZP načelo 4: Lokalni razvoj	37
2.5.	EZP načelo 5: Gradnja društvene podrške	41
2.6.	EZP načelo 6: Zakonitost rada i djelovanja u zaštiti prirode	42
2.7.	EZP načelo 7: Organizacijski razvoj	44
2.8.	EZP načelo 8: Uključenost i suradnja	50
3.	Nacionalni Park „Krka“ – Studija EZP slučaja	52
3.1.	EZP u brojkama i dokumentima Javne ustanove „Nacionalni park Krka“	54
3.2.	Nalazi revizije sustava očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja zaštićenim područjima iz 2014. godine	63
4.	Metodologija i struktura istraživanja	66
4.1.	Svrha i ciljevi istraživanja	66
4.2.	Hipoteze	66
4.3.	Ciljne skupine	67
4.4.	Anketiranje	70
4.5.	Metode statističke obrade rezultata	76

5. Rezultati	80
5.1. Ciljna skupina I – Lokalna uprava, institucije, organizacije i udruge	80
5.2. Ciljna skupina II – Zaposlenici Javne ustanove „NP Krka“	91
5.3. Ciljna skupina III – Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“	101
5.4. Ciljna skupina IV – Lokalna zajednica	124
5.5. Ciljna skupina V – Državna tijela i nezavisni stručnjaci	135
5.6. Usporedni i pregledni prikaz rezultata i tumačenja	151
6. Rasprava	155
6.1. Primjena EZP načela u Nacionalnom parku „Krka“	156
6.1.1. EZP načelo 1 – Ekološka cjelovitost, stabilnost i kontinuitet	156
6.1.2. EZP načelo 2 – Raznolikost	159
6.1.3. EZP načelo 3 – Održivost	160
6.1.4. EZP načelo 4 – Lokalni razvoj	163
6.1.5. EZP načelo 5 – Gradnja društvene podrške	165
6.1.6. EZP načelo 6 – Zakonitost rada i djelovanja u zaštiti prirode	168
6.1.7. EZP načelo 7 – Organizacijski razvoj	171
6.1.8. EZP načelo 8 – Uključenost i suradnja	173
6.2. Preporuke za daljnji rad	174
7. Zaključci	176
8. Literatura	178
9. Prilog – Nature Protection Ethics (NPE) Assesment in the Krka National Park ..	181
10. Životopis	212

1. Uvod

Duboka ekološka kriza je stvarnost suvremenog svijeta, neovisno o tome kako tko procjenjuje njezinu relevantnost. Problematika zaštite prirode i okoliša stoga danas uživa globalni interes, posebice u kontekstu paradigme održivog razvoja. Afimirana je kroz rad niza institucija i organizacija, putem mnoštva programa i projekata, deklaracija i konvencija, strategija i zakona, načela i smjernica koje vrijede i primjenjuju se kako na međunarodnoj, tako na regionalnim i pojedinim nacionalnim razinama, posebice se jasno oživotvorujući na razini lokalnih zajednica i građanskih inicijativa u kojima se lokalni ljudi zalažu za ostvarenje svojih neposrednih interesa. Motivi čuvanja prirode i okoliša pokrivaju široku lepezu društvenih pokretača od izvornog altruizma i nesebičnosti, pa sve do izrazito egoističnih pobuda za lakom i jeftinom zaradom, pri čemu posebnu pažnju (i oprez) traže primjeri koji su usmjereni na zadobivanje širokog društvenog utjecaja, nerijetko putem manipuliranja javnim mnijenjem. Pošto može snažno zadirati u sferu političkog djelovanja, zaštita prirode i okoliša se nerijetko koristi kao prostor i tema političkog nadglasavanja. To se međutim najčešće dešava tek onda kada su iscrpljene sve druge društveno goruće teme koje javnost uobičajeno percipira kao važnije. Dakle unatoč prvoklasnom interesu, u procesu zadobivanja društvenog legitimiteta, zaštita prirode i okoliša često biva zahvaćena tek na kraju problemskog niza (Kolednjak i Šantalab, 2013, str. 324).

Danas čovjek institucionalno štiti prirodu i okoliš, nameće pravila ponašanja u prirodi, čuva biološku raznolikost i promiče ideju održivosti. Nedavno preminuli dojen socijalne ekologije u Hrvatskoj, akademik Ivan Cifrić naglašava da moderno društvo zapravo dokida etos i zamjenjuje ga oblicima institucijske (instrumentalne) odgovornosti (Cifrić, I. Bios i etos – Okoliš i bioetičkoj paradigmi, u Čović ur., Izazovi bioetike – Zbornik radova, 2000, str. 171). Danas se zaštita prirode dakle provodi unutar institucionalno-legislativnog okvira koji predmijeva živu suradnju političara, stručnjaka i zainteresirane javnosti,¹ a njezinu učinkovitost u tom smislu trebamo procjenjivati kroz kapacitet za razvoj takve suradnje na razini svih relevantnih društvenih podsustava.

Kako i zašto neka društvena zajednica čuva svoju prirodu i okoliš, je naime pitanje koje treba razmatrati s pozicije znanstvene objektivnosti i društvene odgovornosti, procjenjujući pri tom valjanost poznавanja okolnosti i posljedičnog odabira/primjene odgovarajuće metode postupanja. Konstruktivni društveni dijalog je ovdje od ključnog značenja, a pri tom je

---

¹ Detaljnije o institucionalno-legislativnom okviru zaštite prirode i okoliša u RH vidi dalje u tekstu pod 1.4.

potrebno uzeti u obzir da se modeli uspješnosti i učinkovitosti oblikuju posebice na prostoru suradnje vladinog i nevladinog sektora. Suradnja svih društvenih podsustava je, između ostalog, preduvjet za oblikovanje svake društveno relevantne etike zaštite prirode i okoliša, koja će međutim tek na široj vremenskoj skali dokazivati svoju valjanost i opravdavati svoj legitimitet. Etika zaštite prirode je ukorijenjena u tradicionalnoj etici (od grč. *ethika* – nauk o čudoređu), u onome što je običajno i moralno (lat. *mos, mores* – običaji). U etici, pa tako i u etici zaštite prirode, baratamo praktičnim znanjem koje se za razliku od teorijskog znanja ili spoznaje (grč. *episteme*) određuje pojmom *fronesis* – praktična ili životna mudrost. Već je Aristotel jasno prepoznao kako za (ostvarenu) vrlinu nije dovoljno biti samo teorijski stručnjak - ekspert, već je treba u životu prakticirati (Kangrga, 2004, str. 20). Svaka etika naime ne postulira ono što jest, već ono što treba biti, te kao takva, u nedostatku svake doktrinarne postavke, usmjerena je na dinamično postizanje aristotelovske prave mjere, na ljudsko htijenje i djelovanje za postizanjem onoga što bi trebalo biti (Kangrga, 2004, str. 24, 35 i 39). Stoga etički diskurs nameće sučeljavanje uvijek novih argumenata i dinamiku trajnog razvojnog procesa koji ne može postati puka navika, koji se ne može trajno uokviriti u zadani zakonski i/ili institucionalni okvir, već treba stalno proizlaziti iz odgovornog promišljanja i odlučivanja temeljenog na neposrednom iskustvu. Edgar Morin nadalje potpuno opravdano pri tom ukazuje da svaki moralni čin ujedno predstavlja i proces povezivanja s drugim, sa zajednicom, s društvom (Morin, 2008, str. 18).

Svrha ovog istraživanja bila je oblikovati cjelovit i društveno relevantan sustav procjene etike (etičnosti) institucionalne zaštite prirode u Republici Hrvatskoj te tako ispitati razinu njegove valjanosti, opravdanosti i vjerodostojnosti. U ovom se radu dakle istražuje mogućnost oblikovanja cjelovitog sustava procjene kakvoće i učinkovitosti, razine opravdanosti i svrshodnosti sustava upravljanja zaštićenim područjima prirode. Rezultati koji iz toga proizađu, vjerujem, pridonijet će boljem razumijevanju značaja i vrijednosti zaštićene prirode, učinkovitijem očuvanju sveukupnih prirodnih bogatstava te izrazitijem oblikovanju društvenog mentaliteta koji na primjeren način ne samo vrednuje svoja nacionalna bogatstva, već ih je sposoban (o)čuvati, podržan primjerenim motivima i argumentima.

U prilog definiranja cjelovitog sustava etike zaštite prirode (u dalnjem tekstu EZP, engl. NPE – Nature Protection Ethics), ovdje oblikujem prijedlog odabranog segmenta cjelovitog EZP sustava – etike institucionalne zaštite prirode. Na temelju pregleda relevantne međunarodne literature, neposrednog iskustva rada u zaštićenim područjima i osobnog promišljanja, razvijam i predlažem izvorni sustav EZP načela s pripadajućim pod-načelima,

koji nadalje elaboriram kroz niz općih i posebnih pokazatelja njihove neposredne primjene. Tako oblikovan prijedlog sustava cjelovite etičke procjene potom stavljam u kontekst provedbenog okvira institucionalnog sustava zaštite prirode u Hrvatskoj, kroz studiju slučaja koja je izvedena na odabranom primjeru područja zaštićenog u kategoriji nacionalnog parka – na primjeru Nacionalnog parka Krka.

Cilj EZP procjene je dakako daljnji razvoj i unaprjeđivanje sustava zaštite prirode u skladu s etičkim načelima čija primjena nedvojbeno afirmira načela održivog razvoja i društvene pravde. Očekivani znanstveni doprinos ovoga rada je: 1. nov, cjelovit, stručno vjerodostojan i društveno relevantan sustav procjene učinkovitosti (odabranog) sustava institucionalne zaštite prirode; 2. nepristrana evaluacija kakvoće, opravdanosti, vjerodostojnosti, svršishodnosti i dosljednosti sustava (kao i pojedinih sastavnica sustava) institucionalnog upravljanja prirodom u Republici Hrvatskoj; 3. praktične, stručno i znanstveno utemeljene smjernice za unaprjeđenje i daljnji razvoj sustava kvalitetnog upravljanja i vrednovanja prirodnih bogatstava; te 4. mogućnost afirmacije (specifično poboljšanog) hrvatskog modela upravljanja zaštićenim područjima prirode u regionalnom i međunarodnom kontekstu.

1.1. Temeljni pojmovi

Etika zaštite prirode (dalje u tekstu EZP, engl. NPE – Nature Protection Ethics) izrasta iz šireg konteksta etike zaštite okoliša, discipline koja se primarno razvijala u SAD sredinom XX st. u okolnostima snažnog industrijskog razvoja i sve ozbiljnijeg zagađenja okoliša i uništenja prirodnih dobara. Ta izvorno filozofska disciplina koja se bavi moralnim odnosom ljudi prema njihovom okolišu razmatra važeći sustav vrijednosti i status kojeg priroda i okoliš zauzimaju u životu čovjeka te u ljudskom društvu (Stanford Encyclopedia of Philosophy: Environmental Ethics). EZP pak sužava fokus svojih interesa na odnos ljudi/društva prema prirodi ili tzv. područjima prirodnog okoliša ili divljine u kojima vladaju izvorni ekološki uvjeti i odnosi koji su neizmijenjeni ili samo neznatno izmijenjeni ljudskom prisutnošću i djelovanjem, tj. na održivo upravljanje prirodom. Specifičnije, EZP prati i promišlja društvene sposobnosti očuvanja cjelovitosti i stabilnosti prirode i prirodnih resursa te procjenjuje kapacitet društva i pojedinca za primjерено upravljanje prirodnim prostorima, ekološkim cjelinama i resursima. Pri tome, EZP teži razvijanju društvenih kapaciteta i sposobnosti, a sve u svrhu ostvarivanja uvjeta dugoročne održivosti i stabilnosti života na zemlji u uvjetima društvene pravde (Matijević, 2015, str. 146).

Etičar zaštite prirode ne promišlja samo svrhu i smisao čuvanja prirode i prirodnih dobara, već će pokušati prepoznati načela moralnog postupanja društva i pojedinca u odnosu na prirodu, odgovorno uzimajući u obzir sve relevantne čimbenike i okolnosti. Pošto razvoj etičke tradicije u suvremenim okolnostima nalaže nadilaženje konteksta antropocentrizma i sve izrazitiji prijelaz ka bio-centrizmu, potrebno je promatrati čovjeka i društvo ne samo kroz prizmu njegovih neposrednih interesa i odrednica dobrobiti, već će se diskurs primjereno postaviti u znatno širi prostor i vrijeme. Problematika moralnog odlučivanja i postupanja izlazi dakle izvan okvira neposrednog egoistično ljudskog i/ili društvenog i poprima jasne dimenzije odgovornosti za (daleku) budućnost, za okoliš u najširem smislu, za druge svoje, za život općenito, za *drugo*. Etika pri tome stremi pravednosti i istini, probijajući se kroz argumente korisnosti, opravdanosti i postizanja višeg/većeg društvenog dobra, što u EZP kontekstu često znači praktično suočavanje s nizom neugodnih spoznaja, prvenstveno u smislu potrebe ograničavanja osobnih/kolektivnih potreba za energijom, robama i uslugama.

Priroda i zaštita prirode. Zakon o zaštiti prirode Republike Hrvatske (NN br. 80/13, Čl. 3) određuje prirodu kao sveukupnu biološku, krajobraznu i geološku raznolikost, koja u svim svojim sastavnicama uživa posebnu zaštitu i predstavlja vrijednost od prvakasnog državnog interesa. No pod izvornim pojmom priroda (lat. *natura* od *nasci* – rođen, grč. *physis*) u doslovnom smislu razumijevamo ono što postoji ili samo po sebi nastaje. U općem smislu, ovaj pojam obuhvaća cijeli svemir sa svojom materijom i energijom, promjenama i zakonitostima, ili prizemnije: sve ono čime se bave prirodne znanosti – sklop životnih procesa i oblika koji stvaraju složene odnose, međusobno i sa svojom okolinom (Krznar, 2011, str. 53). Zaštita prirode u ovom kontekstu ne obuhvaća dakle problematiku očuvanja svega što postoji, već se odnosi na sustav zaštite i cjelovitog očuvanja svih sastavnica žive i nežive prirode u odabranom fizičkom prostoru, s posebnim naglaskom na zaštitu i očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti. U istom kontekstu, zaštićeno područje predstavlja jasno prostorno i društveno definiran geografski prostor kojim se upravlja u svrhu dugoročnog očuvanja svih sastavnica prirode (zrak, tlo, voda, svoje, staništa, raznolikost, ekosustavi i njihovi servisi) sa svim pripadajućim kulturnim/povijesnim/društvenim vrijednostima.

Okoliš i zaštita okoliša. Priroda je materijalna tvorevina koju čovjek mijenja i prilagođava sebi, stvarajući tako okoliš. Okoliš dakle predstavlja djelatnu razinu odnosa čovjeka prema prirodi, pa prepoznajemo različite dimenzije iste realnosti, npr. prirodni, društveni, kulturni i drugi okoliš. (Krznar, 2011, str. 71). Agencija za zaštitu okoliša SAD-a (United States Environmental Protection Agency – US EPA) primjerice definira okoliš kao zbroj svih

vanjskih uvjeta koji utječu na život, razvoj i opstanak organizama, razlikujući fizikalne od društvenih aspekata okoliša. Suvremene države u svojim zakonodavstvima obično pod pojmom okoliša podrazumijevaju prirodni okoliš koji uključuje tlo, zrak, vodu i biosferu te umjetni okoliš koji je nastao kao rezultat ljudske aktivnosti, dok se pod pojmom zaštite okoliša podrazumijeva skup aktivnosti i mjera koje imaju za cilj sprječavanje onečišćenja i zagađenja tog i takvog okoliša (Herceg, 2013, str. 11 i 26).

1.2. Društveni kontekst EZP

Suvremena EZP proizlazi, između ostalog, iz iskustva uspješnosti provedbe milenijskih razvojnih ciljeva² izrastajući iz dosadašnjih rezultata upravljanja prirodnim bogatstvima u pojedinim državama. Diskutabilno je jesmo li pri tom etičniji, ili smo samo dionici većeg društvenog iskustva suočavanja s posljedicama neprimjerenog/neetičnog postupanja u prošlosti i veće nelagode pred nesigurnom ekološkom budućnosti. U tim okolnostima, EZP afirmira potrebu za razumnom i ravnopravnom raspodjelom prirodnih dobara, raskrinkava ekološki kriminal te otvara složena pitanja ekološke sigurnosti.

Zaštita prirode se dakle nameće u suvremenom kontekstu kao afirmacija zdravog razuma koji umije primjereno vrednovati činjenicu čvrste međuvisnosti svih elemenata života i življenja. Iskonska priroda polako postaje simbol svega što smo izgubili i dalje uporno nastavljamo gubiti, a sačuvanim „krpicama“ takve prirode na zemljopisnoj karti danas pokušavamo vrednovati svoju ljudskost, mjeriti razinu osobne i društvene odgovornosti, dokazati poznavanje zakonitosti života i opstanka, pokazati sklonost da se konstruktivno brinemo za interes budućih pokoljenja. Paradoksalno je da pri tom naš *ekološki otisak* raste, da živimo preko granica održivosti, da trošimo više nego što imamo (Motik i Šimleša, 2007, str. 9).

Primjena EZP koncepta afirmirana je u društvu institucionalno i vaninstitucionalno. Institucionalni okvir podrazumijeva međunarodnu i nacionalnu legislativu u obliku deklaracija, konvencija, protokola, razvojnih strategija i zakona te sklop radnih tijela koja okupljaju profesionalce, stručnjake, predstavnike zainteresirane javnosti i političare u složenom procesu donošenja zakona i osiguravanja sustava podrške u njihovoj neposrednoj primjeni. Institucionalni okvir podrazumijeva i samu neposrednu provedbu ozakonjenog

---

² Milenijski razvojni ciljevi usvojeni na UN milenijskom samitu u New Yorku 2000. godine. Na njihovo ispunjenje do 2015. godine obvezale su se sve zemlje članice UN-a i 23 međunarodne organizacije. Više o trenutnom stanju provedbe zadanih ciljeva na <http://www.un.org/millenniumgoals/>.

sustava zaštite prirode, kao i primjenu/praćenje/procjenu odabrane metodologije upravljanja zaštićenim područjima i prirodnim resursima. Vaninstitucionalni okvir podrazumijeva pak najrazličitije civilne inicijative i aktivnosti nevladinih udruga koje proizlazi iz poznavanja konkretnih potreba i okolnosti. U tom kontekstu posebnu vrijednost i legitimitet dobivaju društvene zajednice koje su u neposrednom dodiru sa prirodom i njezinim resursima, bile one domorodačke, tradicionalne ili doseljene. Zbog praktičnog znanja o zakonitostima i vrijednostima njihovog okoliša, one postaju vlasnici (svojevrsni autori) znanja i iskustava ključnih za ravnotežu, razvoj i održivu budućnost prirodne cjeline u kojoj obitavaju. Visoko vrednovanje takvih zajednica u kontekstu opstanka i održivosti ljudskog društva ima jednako uporište kao i vrednovanje opstanka pojedinih bioloških svojti u kontekstu očuvanja cjelokupne bioraznolikosti (Cultural and Spiritual Value of Biodiversity - UNEP, 1999, p. 11-14).

EZP se posebno živo oblikuje na prostoru suočavanja aktera vladinog i nevladinog sektora, institucionalnog i vaninstitucionalnog. Tu ispituje valjanost argumenata i odvagu pojedinačni i skupni motivi i interesi, usuglašavaju zajednički napor, prepoznaju protivnici i istomišljenici, raskrinkavaju urote i manipulacije, stvaraju koalicije i platforme razmjene stavova i mišljenja, oblikuje svijest o nužnosti transparentnog procesa odlučivanja. U samom temelju etike i moralnog postupanja jest kontinuirana i otvorena komunikacija, razvijanje i njegovanje kulture dijaloga, demokratizacija procesa donošenja političkih odluka, ravnopravno sudjelovanje svih aktera zainteresirane javnosti u oblikovanju planova i programa razvoja. Ali EZP pri tom također dosljedno uzima u obzir i drugu skupinu argumenata koji proizlaze iz poznavanja bioloških i ekoloških načela i zakonitosti.

1.3. Povijesni pregled razvoja EZP

Etika čuvanja prirode i okoliša izdvojila se kao zasebni problemski okvir posebice u 70-tim godinama 20. st. uslijed općeg stava javnosti da se svijet suočava s ozbiljnom ekološkom krizom i interesa da se odrede i razumiju uzroci ekološke krize. Tada je svijet već poznavao instituciju zaštićenih područja prirode, što svjedoči o zrelosti ideje o potrebi sustavne zaštite prirodnih vrijednosti. Međunarodna unija za zaštitu prirode – IUCN,³ tj. pripadajuća Svjetska

---

³ IUCN je akronim od International Union for Conservation of Nature

komisija za zaštićena područja,⁴ definirala je odgovarajuće kategorije zaštite, među kojima se *nacionalni park* navodi kao II kategorija zaštite.

Prikaz ključne kronologije razvijanja etike zaštite prirode i okoliša započinjem s 1962. godinom kada u javnost izlazi knjiga *Silent Spring* (hrv. Nijemo proljeće) američke autorice Rachel Carson. Autorica piše o štetnim utjecajima pesticida na okoliš, posebice na ptice, optužujući kemijsku industriju za varanje javnosti, a državne službenike za suradnju s industrijskim sektorom protiv interesa zdravlja ljudi. Njezin je rad konačno doveo do zabrane korištenja DDT-a u poljoprivredi i potaknuo osnivanje Američke agencije za zaštitu okoliša, a i danas se smatra jednom od najznačajnih ekoloških knjiga 20. stoljeća. Povjesničar Lynn White ml. objavio je 1967. godine esej o povijesnim uzrocima ekološke krize, gdje kao jedan od osnovnih razloga krize navodi antropocentrički stav srednjovjekovnog europskog kršćanskog mentaliteta, koji je oblikovao senzibilitet suvremenog zapadnog svijeta, a koji potiče i opravdava bespoštednu eksploraciju prirodnih dobara. Biolog i liječnik Paul Ehrlich je 1968. godine objavio *The Population Bomb* (hrv. Populacijska bomba) upozoravajući da rast ljudske populacije ugrožava mogućnosti opstanka života na Zemlji. Nadalje, 1970. godine ekološka kriza zadobiva prvaklasni značaj u javnosti objavljinjem NASA-inih fotografija Zemlje iz svemira u časopisu *Scientific American*. Prizor žive blistave kugle, zajedničke svojine svih ljudi koja putuje svemirom, ima ograničeni ekološki kapacitet i *pamti* svako zagađenje i zloupotrebljavanje, snažno je senzibilizirao javnost na probleme očuvanja prirode i okoliša. Nedugo potom, 1972. godine skupina znanstvenika s MIT-a (*Massachusetts Institute of Technology*) predvođena parom Donella i Dennis Meadows objavljuje studiju *Limits to Growth*⁵ (hrv. Granice rasta). U tom izvještaju Rimskom klubu,⁶ daje se tumačenje kompjutorske simulacije eksponencijalnog gospodarskog i populacijskog rasta u uvjetima ograničenih prirodnih resursa, jasno ukazujući na mogućnost dosezanja granice rasta stanovništva prije konačne katastrofe na Zemlji. Ovi nedvosmisleni pozivi na promjenu društvene paradigme i dominirajućeg sustava vrijednosti doveo je do razvoja novog područja

---

⁴ The World Commission on Protected Areas (WCPA) predstavlja svjetsku mrežu stručnjaka za zaštićena područja iz 140 zemalja, koji pomažu vladama u planiranju, financiranju, upravljanju i uključivanju javnosti u problematiku zaštićenih područja prirode.

⁵ Ovaj Izvještaj skupine znanstvenika s MIT-a za nacrt Rimskog kluba o dilemama čovječanstva, dostupan je i na hrvatskom jeziku u izdanju Stvarnost Sarajevo. Novije izdanje iz 2004. godine u izdanju Chelsea Green Publishing Company i Earthscan, dostupno je pod naslovom „Limits to Growth: The 30-Year Update“.

⁶ Rimski klub (**Club of Rome**) osnovan je 1968. godine u Rimu u Italiji kao „neformalna skupina građana svijeta koji zajednički promišljaju budućnost čovječanstva“. Klub i danas okuplja vodeće političare, diplamate, znanstvenike, ekonomiste i gospodarstvenike svijeta, sa svrhom prepoznavanja i analize ključnih svjetskih problema, te iznalaženja mogućnosti njihovog rješenja. Od 2008. godine klub ima sjedište u gradiću Winterthur u Švicarskoj. <http://www.clubofrome.org/>

ljudskog djelovanja koje se simultano razvijalo posebno u tri zemlje: SAD, Australija i Norveška. Pa tako su primjerice John Muir, osnivač organizacije Sierra Club⁷ i često prozivan ocem američkog pokreta za očuvanje prirode i Aldo Leopold, šumar izrazito ekološkog senzibiliteta, svojim javnim djelovanjem poticali razvoj interesa javnosti za očuvanjem svega što je prirodno, divlje i slobodno. Promicali su visoka etička i estetska načela u očuvanju prirode, suprotstavljajući se surovom ekonomski utemeljenom sustavu vrednovanja prirode. Leopoldova knjiga *A Sand County Almanac* (1. izdanje 1949. godine) se posebno nametnula javnosti idejom “etike zemlje” (engl. *land ethics*). Leopold navodi: „Temeljni ekološki koncept prepostavlja zemlju kao zajednicu. No to da zemlju treba voljeti i poštovati, prepostavlja afirmaciju nove vrste etičnosti. Sustav upravljanja zemljom je dobar tek onda kada teži očuvanju integriteta, stabilnosti i ljepote cjelokupne biotičke zajednice“.⁸ (Leopold, 1949, str. 27). Nadalje, australski filozof Richard Routley (Sylvan) oblikovao je krajem 70-tih godina XX. st. izraze poput “dominantni zapadnjački mentalitet” ili “zapadnjačka superetika” da bi naglasio postojanje dominantno antropocentričkog stava i tzv. “humanog šovinizma”. Routley je dokazivao da se u pozadini uništavanja i iscrpljivanja prirodnih resursa krije samo još jedan oblik šovinizma koji u svojoj pozadini prikriva robovanje predrasudama i diskreditiranje svega što ne pripada povlaštenoj ljudskoj klasi (Routley, 1973, str. 207 i 1980, str. 101).

Leopoldovo promišljanje cjelovitosti Zemlje i moralne obaveze ljudi prema planetu u cjelini potaklo je niz ideja o cjelovitosti drugih entiteta kao što su primjerice biološke svojte, ekološke zajednice i ekosustavi. Filozof u području problematike zaštite okoliša, Holmes Rolston je još 1975. godine tvrdio da je očuvanje pojedinih svojti moralna obveza ljudi. Dokazivao je da biološke svojte imaju intrinzičnu vrijednost, pošto je gubitak svojte zapravo gubitak genetskih mogućnosti i potencijala, a uništavanje svojti je zapravo uništavanje bioloških procesa i zadiranje u stabilnost prirode – složeni proces koji se oblikovao tijekom dužeg vremenskog razdoblja (Rolston, 1975, str. 97). U međuvremenu su izjave američkog pravnika Christophera Stonea postale predmet javnih diskusija. Stone je predložio da bi prirodni objekti poput pojedinog drveća i sl. trebali uživati jednaku pravnu zaštitu kao

⁷ Sierra Club je američka organizacija za zaštitu okoliša, osnovana 1892. godine u San Francisku koja predstavlja jednu od prvih velikih ekoloških organizacija na svijetu. Danas okuplja stotine tisuća članova u SAD, koji su usmjereni na oblikovanje tzv. zelenih politika, afirmiranje tzv. zelene energije, te sprječavanje klimatskih promjena.

⁸ „That land is a community is the basic concept of ecology, but that land is to be loved and respected is an extension of ethics. A thing is right when it tends to preserve the integrity, stability, and beauty of the biotic community. It is wrong when it tends otherwise.“ (u samom tekstu je naveden samostalan prijevod autorice)

primjerice korporacije, kao i mogućnost da se njihovi interesi zastupaju pred sudom od strane pravnih osoba kao što je primjerice Sierra Club. Takvi *pravni entiteti* bi onda mogli potraživati kompenzaciju za pretrpljenu štetu nastalu kao posljedica ljudskih aktivnosti (Stone, 1972, str. 457).

Tijekom 1970-tih godina snažno je buknuo i pokret oslobođenja životinja. Bio je to prvenstveno politički pokret preispitivanja i utvrđivanja moralnog i pravnog statusa životinja, ali ideja se proširila na drveće, šume itd. Tijekom 1980-tih u Europi jača „pokret zelenih“ koji se već u samim počecima podijelio na struje *realista* i *fundamentalista*. *Realisti* su zastupali ideju čuvanja prirode i okoliša u suradnji sa vladama i gospodarstvenicima s ciljem smanjivanja zagađenja i iscrpljivanja resursa, posebice kada se radi o osjetljivim ekosustavima i ugroženim biološkim svojtama. *Fundamentalisti* su pak zastupali potrebu za radikalnom društvenom promjenom, za oblikovanjem novog sustava prioriteta, čak i za zbacivanjem kapitalizma i liberalnog individualizma kao temeljnih razloga antropogene devastacije okoliša. Ovakvo društveno suočavanje poprimilo je nazivlje tzv. „plitkog“ (engl. *shallow ecology*) i „dubokog“ (engl. *deep ecology*) ekološkog pokreta. *Duboka ekologija* je tijekom 1970-ih dobila snažnog europskog zagovornika, norveškog filozofa i alpinista Arnea Næssa, nositelja pokreta *duboke ekologije*. Pokret je izrastao na tlu Skandinavije i oblikovao se kroz strastvenu naklonost svojih sljedbenika prema visokim planinama i kulturi himalajskih Šerpa od kojih je baštinio stav dubokog poštovanja prema planinama i drugim prirodnim objektima. Næss je tvrdio da je *plitka ekologija* samo borba protiv zagađivanja okoliša i iscrpljivanja prirodnih resursa u svrhu održavanja zdravlja i bogatstva ljudi u razvijenim zemljama, dok nasuprot tome, *duboka ekologija* zastupa ideju “biosfernog egalitarizma” po kojem su sva živa bića jednako vrijedna i njihova se vrijednost ne može procjenjivati po njihovoj korisnosti. *Duboki ekolozi* dakle poštuju intrinzičnu vrijednost svakog prirodnog objekta i trude se ne nanositi štetu životu svijetu. Næss je naglašavao da izdvajanje čovjeka iz prirode vodi u sebičnost ne samo prema prirodi, već i prema drugim ljudima. Uobičajenom zapadnjačkom egoizmu suprotstavlja se dakle usvajanje svjetonazora koji se temelji na gradnji odnosa u okviru „velike slike svijeta“, tzv. *relacionizam*. Organizmi (ljudski i dr.) se u ovom kontekstu razumiju kao „čvorovi“ biosferne mreže, a njihov identitet određen je odnosima s drugim objektima u prirodi, a posebice ekološkim odnosima s drugim živim bićima. Ovaj koncept promatra dakle čovjeka kao ekološko, a ne samo fizičko biće. Takav čovjek brine o okolišu jednako kao što brine o sebi i neraskidivo je povezan sa svijetom u kojem živi, čime se podiže kakvoća njegovog življenja (Næss, 1973, str. 154). Kritika *duboke*

ekologije odnosila se na optužbe da njezini sljedbenici zapravo nastavljaju i razvijaju ideju kolonijalizma, identificirajući se sa prirodom samo da bi opravdali njeno daljnje uništavanje. Kritike upućene iz zemalja trećeg svijeta optuživale su ih naime za elitizam čuvanja izvorne prirode samo za one koji si takve izlete u divljinu mogu priuštiti, te za svojevrsni kulturni imperijalizam. Indijski pisac Ramachandra Guha⁹ nazivao ih je modernim „zelenim misionarima“ koji koriste i otuđuju prirodna dobra siromašnima i domorodačkim narodima. Daljnje kritike *duboke ekologije* odnosile su se na utopijsku ideošku nekonzistentnost, te posebice nemogućnost jednake primjene načela u svim društvenim, ekonomskim i kulturnim okolnostima.

Ekološki feminism ukazao je svojevremeno na dominantni patrijarhalni svjetonazor kao onaj koji je doveo ne samo do ponižavanja žena, već do rasizma i prezira prema životinjama i prirodi općenito. Psihijatrica Sheila Collins naglašavala je da patrijarhat i dualistički svjetonazor društvene hijerarhije privilegija i sustava dominacije potiču seksizam, rasizam, klasno izrabljivanje i uništavanje prirode i okoliša, kao i sve oblike šovinizma, među kojima se u ovom kontekstu ističe antropocentrizam (Collins, 1974, str. 64). Eko-feministkinje su općenito dokazivale da je antropocentrički svjetonazor epistemološki potpuno nepouzdan zbog svakog odsustva racionalnosti. Njihova posebna zasluga bila je u tome da su društvene probleme i ljudsku psihologiju tjesno povezale s gorućim ekološkim problemima. Nadalje, u razvoju ekološke svijesti često se neopravданo previđa utjecaj *kritičkih teoretičara neomarksista* frankfurtske škole. Dok je klasični marksizam shvaćao prirodu kao resurs koji se putem ljudskog rada pretvara u nešto korisno, Max Horkheimer i Theodore Adorno su usred tog „pozitivističkog optimizma“ prepoznali problem „otuđenja čovjeka“ u čijem kontekstu se prirodni procesi i ljudske aktivnosti promatraju kao predvidljivi i podložni manipulaciji, dok je priroda zapravo misteriozna, nekontrolirana i zastrašujuća, iako je reducirana na objekt u kojem, prema shvaćanju suvremenog čovjeka, vladaju jasne prirodne zakonitosti koje se mogu koristiti za dobrobit ljudskog društva. Takav pozitivizam dakle oduzima svaku magiju i čar, demistificira ne samo prirodu već i sve drugo što je predmet proučavanja znanosti i tehnološkog korištenja. Kritički teoretičari neomarksizma smatrali su da pozitivizam zapravo suzbija svaku ljudsku kreativnost, autonomiju, umnožava osobne i društvene potrebe, te tako povećava ranjivost pojedinca i društva. Predlagali su povratak vrijednostima slobode, spontanosti i kreativnosti (Horkheimer and Adorno, 1969, str. 7).

---

⁹ Ramachandra Guha je istaknuti recentni indijski pisac, publicist i povjesničar čiji se interesi kreću u području environmentalizma i socijalne ekologije, posebice zaštite prava domorodačkih naroda. Ko-autor je djela pod nazivom *Ekološka povijest Indije*.

Uslijedio je angažman *novih animista* koji su se divili domorodačkim narodima i njihovoj bliskoj komunikaciji sa životinjama, biljkama i neživim objektima. Oni su suvremenom svijetu zamjerali svako odsustvo poštovanja prirodnog poretka, svakog pijeteta za svetost, ljubav i jedinstvo. Australska filozofkinja Freya Mathews je primjerice naglašavala kako se u upravljanju prirodom i okolišem treba usmjeriti na prirodne sinergije, a ne na zamjenu i razaranje. Vrijedno je i svrsishodno održavati prirodni ekološki tok, a ne pokušavati restaurirati neki idealni okoliš u svoj njegovoj složenosti i cjelevitosti (Mathews, 2003, str. 19). Postavke *novih animista* su snažno utjecale na oblikovanje suvremenih načela upravljanja okolišem i ideje održivosti.

Murray Bookchinova¹⁰ *socijalna ekologija* također je bila radikalna, subverzivna i usmjerena protiv dominantne društvene kulture. On je sugerirao da se možemo i trebamo staviti u službu prirodne evolucije, pomoći u održavanju prirodne složenosti i raznolikosti, sudjelovati u smanjivanju patnje i zagađenja, koristiti naše vještine društvenosti, komunikacije i inteligencije umjesto da ih okrećemo protiv sebe. Lewis Mumford, svojevrsni pionir američke socijalne ekologije, usvojio je regionalističku perspektivu razvoja ekološke misli po kojoj regionalni centri kulture postaju nositelji aktivnog i sigurno utemeljenog življenja u lokalnoj zajednici (Mumford, 1934, str. 44). Oba su autora otvorila problem regionalnog poimanja u traženju rješenja zaštite prirode i ljudskog okoliša i utrla put za *bioregionalizam*. To je stajalište po kojem prirodna svojstva okoliša trebaju određivati uvjete življenja i razvoja u lokalnoj zajednici. Bioregionalisti su prepostavljali da samo oni koji poznaju mjesto svog življenja imaju sposobnost ostvariti siguran i ugodan život unutar okvira ekoloških granica područja na kojem žive. Njihovi su kritičari pak sumnjali u relevantnost temeljnih postavki bioregionalizma, tražili su jasnija određenja, pitali su se kakvi bi zakoni trebali vladati u takvim zajednicama i kako bi se oni provodili, na koji bi se način takve zajednice integrirale u veće političke i ekonomske zajednice. Također, bilo je upitno koliko je takav koncept praktično primjenjiv na tada već moguće prenaseljenom planetu.

Nadalje u EZP kontekstu treba naglasiti zajedničke aktivnosti i inicijative međunarodne zajednice usmjerene na oblikovanje suvremene međunarodno važeće okvirne legislative zaštite prirode te promicanje koncepta održivog razvoja. Ta snažno izražena jedinstvena politička volja zemalja svijeta, koja je također potaknuta snažnim društvenim previranjima alterglobalizacijskog pokreta (Šimleša, 2006, str. 27), načelno odražava visoku svijest o

---

¹⁰ Murray Bookchin (1921.-2006.) američki anarhist, anti-kapitalist, socijalni liberal, ugledni povjesničar, javni govornik i pisac, jedan od pionira ekološkog pokreta.

ozbiljnosti, složenosti i zahtjevnosti ekološke problematike suvremenog svijeta, ali još uvijek ne prepostavlja dosljednu i temeljitu transformaciju dominantnog mentaliteta suvremenog čovjeka, nositelja gospodarskog razvoja, koji problematiku očuvanja prirode i okoliša nastavlja tretirati kao da je od sekundarnog značaja. Kao ključne inicijative međunarodne zajednice, u ovom kontekstu treba izdvojiti **Konvenciju o močvarama od međunarodne važnosti, posebice kao staništa ptica močvarica**,¹¹ koja je usvojena u Ramsaru 1971. godine; konferenciju UNESCO-a u Parizu 1972. godine na kojoj je usvojena **Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine**;¹² **Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim svojтama divlje faune i flore (CITES)**¹³ koja je usvojena u Washingtonu 1973. godine; **Konvenciju o zaštiti europskih divljih svojti i prirodnih staništa**¹⁴ koja je usvojena u Bernu 1979. godine; **Konvenciju o zaštiti migratornih svojti divljih životinja**¹⁵ koja je usvojena u Bonnu 1979. godine; Earth Summit u Rio de Janeiru 1992. godine na kojem su usvojene tri ključne konvencije (ona o **biološkoj raznolikosti**,¹⁶ **klimatskim promjenama i dezertifikaciji**) koje skladno doprinose ciljevima održivog razvoja kako su formulirani dokumentom Agenda 21;¹⁷ **Konvenciju o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima zaštite okoliša**¹⁸ koja je usvojena u Aarhusu 1998. godine; te Summit u Johannesburgu 2002. godine o održivom razvoju. Na razini Europske Unije vrijedno je u EZP kontekstu izdvojiti model pristupa zaštiti prirode Natura 2000 koje se temelje na praktičnoj provedbi **EU Direktive o pticama** (1992.) i **Direktive o staništima** (1979.). Radi se o prije svega o konceptu izvođenja društvene zadaće očuvanja prirode i bioraznolokosti koji je razrađen kroz odgovarajuća načela, metodologiju i instrumente provedbe.

Kada se danas razmatraju etička pitanja zaštite prirode i okoliša jasno se nameće potreba interdisciplinarnog pristupa i međusektorske suradnje, koji dosljedno uzimaju u obzir načela i argumente disciplina poput ekonomije i prava, biologije i ekologije, politike i javne uprave, kulture i kulturne povijesti, prostornog planiranja i upravljanja okolišem,

---

¹¹ <http://www.ramsar.org/>

¹² <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

¹³ <http://www.cites.org/>

¹⁴ http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/bern/default_en.asp

¹⁵ <http://www.cms.int/>

¹⁶ <https://www.cbd.int/rio/>

¹⁷ Agenda 21 je akcijski plan za održivi razvoj usvojen na Summitu u Riju 1992. godine kojim su se potpisnice dobrotoljno obvezale na neposrednu primjenu načela održivog razvoja kako na globalnoj i regionalnoj razini, tako i na nacionalnoj i lokalnoj razini.

¹⁸ <http://www.unece.org/env/pp/introduction.html>

gospodarskog i društvenog razvoja. Novija istraživanja biološke raznolikosti, zdravlja okoliša i ekoloških sustava, uzroka i pokretača siromaštva, primjene načela pravednog raspolaganja prirodnim resursima, načela održivosti i odgovornog upravljanja vrijednim područjima prirode nameću potrebu dosljednog korištenja svih oblika društvenih, znanstvenih i tehničkih sinergija.

1.4. Institucionalno – legislativni okvir zaštite prirode u Republici Hrvatskoj

Upravno tijelo zaduženo za provedbu poslova zaštite i očuvanja okoliša i prirode u skladu s politikom održivog razvoja Hrvatske je Ministarstvo zaštite okoliša i energetike Republike Hrvatske (MZOE), u okviru kojega djeluje zasebna Uprava za zaštitu prirode, koja nadzire rad javnih ustanova nadležnih za upravljanje nacionalnim parkovima i parkovima prirode. Jedan od općih ciljeva ovoga ministarstva je očuvana i zaštićena priroda, s posebnim fokusom na osiguravanje povoljnog stanja očuvanosti odabranih svojti i staništa te jačanje sustava upravljanja i nadzora u zaštiti prirode. To se planira postići jačanjem sustava provedbe propisa i strategija, upravnih postupaka i mjera očuvanja ekološke mreže, unaprjeđivanjem znanja i kapaciteta održivog upravljanja svojama i staništima. Svi opći ciljevi ovoga ministarstva oslanjaju se na strateške nacionalne ciljeve zaštite okoliša i prirode, koji su definirani relevantnim strateškim dokumentima kao što su primjerice Nacionalna strategija održivog razvijanja te Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti. U EZP kontekstu posebnu važnost ima ova unutarnja usklađenost i koordiniranost, stoga što neposredno odražava dosljednu primjenu načela održivosti i upravljačke odgovornosti. 2015. godine je uredbom Vlade osnovana Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (HAOP), neovisna je javna ustanova koja je nastala spajanjem dotadašnje Agencije za zaštitu okoliša (AZO) i Državnog zavoda za zaštitu prirode (DZZP), koja je preuzeila poslove prikupljanja i objedinjavanja podataka i informacija o okolišu i prirodi radi osiguravanja i praćenja provedbe politike zaštite okoliša i prirode, održivog razvijanja te ostale stručne poslove u vezi sa zaštitom okoliša i prirode.¹⁹

Pored međunarodno obvezujuće legislative koja oblikuje zakonski okvir zaštite prirode,²⁰ temeljni zakonski propisi kojima se provodi zaštita prirode u Hrvatskoj su Zakon o zaštiti prirode (Narodne novine br. 80/2013, 15/2018, 14/2019), Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti (Narodne novine br. 143/08) te Strategija i akcijski plan

¹⁹ <http://www.haop.hr/hr/o-nama>

²⁰ Pregled propisa i međunarodnih ugovora zaštite prirode dostupan je na <https://www.mzoip.hr/hr/priroda/propisi-i-medunarodni-ugovori.html>

zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine (Narodne novine 72/2017). Također su od važnosti zakoni i uredbe o osnivanju pojedinih zaštićenih područja i javnih ustanova za upravljanje zaštićenim područjima te pripadajući prostorni planovi dotičnih područja posebnih obilježja. Od ne manjeg značaja su propisi koji se odnose na zaštitu pojedinih svojstava i staništa te zaštitu i upravljanje područjima koja su uključena u ekološku mrežu Natura 2000.

MZOE je dakle središnje upravno tijelo sa nadležnošću koordiniranja i obavljanja stručnih poslova zaštite prirode u Hrvatskoj u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode, Nacionalnom strategijom održivog razvijanja te Strategijom i akcijskim planom zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti (NSAP). NSAP predstavlja temeljni dokument zaštite prirode u Hrvatskoj i podliježe redovnoj reviziji. Analiza stanja prirode u RH za razdoblje od 2008. do 2012. godine izrađena je temeljem Čl. 12. Zakona o zaštiti prirode (NN br. 80/13) i predstavlja osnovu za predstojeću reviziju NSAP-a. Također je donesena Strategija i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine (Narodne novine 72/2017), a usvojena je i dosljedno se primjenjuje EU metodologija ocjene prihvatljivosti planova, programa i zahvata na prirodu, koja predstavlja najvažniji mehanizam zaštite područja ekološke mreže u kojima je potrebno osiguravati uvjete skladnog obavljanja ljudskih djelatnosti.

Neposredna zaštita prirode provodi se putem rada inspekcijske službe zaštite prirode te djelovanja javnih ustanova sa nadležnošću u zaštiti prirode, koje su osnovane na razini županija, gradova i općina te nacionalnih parkova i parkova prirode. U okviru takvih javnih ustanova djeluju službe nadzora u kojima rade nadzornici s položenim stručnim ispitom, koji imaju ovlasti djelovati preventivno i represivno. Takve javne ustanove donose planove upravljanja odabranim prirodnim područjima u okviru kojih se dosljedno u lokalni kontekst integriraju univerzalno važeća načela zaštite prirode i očuvanja prirodnih i kulturnih dobara.

2. EZP načela, pod-načela i pokazatelji njihove primjene

Sistemski niz od osam temeljnih EZP načelakoji se ovdje funkcionalno nadalje razrađuje kroz pod-načela te pripadajuće opće i posebne pokazatelje, predstavlja okosnicu moga prijedloga sustava cjelovite procjene etičnosti upravljanja (odabranim) zaštićenim prirodnim područjima. Pri tom opći pokazatelji predstavljaju EZP elemente koji se trebaju dosljedno primjenjivati u svakom zaštićenom području, dok će primjena posebnih pokazatelja ovisiti o prostornim i problemskim specifičnostima odabranog zaštićenog područja. Popis pokazatelja treba nadalje dinamično razvijati u ovisnosti o specifičnim potrebama i okolnostima te pripadajućem društvenom kontekstu odabranog zaštićenog područja. Pri oblikovanju EZP sustava načela/podnačela/pokazatelja vodila sam se različitim društveno angažiranim i odgovornim poimanjima vrijednosti i svrhe zaštićenih područja prirode, pri čemu sam pokušala prepoznati i potom objediniti sve relevantne odrednice u cjeloviti sustav procjene etičnosti zaštite prirode. Takva mi matrica omogućuje dobru funkcionalnu usporedbu s institucionaliziranom procjenom kakvoće i učinkovitosti odabranog sustava upravljanja zaštićenim dijelom prirode sa svrhom utvrđivanja mjere međusobnog preklapanja. Cilj je detektirati te potom i razumjeti eventualne manjkavosti institucionaliziranog sustava kako bi se otvorio prostor za daljnje oblikovanje održivih društvenih rješenja zaštite prirode.

O specifičnom redoslijedu prioriteta koji se primjenjuju u nekom zaštićenom području treba odlučivati temeljem sljedećih smjernica: 1. Razina važnosti odabrane problematike u odnosu na strateške i pojedinačne ciljeve upravljanja, 2. Hitnost postupanja obzirom na vrstu ugroze koja prijeti u odabranom zaštićenom području te 3. Razina ireverzibilnosti stanja koje je potencijalno ili stvarno narušeno (World Conservation Strategy, 1980, str. 28-29 i EU Guidelines on Wilderness in Natura 2000, 2013, str. 21).

EZP procjena je složen i odgovoran proces u kojem se pobliže razmatra uspješnost, kakvoća, svrshodnost, opravdanost i učinkovitost odabranog sustava upravljanja i njegove provedbe. Ova metodologija može poslužiti kao obrazac za studiju i/ili reviziju stanja i definiranja problema, prepoznavanja sistemskih tendencija i uočavanja pojedinačnih slabosti te kao poticaj za oblikovanje rješenja temeljenih na specifičnim komparativnim prednostima odabranog sustava upravljanja. Rezultati takve procjene predstavljaju koristan alat za sve praktičare i teoretičare zaštite prirode koji se uključuju u proces odlučivanja o pitanjima zaštite prirode i održivog razvoja lokalnih zajednica u zaštićenim područjima. Cjelovita procjena treba biti rezultat angažiranog/odgovornog konzultativnog procesa koji po

mogućnosti okuplja predstavnike svih relevantnih interesnih skupina, a treba je provoditi procjenjivanjem razine harmonične primjene svih predloženih načela/pod-načela/pokazatelja, uz primjerena pojašnjenja i argumentaciju, a sve u kontekstu neposrednog upravljanja odabranim zaštićenim područjem.

Ograničenja ovdje predloženog modela i postupka EZP procjene mogu prozaći iz nedosljedne i neujednačene procjene po svim predloženim načelima i podnačelima te iz nespremnosti da se ovakav sustav procjene nadalje usavršava u kontekstu afirmiranja neposrednih okolnosti zaštite prirode. U suvremenim uvjetima stavnog preslagivanja društvenih prioriteta, znanstveni oprez naime nalaže trajno i dinamično samoprocjenjivanje kakvoće i učinkovitosti djelovanja u zaštiti prirode, posebice obzirom na kontekst spremnosti društva da osigura dugoročnu održivost svojih prirodnih prostora i resursa.

Slijedi pregledni prikaz EZP načela s pripadajućim pod-načelima:

TABLICA 1: Sustav EZP načela s pripadajućim pod-načelima

EZP NAČELO	PRIPADAJUĆA EZP POD-NAČELA
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET - Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima	<ul style="list-style-type: none"> 1.1. Održavanje cjelovitosti i stabilnosti ekosustava (koncept ekoloških servisa) 1.2. Briga za tlo (neobnovljivi resurs) 1.3. Kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš 1.4. Suočavanje s posljedicama klimatskih promjena 1.5. Racionalno planiranje i kvalitetno upravljanje
2. RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	<ul style="list-style-type: none"> 2.1. Očuvanje divljih svojstava i staništa: Konzervacija <i>in situ</i> i <i>ex situ</i> 2.2. Očuvanje krajobrazne raznolikosti 2.3. Očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode 2.4. Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu poljoprivredu 2.5. Prikupljanje, čuvanje i dugoročna zaštita genetskog materijala
3. ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	<ul style="list-style-type: none"> 3.1. ZAŠTITA vs. KORIŠTENJE – Održivo upravljanje resursima 3.2. Prostorno i drugo planiranje područja posebnih obilježja 3.3. Održivo korištenje prostora i resursa 3.4. Promicanje načela održive poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti 3.5. Održivo raspolažanje finansijskim i drugim materijalnim dobrima
4. LOKALNI RAZVOJ - Poticanje lokalnog razvoja	<ul style="list-style-type: none"> 4.1. Vrednovanje prirode i održivosti prirodnih resursa 4.2. Vrednovanje tradicijskih znanja i vještina

koji podržava načela zaštite prirode	4.3. Promicanje održivog društvenog razvoja, diversifikacija gospodarskih i prihodovnih djelatnosti
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE - Uključivanje javnosti	5.1. Angažiranost javnosti u zaštiti prirode
6. ZAKONITOST rada i djelovanja Javnih ustanova	6.1. Provedba zakonskog okvira institucionalne zaštite prirode 6.2. Međusektorska suradnja 6.3. Neposredna primjena provedbene legislative
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	7.1. Podizanje organizacijskih kapaciteta 7.2. Promicanje društveno odgovornog poslovanja 7.3. Edukacija i ospoznavanje zaposlenika, korisnika i lokalnih zajednica 7.4. Istraživanje, stručni rad, suradnja i razmjena
8. UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode	8.1. Podržavanje rada odabranih međunarodnih konvencija i EU direktiva zaštite prirode i okoliša 8.2. Podržavanje nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa zaštite prirode i očuvanja biološke raznolikosti

2.1. EZP načelo 1: EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET - Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima

EZP pod-načelo 1.1. Održavanje cjelovitosti i stabilnosti pojedinih ekosustava

Funkcionalni ekološki sustavi osiguravaju niz dobrobiti iz kojih proizlazi neposredna korist za čovjeka. Koncept *ekoloških servisa* usvojen je 2001./2005. godine pokretanjem/objavljinjem Milenijske procjene ekoloških sustava (Millennium Ecosystem Assessment, 2005, str. 3), studije koja je provedena tijekom razdoblja od četiri godine u 95 zemalja, a kojom su se pratili i procjenjivali učinci ljudske aktivnosti na prirodu. Usluge koje omogućavaju funkcionalni ekološki sustavi su grupirane u četiri osnovne kategorije: 1.

Proizvodnja (engl. *provisioning*), primjerice hrane, vode, energije, sirovina, genskih, mineralnih, medicinskih resursa, i sl.; 2. **Kontrola** (engl. *regulating*), primjerice korištenje ugljika, kontrola klimatskih procesa, proces razgradnje otpada, detoksifikacija, pročišćavanje vode i zraka, kontrola širenja bolesti i štetočina, i sl.; 3. **Podrška** (engl. *supporting*) predmijeva prirodne procese koji ekosustavima omogućavaju trajno i stabilno obavljanje osnovnih funkcija, primjerice omogućavanje odvijanja prirodnog ciklusa dušika, opravljivanje usjeva, i sl.; te 4. **Kulturna dobrobit** (engl. *cultural benefit*), primjerice duhovna i društvena povezanost ljudi s prirodom, povijesni i etno značaj, rekreacija, znanost, obrazovanje, a za

svaku od njih je izvedena odgovarajuća ekomska vrijednost, koja se nadalje može koristiti u planiranju upravljanja i zaštite prirode, donošenju političkih odluka, oblikovanju legislative, promicanju odabralih društvenih načela, planova i programa.

Voditi računa o stabilnosti i punoj funkcionalnosti ekoloških sustava u zaštićenom području podrazumijeva složen proces koji obuhvaća široku lepezu aktivnosti planiranja, upravljanja, korištenja i neposredne zaštite. Pri tome, a posebice u EZP kontekstu, inovativnost, kreativnost i prilagodljivost imaju posebno važnu ulogu. Interdisciplinarni pristup, stručna podrška koja dolazi iz različitih tematskih i problemskih okruženja i društvenih podsustava, svrsishodna međusektorska suradnja i rastuća uključenost zainteresirane javnosti nameću se u ovom kontekstu kao jasne odrednice uspješnosti. To je zadatak koji nikada ne prestaje iako stremi ka konačnom, dobro definiranom cilju primjerene razine očuvanosti prostora, dugoročne održivosti prirodnih resursa te pune funkcionalnosti prirodnih procesa. Radi se također i o dinamičnom društvenom procesu, o razumnoj i praktičnoj primjeni načela dugoročne održivosti, ekonomičnosti, pravednosti, racionalnosti i jednakosti te ostvarivanju temeljnih i drugih ljudskih prava. Pri tom nametnuti visoki ekološki standardi koji nameću potrebu žurnosti, odnosno pravovremenosti, odražavaju dobro poznavanje zakonitosti ekologije, ekonomije, politike i društvenog razvoja.

TABLICA 1.1. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET / pod-načela 1.1. **Održavanje cjelovitosti i stabilnosti pojedinih ekosustava**

Načelo 1.	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima		
	Pod-načelo 1.1.	Održavanje cjelovitosti i stabilnosti pojedinih ekosustava	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Puna funkcionalnost svih ekoloških servisa - Procjena stanja na općoj i pojedinim razinama • Poznavanje i praćenje prihvavnog kapaciteta prostora te neposredna primjena tih saznanja u provedbi sustava posjećivanja i prezentacije prirodnog fenomena • Dosljedna primjena najviših ekoloških standarda • Sustav redovitog praćenja i procjene stanja ekološke stabilnosti • Stalna stručna podrška i interdisciplinarni pristup • Uspostavljanje i funkcioniranje učinkovitog sustava kontrole i suzbijanja požara • Promet i transport primjereni režimu zaštite 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Sprječavanje unosa i širenja invazivnih svojti te praćenje stanja u okolišu
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Održivo upravljanje staništima od posebnog značaja (SAC - Special Area Reserve) • Očuvanje šumskih ekosustava • Zaštita voda i održavanje stabilnog vodnog režima • Održivo upravljanje prirodnim vodnim retencijama • Očuvanje geološke baštine • Očuvanje krajobrazne cjelovitosti i raznolikosti • Procjena stanja i osiguravanje pune vrijabilnosti pojedinih populacija flore i faune • Zaštita i održavanje stabilnih populacija najkvalitetnijih svojti autohtonih i/ili udomaćenih biljaka i životinja • Osiguravanje uvjeta za nesmetano kruženje hranjivih tvari u ekosustavu • Poticanje i praćenje prirodnog procesa oplodnje i osjemenjivanja biljaka

EZP pod-načelo 1.2. Briga za tlo

Iako kakvoća i količina tla predstavlja samo jedan od preduvjeta ukupne funkcionalnosti ekoloških sustava, ipak ima posebnu važnost pošto je riječ o ograničenom/neobnovljivom/multifunkcionalnom resursu koji nastaje vrlo sporo i lako se može uništiti ukoliko se njime kvalitetno ne gospodari. Tlo ima mnogostruku ulogu: proizvodnu, ekološko-regulacijsku i biološko-regulacijsku, oblikuje prostor i krajobraz. Uz zrak i vodu, tlo predstavlja temelj života na Zemlji (Herceg, 2013, str. 93-104). Kontinuirana borba protiv erozije, poboljšavanje produktivnosti tala, sprječavanje gubitka humusa i zbijanja tla, sprječavanje i saniranje posljedica dezertifikacije, osiguravanje stabilne kiselosti i slanosti tla, sprječavanje onečišćenja/zagađenja te aktivnosti usmjerene na kontrolu i smanjivanje sedimentacije u potočnim i riječnim koritima, jezerima i u obalnim morskim područjima stvarnost je svakoga tko se sustavno bavi problematikom upravljanja prirodnim dobrima. Tlo omogućava niz ekoloških usluga koje zadiru u sve četiri naprijed navedene skupine (proizvodnja, kontrola, podrška, kulturna dobrobit) te u EZP kontekstu ima neprijeporni prioritet. Zaštita tla je problem koji zahtijeva neposrednu primjenu metodologije *in situ*, no prednijeva i širi društveni angažman dosljednog promicanja načela održivosti, prevencije usmjerene na očuvanje te represije unosa zagađenja i onečišćenja u okoliš. U ovom je kontekstu relevantno pratiti odgovarajuće društvene trendove integriranosti očuvanja produktivnosti tala u razvojne planove i programe na svim društvenim razinama, kao i trendove raspoloživosti i korištenja

financijskih sredstava namijenjenih za očuvanje i održavanje produktivnosti tala pojedinih ekoloških sustava i odabranih staništa osjetljivih, ugroženih i tipičnih svojti.

TABLICA 1.2. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 1. EKOLOŠKA CJЕLOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET / pod-načela 1.2. **Briga za tlo**

Načelo 1.	EKOLOŠKA CJЕLOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima	
Pod-načelo 1.2.	Briga za tlo	
	Opći pokazatelji <ul style="list-style-type: none"> • Sustavna borba protiv erozije • Poboljšanje produktivnosti odabranih tala • Promicanje i provedba načela dugoročne održivosti tala • Prevencija unosa zagađenja i onečišćenja tla • Praćenje raspoloživosti financijskih sredstava namijenih za zaštitu i poboljšanje tla • Korištenje financijskih sredstava za provedbu projekata zaštite, poboljšanja i održavanja produktivnosti tla Posebni pokazatelji <ul style="list-style-type: none"> • Kontrola i sprječavanje sedimentacije u vodotocima • Pojedinačni projekti zaštite tla <i>in situ</i> 	

EZP pod-načelo 1.3. Kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš

Odlučnost u primjeni visokih ekoloških standarda jasan je pokazatelj razumne primjene načela prevencije te ukazuje na racionalnost i ekonomičnost u planiranju i korištenju materijalnih sredstava koja su raspoloživa za aktivnosti i zaštiti prirode i okoliša. Primjena načela prevencije, kao i svaka aktivnost usmjerena na dalekosežno i dugoročno sprječavanje unosa zagađenja i onečišćenja u okoliš nedvojbeno predstavlja afirmaciju EZP.

Sprječavanje zagađenja i onečišćenja provodi se kroz niz aktivnosti koje mogu zadirati u najrazličitije sfere društvenih djelatnosti i uključivati veliki broj društvenih skupina i relevantnih dionika koji jasno prepoznaju važnost ove problematike. Tu je posebice važan angažman jedinica lokalne samouprave i umrežavanje sa gospodarstvenicima.

TABLICA 1.3. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 1. EKOLOŠKA CJЕLOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET / pod-načela 1.3. **Kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš**

Načelo 1.	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima	
	Pod-načelo 1.3.	Kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Procjena i praćenje stanja okoliša i rizika od onečišćenja/zagađenja • Raspoloživost dokumentacije o praćenju stanja u okolišu • Promicanje korištenja tvari koje ne ošteteju ozonski omotač i ne zagađuju okoliš • Različiti programi i aktivnosti „ozelenjavanja“ odabranih djelatnosti • Podizanje svijesti javnosti • Uključivanje i edukacija javnosti
	Posebni pokazatelj	<ul style="list-style-type: none"> • Provedba kratkoročnih i dugoročnih programa prevencije onečišćenja • Komparativna analiza sličnih primjera iz prakse • Provedba, praćenje i valorizacija sanacijskih mjera

EZP pod-načelo 1.4. Suočavanje s posljedicama klimatskih promjena

Ova skupina aktivnosti predmijeva uključivanje u nacionalne, regionalne i međunarodne procese usmjereni na smanjivanje uzroka i posljedica kiselih kiša, učinka staklenika, smanjivanja ozonskog omotača i globalnog zagrijavanja te bavljenje problematikom dezertifikacije i drugih oblika degradacije tla i okoliša. Također podrazumijeva neposredno djelovanje na lokalnoj razini putem edukacije, podizanja svijesti javnosti, provedbe tematskih i problemskih kampanja, podržavanja inicijativa nevladinih udruga i građana, provedbe projekata sanacije *in situ* te uključivanja i suradnje svih relevantnih društvenih dionika u različite aktivnosti poput sustavnog poticanja korištenja obnovljivih izvora energije, pošumljavanja i/ili sadnje zaštitnih zelenih pojaseva, promicanja načela i prakse održive poljoprivrede, borbe protiv šumske požara, sprječavanja gubitka i rasipanja pitke vode.

TABLICA 1.4. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET / pod-načela 1.4. **Suočavanje s posljedicama klimatskih promjena**

Načelo 1.	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima
----------------------------	---

	Pod-načelo 1.4.	Suočavanje s posljedicama klimatskih promjena
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje u relevantne programe na međunarodnoj/regionalnoj/nacionalnoj razini • Aktivnosti edukacije i podizanja svijesti javnosti na lokalnoj razini o problematiki klimatskih promjena • Uključivanje i provedba javnih tematskih i problemskih kampanja te podržavanje inicijativa i projekata nevladinih udruga i građana • Provedba projekata sanacije posljedica klimatskih promjena <i>in situ</i>
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku poticanja korištenja obnovljivih izvora energije • Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku zaustavljanja uništavanja/smanjivanja šuma putem akcija pošumljavanja i/ili sadnje zaštitnih pojaseva travnjaka i stabala kao zaštite od vjetra/isparavanja/erodacije • Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku poticanja održive poljoprivrede • Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku borbe protiv šumskih požara • Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku sprječavanja neodrživog korištenja zaliha pitke vode • Projekti i aktivnosti usmjereni na sprječavanje različitih oblika degradacije i gubitka plodnog tla

EZP pod-načelo 1.5. Racionalno planiranje i kvalitetna provedba sustava upravljanja

Kvalitetno planiranje, osim odgovorne primjene raspoloživih znanja i iskustava, dobre strateške procjene okolnosti i mogućnosti za djelovanje te odgovornog razmatranja potreba dodatnog zapošljavanja i prikupljanja finansijskih sredstva, predmijeva također i spremnost na transparentno vrednovanje učinkovitosti, otvorenost na suradnju i kritiku, dosljedno razmatranje potreba svih relevantnih interesnih skupina, poznavanje političkih okolnosti i kontinuirano lobiranje za zaštitu prirode. U EZP kontekstu posebnu vrijednost imaju fleksibilnost, adaptabilnost, dobra usklađenost i suradnja, dosljedno praćenje i procjenjivanje, pravovremeno unošenje primjerenih izmjena i dopuna u sustav upravljanja. Prikupljanje stručnih komentara i mišljenja te praktično korištenje saznanja proizašlih iz prethodnih iskustava predstavljaju jasan pokazatelj odgovornog upravljanja.

Neposredna primjena odabralih metodologija, kao što su primjerice izračun prihvatnog kapaciteta okoliša (engl. *carrying capacity*), ekološkog otiska (engl. *ecological footprint*), primjena načela predostrožnosti (engl. *precautionary principle*) i dosljedna provedba represivnih mjera u slučajevima težih povreda zakonskih i običajnih odredbi ponašanja i postupanja u zaštićenom području prirode osiguravat će niz pokazatelja dobro utemeljene vjerodostojnosti i primjerene usmjerenoosti sustava održivog upravljanja.

Tablica 1.5. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET / pod-načela 1.5. **Racionalno planiranje i kvalitetna provedba sustava zaštite i održavanja**

Načelo 1.	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima		
	Pod-načelo 1.5.	Racionalno planiranje i kvalitetna provedba sustava zaštite i održavanja	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Praćenje, vrednovanje i unaprjeđivanje Plana upravljanja i učinkovitosti njegove provedbe • Suradnja i kritička analiza • Usklađenost aktivnosti • Redovno izvješćivanje • Transparentno procjenjivanje učinkovitosti • Pravodobnost u provedbi pojedinih faza plana • Uključivanje svih relevantnih interesnih skupina • Poznavanje širih političkih okolnosti i kontinuirano lobiranje za zaštitu prirode • Prikupljanje i primjena stručnih znanja • Planiranje i provedba istraživanja te korištenje dobivenih rezultata • Primjena načela predostrožnosti i dosljednog kažnjavanja povreda zakona 	
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poznavanje i praćenje prihvatnog kapaciteta okoliša • Izračun ekološkog otiska 	

2.2. EZP načelo 2: RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine

EZP pod-načelo 2.1. Očuvanje divljih svojstva i staništa: Konzervacija *in situ* i *ex situ*

Konvencija o biološkoj raznolikosti daje posebnu važnost aktivnostima konzervacije *in situ*.²¹ Od zemalja potpisnica konvencije, među kojima je i Hrvatska, očekuju se odgovarajuće aktivnosti uspostavljanja funkcionalnog sustava zaštićenih prirodnih područja, provedbe posebnih mjera zaštite i očuvanja biološke raznolikosti te oblikovanja smjernica za dugoročno funkcioniranje takvog sustava. Prirodnim resursima potrebno je upravljati i održivo gospodariti unutar i izvan zaštićenog područja, trajno i dosljedno promicati načela zaštite prirode i održivog razvoja te integrirati problematiku obnavljanja degradiranih ekosustava i populacija ugroženih svojti u pojedine sektorske i nacionalne planove razvoja. Ukoliko konzervacija *in situ* nije moguća, CBD konvencija preporuča konzervaciju *ex situ* koja će se po mogućnosti dešavati u zemlji podrijetla genetskih resursa te koja će omogućavati obnavljanje nestalih ili izumrlih svojti, kao i stvaranje uvjeta za njihov povratak u prirodan okoliš.²²

Nadalje, europska direktiva o staništima navodi tipove staništa koji su zbog svoje rijetkosti, tipičnosti ili ugroženosti posebno značajni i njihovo očuvanje zahtijeva proglašenje posebnih područja zaštite (SAC – Special Area of Conservation).²³ O takvim staništima iz skupina obalnih i halofitskih staništa, obalnih i kontinentalnih pješčanih staništa, odabranih slatkovodnih i šumskih staništa, prirodnih i polu-prirodnih travnjaka, specifičnih stjenovitih staništa i špilja, potrebno je prilikom planiranja i provedbe sustava zaštite i upravljanja pojedinim zaštićenim dijelovima prirode dodatno posebno povesti računa.

U EZP kontekstu stoga posebnu vrijednost imaju aktivnosti procjene stanja i potreba za opstanak pojedinih svojti, staništa, stanišnih tipova ili ekosustava, pri čemu se donose detaljni opisi stanja svojti i staništa (veličina, brojnost, sastav, razina produktivnosti, kretanje, distribucija, kapacitet osiguravanja pojedinih ekoloških servisa, i sl.) te predlažu odgovarajuće mјere sanacije i obnove, postavljaju ciljevi i argumentirano oblikuju strategije dalnjeg upravljanja.

Tablica 2.1. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 2. RAZNOLIKOST / pod-načela 2.1. **Očuvanje divljih svojti i staništa: Konzervacija *in-situ* i *ex-situ***

²¹ Tekst članka 8. Konzervacija *in-situ* Konvencije o biološkoj raznolikosti vidjeti na <http://www.cbd.int/convention/articles/default.shtml?a=cbd-08>

²² U Hrvatskoj su takve aktivnosti regulirane Zakonom o zaštiti prirode (NN 70/05, 118/09), te [Pravilnikom o načinu izrade i provođenju studije o procjeni rizika uvođenja, ponovnog uvođenja i uzgoja divljih svojti \(NN 35/08\)](#)

²³ Lokaliteti koji se kao takvi proglašavaju u svim zemljama EU, slijedom odredbi EU Direktive o staništima, i čine sastavni dio ekološke mreže Natura 2000 a imaju svrhu osigurati primjenu konzervatorskih mjera na europskim svojama i staništima od posebne važnosti.

Načelo 2.	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	
	Pod-načelo 2.1.	Očuvanje divljih svojti i staništa: Konzervacija <i>in-situ</i> i <i>ex-situ</i>
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Funkcionalni sustav zaštite i upravljanja odabranim prirodnim područjem • Smjernice dugoročnog očuvanja i zaštite područja • Promicanje načela zaštite prirode i održivog razvoja • Integriranje problematike obnavljanja degradiranih ekosustava i populacija ugroženih svojti u pojedine provedbene, sektorske i nacionalne planove razvoja • Kontrola i sprječavanje ispuštanja genetski modificiranih organizama u okoliš • Omogućavanje uvjeta trajnog čuvanja biološke raznolikosti i održivog korištenja svih njezinih komponenti • Poticanje očuvanja tradicijskih znanja i iskustava • Procjena stanja pojedinih svojti, staništa, stanišnih tipova ili ekosustava • Inventarizacija, procjena i detaljni opisi stanja svojti i staništa • Plan sanacije i provedba odgovarajućih konzervatorskih mjera • Oblikovanje strategije daljnog upravljanja odabranim ugroženim svojтama i staništima
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Provedba posebnih mjera zaštite biološke raznolikosti

EZP pod-načelo 2.2. Očuvanje krajobrazne raznolikosti

Hrvatska je potpisnica Europske konvencije o krajobrazima, koja je potpisana u Firenci 2000. godine, a stupila je na snagu 2004. godine, čime se Hrvatska obavezala na sustavno čuvanje svojih krajobraza. Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH (NSAP, 2008) navodi osnovne prijetnje učinkovitom očuvanju krajobraza u Hrvatskoj među kojima su najvažnije rascjepkanost nadležnosti i nedostatna koordinacija između sektora prostornog planiranja, zaštite prirode i zaštite kulturne baštine.

Međutim, revizija sustava zaštite prirode (20. Izvješće Hrvatskom saboru o obavljenoj reviziji očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja nacionalnim parkovima, 2014, str. 2) upućuje na činjenicu da NSAP ne navodi jasne odrednice za provedbu pojedinih akcijskih planova, čega je između ostalog posljedica izostanak provedbe gotovo svih

aktivnosti vezanih uz očuvanje i vrednovanje krajobraza. U EZP kontekstu se nameće potreba dosljedne provedbe svih aktivnosti koje su usmjerene na cijelovito očuvanje krajobrazne raznolikosti te društvenu aktualizaciju ove problematike.

TABLICA 2.2. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 2. RAZNOLIKOST / pod-načela 2.2. Očuvanje krajobrazne raznolikosti

Načelo 2.	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti te njegovanje kulturne i društvene baštine	
	Pod-načelo 2.2. Očuvanje krajobrazne raznolikosti	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Inventarizacija i kategorizacija krajobraza • Sustav klasifikacije krajobraza • Procjena i praćenje stanja krajobraza • Jasan sustav nadležnosti
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Jačanje ljudskih kapaciteta • Jačanje finansijskih kapaciteta • Međusektorska suradnja

EZP pod-načelo 2.3. Očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode

Posebnu važnost u EZP kontekstu imaju nastojanja u očuvanju prirodnih i kulturnih krajolika koji odražavaju skladan suživot čovjeka i prirode, brižne zaštite tradicionalno uzgajanih biljnih i životinjskih svojstava (posebice ako se radi o varijetetima autohtonih svojstava), kao i aktivnog očuvanja pripadajućih znanja i iskustava o održivom upravljanju prirodnim resursima. To tzv. *ekološko znanje* pohranjeno u lokalnim zajednicama predstavlja vrijednu kulturnu i društvenu riznicu svakoga naroda i svojevrsnu glavnici njegove dugoročne održivosti. Visoka razina poznavanja, vrednovanja i korištenja tradicionalnih znanja o upravljanju šumama, travnjačkim i ratarskim površinama, o održivom korištenju i umnažanju prirodnih dobara, o vještinama organiziranja skladnog lokalnog života u zajednici, o primjeni funkcionalnih modela suradnje i sustava odgovornosti predstavlja jasan pokazatelj dosljedne primjene EZP načela.

Također, jedan od indikatora predstavlja i postojanje/provedba konkretnih programa očuvanja raznolikosti te akcijskih planova za uzgoj pojedinih ugroženih sorti ili pasmina. Visoko se vrednuje sustavno prikupljanje, organiziranje, pohranjivanje, prezentacija i

tumačenje povijesnog materijala o tradicionalnim aktivnostima u šumarstvu, lov i ribolovu, korištenju mineralnih sirovina, gradnji, korištenju vodnih i vjetro-resursa, proizvodnji energije, čuvanju kvalitete tla, ratarskoj i stočarskoj praksi, obrazovanju i primjeni naučenih znanja u lokalnoj zajednici, proizvodnji različitih upotrebnih predmeta i opreme.

TABLICA 2.3. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 2. RAZNOLIKOST / pod-načela 2.3. **Očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode**

Načelo 2.	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine		
	Pod-načelo 2.3.	Očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka razina poznavanja, vrednovanja i korištenja tradicionalnih znanja upravljanja prirodnim resursima • Prikupljanje, organiziranje, pohranjivanje, prezentacija i tumačenje materijala i dokumentacije o tradicionalnim aktivnostima upravljanja prirodom i prirodnim resursima • Razmjena znanja i iskustava, te stručna suradnja na problemima očuvanja, zaštite, prezentacije kulturne i povijesne baštine • Pažnja i interes javnosti • Uključenost lokalne zajednice • Trajna provedba konzervatorskih radova • Održavanje konzervatorskih radionica • Oživljavanje i razvoj tradicijskih obrtničkih vještina 	
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Konkretni programi očuvanja raznolikosti pojedinih udomaćenih svojti, zavičajnih biljnih sorti i pasmina • Ciljani akcijski planovi za uzgoj pojedinih ugroženih sorti ili pasmina • Oblikovanje sistematizirane građe o tradicionalnim aktivnostima u šumarstvu, lov i ribolovu, korištenju mineralnih sirovina, gradnji, korištenju vodnih i vjetro-resursa, proizvodnji energije, čuvanju kvalitete tla, ratarskoj i stočarskoj praksi, obrazovanju i primjeni naučenih znanja u lokalnoj zajednici, proizvodnji različitih upotrebnih predmeta i opreme, i sl. 	

EZP pod-načelo 2.4. Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu/ekološku poljoprivrodu i stočarstvo

U zemlji kao što je Hrvatska, napuštanje tradicionalnih metoda uzgoja stoke i održavanja otvorenih pašnjaka je gorući problem u većini zaštićenih područja. U suvremenim okolnostima, takvi prostori bogate biološke raznolikosti bivaju zapušteni, prepušteni procesu prirodne sukcesije, čime se mijenjaju karakteristike lokalnog okoliša i uvjeta života lokalnih ljudi. Sudjelovanje u aktivnostima poticanja i obnavljanja tradicijskih oblika uzgoja i korištenja stoke, posebice izvornih i autohtonih sorti; diversifikacija održivih gospodarskih djelatnosti u zaštićenim dijelovima prirode i njihovoј široj okolici; popularizacija tradicijskih vrijednosti i načina življenja; osmišljavanje i provedba programa neposrednog uključivanja lokalnih ljudi i posjetitelja u tradicionalne djelatnosti kraja; samo su neki od načina održivog upravljanja prirodnim područjima u kojima su žive djelatnosti poljoprivrede i stočarstva.

Posebnu brigu treba posvetiti dodatnim aktivnostima gradnje tržišta, proizvodnje, plasmana i distribucije lokalnih proizvoda uz zadovoljavanje visokih ekoloških standarda. U ovom kontekstu važno mjesto također mogu imati aktivnosti osmišljavanja dodatnih načina ostvarivanja prihoda u lokalnoj zajednici, uz visoko vrednovanje svih oblika inovativnosti.

TABLICA 2.4. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 2. RAZNOLIKOST / pod-načela 2.4. **Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu/ekološku poljoprivredu i stočarstvo**

Načelo 2.	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	
	Pod-načelo 2.4.	Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu/ekološku poljoprivredu i stočarstvo
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Popularizacija tradicijskih vrijednosti i vrednovanje tradicionalnog načina življenja • Diversifikacija održivih gospodarskih djelatnosti poljoprivrede i stočarstva • Kontrola unosa onečišćenja i zagađenja u okoliš, te sprječavanje širenja invazivnih svojt i monokultura • Poticanje udruživanja, suradnje i razmjene • Razmjena znanja i iskustava sa drugim zaštićenim područjima • Osmišljavanje i provedba programa uključivanja lokalnih korisnika i posjetioca u tradicionalne aktivnosti lokalnog kraja
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje i obnavljanje tradicijskih oblika uzgoja i korištenja stoke • Javno tumačenje svih dobrobiti koje proizlaze iz redovnog održavanja travnjačkih i močvarnih površina

		<ul style="list-style-type: none"> • Promicanje održivog načina upravljanja šumskim drvnim i ne-drvenim resursima • Poticanje primjerenih projekata tradicijske gradnje uz korištenje tradicionalnih građevnih materijala i metoda • Poticanje održivog korištenja livadnog bilja • Oblikovanje botaničkih, entomoloških i drugih tematskih zbirki
--	--	--

EZP pod-načelo 2.5. Prikupljanje, čuvanje i dugoročna zaštita genetskog materijala

Zaštita genetskog materijala i resursa²⁴ predstavlja jedno od ključnih nastojanja u kontekstu dugoročne održivosti života na Zemlji. O važnosti ove problematike posebno svjedoče Nagoya protokol²⁵ Konvencije o biološkoj raznolikosti i aktivnosti koje se poduzimaju na njegovo dosljednoj provedbi. Jedan od Aichi strateških ciljeva²⁶ čije su aktivnosti usmjerene na poboljšanje statusa biološke raznolikosti, između ostalog i putem očuvanja genetske raznolikosti, nameće obvezu da se do 2020. godine strateški planira daljnje očuvanje genetske raznolikosti posebice kultiviranih biljnih svojti, uzgojenih i udomaćenih svojti životinja i njihovih divljih izvornika, kao i drugih socio-ekonomski i kulturno važnih svojti biljaka i životinja te da se aktivno sprečava daljnje rasipanje i gubitak genetskog bogatstva i raznolikosti. Rasadnici, zbirke sjemena, pokusne uzgojne plohe, aktivnosti sadnje i posumljavanja, *ex situ* zbirke biljnog i životinjskog materijala pohranjene u muzejima i galerijama, svjedoče o nastojanjima vrednovanja, održavanja, njegovanja i čuvanja genskog materijala. U ovom je kontekstu posebno potrebno poticati suradnju i razmjenu na svim razinama, kako sa stručnim i znanstvenim organizacijama i institucijama, tako i sa pojedinim društvenim inicijativama.

TABLICA 2.5. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 2. RAZNOLIKOST / pod-načela 2.5. Prikupljanje, čuvanje i dugoročna zaštita genetskog materijala

Načelo 2.	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine
------------------	--

²⁴ Konvencija o biološkoj raznolikosti u čl. 2 definira sljedeće pojmove: *genetski materijal* predstavlja svaki biljni, životinjski, mikrobiološki i materijal svakog drugog podrijetla koji podrazumijeva funkcionalnu mogućnost daljnog razmnožavanja i nasleđivanja, dok se izraz *genetski resursi* odnosi na svaki genetski materijal od stvarne ili potencijalne vrijednosti. Convention on Biological Diversity <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

²⁵ Nagoya protokol se odnosi na osiguravanje ravnopravnog pristupa korisnom genetskom materijalu i svim pripadajućim dobrobitima koje proizlaze iz njegovog korištenja, <http://www.cbd.int/abs/>

²⁶ Aichi strateški i pojedinačni ciljevi očuvanja bioraznolikosti <http://www.cbd.int/sp/targets/#GoalC>

	Pod-načelo 2.5.	Prikupljanje, čuvanje i dugoročna zaštita genetskog materijala
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Sprječavanje daljnog gubitka genetskog bogatstva i raznolikosti • Strateško planiranje očuvanja genetske raznolikosti, posebice kultiviranih biljnih svojtih, uzgojenih i udomaćenih svojti životinja i njihovih divljih izvornika, kao i drugih socio-ekonomski i kulturno važnih svojti biljaka i životinja • Suradnja i razmjena sa stručnim i znanstvenim institucijama • Suradnja s građanskim inicijativama • Potpora i interes javnosti • Regionalni, prekogranični i međunarodni legitimitet, relevantnost i podrška
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Muzejski i drugi izložbeni prostori • Rasadnici, zbirke sjemena, pokušne uzgojne plohe, aktivnosti sadnje i pošumljavanja, <i>ex situ</i> zbirke biljnog i životinjskog materijala • Konzervatorske aktivnosti <i>in situ</i> i <i>ex situ</i> • Očuvanje što većeg broja varijeteta usjeva, biljaka korisnih za prehranu domaćih i divljih životinja, korisnih svojti drveća, domaćih svojti životinja i njihovih divljih izvornika, mikroorganizama • Prikupljanje, organiziranje i prezentiranje znanja o uvjetima učinkovitog održavanja i preživljavanja pojedinih svojti, staništa i ekosustava

2.3. EZP NAČELO 3: ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa

EZP pod-načelo 3.1. ZAŠTITA vs. KORIŠTENJE - Održivo upravljanje

Strategija prostornog uređenja RH (NN 1997/2013, str. 244) naglašava da prioritet u korištenju prostora treba dati pažljivom gospodarenju, ali uz integriranje načela zaštite okoliša i prirode. Naglasak je dakle na uravnoteženoj primjeni mjera zaštite i načina korištenja.

Prioritet trebaju biti partnerstva sa lokalnim zajednicama uz stimuliranje ekološki pozitivnih procesa kao što su primjerice razvoj selektivnog tipa ekološkog turizma, razvoj ekološke poljoprivrede, jačanje ekološke svijesti i svijesti o posebnostima zaštićenog područja, podržavanje ekološkog aktivizma, uspostava i primjena standarda zaštite okoliša.

To će podrazumijevati pažljivo planiranje, edukaciju i osposobljavanje, dosljedno praćenje i vrednovanje stanja u prostoru. Cilj je smanjivati negativan utjecaj na prirodu, trajno

osiguravati stanje ukupne ekološke stabilnosti prirodnog područja, svojti i njihovih staništa sa svrhom dugoročne održivosti, no istovremeno uključivati lokalnu zajednicu, ostvarivati ekonomsku dobit i zadovoljiti potrebe posjetitelja (Alexander, 2008, str. 26). To se postiže ograničavanjem pristupa (zoniranjem), poštivanjem prihvavnog kapaciteta odabranih prostora, valorizacijom prirodnog područja te razvijanjem primjerenih programa prihvata, vođenja i edukacije.

Kao preduvjet uspješne provedbe mjera održivog upravljanja nameće se i potreba osposobljavanja lokalnih zajednica za održivo korištenje prirodnih resursa. U tom kontekstu planirat će se i provoditi aktivnosti edukacije, osposobljavanja, uključivanja u proces strateškog oblikovanja programa/projekata/aktivnosti. Potrebno je kontrolirati i regulirati primjerice korištenje ogrjevnog drveta, ubiranje i sakupljanje šumskih biljaka i plodova te poticati uvođenje alternativnih sustava proizvodnje i opskrbe energijom.

TABLICA 3.1. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 3. ODRŽIVOST / pod-načela 3.1. **ZAŠTITA vs. KORIŠTENJE – Održivo upravljanje**

Načelo 3.	ODRŽIVOST - planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	
Pod-načelo 3.1.	ZAŠTITA vs. KORIŠTENJE – Održivo upravljanje	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Skladna međusektorska suradnja sa sektorima poljoprivrede, šumarstva, turizma • Stimuliranje ekološki pozitivnih društvenih procesa • Uključivanje i partnerstvo za zainteresiranom javnošću i ekološkim organizacijama • Oblikovanje specifičnog turističkog proizvoda • Procjena kapaciteta pune funkcionalnosti i produktivnosti pojedinih svojti, staništa, prirodnih resursa i ekosustava, te trajno osiguravanje da se utvrđeni kapaciteti ne prijeđu. • Osiguravanje stanja ukupne ekološke stabilnosti prirodnog područja, odabranih svojti i njihovih staništa • Kontrola pristupa posjetioca i drugih korisnika • Kvalitetno zoniranje zaštićenog prostora • Osposobljavanje lokalnih zajednica za zaštitu prirode i održivo korištenje prirodnih resursa • Osmišljavanje održivih alternativa korištenja svih komercijalno zanimljivih prirodnih resursa i ekoloških servisa • Ujednačena provedba mjera prevencije i neposredne zaštite te bavljenje kako uzrocima tako i simptomima odabranih problema

		Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Inventarizacija • Edukacija i osposobljavanje lokalnog stanovništva • Pilot projekti • Financijski poticaji • Istraživački projekti • Zeleno računovodstvo • Analiza troškova i dobiti
--	--	----------------------------	--

EZP pod-načelo 3.2. Prostorno i drugo planiranje područja posebnih obilježja

Prostorno planiranje uređeno je u Hrvatskoj Zakonom o prostornom uređenju (NN br. 153/13) koji se oslanja na Strategiju prostornog uređenja RH. Primjenjuju se načela integralnog pristupa u prostornom planiranju te međusobne usklađenosti pojedinih prostornih planova. Za većinu hrvatskih nacionalnih parkova i parkova prirode izrađeni su Prostorni planovi područja posebnih obilježja koji vode računa o prirodnim, kulturno-povijesnim, gospodarskim i/ili drugim posebnostima, odnosno specifičnim zahtjevima očuvanja zaštićenih prostora. Njima su propisane mjere za unaprjeđenje i zaštitu prirode, okoliša, kulturnih dobara i drugih vrijednosti područja te uvjeti provedbe svih zahvata u prostoru. Oni sadržavaju temeljnu organizaciju i razgraničenje prostora područja prema namjeni, razmještaj funkcija koje su važne za upravljanje područjem, prikaz sustava infrastrukture i građevina javne i društvene namjene, mjere korištenja, uređenja i zaštite tog područja te odgovarajući slijed aktivnosti.

Najvažniji mehanizam preventivne zaštite područja ekološke mreže Natura 2000 jest postupak ocjene prihvatljivosti planova, programa i zahvata koji se planiraju provesti na području koje je uključeno u ekološku mrežu.²⁷ Svrha je osigurati što skladnije očuvanje prostora i razvoj ljudskih djelatnosti u područjima koja su najvrjednija za opstanak pojedinih ugroženih i osjetljivih svojstava i staništa.

TABLICA 3.2. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 3. ODRŽIVOST / pod-načela 3.2. **Prostorno i drugo planiranje područja posebnih obilježja**

Načelo 3.	ODRŽIVOST - planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa
----------------------	---

²⁷ Postupak ocjene prihvatljivosti ugrađen je u hrvatsko zakonodavstvo putem Zakona o zaštiti prirode (NN 80/13), Uredbe o ekološkoj mreži (NN 124/13) te Pravilnika o ocjeni prihvatljivosti za ekološku mrežu (NN 146/14).

	Pod-načelo 3.2.	Prostorno i drugo planiranje područja posebnih obilježja
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Donošenje i dosljedna provedba prostornog plana područja posebne namjene • Redovno praćenje stanja odabranih prirodnih sastavnica • Stalna suradnja i razmjena mišljenja i argumenata stručnjaka, predstavnika lokalnih zajednica i drugih interesnih skupina • Praćenje gospodarskih i političkih tendencija, relevantnih društvenih zbivanja • Uključivanje javnosti • Horizontalna i vertikalna integriranost svih planiranih aktivnosti • Multidisciplinarnost • Opravданost troškova i aktivnosti
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Detaljnost plana • Dugoročna održivost očekivanih rezultata • Fleksibilnost u provedbi i uvažavanju neposrednih okolnosti • Poznavanje alternativnih mogućnosti i rješenja

EZP pod-načelo 3.3. Održivo korištenje prostora i resursa

Tradicionalna praksa zaštite prirode u Hrvatskoj se do sada više usmjeravala na zaštitu i zabranu pristupa odabranim prirodnim resursima, zanemarujući pri tom interese dionika i potrebu suradnje s lokalnim zajednicama i drugim korisnicima prostora. U suvremenim okolnostima takav pristup više nije opravdan, već ga treba zamijeniti pažljivim vođenjem procesa strateškog planiranja koji sustavno okuplja sve zainteresirane dionike. Gospodarska održivost lokalnih zajednica je važan element održivosti sustava zaštite prirode pri čemu su posebno ilustrativni primjeri zapuštanja i gubitka travnjačkih površina, neodržavanja plovnih putova u močvarnim područjima, napuštanja uzgoja autohtonih udomaćenih svojti životinja i zanemarivanja tradicionalnih poljodjelskih aktivnosti. Posljedice su teško popravljive, a odnose se na gubitak kakvoće tla, genetske raznolikosti, stabilnosti vodnog režima, ekološke sigurnosti, geološke i pejzažne raznolikosti, društvenog angažmana i interesa. S druge je strane neophodno dosljedno suzbijati i sankcionirati krivolov, nedopušteni ribolov, intenzivno i nekontrolirano ubiranje i sakupljanje biljnog materijala, namjernu degradaciju geoloških resursa i estetske kakvoće okoliša, trgovanje krznom, kožom, luksuznim prehrambenim sirovinama te drugim proizvodima biljnog i životinjskog podrijetla koji se koriste kao sirovina u industriji ili imaju kolekcionarsku vrijednost.

Održivo očuvanje i korištenje šumskih resursa jest nacionalni, europski i svjetski prioritet. Šumska područja predstavljaju izvor velikog broja čovjeku korisnih drvnih i ne-drvenih sirovina i proizvoda za industrijsku proizvodnju i za svakodnevni život lokalnih ljudi, no trpe i izraziti pritisak uslijed širenja poljoprivrednih, građevinskih i gospodarskih područja. Isto se odnosi na potrebu očuvanja i održivog korištenja travnjačkih prostora te poticanje uzgoja stoke u suglasju s primjenom načela zaštite prirode i održivog razvoja.

Oblikovanje i razvijanje sustava posjećivanja jedna je osnovnih zadaća upravljanja zaštićenim područjem, koja više od svih drugih aktivnosti uključuje i angažira osoblje parka. Suvremeni koncept upravljanja, posebice komercijalnog korištenja zaštićenog prirodnog prostora, podrazumijeva i dodjeljivanje koncesijskih odobrenja čime se za Javnu ustanovu otvaraju mogućnosti obnavljanja infrastrukture, pokrivanja troškova javnih funkcija ustanove i osiguravanja sredstva koja se mogu usmjeriti na temeljnu djelatnost, čime se proširuje i obogaćuje ponuda Parka, podiže razinu upravljanja te zapošljava lokalno stanovništvo (Martinić, 2010, str. 186-187). Iz posjećivanja se generira značajan prihod te je stoga ova skupina aktivnosti od posebnog interesa za finansijsku održivost nadležnih javnih ustanova. Ipak, u EZP kontekstu, ova skupina aktivnosti ne smije imati prioritet. Održavanje pješačkih staza, vidikovaca, mostova i prateće infrastrukture koja osigurava primjeren prihvat posjetitelja, se treba obavljati stručno, kvalitetno osmišljeno, odmjereno, planski i svrshishodno, ne gubeći pri tom iz vida prioritet očuvanja ekološke cjelovitosti i stabilnosti zaštićenog prostora.

TABLICA 3.3. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 3. ODRŽIVOST / pod-načela 3.3. **Održivo korištenje prostora i resursa**

Načelo 3.	ODRŽIVOST - planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	
Pod- načelo 3.3.	Održivo korištenje prostora i resursa	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poznavanje prihvatnog kapaciteta odabranog područja • Sustav trajnog praćenja stanja u okolišu i popravljanja nastale štete • Edukacija i praćenje korisnika • Suradnja i uključenost lokalne zajednice • Gospodarska održivost lokalnih zajednica • Održivo očuvanje i korištenje šumskih resursa, travnjačkih površina, i dr. • Razvoj sustava posjećivanja

		<p>Posebni pokazatelji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje stanja populacija ugroženih, osjetljivih, tipičnih, endemskih i indikatorskih svojstava biljaka, životinja i staništa • Integriranje odrednica tradicionalnog življenja u zaštićenom prostoru u sustav trajne zaštite • Primjena sustava kompenzacije za realno procijenjenu pretrpljenu štetu, poput poreznih olakšica, transportnih pogodnosti, mogućnosti obavljanja odgovarajućih prihodovnih djelatnosti, mogućnosti školovanja i zaposlenja, ubrzanog dobivanja uvjeta gradnje i povećane tržišne konkurentnosti. • Suzbijanje i sankcioniranje krivolova, nedopuštenog ribolova, nekontroliranog sakupljanja biljnog materijala, degradacije geoloških resursa i nedopuštene trgovine prirodnim proizvodima.
--	--	---

EZP pod-načelo 3.4. Promicanje načela održive poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti

Lokalne zajednice u zaštićenim prirodnim područjima trebaju uživati mogućnost nadgradnje svog izvornog identiteta kroz promicanje načela održivog uzgoja poljoprivrednih i stočarskih kultura, prakticiranje dobre prakse tradicionalne gradnje, stanovanja i organizacije društvenog življenja, javno prezentiranje dobrih iskustava koja podižu standard, uvjete i kakvoću življenja. Potrebno je dosljedno visoko vrednovati zdravlje, funkcionalnost i kakvoću ne samo prirode, svojstva i staništa, već zdravlje i osobno zadovoljstvo lokalnih ljudi te standard, kakvoću i perspektive njihovog življenja.

Kao dobar primjer u ovom kontekstu treba izdvojiti inicijativu umrežavanja parkova Dinarskog luka²⁸ u svrhu usklađenog upravljanja i zaštite te osjetljive eko-regije. Nadalje, prijedlog UNDP-ovog modela finansijske održivosti u odabranim područjima pod režimom zaštite (UNDP project RFP 24-13 ‘‘Development of Business plans for National Parks Biogradska gora, Durmitor, and Prokletije’’, 2014) prepostavlja dosljednu primjenu integrativnog pristupa društvenog i gospodarskog razvoja, kroz poticanje primjene načela ekološke proizvodnje hrane, primjenu suvremenih metoda plodoreda i permakulture, poticanje stvaranja banke gena autohtonog i tradicijskog sjemena, provedbu istraživanja i osiguravanje trajne stručne podrške lokalnim poljoprivrednicima uz primjenu suvremenih metoda

²⁸ Više o ovoj regionalnoj inicijativi WWF-a na http://www.wwfadria.org/en/what_we_do/protected_areas/dinaric_arc_parks/

poboljšavanja kakvoće i količine uroda. Potiču se aktivnosti poput uzgoja pčela, proizvodnje meda i mednih proizvoda, plantažnog uzgoja šampinjona i drugih svojtih gljiva, uzgoja ljekovitog i šumskog bilja na malim parcelama, osnivanja farmi konja, krvnašica, pasa i sl., razvoja malih proizvodnih pogona s prerađivačkim kapacitetima mesnih i mlječnih proizvoda, proizvoda od kože i sl., a sve pod zaštitnim znakom zdrave hrane uzgojene u zaštićenom području.

TABLICA 3.4. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 3. ODRŽIVOST / pod-načela 3.4. **Promicanje načela održive poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti**

Načelo 3.	ODRŽIVOST - planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	
Pod- načelo 3.4.	Promicanje načela ekološke poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Promicanje načela održivog uzgoja poljoprivrednih i stočarskih kultura • Javno prezentiranje dobrih iskustava koja podižu standard, uvjete i kakvoću života lokalnih ljudi • Osposobljavanje lokalnog stanovništva u vještinama upravljanja resursima i finansijskim sredstvima, organiziranja poslovanja i strateškog planiranja, svrhovitog udruživanja i prikupljanja novčanih sredstava, promidžbe i prezentacije, izdavaštva, i sl. • Vrednovanje zdravlja i osobnog zadovoljstva lokalnih ljudi te standarda, kakvoće i perspektive njihovog življenja.
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Oživljavanje tradicije održivog sakupljanja i korištenja ljekovitog, ukrasnog i mirisnog bilja • Osmišljavanja razumnog načina obavljanja odgovarajućih prihodovnih aktivnosti • Organiziranje sajmova, izložbi i drugih tematskih okupljanja, druženja i razmjene znanja i iskustava • Osmišljavanje tematskih radionica za posjetioce • Vrednovanje, prezentacija i tumačenje načela tradicionalne gradnje i korištenja stambenih prostora, prakticiranja načela higijene i sanitacije, zbrinjavanja otpada, zdrave prehrane i održavanja zdravlja i tjelesne kondicije, uspješnog društvenog življenja, prakticiranja umjetnosti i duhovnosti, itd.

EZP pod-načelo 3.5. Održivo raspolažanje financijskim i drugim materijalnim dobrima

Raspolaganje materijalnim sredstvima se u EZP kontekstu treba odvijati u skladu sa strateškim općim i pojedinačnim ciljevima te planiranim aktivnostima upravljanja. Provedba okvirno zacrtanih planova odvija se slijedom postavljenih prioriteta, pri čemu zaštita prirode i očuvanje biološke/genetske/krajobrazne raznolikosti imaju prioritet. Etičnost se propituje/procjenjuje upravo na neposrednoj provedbenoj razini. Ravnatelj/ica ustanove svakodnevno se suočava sa složenim procesom usklađivanja svih segmenata i okolnosti poslovanja. Ocjena uspješnosti njegova/njezina rada ovisi o dosljednoj provedbi strateških ciljeva i planiranih aktivnosti, društvenom aktualiziranju problematike zaštite prirode i održivog razvoja, uspješnom uključivanju društvenih dionika te suradnji sa različitim društvenim podsustavima.

Tablica 3.5. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 3. ODRŽIVOST / pod-načela 3.5. **Održivo raspolaganje financijskim i drugim materijalnim sredstvima**

Načelo 3.	ODRŽIVOST - planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	
	Pod-načelo 3.5.	Održivo raspolaganje financijskim i drugim materijalnim sredstvima
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Provedba planiranih aktivnosti • Praćenje i pravodobno izvješćivanje • Ekonomičnost i racionalnost • Opravdanost i odgovornost • Društvena aktualizacija zaštite prirode • Uključivanje različitih društvenih dionika • Financijska održivost
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivnosti prikupljanja sredstava i donacija • Planiranje i provedba projekata • Praćenje uspješnosti njihove provedbe

2.4. EZP načelo 4: LOKALNI RAZVOJ - Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode

EZP pod-načelo 4.1. Vrednovanje prirode i održivosti raspoloživih resursa

Potrebno je poticati ruralni razvoj koji visoko vrednuje prirodne resurse, strateški pristupa njihovom obnavljanju i obogaćivanju te njima održivo raspolaže. Za ograničenja u slobodnom raspolaganju odabranim prirodnim resursima trebaju se uvoditi kompenzacije u obliku nižih cijena zakupa poljoprivrednog zemljišta, više otkupne cijene poljoprivrednih proizvoda, zadružne zaštite prava poljoprivrednih i drugih lokalnih proizvođača.

Oživljavanje života i rada u ruralnim krajevima svakako predstavlja preduvjet svakog uspješnog i potpuno funkcionalnog sustava zaštite prirode.

TABLICA 4.1. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 4. LOKALNI RAZVOJ / pod-načela 4.1. **Vrednovanje prirode i održivost raspoloživih resursa**

Načelo 4.	LOKALNI RAZVOJ – Poticanje ruralnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	
	Pod- načelo 4.1.	Vrednovanje prirode i održivost raspoloživih resursa
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Brandiranje prirodnog fenomena kao temeljnog elementa identiteta lokalne zajednice • Planiranje održivog korištenja i obnavljanja prirodnih resursa • Vrednovanje i poticanje inovativnosti, adaptibilnosti, tržišne konkurentnosti i održivosti života lokalne zajednice • Partnerstva i investicije • Oživljavanje lokalnih specifičnosti • Tržišno brandiranje lokalnih proizvoda i usluga • Poticanje diversifikacije prihodovnih djelatnosti
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Primjena sustava kompenzacija za lokalno stanovništvo u obliku nižih cijena zakupa poljoprivrednog zemljišta, više otkupne cijene poljoprivrednih proizvoda i sl. • Zadružna zaštita prava poljoprivrednih i dr. lokalnih proizvođača • Zadružno osiguravanje komunalnih i dr. usluga malim obiteljskim gospodarstvima i proizvodnim pogonima • Certificiranje lokalnih proizvoda i usluga • Pojačane skupne aktivnosti javne promocije i marketinga • Uspjesi i priznanja na regionalnim i međunarodnim izložbama i natjecanjima

EZP pod-načelo 4.2. Vrednovanje tradicijskih znanja i vještina

Lokalne zajednice ponekad raspolažu širokim rasponom elementarnih znanja o ekosustavima, lokalnoj biološkoj raznolikosti, ekološkoj dinamici pojedinih svojti i njihovih staništa, odgovarajućim biološkim, biokemijskim i fizikalnim procesima. Postoje tradicionalne metode upravljanja prirodom koje je vrijedno zadržati i/ili revitalizirati, bilo u njihovoј izvornoj ili pak modificiranoj formi koja je prilagođena suvremenim uvjetima, potrebama i okolnostima. Važno je dakle investirati u prikupljanje, organiziranje, vrednovanje

i primjerenu prezentaciju takvih znanja i vještina. Afirmiranje lokalnog znanja i tradicijom nataloženog iskustva odražava visoku razinu razumijevanja zakonitosti dugoročne održivosti i opstanka lokalnih zajednica.

Stoga je u EZP kontekstu vrijedno poticati aktivnosti i djelovanje lokalnih muzeja i zavičajnih društva, oživljavati stare vještine i obrte, proučavati metode tradicionalne poljoprivrede, šumarstva i uzgoja stoke, tradicijske gradnje, vještina transporta, proizvodnje i korištenja energije, zbrinjavanja otpada, obrazovanja i osposobljavanja, organiziranja zajednice, proizvodnje/prikupljanja/pripreme/skladištenja hrane, proizvodnje odjeće i obuće.

Tablica 4.2. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 4. LOKALNI RAZVOJ / pod-načela 4.2. **Vrednovanje tradicijskih znanja i vještina**

Načelo 4.	LOKALNI RAZVOJ – Poticanje ruralnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	
Pod-načelo 4.2.	Vrednovanje tradicijskih znanja i vještina	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Prikupljanje, organiziranje, vrednovanje i primjerno predstavljanje tradicijskih znanja i vještina
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje aktivnosti i djelovanje lokalnih muzeja i zavičajnih društva • Oživljavanje starih vještina i obrta • Proučavanje i poznavanje metoda tradicionalne poljoprivrede, šumarstva i uzgoja stoke, tradicijske gradnje, vještina transporta, proizvodnje i korištenja energije, zbrinjavanja otpada, obrazovanja i osposobljavanja, organiziranja zajednice, proizvodnje/prikupljanja/pripreme/skladištenja hrane, proizvodnje i čuvanja odjeće i obuće.

EZP pod-načelo 4.3. Održivi društveni razvoj, diversifikacija gospodarskih i prihodovnih djelatnosti

Održivo upravljanje zaštićenim područjima prirode podrazumijeva i ostvarivanje uvjeta skladnog suživota lokalnog čovjeka s njegovim okolišem, koji prepostavlja primjeren životni standard, mogućnost gospodarskog razvoja i prihodovanja. U EZP kontekstu se to odnosi na gospodarske i prihodovne aktivnosti koje ne ugrožavaju biološku/geološku/krajobraznu raznolikost, koje ne dovode do nepovratne degradacije okoliša i ne narušavaju ukupnu ekološku stabilnost. Očito je da to isključuje proizvodne pogone koji kao svoju sirovinu

koriste neobnovljive prirodne resurse te da će se poticati uslužne djelatnosti smještaja, rekreacije, edukacije i posjećivanja. Lokalne zajednice unutar ili u blizini zaštićenih područja imaju specifičnu društvenu ulogu koja predmijeva odgovarajuća prava i obveze. Prava se odnose na mirnije i zdravije uvjete života u čistom okolišu te ostvarivanje prihoda uslijed same činjenice blizine prirodnog fenomena, dok se obveze odnose na uvažavanje stanovitih ograničenja i specifičnih okolnosti obavljanja gospodarskih i prihodovnih djelatnosti.

Inovativnost u oblikovanju novih prihodovnih djelatnosti odnosi se u ovom slučaju na diversifikaciju tradicionalnih usluga, iznalaženje novih oblika, metoda i načina obavljanja tradicijskih i drugih djelatnosti koje nisu protivne načelima zaštite prirode. Usluge pružanja smještaja i prehrane bit će to kvalitetnije što bolje odražavaju izvorno ozračje, što vjernije dočaravaju tradiciju dotičnoga kraja. Lokalna zajednica će dobro investirati ako trajno ulaže u obrazovanje i osposobljavanje svojih ljudi, trajno podižući razinu i kakvoću javne komunikacije te njegujući kulturu gostoprимstva. Uloga javne ustanove se u ovom kontekstu svodi na pružanje tehničke, organizacijske, administrativne, pravne, stručne i finansijske podrške lokalnoj zajednici.

TABLICA 4.3. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 4. LOKALNI RAZVOJ / pod-načela 4.3. **Poticanje ruralnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode**

Načelo 4.	LOKALNI RAZVOJ – Poticanje ruralnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	
	Pod-načelo 4.3.	Održivi društveni razvoj, diversifikacija gospodarskih i prihodovnih djelatnosti
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje gospodarskih i prihodovnih aktivnosti koje ne ugrožavaju biološku/geološku/pejzažnu raznolikost i ne dovode do nepovratne degradacije okoliša • Iznalaženje novih oblika, metoda i načina obavljanja tradicijskih djelatnosti • Trajno obogaćivanje i osvremenjivanje uslužnih djelatnosti • Primjena dobrih iskustava iz regije i svijeta • Podizanje razine kakvoće javne komunikacije • Poticanje kulture gostoprимstva, tolerancije i uvažavanja različitosti
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Obogaćivanje ponude suvenira suvremenom vizualnošću, novim materijalima i metodama proizvodnje • Obogaćivanje usluga vođenja, edukacije i prezentacije novim komunikacijskim i vizualnim

		<p>sadržajima koji primjerno evociraju lokalne specifičnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usluge pružanja smještaja i prehrane odražavaju izvorne lokalne običaje i tradiciju kraja • Lokalna zajednica trajno ulaze u obrazovanje i osposobljavanje svojih ljudi • Javna ustanove pruža tehničku, organizacijsku i stručnu podršku lokalnoj zajednici
--	--	---

2.5. EZP načelo 5: GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE - Uključivanje javnosti

U EZP kontekstu javnost predstavlja podršku sustava javne uprave, svojevrsnu nadopunu njegove pune funkcionalnosti, kao i korektiv koji mu osigurava punu društvenu relevantnost. Stav o javnosti kao suparniku i oponentu potrebno je dosljedno ispravljati putem kontinuirane edukacije najšire javnosti i odabranih društvenih skupina zainteresiranih za zaštite prirode i održivost prirodnih resursa. Trajan dijalog sa zainteresiranom javnosti, transparentnost djelovanja u zaštiti prirode, konstruktivna javna diskusija koju slijedi proces iznalaženja održivih rješenja, otvorenost na kritiku, fleksibilnost u prilagođavanju novim društvenim okolnostima su vrijedni EZP pokazatelji koji jasno svjedoče o razvijanju mentaliteta koji razumno brine, racionalno troši i pažljivo čuva raspoloživa prirodna i društvena dobra.

TABLICA 5. Niz općih EZP pokazatelja u primjeni načela 5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE

Načelo 5.	GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti		
		Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Trajan dijalog sa zainteresiranom javnosti • Transparentnost djelovanja u zaštiti prirode • Konstruktivna javna diskusija koju slijedi proces iznalaženja održivih rješenja • Razvijanje kulture dijaloga • Usmjereno na traženje i postizanje konsenzusa • Otvorenost na kritiku • Fleksibilnost u prilagođavanju društvenim okolnostima i potrebama

EZP pod-načelo 5.1. Angažiranost javnosti u zaštiti prirode

Zakon o zaštiti prirode RH navodi da je cilj zaštite prirode, između ostalog, osigurati pravo građana na zdrav život. Isti zakon nameće dosljednu primjenu načela slobodnog pristupa javnosti relevantnim, istinitim i pravodobnim informacijama o stanju prirode te prepoznaće pravo javnosti na pravodobno obavešćivanje o štetama u prirodi i poduzetim

mjerama za njihovo uklanjanje, kao i pravo građana na sudjelovanje u odlučivanju o korištenju prirode i prirodnih resursa, posebice tijekom izrade propisa, akata o proglašavanju zaštićenih prirodnih vrijednosti, planova upravljanja zaštićenim područjima i planova korištenja prirodnih dobara.

Mišljenje javnosti može biti manjkavo te je legitimno poduzimati akcije edukacije i podizanja svijesti javnosti u svrhu podizanja razine kakvoće i relevantnosti javnog mnijenja. Uključenost i kvalitetna podrška javnosti dodatno podržava kredibilitet i legitimitet sustava zaštite prirode, amplificirajući svaku njegovu uspješnost i osiguravajući javnu podršku/strpljenje/razumijevanje u slučajevima pogrešaka i propusta.

TABLICA 5.1. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE / pod-načela 5.1. **Angažiranost javnosti u zaštiti prirode**

Načelo 5.	GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti	
Pod-načelo 5.1.	Angažiranost javnosti u zaštiti prirode	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Dobra artikuliranost javnog mnijenja • Javno baratanje stvarnim argumentima • Otvorena komunikacija među svim relevantnim društvenim dionicima • Kultura vrednovanja i prihvaćanja tuđih stavova • Zrelost suradnje među zainteresiranim društvenim skupinama • Jačanje sustava nadležnosti i odgovornosti • Razvijanje i njegovanje ozračja društvene pravde • Senzibiliziranost javnosti na odabrane probleme u zaštiti prirode i upravljanju
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovorno, stručno i pravovremeno poduzimanje ispitivanja javnog mnijenja • Edukacija i osposobljavanje javnosti • Raskrinkavanje pokušaja manipulacije javnosti • Zajedničko traženje rješenja koja uzimaju u obzir interese svih relevantnih društvenih skupina • Pristup informacijama

2.6. EZP načelo 6: ZAKONITOST rada i djelovanja javnih ustanova s nadležnošću u zaštiti prirode

Zakonitost rada javnih ustanova za zaštitu prirode predstavlja nužan kriterij njihovog djelovanja. Posebice to vrijedi u EZP kontekstu stoga što se radi o obavljanju djelatnosti od

prvoklasnog značaja za Republiku Hrvatsku²⁹ te djelatnosti neposrednog raspolaganja imovinom i bogatstvom naroda, dapače svojevrsnom glavnicom postajeće imovine. Osjetljiva situacija ograničavanja gospodarskog razvijanja u zaštićenim područjima, posebice u okolnostima osiromašivanja i ekonomске krize, treba biti jasno i dugoročno argumentirana, detaljno pojašnjena i čvrsto utemeljena na suradnji i razumijevanju lokalne zajednice.

Zakonitost rada podrazumijeva dakle ne samo provedbu regulative koja se neposredno odnosi na rad javnih ustanova za upravljanje prirodom, već i poznavanje šireg zakonskog okvira, kao i usklađivanje s načelima i odredbama koje se primjenjuju u drugim sektorskim politikama poput šumarstva, poljoprivrede, raspolaganja vodnim resursima, ruralnog razvoja, razvoja gospodarstva i malog poduzetništva, prometa i infrastrukture, turizma, graditeljstva i prostornog uređenja, obrazovanja, kulture, energetike i uprave. To otvara mogućnosti i pretpostavke integriranja problematike zaštite prirode i očuvanja prirodnih resursa u sve relevantne društvene podsustave.

TABLICA 6. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 6. **ZAKONITOST**

Načelo 6.	ZAKONITOST rada i djelovanja		
	Pod-načelo 6.1.	Provedba temeljnog zakonskog okvira institucionalne zaštite prirode	
		Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Provedba Zakona o zaštiti prirode te pripadajućih uredbi i pravilnika • Provedba strateških i akcijskih dokumenata • Zagovaranje razvoja legislativnog okvira zaštite prirode
	Pod-načelo 6.2.	Međusektorska suradnja	
		Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poznavanje i uvažavanje šireg zakonskog okvira i usklađivanje s drugim sektorskim politikama • Funkcionalna kvaliteta i učinkovitost međusektorske suradnje • Ujednačena uključenost svih interesnih skupina • Široka društvena relevantnost
	Pod-načelo 6.3.	Neposredna primjena provedbene legislative	

²⁹ Članak 3. Ustava RH navodi da je očuvanje prirode jedna od najviših vrednota ustavnog poretka RH i temelj za tumačenje Ustava, dok Članak 52. Ustava RH navodi da priroda i sve njezine sastavnice uživaju status posebne zaštite u državi. Tekst Ustava RH dostupan je na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html>

		Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavanje, razumijevanje i dokumentiranje svakog odstupanja od provedbe propisa • Traženje i oblikovanje prijedloga rješenja situacija razmimoilaženja zakonske regulative i prakse • Upućivanje konkretnih prijedloga poboljšanja nadležnim upravnim tijelima • Praćenje procesa prilagodbe provedbene legislative • Ujednačena provedba mjera prevencije i neposredne zaštite • Konzultacije i informiranje javnosti te dionika o relevantnim aspektima upravljanja
--	--	-------------------------	--

2.7. EZP načelo 7 ORGANIZACIJSKI RAZVOJ

Dosljedni organizacijski razvoj usmjeren na oblikovanje inovativnog, dinamično prilagodljivog, kreativnog, konstruktivnog, autonomnog i uspješnog poslovnog okruženja podrazumijeva poticanje zaposlenika na aktivan osobni angažman i razvoj, strateško promišljanje i planiranje, istraživanje i cjeloživotno učenje.

TABLICA 7. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 7. **ORGANIZACIJSKI RAZVOJ**

Načelo 7.	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje zaposlenika na aktivni osobni angažman, strateško promišljanje i planiranje, istraživanje, učenje i usavršavanje • Uključivanje zaposlenika u procese donošenja odluka • Poticanje i njegovanje otvorene, jednostavne i slobodne komunikacije • Odgovarajuća razina samostalnosti pojedinaca • Organizacijska struktura slijedi provedbeni ustroj • Odlučivanje se pomiče bliže izvoru informacija • Organizacija predstavlja otvoreni sustav čiji su pojedini dijelovi u interakciji jedni s drugima i sa širom okolinom • Promicanje univerzalnih ljudskih vrijednosti
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Nagrađivanje se odvija prema stvarnim poslovnim zaslugama • Problemi i konflikti se rješavaju • Vodi se računa o integritetu, osobnosti i neposrednim potrebama svakog zaposlenika • Razvijeni su mehanizmi pristupa i raspolaganja pouzdanim i relevantnim informacijama

EZP pod-načelo 7.1. Podizanje organizacijskih kapaciteta

Konkretno primjenjeni modeli podizanja organizacijskih kapaciteta trebaju odražavati neposredne potrebe, mogućnosti i okolnosti funkcioniranja u poslovnom okruženju, kao i ciljeve koji se žele postići. Vodi se računa o uvjetima postizanja organizacijskih i pojedinačnih ciljeva, valorizira i po potrebi prilagođava organizacijska struktura, prati se i procjenjuje kakvoća sustava nadležnosti, vođenja, odlučivanja, suradnje i protoka informacija, uočavaju motivacijski elementi i pokretači, kao i potrebe za dodatnom edukacijom i ospozobljavanjem. Proširenje organizacijskih kapaciteta treba se odvijati svrsishodno i opravdano. Odmjereno, razumnost i promišljenost te usmjerenost na provedbu razvojne strategije i postizanje poslovnih ciljeva predstavljaju nezaobilazne elemente organizacijskog razvoja.

U EZP kontekstu posebno će se vrednovati aktivnosti usmjerene na poboljšanje uvjeta rada, razvijanje međuljudskih odnosa, vrednovanje i primjereni nagrađivanje rada, jačanje funkcionalnosti sustava protoka informacija, poticanje inovativnosti i kreativnosti; otvoreno, konstruktivno i pro-aktivno suočavanje s problemima; te promicanje suradnje, međusobne odgovornosti, pružanja pomoći i podrške pojedincima i njihovim obiteljima u kriznim situacijama.

TABLICA 7.1. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 7.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ / pod-načela 7.1. Podizanje organizacijskih kapaciteta

Načelo 7.	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	
	Pod- načelo 7.1.	Podizanje organizacijskih kapaciteta
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšavanje uvjeta rada • Razvijanje međuljudskih odnosa i stvaranje poticajnog poslovnog ozračja • Uključivanje zaposlenika u proces odlučivanja, vrednovanja i nagrađivanja • Poticanje inovativnosti i kreativnosti • Promicanje suradnje i međusobne odgovornosti • Odmjereno, razumnost i promišljenost • Dosljedna usmjereność na provedbu razvojne strategije i postizanje poslovnih ciljeva
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Zapošljavanje • Jačanje funkcionalnosti sustava protoka informacija

		<ul style="list-style-type: none"> • Otvoreno, konstruktivno i pro-aktivno suočavanje s problemima • Pružanje pomoći i podrške pojedincima i njihovim obiteljima u kriznim situacijama
--	--	--

EZP pod-načelo 7.2. Promicanje društveno odgovornog poslovanja

Društveno odgovorno poslovanje provodi se interno putem investiranja u ljudski kapital (npr. pružanje mogućnosti cjeloživotnog učenja, usklađivanje privatnog i poslovnog življenja, profesionalno napredovanje žena, zapošljavanje invalidnih osoba, i sl.) te poboljšanja zdravlja i sigurnosti zaposlenika uz dosljedno promicanje načela prevencije. Eksterna dimenzija društveno odgovornog poslovanja podrazumijevat će uključivanje u lokalni razvoj putem različitih oblika suradnje i partnerstava s lokalnim dionicima.

U idealnom slučaju, zaštićena područja prirode predstavljaju u idealnom slučaju primjere dobre prakse čuvanja javnog dobra. Ta pokazna, egzemplarna vrijednost je svojevrsni društveni kapital kojeg treba trajno razvijati. U kontekstu zaštite prirode potrebno je trajno ukazivati na važnost održivog raspolaaganja resursima svih vrsta (npr. štednja i recikliranje papira, racionalno korištenje radnog vremena, štednja energije i korištenje obnovljivih izvora energije), minimiziranje posljedica čovjekom induciranih klimatskih promjena, afirmirati javni stav borbe protiv korupcije i kriminala, posebice ekološkog te naglašavati potrebu primjene načela održivosti. Tu se također opravdano nameće kontekst čuvanja i vrednovanja univerzalnih ljudskih i društvenih vrijednosti pošto područja zaštićene prirode podrazumijevaju puno više od očuvanja svojti, staništa, bioloških i biokemijskih procesa te ekosustava. Ona su simbol (izgubljene) cjelovitosti prirode, zalog održive budućnosti ljudskog društva, neupitna vrijednost usred suvremenih okolnosti relativizma i devalvacije.

TABLICA 7.2. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 7.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ / pod načela 7.2. Promicanje društveno odgovornog poslovanja

Načelo 7.	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	
	Pod- načelo 7.2.	Opći pokazatelji
		<ul style="list-style-type: none"> • Suradnja i partnerstvo s lokalnim dionicima • Razvijanje poslovnih odnosa povjerenja i poštovanja potreba dionika • Visoka kvaliteta usluga

		<ul style="list-style-type: none"> • Poštivanje temeljnih ljudskih prava uposlenika i dionika • Borba protiv korupcije i kriminala, posebice ekološkog • Transparentnost rada i poslovanja • Ukaživanje na važnost održivog raspolađanja resursima • Minimiziranje posljedica štetnih klimatskih promjena • Naglašavanje potrebe primjene načela održivosti
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Pružanje mogućnosti zaposlenicima za cjeloživotno učenje i usavršavanje • Usklađivanje privatnog i poslovnog življenja zaposlenika • Poticanje profesionalnog napredovanja žena • Zapošljavanje osoba s posebnim potrebama • Poboljšavanje zdravlja i sigurnosti uposlenika • Primjena odgovarajućih radnih standarda i radnih prava • Provedba humanitarnih akcija • Pokroviteljstvo lokalnih sportskih i zavičajnih klubova • Štednja energije i smanjenje emisija u poslovnim prostorima • Korištenje obnovljivih izvora energije • Odvojeno sakupljanje i recikliranje otpada • Racionalno korištenje radnog vremena

EZP pod-načelo 7.3. Edukacija i osposobljavanje zaposlenika, korisnika i lokalnih zajednica

Razvijanje sposobnosti, znanja i mogućnosti djelovanja obavlja se planski i odgovorno, odražavajući stvarne potrebe uposlenika, korisnika i lokalne zajednice. Tako uposlenici bivaju uključeni u odgovarajuće programe osposobljavanja, od kojih neki omogućavaju certificiranje, poput primjerice programa osposobljavanja nadzornika u zaštićenom području. Mogućnosti učenja i usavršavanja stranih jezika, podizanja računalne pismenosti, usavršavanja komunikacijskih i marketinških vještina, unaprjeđivanja sposobnosti javne prezentacije i upravljanja, vođenja finansijskog poslovanja, knjigovodstva i računovodstva; razvijanje međuljudskih odnosa i stvaranja poticajnog poslovnog ozračja; poticanje stručnog napredovanja i razmjene znanja i iskustava te organiziranje studijskih posjeta pokazatelji su organizacijske usmjerenosti na osobno, stručno i profesionalno napredovanje zaposlenika.

Posebnu vrijednost u EZP kontekstu imat će praćenje integracije stečenih znanja i iskustava, što će ukazivati na odgovorno postupanje s ljudima i finansijskim sredstvima koja su utrošena na edukaciju i osposobljavanje.

TABLICA 7.3. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 7.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ / pod-načela 7.3. Edukacija i osposobljavanje zaposlenika, korisnika i lokalne zajednice

Načelo 7.	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	
Pod- načelo 7.3.	Opći pokazatelji	Posebni pokazatelji
	<ul style="list-style-type: none"> • Procjena potreba i plan edukacije • Poticanje stručnog napredovanja i razmjene znanja i iskustava • Praćenje suvremenih trendova u upravljanju, vođenju finansijskog poslovanja, knjigovodstva i računovodstva • Oblikovanje i provedba tematskih problemskih edukacijskih programa koji su prilagođeni potrebama različitih društvenih, dobnih i interesnih skupina, poput djece, mladih, žena, sportaša, umirovljenika, invalida i osoba s posebnim potrebama • Atraktivnost, aktualnost i dinamičnost programa edukacije • Suradnja s nevladinim udrugama, zavičajnim društvima i lokalnim građanskim inicijativama • Praćenje integracije stečenih znanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenje i usavršavanja stranih jezika • Programi podizanja računalne pismenosti • Usavršavanje komunikacijskih vještina, vještina marketinga i javne prezentacije • Poticanje osposobljavanja malih i srednjih poduzetnika • Poticanje razvoja malih obiteljskih gospodarstava i zadruigarstva • Osmišljavanje dodatnih mogućnosti zarade i osposobljavanja za lokalno stanovništvo

EZP pod-načelo 7.4. Istraživanje, stručni rad, suradnja i razmjena

Istraživačka znanstvena i stručna djelatnost u pojedinim hrvatskim nacionalnim parkovima i parkovima prirode ima dugu i bogatu tradiciju. U tom kontekstu treba izdvojiti osnivanje prve znanstveno-istraživačke postaje Biološke stanice „Plitvička jezera“ 1961. g.

koja danas djeluje kao Znanstveno-stručni centar „Ivo Pevalek“ u Nacionalnom parku Plitvička jezera. Djelatnost u zaštićenim područjima odnosi se prvenstveno na aktivnosti inventarizacije i dokumentiranja, praćenja stanja u okolišu, prikupljanja, organiziranja i prezentiranja vrijednosti prirodne i kulturne baštine. Nadalje istraživačku djelatnost treba usmjeravati na projekte rekonstrukcije degradiranih okolišnih cjelina i ekoloških odnosa, reintrodukcije ugroženih i nestalih svojti, proučavanja i afirmiranja društvenih tradicija koje kolidiraju s aktivnostima očuvanja i održivog korištenja prirodnih dobara te obnove znanja o dugoročnoj održivosti skladnog suživota čovjeka i prirode.

TABLICA 7.4. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 7.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ / pod-načela 7.4. Istraživanje, stručni rad, suradnja i razmjena

Načelo 7.	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	
	Pod-načelo 7.4.	Istraživanje, stručni rad, suradnja i razmjena
	Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje istraživačkog rada i stručnog napredovanja • Angažiranje i uključivanje znanstvenika i stručnjaka različitih profila • Proučavanje društvenih tradicija koje kolidiraju s aktivnostima čuvanja i održivog korištenja prirode • Obnavljanje znanja o dugoročnoj održivosti skladnog suživota čovjeka i prirode • Suradnja i koordiniranost • Transparentnost i razmjena
	Posebni pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivnosti inventarizacije i dokumentiranja • Praćenje i procjena stanja i funkcionalnosti okoliša • Prikupljanje, organiziranje i prezentacija vrijednosti prirodne i kulturne baštine • Projekti rekonstrukcije degradiranih okolišnih cjelina i narušenih ekoloških odnosa • Projekti reintrodukcije ugroženih i nestalih svojti • Certificiranje odabranih znanja i vještina zaposlenika • Organiziranje studijskih posjeta i programa razmjene

2.8. EZP načelo 8: UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode

Pored aktivnosti praćenja i sudjelovanja u razvoju zakonodavstva i institucionalne podrške na nacionalnoj razini, vrijedno je pratiti što se dešava na regionalnoj, europskoj i međunarodnoj razini, uočavati i razumjeti tendencije razvoja te se neposredno uključivati u programe i projekte suradnje i podrške. Najvrjedniji prirodni resursi učinkovito se štite međunarodnim konvencijama i pripadajućim snažno obvezujućim sporazumima te je načelno koncipirane sporazume potrebno nadalje razvijati i afirmirati. Tajništva odabranih međunarodnih konvencija i multilateralnih sporazuma trajno su uključena u dinamičan proces analize i procjene učinkovitosti i uspješnosti zakonskih odrednica te njihove prilagodbe koja odražava neposredne potrebe u državama potpisnicama.

U EZP kontekstu važno je naglasiti odgovornost svih društvenih aktera. Dobra legislativa zaštite prirode svakako osigurava i do određene mjere uvjetuje podršku sustavu, ali ona ne mora istovremeno značiti dobru zaštitu i očuvanje prirode. Stoga će aktivno sudjelovanje i neposredno angažiranje u svakom segmentu ovog složenog društvenog procesa zasigurno polučiti bolje rezultate od puke provedbe zakonskih odredbi (Beder, 2006, str. 116).

TABLICA 8.1/2. Niz općih/posebnih EZP pokazatelja u primjeni načela 8.
UKLJUČENOST I SURADNJA

Načelo 8.	UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode		
	Pod-načelo 8.1.	Pokazatelj	
			<ul style="list-style-type: none"> • Praćenje i podržavanje rada međunarodnih konvencija relevantnih u EZP kontekstu te uključivanje u odabrane tematske i problemske inicijative koje su relevantne za rad odabranog zaštićenog područja
	Pod-načelo 8.2.	Podržavanje nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa zaštite prirode i očuvanja biološke raznolikosti	
		Opći pokazatelji	<ul style="list-style-type: none"> • Praćenje relevantnih programa i inicijativa • Aktivnosti suradnje i umrežavanja u okviru problematike očuvanja prirode • Unaprjeđivanje znanja i informiranosti u okviru odabranog problemskog područja zaštite prirode • Interes za prikupljanje i razmjenu raspoloživih iskustava i mogućnosti javnog djelovanja

		<p>Posebni pokazatelji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktivno članstvo u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim organizacijama i udruženjima • Iskustvo u provedbi odabranih projektnih aktivnosti i aktivnosti koje okupljaju veći broj partnera • Vidljivost i funkcionalna integriranost rezultata suradnje i raspolažanja odgovarajućim finansijskim sredstvima
--	--	---

3. Nacionalni park „Krka“ – Studija EZP slučaja

U kontekstu procjene etičnosti institucionalne zaštite prirode u Hrvatskoj, Nacionalni park „Krka“ se značajno ističe svojom organizacijskom razvijenošću te iznimno širokim obuhvatom kvalitetno afirmiranih upravljačkih aspekata. Utvrđili smo da su sva temeljna etička načela zaštite prirode ovdje dosljedno afirmirana, a to potvrđuju relativno visoke ocjene predstavnika svih ciljnih skupina koje su obuhvaćene ovim istraživanjem. Time se ovaj nacionalni park nameće kao regionalno relevantan predvodnik trendova u zaštiti prirode te predstavlja vrijedan model za razvoj cijelovite procjene etičnosti institucionalnog sustava zaštite prirode. Pored kvalitetne provedbe mjera očuvanja i zaštite prostora, dobara i raznolikosti te trajnog razvoja održivog sustava integralnog upravljanja, o čemu smo tijekom provedbe istraživanja ovdje svjedočili, u Nacionalnom parku „Krka“ se oblikuju nove mogućnosti suradnje sa svim relevantnim dionicima i društvenim podsustavima te stoga zaključujemo da ovaj park ima sav potreban kapacitet za postizanje konstruktivne razvojne promjene tradicionalnog sustava upravljanja parkovima, koja će u budućnosti parkove sve više afirmirati kao nositelje ekološke društvene svijesti i pokretače društvenog razvoja koji prepostavlja dugoročnu održivost prostora, ljudi i dobara.

Dolina rijeke Krke s pripadajućim priobalnim područjem je 1985. godine proglašena nacionalnim parkom zbog niza geomorfoloških, hidroloških i pejzažnih vrijednosti krajolika, u kojemu se naizmjenično pojavljuju duboki kanjoni, brzaci, slapovi i mirni ujezereni dijelovi rijeke. Temeljni prirodni fenomen nacionalnog parka je sedra ili travertin. Visoki status institucionalne zaštite dodijeljen je u ovom području u svrhu očuvanja njegovih osobitih prirodnih, kulturnih, znanstvenih, odgojnih, obrazovnih, estetskih, turističkih i rekreativnih vrijednosti te radi kontrole i sprječavanja aktivnosti koje mogu ugroziti izvornost biljnog i životinjskog svijeta te hidrografske, geomorfološke, geološke i pejzažne vrijednosti područja (Plan upravljanja, str. 11). Danas granice Nacionalnog parka „Krka“ obuhvaćaju površinu od 109 km² uz tok rijeke Krke u dužini od 50 km, koja zahvaća prostor nekoliko gradova i općina.

Vizija razvoja prepostavlja ovaj prostor kao područje suživota čovjeka i rijeke u kršu, očuvanih prirodnih procesa, biološke raznolikosti, krajobraznih vrijednosti te kulturne i tradicijske baštine. Zaštićenim prostorom upravlja Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ čije su djelatnosti zaštita i nadzor područja te pravnih i fizičkih osoba koje tu obavljaju dopuštene/regulirane/nadzirane djelatnosti turističke aktivnosti prihvata, informiranja,

vođenja i prijevoza posjetitelja parka, aktivnosti tumačenja i edukacije javnosti o posebnostima i vrijednostima zaštićenog područja te promicanja odgoja, obrazovanja i znanstveno-istraživačkog rada u zaštiti prirode (Plan upravljanja, str. 14). Pored osnovnih aktivnosti očuvanja staništa i svojti, prezentacije objekata kulturne i društvene baštine poput arheoloških lokaliteta, srednjovjekovnih utvrda, etnografske baštine i industrijske arhitekture te razvoja sustava posjećivanja, Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ dosljedno provodi brojne aktivnosti uključivanja javnosti i poticanja sudjelovanja predstavnika svih interesnih društvenih skupina u razvoju lokalnih zajednica i planiranju upravljanja prirodnim resursima. Redovno se dva puta godišnje izdaje veoma kvalitetno stručno-popularno glasilo „Buk“, informira/uključuje/educira lokalno stanovništvo, potiče plasman autohtonih proizvoda, provode različite edukativne radionice za djecu i druge dobne skupine, organizira niz kulturnih događanja i stručnih skupova. Pored toga, Revizijom iz 2014. je utvrđeno da Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ u odnosu na druge nacionalne parkove u Republici Hrvatskoj zapošljava razmjerno velik broj djelatnika, da ostvaruje najveće vlastite prihode koji su dostatni za samostalno financiranje rada i djelovanja ustanove te da sustavno provodi niz aktivnosti istraživanja, edukacije, osposobljavanja, povezivanja i promidžbe, čime se pozicionira među najznačajnije aktere sektora zaštite prirode, kako na nacionalnoj, tako i na široj regionalnoj razini. Ovaj se Nacionalni park također izdvaja i po broju te finansijskom obimu projekata koji se provode u suradnji sa zajednicama i drugim nositeljima aktivnosti na regionalnoj i lokalnoj razini.

Nacionalni park „Krka“ je jedan od najposjećenijih hrvatskih nacionalnih parkova s dugogodišnjim kontinuitetom upravljanja, rada i djelovanja nadležne javne ustanove. U ovom kontekstu predstavlja reprezentativni primjer za studiju EZP slučaja, koja nužno prepoznaje ne samo dobre strane već i eventualne manjkavosti sustava upravljanja dotičnim zaštićenim područjem. Dosljedna tradicija kontinuirane i raznolike aktivnosti na različitim razinama i u okviru različitih problemskih područja osigurava dovoljno vjerodostojnog materijala za ovu studiju. Stoga odabir Nacionalnog parka „Krka“ u ovom kontekstu svakako predstavlja priznanje stručnom osoblju parka za kontinuiran rad i angažman u zaštiti prirode. Analiza slučaja izrađena je temeljem raspolaganja službenim informacijama i uvida u dokumente koji su javno dostupni na mrežnim stranicama Nacionalnog parka „Krka“ <http://www.npkrka.hr/> ili su pak stavljeni autorici na raspolaganje od strane nadležne javne ustanove, potom temeljem samostalnih neposrednih zapažanja na terenu, razgovora sa zaposlenicima javne ustanove i lokalnim stanovništvom te pomnog praćenja relevantnih društvenih tendencija.

3.1. EZP u brojkama i dokumentima Javne ustanove „Nacionalni park Krka“

Sljedeće su informacije dobivene od djelatnika Javne ustanove „Nacionalni park Krka“ iz Odsjeka za odnose s javnošću:

Predavanja/radionice u organizaciji Javne ustanove „Nacionalni park Krka“ održavali su se tijekom 2018. godine za sljedeće skupine polaznika:

1. za djecu vrtićkog uzrasta (4-7 godina starosti)
2. za učenike osnovnih škola (skupine koje okupljaju djecu i mlade od prvog do četvrtog razreda, od petog do osmog razreda i od sedmog do osmog razreda)
3. za učenike srednjih škola (skupine koje okupljaju mlade od prvog do drugog te od prvog do četvrtog razreda).

TABLICA 9: Predavanja i radionice za djecu i mlade u organizaciji Javne ustanove „Nacionalni park Krka“ u 2018. godini

1	Mini i mali čuvari prirode
2	3R (Reduce Reuse Recycle)
3	Dajmo više za šišmiše
4	Nosi mi se zeleno
5	Čudesni svijet vretenaca
6	Legenda o zmajevoj djeci
7	Kap za slap
8	Istražimo špilje
9	Pogodi sigu
10	Mala škola arheologije
11	Rimljani u našim krajevima
12	Životinjski svijet u Nacionalnom parku „Krka“
13	GIS – Geoinformacijski sustav
14	Voda koja gradi slapove

15	Upravljanje nacionalnim parkom
16	Prihvat i prijevoz posjetitelja

TABLICA 10: Komunikacijski kanali koje Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ redovno koristi pri komuniciranju sa javnošću

1	priopćenja za javnost	
2	javni mediji	tisk, radio, televizija
3	oglašavanje putem raznih kanala	
4	<i>newsletter</i>	
5	PR članci	
6	nastupi na sajmovima	
7	online komunikacijski kanali	mrežna stranica Nacionalnog parka „Krka“, Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn, YouTube.

TABLICA 11: Javna događanja u organizaciji Javne ustanove „Nacionalni park Krka“ tijekom 2018. godine s procjenom broja posjetitelja

	Događanje	Opis	Broj posjetitelja
1	Zvuci Krke	5 glazbenih večeri, od toga dva posjećenja događanja u gradovima Skradinu i Drnišu (cca 200 posjetitelja), dok je na ostalim koncertima koji su održani na Roškom slapu bilo oko stotinjak posjetitelja po jednoj večeri	700
2	Burnumske ide		300
3	Noć šišmiša		100
4	Susreti s lokalnim stanovništvom	2 susreta, svaki sa po 50-ak lokalnih stanovnika	100
5	Green Eye festival	2 festivalske večeri sa po 50-ak posjetitelja	100

6	LegendFest	2 festivalska dana sa 50-ak sudionika dnevno	100
7	Krka polu-maraton	natjecatelji, posjetitelji i logistika	800
8	Noć muzeja	Gradski muzeji u Drnišu i Kninu	100
9	Izložbe	Tijekom godine održane su tri izložbe, svaka u trajanju od po nekoliko dana, pri čemu se međutim nije dosljedno pratio broj posjetitelja	260
10	Radionice Znanjem do očuvanja	6 radionica sa po 15 – 20 sudionika na svakoj	100
11	Zelena čistka	40-ak sudionika volontera, predstavnika lokalnog stanovništva, djelatnika JU „NP Krka“	40
			2700

TABLICA 12: Izdavaštvo u Nacionalnom parku „Krka (Zbornik 2005, Zbornik 2017)

	Broj izdanja	Opis	Datum
Broj izdanja u ediciji Javne ustanove Nacionalni park „Krka“	43 bibliografske jedinice	27 na hrvatskom, od toga 16 prevedeno na jedan od svjetskih jezika	1994-2018
BUK	11 izdanja sa 403 jedinice i 66 autora	na hrvatskom jeziku	2010-2015
Zbornik 2005.	2 plenarna priopćenja + 83 tematska članka od 136 autora	na hrvatskom + sažetak na engleskom jeziku	2005
Zbornik 2017.	2 plenarna priopćenja + 64 tematska članka od 134 autora	na hrvatskom + sažetak na engleskom jeziku	2017

Plan upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“:

Plan upravljanja Nacionalnim parkom Krka izrađen je u razdoblju od 2006. do 2010. godine s ciljem sagledavanja postojećeg stanja i unaprjeđenja sustava upravljanja odabranim prirodnim prostorom koji je zaštićen u kategoriji nacionalnog parka. Obuhvaća ukupno 58 akcijskih planova za provedbu u predstojećem desetogodišnjem razdoblju zaključno do 2020. godine. Revizija planirana za 2015. godinu nije provedena.

TABLICA 13: Razdioba usmjerenosti planiranih akcijskih planova obzirom na sustav EZP načela

	EZP načelo	Redni broj akcijskog plana (Plan upravljanja, 2011)	Ukupni broj akcijskih planova koji podržavaju odabranou EZP načelo
1	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET - Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s ekološkim standardima	1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14	11
2	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	1, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 33, 34, 35, 36, 37	24
3	ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 58	40
4	LOKALNI RAZVOJ - Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	1, 2, 4, 12, 13, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 51, 53,	20
5	GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti	24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 46, 48, 53, 57	19
6	ZAKONITOST rada i djelovanja Javnih ustanova	39, 55, 58	3
7	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	3, 18, 19, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 42, 43, 44, 54, 55, 56, 57, 58	18
8	UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode	39	1

TABLICA 14: Razdioba planiranih finansijskih sredstava po skupinama aktivnosti:

	Akcijski plan	Aktivnosti	Predviđena sredstva / kn	%	EZP komentar

1	ZAŠTITA I OČUVANJE STANIŠTA I SVOJTI	1. Šume te protupožarni putovi i sustav zaštite 2. Travnjaci i livade 3. Vodeni ekosustavi 4. Svojte i staništa 5. Tradic. krajobrazi (+ poljoprivreda) 6. Speleološki objekti	21.250.000,00 1.800.000,00 4.025.000,00 5.000.000,00 2.000.000,00 450.000,00 34.525.000,00		Neposredno afirmira EZP načelo 1, a tangira načela 2, 3 i 4 17,84
2	KULTURNA BAŠTINA	1. Arheološki lokaliteti 2. Srednjovjekovne utvrde 3. Etnografska baština 4. Ind. arhitektura	13.800.000,00 3.000.000,00 1.000.000,00 1.200.000,00 19.000.000,00	9,82	Neposredno afirmira EZP načelo 2, a tangira načela 3, 4 i 5
3	SUDJELOVANJE JAVNOSTI	Tematske radionice za lokalno stanovništvo i korisnike NP-a, tiskanje javnog glasila	600.000,00	0,31	Neposredno afirmira EZP načelo 5, a tangira načela 4 i 8
4	MARKETING, PROMOCIJA, PREZENTACIJA I EDUKACIJA	1. Sajmovi 2. Tiskovine i javni mediji 3. Multimedija 4. Zbirka u Puljanima 5. Arheološka zbirka 6. Laboratorij 7. Škola u prirodi 8. Uređenje lokaliteta za posjećivanje 9. Kulturno-pov. građa 10. Demonstracija starih zanata 11. Edukativni programi za posjetitelje	1.500.000,00 5.000.000,00 1.500.000,00 5.000.000,00 1.500.000,00 4.000.000,00 3.500.000,00 6.400.000,00 700.000,00 300.000,00 800.000,00 30.200.000,00	15,60	Neposredno afirmira EZP načelo 3, a tangira načela 4, 5 i 7
5	RAZVOJ SUSTAVA POSJEĆIVANJA	1. Prihvatni kapacitet 2. Sustav posjećivanja 3. Upravlј. posjetiteljima 4. Org. prometa i prijevoza 5. Info-prihvatni centri 6. Naplatne kućice 7. Pješačke staze 8. Smještaj učenika/studenata 9. Sustav naplate 10. Anketiranje posjetitelja 11. Most, prometnice 12. Pročistač kom. voda	200.000,00 9.000.000,00 200.000,00 2.000.000,00 45.000.000,00 2.100.000,00 5.000.000,00 3.000.000,00 1.500.000,00 200.000,00 6.500.000,00		Neposredno afirmira EZP načelo 3, a tangira načela 4, 5, 7 i 8.

		13.Infrastr. Burnuma 14.Vodovod Kistanje	1.000.000,00 1.500.000,00 1.000.000,00 Σ 78.200.000,00	40,41	
6	INSTITUCIONALNO JAČANJE USTANOVE	1. Edukacija djelatnika 2. Razv. Službe nadzora 3. Tehn. opremanje	2.500.000,00 2.500.000,00 15.000.000,00 Σ 20.000.000,00	11,33	Neposredno afirmira EZP načelo 6, a tangira načela 3 i 4.
7	PRAVNA REGULATIVA	Identitet parka PR strategija Osmišljavanje programa sponzoriranja u lokalnoj zajednici	1.000.000,00	0,52	Neposredno afirmira EZP načelo 7, a tangira načela 3 i 4.
8	VLASNIČKI ODNOSI	Prikupljanje dokumentacije Popis nekretnina Utvrđivanje statusa GIS baza podataka	10.000.000,00	5,17	Neposredno afirmira EZP načelo 7, a tangira načela 3 i 4.

EZP komentar pojedinih skupina akcijskih planova:

1. Zaštita i očuvanje staništa i svojti

– 15 akcijskih planova

Ne navode se konkretnе mjere unaprjeđenja stanja šuma, već su sve aktivnosti usmjerene na utvrđivanje postojećeg stanja. Slična je situacija sa travnjacima i livadama, što se međutim ne odnosi na mrežu protupožarnih puteva, koja se planira sanirati i nadalje uređivati.

U vezi sa zaštitom i očuvanjem vodenih ekosustava, pored prikupljanja podataka i utvrđivanja stanja, selektivna sječa makrovegetacije planira se samo na slapovima, iako je obraštaj sveprisutan. Također se planira čišćenje lokvi, dok u svim ostalim slučajevima akcijski planovi ne podrazumijevaju neposrednu provedbu zaštitnih mjeru već isključivo prikupljanje podataka i utvrđivanje postojećeg stanja u svrhu razvijanja strategije dalnjeg djelovanja. Jasno se nameće potreba za pro-aktivnijim pristupom upravljanju prirodnim resursima.

2. Kulturna baština

– 8 akcijskih planova

Tu je situacija malo bolja, pošto se akcijskim planovima predviđa provedba konzervatorskih i restauratorskih radova te otkup zemljišta.

Predviđa se također između ostalog opremanje radionica, uređenje lapidarija te obnova vodenica, a sve to jasno prepostavlja neposredno obogaćivanje dobara i turističke ponude parka.

3. Sudjelovanje javnosti	– 1 akcijski plan
Aktivnosti organiziranja tematskih radionica i izdavanja javnog glasila ne prepostavljaju niti potiču dvosmjernu komunikaciju i razmjenu mišljenja sa predstavnicima zainteresirane javnosti. Aktivnostima sudjelovanja javnosti se u ovom kontekstu dakle ne potiče okupljanje različitih interesnih skupina i iznalaženje načina za njihovu uspješnu suradnju i razmjenu, kao ni prikupljanje mišljenja i stavova relevantnih društvenih dionika.	
4. Marketing, promocija, prezentacija i edukacija	– 14 akcijskih planova
Nacionalni park iskazuje jasan interes za razvoj vlastite slike u javnosti, kako bi se mogao nametnuti kao društveno konkurentan i relevantan poslovni čimbenik. Sustav upravljanja prepostavlja znatna ulaganja u uređenje izložbenih i radnih prostora, lokaliteta i zbirki te oblikovanje materijala i programa edukativnog i zabavnog sadržaja. I u ovom je kontekstu vidljivo odsustvo interesa za razmjenu i suradnju. Komunikacija je jednosmjerna i ne prepostavlja sustavno prikupljanje i vrednovanje stavova i potreba korisnika.	
5. Razvoj sustava posjećivanja	– 15 akcijskih planova
Bavljenje problematikom utvrđivanja kapaciteta okoliša ukazuje na visoku razinu društvene i stručne odgovornosti te otvorenost na argumentirano odlučivanje o smjeru i načinu dalnjeg razvoja. Planira se otvaranje novih ulaza i prihvatnih info-centara te proširivanje zone posjećivanja, a sve u svrhu rasterećivanja najposjećenijih lokaliteta i ujednačenijeg korištenja svih prostora i resursa. Planirana infrastrukturne ulaganja upućuju na primjenu načela održivog razvoja i uvažavanje povezanosti sa lokalnim zajednicama unutar i oko parka.	
6. Institucionalno jačanje ustanove	– 3 akcijska plana
Ova skupina aktivnosti je primjereno zastupljena i usmjerena. Aktivnosti se provode dosljedno i zaposlenicima se nude brojni sadržaji, čime se izrazito unaprjeđuje ljudski potencijal i tako afirmira načelo institucionalne održivosti. Oprema, vozila i plovila se redovno obnavljaju i osvremenjuju.	
7. Pravna regulativa	– 1 akcijski plan

Ova skupina aktivnosti prepostavlja oblikovanje i zaštitu vizualnog identiteta ustanove, kao i razvijanje PR strategije koja također uključuje i sponzoriranje na razini lokalne zajednice. Uopće se ne spominje problematika razvoja postojećeg pravnog okvira, baš kao što se ne uočava interes za uspostavljanje međusektorske suradnje i razvoj dijaloga sa relevantnim društvenim dionicima na temu provedbe i unaprjeđivanja sustava institucionalne zaštite prirode.

8. Vlasnički odnosi

– 1 akcijski plan

Prepostavlja se sređivanje dokumentacije i utvrđivanje stanja vlasničkih odnosa, ali ne i aktivno traženje rješenja niza problema, a posebice ne putem okupljanja i suradnje pojedinih interesnih skupina.

Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka Krka za 2018. godinu

Pri pregledu aktivnosti koje u 2018. godini imaju prioritet uočava se upravljačka usmjerenost na unutrašnjost nacionalnog parka i bavljenje lokalitetima koji predstavljaju proširivanje i obogaćivanje standardne turističke ponude parka, kao što su primjerice Eko kampus Puljani, Burnum kod Ivoševaca, Kistanje, sanacija obala Čikole itd.

TABLICA 15: Pojedine stavke godišnjeg plana rada, sa pripadajućim EZP komentarom

	Skupina aktivnosti	Pojedinačne aktivnosti	Ukupan iznos predviđenih sredstava / kn	% u odnosu na cijelokupni iznos	EZP načela
1	Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti	Šume Kam. travnjaci Vlažne livade Vodeni ekosustavi Svojte Trad. krajobraz Speleološki objekti	4.507.000,00	3,92	1, 2, 3, 6
2	Zaštita i očuvanje kulturne baštine	Burnum Oprema Utvrda Ključica Utvrda Nećven Utvrda Trošenj	3.650.000,00	3,17	2, 3, 4, 6
3	Suradnja s lokalnom zajednicom	Glasilo BUK Predavanja Rad. za tur. vodiče	290.000,00	0,25	4, 5

4	Edukacija i interpretacija	Uređenje staza Video i web mater. Tiskanje knjiga Nabavka opreme Izložbe i događanja	40.404.358,62	35,10	5, 7
5	Posjećivanje i promocija	Propagandni mat. Sajmovi, studije Uređenje staza, pristaništa, okoliša Sanacija mosta Izvješća i analize	51.658.594,91	44,88	3, 7
6	Zaštita od požara	Nabavka vozila i opreme Ustroj. Službe Sanacija puteva Izrada programa	4.709.000,00	4,09	3, 4, 6
7	Razvoj kapaciteta ustanove	Edukacija Osposobljavanje EZP – Održ. razvoj Vozila, oprema, inventar, licence	9.881.000,00	8,59	7, 8
115.099.953,53			100		

Iz gornje tablice možemo izvesti sljedeću procjenu razdiobe sredstava u odnosu na afirmiranje pojedinih EZP načela.

TABLICA 16: Planirana razdioba trošenja finansijskih sredstava po EZP načelima

	EZP načelo	% proračunskih sredstava
1	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET - Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima	4
2	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	7
3	ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	56
4	LOKALNI RAZVOJ - Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	8
5	GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti	35
6	ZAKONITOST rada i djelovanja Javnih ustanova	11

7	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	89
8	UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode	9

Zaključujem da Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ ulaže iznimno velike napore u senzibiliziranje i uključivanje zainteresirane javnosti u problematiku zaštite prirodne i kulturne baštine te održivog razvoja lokalnih zajednica, posebice u kontekstu usporedbe sa drugim javnim ustanovama s nadežnošću u zaštiti prirode. Veliki broj radionica za različite uzraste, javnih događanja za različite društvene i interesne skupine, bogato izdavaštvo uz dosljedno izdavanje stručno-popularnog časopisa BUK, trajna suradnja sa nizom javnih medija, samo su neki od pokazatelja kojima potvrđujem svoju prethodno navedenu tvrdnju.

Akcijski planovi koje predmijevaju Plan upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“ te Godišnji programi zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja obuhvaćaju velik niz aktivnosti očuvanja svojti, staništa i krajobraza te jasno upućuju na primjereni prioritiziranje problematike dugoročne održivosti prostora i resursa, pri čemu se jasno integriraju odrednice lokalnog razvoja, organizacijskog razvoja i dosljedne gradnje sustava društvene podrške. Tu tvrdnju potvrđuje i razmjerno velik udio sredstava za razvoj sustava posjećivanja iako se ta sredstva također ulažu u lokalnu prometnu i vodoopskrbnu infrastrukturu (međusektorska suradnja) te podržavaju ulaganja drugih javnih institucija, poput primjerice onih s nadležnošću u očuvanju kulturne i povjesne baštine.

[**3.2 Nalazi revizije sustava očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja zaštićenim područjima iz 2014.**](#)

Izvješće o obavljenoj reviziji očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja zaštićenim područjima (u dalnjem tekstu: Revizija) dostavljeno je Hrvatskom saboru u svibnju 2014. godine od strane Državnog ureda za reviziju. Predmet revizije bio je cjelokupni sustav očuvanja, zaštite i upravljanja nacionalnim parkovima u RH kojeg su za potrebe ove revizije predstavljali nadležno Ministarstvo, Državni zavod za zaštitu prirode te Javne ustanove nacionalnih parkova Kornati, Krka, Mljet i Paklenica. Pojedina problemska područja revizije bila su određena jasnim kriterijima, a cilj je bio ocijeniti kakvoću relevantnog zakonodavnog i institucionalnog okvira, učinkovitost nadležnih radnih tijela, kao i učinkovitost sustava neposrednog upravljanja odabranim nacionalnim parkovima.

Pravni okvir zaštite prirode usklađen je s europskim zakonodavstvom, a čine ga Zakon o zaštiti prirode, nacionalna Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti, zakoni o proglašenju i prostorni planovi nacionalnih parkova te planovi upravljanja koji se provode na temelju godišnjih programa zaštite održavanja, promicanja i korištenja. Revizija je pokazala da Zakonom o zaštiti prirode nije cijelovito uređena zaštita i očuvanje prirode i njezinih vrijednosti. Naime, nisu jasno određene nadležnosti relevantnih institucija, nije osigurana dovoljna zaštita morskog ekosustava na način kako je to određeno Zakonom o morskom ribarstvu što ima za posljedicu da je zaštita morskog ekosustava izvan nacionalnog parka bolje uređena nego na području nacionalnog parka, a u okviru problematike zaštite voda dolazi do preklapanja nadležnosti između javnih ustanova koje upravljaju nacionalnim parkovima i javnog poduzeća Hrvatske vode te se Revizijom dakako predlaže uklanjanje uočenih sistemskih nedostataka (Revizija, str. 11). Također, Strategijom nisu jasno postavljeni rokovi i iznosi potrebnih sredstava za provođenje akcijskih planova, nije dan jasan pregled procijenjenih negativnih utjecaja i mogućih posljedica na bioraznolikost te se ne navode konkretne mjere zaštite. Revizijom se predlaže uklanjanje rečenih nedostataka, cijelovito integriranje Aichi ciljeva očuvanja bioraznolikosti te proglašenje novih zakonom zaštićenih morskih područja (Revizija, str. 13-14). Također se dešava da prostorni planovi nisu usklađeni s drugim relevantnim propisima te da se ne donose pravovremeno, da planovi upravljanja često ne podrazumijevaju konkretne ciljeve kao ni pripadajuće pokazatelje provedbe planiranih aktivnosti te da se pripadajući godišnji programi rada neujednačeno oslanjaju na planove upravljanja (Revizija, str. 17-18).

Revizija je pokazala da je institucionalni okvir očuvanja prirode i zaštite bioraznolikosti u nacionalnim parkovima relativno dobro postavljen no nedostatno učinkovit, posebice zbog nedostatka djelatnika, prikladne opreme i infrastrukture za obavljanje djelatnosti zaštite, održavanja i promicanja zaštićenog područja te zbog nedovoljne suradnje između pojedinih institucija nadležnih u zaštiti prirode (Revizija, str. 18-23). Također se naglašava potreba da je nadležnim javnim ustanovama potrebno osigurati veće nadležnosti i veću samostalnost u odlučivanju o obavljanju istraživačkih radova, aktivnosti inventarizacije i monitoringa na svom području, a sve u svrhu veće učinkovitosti provedbe sustava upravljanja (Revizija, str. 24-25).

Zaštita prirode i bioraznolikosti provodi se u pojedinim parkovima samo s djelomičnim uspjehom i učinkovitošću. Još uvjek nije svugdje uspostavljen primjereno sustav praćenja stanja u prirodi, podaci nisu ažurirani, broj prekršaja je i dalje visok, nedovoljno se ulaže u

poučne staze i programe edukacije, nema jedinstvenog sustava naplate ulaznica. Samo je za Nacionalni park „Krka“ preliminarno izrađen prihvatni kapacitet okoliša za posjetitelje.

Zaštićenim područjima se ne upravlja dovoljno aktivno i obavlja se samo manji dio potrebnih aktivnosti koje su u nadležnosti upravljačkih javnih ustanova. Uglavnom se ne prate trendovi stanja u prostoru, nedovoljno se razvija sustav strateškog planiranja i prilagodljivog upravljanja, zanemaruje se suradnja s lokalnom zajednicom, a planski dokumenti često nisu usklađeni i ne podrazumijevaju jasne ciljeve i pripadajuće pokazatelje provedbe. Izobrazba nadzornika i inspektora je nedostatna, *fundraising* iz EU fondova je gotov zanemariv posebice u nacionalnim parkovima, a raspoloživa finansijska sredstva planiraju se i raspoređuju na nedovoljno transparentan način. Akcijski planovi utvrđeni Nacionalnom strategijom ne provede se uspješno. Revizijom se posebno naglašava potreba utvrđivanja pravog stanja granica, rješavanja imovinsko-pravnih odnosa, ažuriranja zemljišnih knjiga i utvrđivanja statusa vlasništva. Državni ured nalaže žurnu objavu Upisnika zaštićenih područja, uspostavljanje integralnog informacijskog sustava zaštite prirode te jedinstvenog sustava naplate ulaznica u nacionalnim parkovima. Isto tako, potrebno je jačati stručne i nadzorne službe javnih ustanova te provesti Nacionalni program za uspostavu integralnog protupožarnog nadzornog sustava u svim nacionalnim parkovima (Revizija, str. 28).

Nacionalni parkovi izloženi su brojnim prijetnjama narušavanja stanja prirode, a javne ustanove nemaju dovoljne ovlasti za učinkovito upravljanje. Kao najveće prijetnje učinkovitom upravljanju prepoznaju se neriješeni imovinsko-pravni odnosi, neusklađenost regulativne i provedbene dokumentacije, nejasan sustav nadležnosti nad pomorskim dobrom, nepostojanje zaštitnog pojasa i problematične granice zaštićenih područja, aktivnosti drugih pravnih osoba (npr. hidroelektrane i vodovodi u Krki), nedostatno razvijen sustav zaštite od požara, višestruko složena problematika zbrinjavanja otpada, neprimjeren sustav odvodnje otpadnih voda, mnogobrojni i različiti ribolovni prekršaji, krivolov, sukcesija vegetacije, pojava i širenje invazivnih svojti, propadanje kulturno-povijesnih cjelina. Podaci o svojtama i staništima koji su trenutno raspoloživi nisu dostatni za kvalitetno upravljanje, trajno je prisutan gubitak svojti i degradacija staništa, ne provodi se monitoring stanja u prirodi, ne prati se uspješnost upravljačkih aktivnosti, ne provode se programi sanacije stanja za očuvanje bioraznolikosti, nejasno su definirani ciljevi upravljanja, nedostatak ljudstva/opreme/infrastrukture/finansijskih sredstava, sustav posjećivanja je često neprikladan i nedovoljno razvijen, prisutan je problem neravnomjerne distribucije posjetitelja itd. (Revizija, str. 35-36).

4. Metodologija i struktura istraživanja

4.1. Svrha i ciljevi istraživanja

Ovo se istraživanje provelo u prilog oblikovanja i definiranja cjelovitog, društveno relevantnog sustava etike zaštite prirode (EZP), koji bi omogućio vjerodostojnu procjenu valjanosti i učinkovitosti institucionalne zaštite prirode u Republici Hrvatskoj. Za potrebe njegove provedbe razvijen je prijedlog sustava EZP načela s pripadajućim pod-načelima te općim i posebnim pokazateljima njihove neposredne primjene.

Svrha istraživanja bila je cjelovito procijeniti i evaluirati učinkovitost sustava institucionalne zaštite prirode te utvrditi njegov doseg, fokusiranost i opravdanost, a sve s ciljem da se utemeljeno predlože odrednice i smjernice sustavnog poboljšanja i daljnog razvoja postojećeg sustava zaštite prirode u skladu s etičkim načelima čija primjena nedvojbeno afirmira načela održivog razvoja i društvene pravde. Institucionalna zaštita prirode u Republici Hrvatskoj se ovdje razmatra na primjeru studije slučaja odabranog područja zaštićenog u kategoriji nacionalnog parka – Nacionalni park „Krka“. Prikupljanje mišljenja i stavova predstavnika svih ciljnih skupina provedeno je tijekom razdoblja lipanj – prosinac 2018. godine. Dobiveni rezultati razmatrali su se u svjetlu sustava EZP načela/pod-načela/pokazatelja.

Specifični ciljevi ovog istraživanja bili su:

1. Analizirati i objektivno procijeniti uspješnost i učinkovitost sustava upravljanja zaštićenim područjem Nacionalnog parka Krka, posebice u kontekstu etike zaštite prirode
2. Temeljem dobivenih rezultata predložiti opće relevantan i praktično primjenjiv sustav cjelovite procjene etike zaštite prirode
3. Oblikovati prijedlog niza praktičnih smjernica za unaprjeđenje i daljnji razvoj postojećeg sustava upravljanja zaštićenim područjima.

4.2. Hipoteze

Temeljne hipoteze koje predstavljaju polazišnu točku ovog istraživanja su sljedeće:

1. Važeći sustav institucionalne zaštite prirode je nedovoljno vjerodostojan i učinkovit, unatoč činjenici da je relativno kvalitetno podržan legislativnim i institucionalnim okvirom. Sustav je moguće unaprijediti cjelovitom primjenom EZP sustava.

2. Rad nadležnih javnih ustanova je neujednačene kakvoće, što se može sustavno promijeniti dosljednim afirmiranjem sustava procjene razine praktično primjenjene etike zaštite prirode (EZP).
3. Sustavno korištenje raspoloživih društvenih resursa civilnog društva i lokalnih zajednica, koje je trenutno nedostatno i nedosljedno, uvelike podiže razinu društvene relevantnosti i vjerodostojnosti sustava zaštite prirode te ga stoga treba dosljedno poticati.

4.3. Ciljne skupine

Istraživanjem su obuhvaćene sljedeće ciljne skupine:

TABLICA 17

Ciljna skupina I	Lokalna uprava, lokalne institucije, organizacije i udruge	N = 24
Ciljna skupina II	Zaposlenici Javne ustanove „Nacionalni park Krka“	N = 49
Ciljna skupina III	Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“	N = 10.784
Ciljna skupina IV	Lokalna zajednica	N = 62
Ciljna skupina V	Državna tijela i nezavisni stručnjaci	N = 52

Opis i karakteristike odabralih ciljnih skupina:

Sukladno čl. 6 Zakona o zaštiti prirode Republike Hrvatske (NN 80/13) zaštita prirode se između ostalog provodi i sudjelovanjem javnosti u odlučivanju o zaštiti prirode.

Sudjelovanje lokalnih i drugih društvenih dionika u upravljanju nacionalnim parkom kroz formalne i neformalne oblike uključivanja predstavlja stoga zakonsku obvezu čije dosljedno ispunjavanje treba osigurati nadležna javna ustanova, primjerice kroz javnu raspravu pri donošenju Plana upravljanja, funkcioniranje sastava Upravnog vijeća te prikupljanje stavova i mišljenja o odabranim aspektima upravljanja. Metodologija ovog istraživanja dakle dosljedno afirmira načelo uključivanja javnosti.

Ciljna skupina I – Lokalna uprava, lokalne institucije, organizacije i udruge, N=24

Ispitanici ove ciljne skupine su mahom stručni zaposlenici tijela lokalne uprave i samouprave koja djeluju na području neposrednog obuhvata i utjecaja nacionalnog parka:

Županija šibensko-kninska, gradovi Šibenik, Knin, Drniš i Skradin te općine Ervenik, Promina i Kistanje. U ispitivanje su se također uključili zaposlenici turističkih zajednica na županijskoj i lokalnoj razini koji se u svome radu redovno susreću s problematikom koju nameće nacionalni park, teritorijalno pripadajućih razvojnih agencija te odabranih gradskih muzeja. Obuhvaćena su i mišljenja predstavnika pojedinih javnih medija te udruga građana poput dobrovoljnih vatrogasnih društava i udruga koje su svojim djelovanjem posebno vezane uz problematiku ekološke zaštite i/ili turističke djelatnosti u zaštićenom području.

Interesi ispitanika ciljne skupine I su sustavno promicanje lokalnog i regionalnog razvoja, uvažavanje potreba lokalnih zajednica i gospodarskih subjekata, održivo korištenje i zaštita prirodnih resursa te dosljedna promidžba svih vrsta turističkih atrakcija, posebice u svrhu gospodarskog razvoja turizma i ugostiteljstva te zapošljavanja.

Ciljna skupina II – Zaposlenici Javne ustanove „Nacionalni park Krka“, N= 49

Anketirane osobe iz ove ciljne skupine su stalni zaposlenici javne ustanove koji obavljaju poslove iz nadležnosti različitih službi i odsjeka te djeluju u okviru različitih razina odgovornosti. Treba imati na umu da je u prosincu 2018. Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ je imala 377 zaposlenih, od kojih je nešto manje od 5% (20) rukovoditelja (rukovoditelji službi i odsjeka, ravnatelj i pomoćnik ravnatelja).

Njihovi su interesi razvoj Nacionalnog parka i Javne ustanove, uvažavanje potreba lokalnih ljudi (veliki broj njih žive u lokalnim zajednicama i imaju mogućnost ostvarivanja dodatnog obiteljskog prihoda, posebice u okviru ponude hrane i smještaja posjetiteljima parka) te promidžba nacionalnog parka na svim razinama. Treba uzeti u obzir da zbog neposredne i svakodnevne uključenosti u rad parka i problematiku funkciranja javne stanove, ispitanici ove ciljne skupine mogu ne imati primjeren odmak i objektivnost u razumijevanju šireg konteksta rada i uloge nacionalnog parka. Njihov uvid 'iz unutra' je svakako vrijedan dio cjelokupne slike percepcije parka u javnosti.

Ciljna skupina III – Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“, N=10.784

Nacionalni park „Krka“ svake godine bilježi sve veći broj posjetitelja, a njihove se potrebe dosljedno mijenjaju i prilagođavaju suvremenim društvenim trendovima. Obzirom na zadovoljavanje svojih osobnih potreba, posjetitelji posebno uočavaju njima relevantne manjkavosti sustava upravljanja. Njihovi komentari stoga upućuju na mogućnosti i potrebe za

uvodenjem poboljšanja te kao takvi predstavljaju vrijedan resurs u kontekstu pro-aktivne suradnje sa zainteresiranom javnošću.

Kao što će se vidjeti iz rezultata, posjetitelji su u najvećem broju slučajeva zadovoljni doživljajem parka. Velika većina njih izražava oduševljenje prirodnim ljepotama i nedvojbeno pohvaljuje rad Javne ustanove. Oni koji dolaze više puta jasno uočavaju vidljiva poboljšanja i izrazito pozitivno komentiraju tendenciju i odrednice dosljednog razvoja. Primjedbe i kritike se uglavnom odnose na dojam prevelike gužve i kaotičnosti sa svim pratećim posljedicama, koje su posebice izražene u jeku ljetne sezone uslijed velikog priljeva posjetitelja.

Ciljna skupina IV – Lokalna zajednica, N=62

Ispitanici ove ciljne skupine su predstavnici lokalnog stanovništva, mahom sudionici 8. susreta tradicijskih poljoprivrednih proizvođača i gospodarstvenika uz Krku. Ovakvi se tematski susreti redovno održavaju u organizaciji Javne ustanove „Nacionalni park Krka“, prosječno 5-6 puta godišnje. Najčešće je to u proljeće i u jesen, a po potrebi i zimi. U iznimnom se slučaju jedna radionica održala tijekom ljeta. Radi se o jednodnevним ili višednevnim radnim okupljanjima, općeg ili specifičnog karaktera, da svrhom edukacije, informiranja, bolje komunikacije i razmjene stavova i razmišljanja. Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ organizira susrete tradicijskih poljoprivrednih proizvođača i gospodarstvenika uz Krku u cilju edukacije i podrške kroz interaktivne radionice i predavanja te osnaživanja lokalnog gospodarstva i ruralnog razvoja.

Interesi ispitanika ciljne skupine IV su sustavno promicanje lokalnog i regionalnog razvoja, dosljedno uvažavanje potreba lokalnih zajednica i njihovo uključivanje u proces planiranja i upravljanja zaštićenim područjem, održivo korištenje i zaštita prirodnih/kulturnih/tradicijskih i svih drugih vrsta lokalnih resursa te dosljedna promidžba lokalnoga kraja te njegovih ljudi, usluga i proizvoda, posebice u svrhu ujednačenog i kontinuiranog lokalnog gospodarskog razvoja i zapošljavanja.

Ciljna skupina V – Državna tijela i nezavisni stručnjaci, N=52

Ispitanici ove ciljne skupine su zaposlenici državnih upravnih i stručnih tijela, znanstvenih zavoda, instituta, fakulteta i javnih ustanova u zaštiti prirode, npr. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike RH, Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, Šumarski fakultet i Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski šumarski institut, Institut

„Ruđer Bošković“, Državni hidro-meteorološki zavod, itd. te predstavnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao i nezavisni stručnjaci i članovi stručnih udruga u zaštiti prirode.

Interesi ispitanika ciljne skupine V su dosljedno afirmiranje i razvoj relevantnog zakonskog okvira i dosljedne promjene istog, primjena najboljih znanja odabrane struke te kontinuirana provedba znanstvenih istraživanja u svrhu integriranja znanstvenih rezultata, znanja i iskustava u rad i razvoj nacionalnog parka i sustava zaštite prirode općenito. Ova skupina ispitanika ima najizrazitiju tendenciju davati detaljne i specifične odgovore te jasno argumentirati svoje tvrdnje.

4.4. Anketiranje

Ciljna skupina I – Lokalna uprava, lokalne institucije, organizacije i udruge, N=24

Anketiranje je provedeno elektroničkim putem. Upitnici su poslani ispitanicima od strane Javne ustanove „Nacionalni park Krka“ elektroničkom poštom u obliku privitaka poruci u kojoj je ukratko bila predstavljena svrha, ciljevi, provoditelji istraživanja te način korištenja rezultata anketiranja. Ispitanici su za 9 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja.³⁰ Kao odgovor na 10. pitanje od ispitanika se očekivalo da navedu svoje osobne sugestije i preporuke za daljnji razvoj suradnje nacionalnog parka sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću.

Upitnik za predstavnike ciljne skupine I:

Ocijenite svoje zadovoljstvo zaokruživanjem odgovarajuće vrijednosti:

1. Ljepota i uređenost Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

2. Sveukupni sustav upravljanja NP-om

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti u NP-u

³⁰ Pojedine brojčane vrijednosti odgovaraju sljedećim tvrdnjama:

0 – ne mogu ocijeniti

1 – uopće nisam zadovoljan/na stanjem u Nacionalnom parku

2 – samo sam djelomično zadovoljan/na (u nekim iznimnim slučajevima)

3 – stanje u Nacionalnom parku je prihvatljivo

4 – stanje u Nacionalnom parku je vrlo dobro

5 – jako sam zadovoljan/na stanjem u Nacionalnom parku.

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

4. Promicanje regionalnih tradicijskih vrijednosti u upravljanju NP-om

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

5. Primjena međunarodnih standarda upravljanja NP-om

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

6. Suradnja NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

7. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

8. Korist/dobrobit koju Vi i Vama najbliži uživaju od NP-a

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

9. Korist/dobrobit koju društvo u cjelini ima od NP-a

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

- 10. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?**

Hvala Vam na trudu!

Vaše je mišljenje ključno u nastojanju da stvorimo još bolji Nacionalni park.

Ciljna skupina II – Zaposlenici Javne ustanove „Nacionalni park Krka“, N=49

Anketiranje je provedeno anonimno osobnim ispunjavanjem anketnih listića. Ručno ispunjeni upitnici dostupni su u obliku pdf dokumenata. Predstavljanje svrhe, ciljeva, provoditelja istraživanja te načina korištenja rezultata anketiranja je provedeno unutar same ustanove. Ispitanici su za 6 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja. Na pitanja 7-8 ispitanici su iznosili svoje osobne prijedloge i preporuke za daljnji razvoj nacionalnog parka i suradnje sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću.

Upitnik za predstavnike ciljne skupine II:

Ocijenite svoje zadovoljstvo zaokruživanjem odgovarajuće vrijednosti:

1. Razvoj Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

2. Cjelokupni sustav upravljanja NP-om

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

3. Suradnja NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

4. Vaš osobni i profesionalni razvoj u pogledu zadaća koje obavljate u NP-u

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

5. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

6. Korist/dobrobit koju NP ima od lokalne zajednice

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

7. Vaše sugestije za daljnji razvoj NP?

8. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću.

Hvala Vam na trudu!

Vaše je mišljenje ključno u nastojanju da stvorimo još bolji Nacionalni park.

Ciljna skupina III – Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“, N=10.784

Anketiranje posjetitelja je sastavni dio upravljačke strategije Javne ustanove „Nacionalni park Krka“, a provodilo se 2013., 2017. i 2018. Posljednje istraživanje javnog mnijenja 2018., koje se provodilo u razdoblju od 2. srpnja do 21. rujna 2018. na lokalitetima Skradinski buk, Roški slap i Burnum, obuhvatilo je 10.784 posjetitelja, a provedeno je na trinaest jezika uz pomoć malih prijenosnih računala (tableta). Anketna pitanja su oblikovana od strane djelatnika Odsjeka za odnose s javnošću u koordinaciji s ravnateljem i rukovoditeljima službi Javne ustanove „Nacionalni park Krka“. U obzir su se uzimala prethodna iskustva sa svrhom utvrđivanja dugoročnih smjernica održivog razvoja.

Istraživanje je provelo jedanaestero studenata i troje volontera uključenih u program volontiranja u zaštićenim područjima koji se provodi u okviru projekta integracije u EU Natura 2000 Ministarstva zaštite okoliša i energetike RH.

Za potrebe EZP procjene, koristili smo jedinstveni upitnik iz kojeg smo izdvojili etički relevantna pitanja i pripadajuće odgovore. Od ukupno 20 pitanja uzeti su u obzir odgovori na pitanja 8-13 te 18-20, pri čemu smo posebnu pažnju obratili opisnim komentarima –

odgovorima na pitanje 20. Od 10.784 ispitanika, njih 1.715 (16%) podnijelo je svoje pisane komentare i prijedloge poboljšanja u Nacionalnom parku Krka.

Podskup pitanja upitnika za posjetitelje NP Krka (ciljna skupina III):

Upitnik za posjetitelje Nacionalnog parka „Krka“

8. ŠTO STE POSJETILI U PARKU?
1) pješačke staze   2) vidikovce   3) vodenice   4) suvenirnice   5) ostalo

9. KOJI OD PONUĐENIH IZVORA NUDI ZADOVOLJAVAĆE INFORMACIJE O MJESTIMA KOJE STE POSJETILI? (zaokružiti sve točne odgovore)
1) djelatnici NP „Krka“   2) prospekti   3) informativne table
4) prezentacije uživo   5) multimedijalne prezentacije   6) www.np-krka.hr

10. ODABERITE TRI GLAVNA MOTIVA DOLASKA U PARK:
1) priroda/ljepota krajolika   2) odmor i opuštanje   3) rekreacija   4) kupanje
5) bogatstvo flore i faune   6) gastronomска ponuda   7) kultura/tradicija/povijesna događanja   8) kulturne i vjerske ustanove   9) hodočašće   10) kulturne manifestacije   11) kulturno-povijesna baština   12) edukacija   13) fotografiranje

11. JESTE LI ZADOVOLJNI BROJEM POSJETITELJA U PARKU?
1) izrazito zadovoljan   2) zadovoljan   3) ni zadovoljan ni nezadovoljan
4) nezadovoljan   5) izrazito nezadovoljan

12. DA LI STE PLANIRALI POSJET ZBOG INFORMACIJE O OGRANIČENOM BROJU POSJETITELJA?
1) da   2) ne

13. VAŠA ULAZNICA DOPRINOSI OBOGAĆIVANJU SADRŽAJA I OMOGUĆAVA ZAŠTITU PRIRODE U NP „KRKA“. SMATRATE LI DA JE CIJENA ULAZNICE:
1) previsoka   2) primjerena   3) preniska

18. VAŠ OPĆI DOJAM O UPRAVLJANJU I ZAŠТИTI PRIRODE NP „KRKA“:
1) izvrstan   2) vrlo dobar   3) dobar   4) dovoljan   5) nedovoljan

19. OCIJENITE KVALitetu TURISTIČKE PONUDE U PARKU (5 - izvrstan, 4 - vrlo dobar, 3 - dobar, 2 - dovoljan, 1 - nedovoljan ili NK - nisam koristio/la uslugu):
  - 1) srdačnost i gostoljubivost djelatnika
  - 2) signalizacija dolaska do Parka
  - 3) pješačke staze
  - 4) biciklističke staze unutar Parka
  - 5) parkirališna mjesta unutar Parka
  - 6) prijevoz – brod Parka
  - 7) prijevoz – autobus
  - 8) čistoća Parka
  - 9) sanitарne prostorije
  - 10) mjesta za piknik
  - 11) ugostiteljska ponuda
  - 12) suvenirnice
  - 13) dostupnost lokalnih proizvoda
  - 14) prezentacija prirodnih ljepota
  - 15) prezentacija kulturne baštine

- 16) interpretatori/vodiči usluga/prezentatori
- 17) sadržaji u Parku općenito
- 18) edukativni sadržaji
- 19) usluge za djecu
- 20) informativni/promidžbeni materijal
- 21) oznake na stazama
- 22) pristup osobama s invaliditetom
- 23) biste li preporučili posjet Parku prijateljima i poznanicima

20. VAŠI PRIJEDLOZI:

HVALA VAM NA SURADNJI

Upitnik je anoniman i nema komercijalni karakter. Vaši odgovori doprinijet će poboljšanju kvalitete usluga u NP „Krka“.

Ciljna skupina IV – Lokalna zajednica, N=62

Anketiranje je provedeno anonimno, a najveći broj odgovora je prikupljen osobno od sudionika 8. susreta tradicijskih poljoprivrednih proizvođača i gospodarstvenika uz Krku koja se održala u subotu 24. studenog 2018. u Eko kampusu Krka u Puljanima. Manji broj odgovora ispitanika ove ciljne skupine prikupljen je osobno od stanovnika Šibenika i nekoliko okolnih naselja uz granicu parka. Ispitanici su svojim odgovorima na 8 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja, dok se kao odgovor na 9. pitanje od njih očekivalo da navedu svoje osobne sugestije i preporuke za daljnji razvoj suradnje nacionalnog parka sa lokalnom zajednicom i zainteresiranim javnošću.

Upitnik za predstavnike ciljne skupine IV:

Ocijenite svoje zadovoljstvo odabirom odgovarajuće vrijednosti:

1. Ljepota i uređenost Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

2. Sustav upravljanja NP-om

0 1 2 3 4 5   Pojasnite: _____

3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti u NP-u

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

4. Promicanje tradicijskih vrijednosti lokalnoga kraja

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

5. Suradnja NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranim javnošću

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

6. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

7. Korist/dobrobit koju Vi i Vama najbliži uživaju od NP-a

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

8. Korist/dobrobit koju društvo u cijelini ima od NP-a

0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____

- 9. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?**

Ciljna skupina V – Državna tijela i nezavisni stručnjaci, N=52

Anketiranje je provedeno elektronskim putem. Upitnici su poslani od strane provoditelja projekta „Etika zaštite prirode u Nacionalnom parku Krka“ putem elektronske pošte potencijalnim ispitanicima u obliku privitaka poruci u kojoj je ukratko bila predstavljena svrha, ciljevi, provoditelji istraživanja te način korištenja rezultata anketiranja. Ispitanici su za 6 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja. Kao odgovor na pitanja 7-8 od ispitanika se očekivalo da navedu svoje osobne sugestije i preporuke za daljnji razvoj nacionalnog parka i suradnje sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću .

Upitnik za predstavnike ciljne skupine V:

Ocijenite svoje zadovoljstvo označavanjem odgovarajuće vrijednosti

1. Očuvanost i uređenost Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)

0 1 2 3 4 5   Ocjena: Pojasnite: _____

2. Ukupan razvoj NP-a

0 1 2 3 4 5   Ocjena: Pojasnite: _____

3. Cjelokupni sustav upravljanja NP-a

0 1 2 3 4 5 Ocjena: Pojasnite: _____

4. Funkcioniranje NP-a u odnosu na druge ustanove sa nadležnošću upravljanja zaštićenim područjima u RH

0 1 2 3 4 5 Ocjena: Pojasnite: _____

5. Suradnja NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću

0 1 2 3 4 5 Ocjena: Pojasnite: _____

6. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica i društvo u cijelini ima od NP Krka

0 1 2 3 4 5 Ocjena: Pojasnite: _____

7. Vaše sugestije za daljnji razvoj NP-a?

8. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?

Hvala Vam na trudu!

Vaše je mišljenje ključno u nastojanju da stvorimo još bolji Nacionalni park.

4.5. Metode statističke obrade rezultata

Odgovori ciljnih skupina na pitanja u formularima su obrađeni uz pomoć deskriptivne i inferencijalne statistike.

Kako su odgovori na pitanja rangovi u rasponu od 1 do 5, čestine odgovora na pojedino pitanje bilo je moguće prikazati raspodjelom čestina u obliku tablice, stupčastog dijagrama ili strukturnog kruga. Također je bilo legitimno prikazati srednje vrijednosti ocjena na pojedino pitanje, objektivnu procjenu standardne devijacije: $sd = \sqrt{(\sum(x_i - \mu)^2 / (n-1))}$ i objektivnu procjenu standardne devijacije srednje vrijednosti: $\Delta = \sqrt{(\sum(x_i - \mu)^2 / (n(n-1)))}$.

U okviru inferencijalne statistike ispitane su slijedeće hipoteze:

- čestine odgovora na pojedino pitanje pripadaju normalnoj raspodjeli;
- čestine odgovora na različita pitanja pripadaju istoj raspodjeli;
- broj opisnih odgovora na pojedino pitanje se značajno ne razlikuje.

Shapiro-Wilksov test normalne raspodjele čestina

Prvo je razmatrano pitanje da li su čestine ocjena na postavljena pitanja normalno raspoređene. U tu svrhu je primijenjen Shapiro-Wilks-ov test u programskom paketu R.

U R-u se test poziva naredbom:

`shapiro.test (x)`

gdje je x numerički vektor čestina ocjena na pitanje.

H_0 hipoteza je da čestine pripadaju normalnoj raspodjeli.

Primjer: Da li su čestine ocjena na pitanje prve grupe dionika normalno raspoređene?.

```
x<- c(0,0,2,11,11)
```

```
shapiro.test (x)
```

Rezultat:

$W = 0.759$, $p = 0.036$

Kako je p vrijednost < 0.05 zaključujemo da čestine ocjena ne pripadaju normalnoj raspodjeli.

Kruskal-Wallis-ov test

Kruskal-Wallis-ov test predstavlja neparametarsku analogiju ANOVA testu.

Testom se odgovara na pitanje: Možemo li sa uobičajenom statističkom sigurnošću od 95% tvrditi da ispitivane čestine odgovora na pitanja potječu iz iste raspodjele?

Jednom kad je utvrđeno da čestine odgovora na bar jedno pitanje ne pripadaju normalnoj raspodjeli sa sigurnošću od 95 %, sva pitanja jednog formulara mogu se testirati Kruskal-Wallis-ovim testom.

H_0 hipoteza je da čestine odgovora na pitanja dolaze iz iste raspodjele.

Kako broj odgovora na svako pitanje nije bio jednak jer su neki ispitanici priznali da nemaju dovoljno znanja odgovoriti na pitanje, valjalo je odgovore reskalirati na jednak broj odgovora. No, kako je broj neodgovorenih pitanja bio najčešće $\leq 20\%$ to nije moglo značajno utjecati na konačan rezultat.

U R-u se test poziva naredbom:

```
kruskal.test(list(a,b,c,d,e,f,g,h,k))
```

gdje a,b,c,d,e,f,g,h,k predstavljaju vektore čestina ocjena od 1 do 5 na postavljeno pitanje.

Primjer: Da li čestine ocjena na prvih devet pitanja prve grupe dionika potječu iz iste (nepoznate) raspodjele?

```

a<-c(0,0,2,11,11)
b<-c(0,0,4,12,8)
c<-c(0,0,5,8,11)
d<-c(0,0,3,12,8)
e<-c(0,1.3,2.5,11.4,8.8)
f<-c(0,0,4,11,9)
g<-c(0,1,3,9,11)
h<-c(0,1.1,4.4,9.8,8.7)
k<-c(0,1.1,2.2,6.5,14.2)
kruskal.test(list(a,b,c,d,e,f,g,h,k))

```

Kruskal-Wallis = 0.13952, df = 8, p = 1.

Kako je p vrijednost veća od 0.05 moramo prihvati H0 hipotezu da uzorci potječu iz iste (nepoznate) raspodjele. To znači da ne postoji značajne razlike među čestinama ocjena na 9 pitanja.

Čestine ocjena svih formulara su testirane Kruskal-Wallis-ovim testom.

χ^2 test za čestine opisnih odgovora na pitanja iz jednog formulara

χ^2 test se koristi za ispitivanje hipoteze da li se čestine, u ovom slučaju broj opisnih odgovora, ne razlikuju značajno od srednje vrijednosti. χ^2 test koristi formulu:

$$\chi^2 = \sum (o - e)^2 / e$$

gdje je o – opažena vrijednost a e - očekivana vrijednost, u našem slučaju srednja vrijednost.

H0 hipoteza je da se broj opisnih odgovora na pitanja ne razlikuje od srednje vrijednosti.

U R-u se test poziva naredbom:

chisq.test (x = opažene frekvencije, p = očekivane proporcije)

Primjer: Da li se broj opisnih pojašnjenja uz svih deset pitanja prve ciljne grupe ne razlikuje značajno od srednje vrijednosti?

#Opažen broj (čestina) opisnih pojašnjenja za ciljnu grupu 1, broj pitanja = 10.

```
> ob<-c(13,13,16,11,7,11,13,10,9,20)
```

Očekivane proporcije

```
> expe<-c(0.1,0.1,0.1,0.1,0.1,0.1,0.1,0.1,0.1,0.1)
```

```
> chisq.test(x=ob, p=expe)
```

Chi-squared test za zadane vjerojatnosti

data: ob

X-squared = 9.9268, df = 9, p = 0.3564

Kako je p vrijednost veća od 0.05, prihvaćamo hipotezu da se broj opisnih pojašnjenja ne razlikuje značajno od srednje vrijednosti 12.3.

χ^2 test je proveden za ciljne grupe 1, 2, 4 i 5.

5. Rezultati

5.1. Ciljna skupina I - Lokalna uprava, lokalne institucije, organizacije i udruge; N = 24

TABLICA 18/I: Broj odgovora ispitanika ciljne skupine I po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
1. Ljepota i uređenost parka				2	11	11	4,38	13
2. Sustav upravljanja				4	12	8	4,17	13
3. Zaštita i očuvanje				5	8	11	4,25	16
4. Promicanje vrijednosti lok. kraja	1			3	12	8	4,22	11
5. Primjena međunarodnih standarda	5		1	2	9	7	4,16	7
6. Suradnja sa lok. zajedn. i javnošću				4	11	9	4,21	11
7. Korist/dobrobit lok. zajednicici od parka			1	3	9	11	4,25	13
8. Korist/dobrobit ispitaniku od parka	2		1	4	9	8	4,09	10
9. Korist/dobrobit društvu od parka	2		1	2	6	13	4,41	9
10. Sugestije za daljnji razvoj suradnje sa lok. zajedn. i javnošću	Opisni odgovori						20	
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine I							4,24	

TABLICA 18/I-A: Postoci odgovora ispitanika ciljne skupine I po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena, Δ i Sd	Br. opisnih pojašnjenja
1. Ljepota i uređenost parka				8%	46%	46%	4,38 $\Delta=0,14$	54%

							Sd=0.69	
2. Sustav upravljanja				17%	50%	33%	4,17 Δ=0.14 Sd=0.7	54%
3. Zaštita i očuvanje				21%	33%	46%	4,25 Δ=0.16 Sd=0.79	67%
4. Promicanje vrijednosti lok. kraja	5%			12%	50%	33%	4,22 Δ=0.14 Sd=0.67	46%
5. Primjena međunarodnih standarda	21%		5%	8%	37%	29%	4,16 Δ=0.19 Sd=0.83	29%
6. Suradnja sa lok. zajedn. i javnošću				17%	46%	37%	4,21 Δ=0.15 Sd=0.72	46%
7. Korist/dobrobit lok. zajednicu od parka			5%	12%	37%	46%	4,25 Δ=0.17 Sd=0.85	54%
8. Korist/dobrobit ispitaniku od parka	8%		5%	17%	37%	33%	4,09 Δ=0.19 Sd=0.87	42%
9. Korist/dobrobit društvu od parka	8%		5%	8%	25%	54%	4,41 Δ=0.18 Sd=0.85	38%
10. Sugestije za daljnji razvoj suradnje sa lok. zajedn. i javnošću	Opisni odgovori							83%
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine I							4,24 Δ=0.054 Sd=0.77	

Rezultati statističke analize

Pogreška srednje vrijednosti ocjena na pojedina pitanja je manja od 0.2 što znači da su srednje vrijednosti značajne do na prvu decimalu. Također se primjećuje da je pogreška prosječne ocjene na sva pitanja 0.054 što znači da je ona pouzdana do na drugu decimalu. To je rezultat relativno velikih čestina odgovora na sva pitanja.

Kako je valjalo odbiti hipotezu da sve čestine ocjena na pojedina pitanja pripadaju normalnoj raspodjeli (Shapiroov test na prvo pitanje: $W = 0.759$, $p = 0.036$), trebalo je upotrijebiti Kruskal-Wallis-ov test za odgovor na pitanje da li čestine ocjena na prvih 9 pitanja pripadaju istoj (nepoznatoj) raspodjeli. Test je pokazao da se čestine odgovora na pojedina pitanja ne razlikuju značajno (Kruskal-Wallis = 0.13952, $df = 8$, $p = 1$).

χ^2 test je pokazao da valja prihvati hipotezu kako se broj opisnih odgovora na svih deset pitanja ne razlikuje značajno od srednje vrijednosti od 12.3 ($\chi^2 = 9.9268$, $df = 9$, $p = 0.3564$).

Komentar: Prosječna ocjena svih odgovora ove ciljne skupine je relativno visoka što upućuje na visoku razinu zadovoljstva i općenitu podršku radu javne ustanove. Ali to također može značiti da ispitanike ove ciljne skupine problematika upravljanja nacionalnom parkom ne tangira osobno, što se i potvrđuje u odgovorima na pitanje o koristi koju oni osobno imaju od parka (najniža prosječna ocjena svih odgovora), već više na formalnoj razini. Manji broj ispitanika (5 od 24) navodi da smatraju kako nisu dovoljno upućeni u problematiku primjene međunarodnih standarda u upravljanju zaštićenim područjem (druga najniža prosječna ocjena), a veći broj komentara i viša razina interesa se uočava u kontekstu pitanja o zaštiti i očuvanju, ocjeni ljepote i uređenosti parka te koristi za lokalnu zajednicu. Iz rezultata je vidljivo da ovi ispitanici također jasno prepoznaju i cijene važnost uloge koju javna ustanova ima u kontekstu suradnje s lokalnom zajednicom i promicanjem vrijednosti lokalnog kraja.

PISANI KOMENTARI ISPITANIKA CILJNE SKUPINE I UZ POJEDINA PITANJA

1. Ljepota i uređenost Nacionalnog parka Krka (EZP 1, 3, 7)

Ispitanici izražavaju relativno visoku razinu zadovoljstva (prosječna ocjena 4,38) radom Javne ustanove na čuvanju i održavanju zaštićenog prostora, o čemu svjedoče njihovi komentari poput: „uredno i čisto“, „ono što je uređeno je odlično“, „NP Krka je najljepši park u Hrvatskoj“, „uložena briga o ljepotama je sustavna i temeljita“. Također ispitanici naglašavaju potrebu za dalnjim razvojem koji podrazumijeva još kvalitetnije i dosljednije održavanje i opremanje šetačkih i biciklističkih staza, travnjaka i pripadajuće opreme poput rukohvata, ograda, fontana itd. uz sugestiju korištenja ekološki prihvatljivih materijala.

Pojedinci navode potrebu vizualnog usklađivanja ugostiteljskih objekata s okolišem i zahtjevnim kontekstom visoke kategorije zaštite. Također, nekoliko njih jasno naglašava da je potrebna ujednačena briga za cijelo zaštićeno područje tj. veća briga o dijelovima parka koji su izvan najatraktivnijih zona posjećivanja, posebice rubnih dijelova zaštićenog prostora.

Najistaknutiji komentari su:

- urediti i proširiti područje Roškog slapa
- održavati urediti zarasle šetnice i okoliš izvora
- staze i most su preuski za trenutni broj posjetitelja te ih treba prilagoditi konkretnim potrebama
- urediti travnjake koji su zapušteni i neuredni

- uređivati planski i stalno uvoditi nove ideje.

2. Sveukupni sustav upravljanja NP-om (EZP 3, 5, 6, 7)

Različiti ispitanici su na različitoj razini upoznati s ključnim dokumentima upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“ kao što su primjerice Zakon o zaštiti prirode, Plan upravljanja, Prostorni plan i dr. Također nije poznato do koje su im mjere bliski temeljni pojmovi i standardi očuvanja Nacionalnog parka „Krka“ te poznaju li uopće osnovne politike iz Plana upravljanja. Stoga pretpostavljam da ispitanici u svojim odgovorima kreću s različitih razina znanja i informiranosti.

Razina zadovoljstva ispitanika je relativno visoka (prosječna ocjena 4,17), ali se ipak traži više suradnje, uključenosti u planiranje, organiziranosti i koordinacije sa korisnicima. Ovi ispitanici također smatraju da se treba dosljednije baviti problematikom protupožarne zaštite (održavanje šuma i šumskih putova) te izrazitijeg razvoja rubnih područja parka. Njihovi najistaknutiji komentari su sljedeći:

- uključiti sve jedinice lokalne samouprave i zainteresirano stanovništvo i uzeti u obzir njihove konstruktivne prijedloge za poboljšanja
- način rada čuvara prirode ponekad frustrira, ponekad nema otvorenosti za suradnju i susretljivosti prema agencijama, kao ni razumijevanja za način rada vodiča
- zaposlenici su dobri, nasmijani, susretljivi ali se ne zna „k'o piye k'o plaća“
- nova se pravila ne mogu uvoditi u jeku sezone bez prethodnih konzultacija
- pozdravljamo ograničenje broja posjetitelja, uvođenje druge cijene za kasnije posjete, stavljanje naglaska na druge dijelove parka, gradnju novog ulaza Lozovac u svrhu smanjivanja autobusnog kaosa.
- u planiranje razvoja NP-a treba ugraditi potrebe razvoja lokalnih zajednica na rubnim dijelovima NP-a te sve popratiti adekvatnom materijalnom ili nematerijalnom podrškom.

3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti u NP-u (EZP 1, 2, 3, 7)

Razina zadovoljstva ispitanika je i u ovom slučaju relativno visoka (prosječna ocjena 4,25), ali pojedini ispitanici ipak izražavaju potrebu dosljednijeg održavanja, uređenja i prezentacije odabranih lokaliteta:

- Onemogućeno preventivno čišćenje šume za potrebe protupožarne zaštite

- Kulturno povijesnu baštinu lokaliteta Bogočin, Nečven (dijelom saniran) i Gradina istražiti i urediti, izgraditi pristupne puteve i šetnice.

Također, ispitanici traže propisivanje jasnih uvjeta gradnje u naseljima u zaštićenom području, očuvanje i uređenje gornjeg toka rijeke Krke, a posebice sedrenih barijera te ograničavanje broja i utjecaja posjetitelja:

- Očuvanje gornjeg toka obzirom da je tu Krka u vrlo lošem stanju (zagađenje od tvornice DIV iz laguna, gradske kanalizacije i neodržavanje korita rijeke)
- Zaštititi sedrene barijere i potpuno zabraniti kupanje. Park sada liči na javnu plažu. Viđamo goste kako se kupaju na samom početku, gdje počinje "paserela" a nitko ne reagira na razaranje sedre gaženjem u tom djelu Parka. Pojačati kontrole na stazi, pošto se posjetitelji trenutno kupaju gdje god stignu.

Unatoč činjenici da Nacionalni park „Krka“ nedvojbeno prednjači u odnosu na druge javne ustanove za zaštitu prirode u Republici Hrvatskoj u organiziranju niza najrazličitijih javnih tematskih i dr. događanja i okupljanja velikog broja sudionika/posjetitelja, ispitanici ipak izražavaju želju i potrebu za još više takvih događanja u svrhu podizanja svijesti javnosti o očuvanju prirodne i kulturne baštine. Time svakako potvrđuju provedbu dobrih upravljačkih trendova i naglašavaju potrebu njihovog još izrazitijeg afirmiranja.

4. Promicanje regionalnih tradicijskih vrijednosti u upravljanju NP-om (EZP 4, 5)

Ispitanici izražavaju visoku razinu zadovoljstva (prosječna ocjena 4,22) radom, uloženim trudom i djelovanjem JU-e, iako izražavaju potrebu za sustavnijom promocijom, trajnim obogaćivanjem ponude te izrazitijom usmjerenošću na problematiku razvoja lokalnih zajednica. Najistaknutiji komentari su:

- Pohvale za etno izložbu, dobro organiziranu prezentaciju. Također pohvale za klape. Ljudi koji su zaposleni u etnološkom dijelu zaslužuju svaku pohvalu, jer su uvijek spremni dodatno vizualno pokazivati tradiciju kraja. Može se još puno toga napraviti, mada su etnografske zbirke u parku i tečajevi koje park organizira odlični.
- Manifestacije, edukacije i razne radionice koje se organiziraju su za svaku pohvalu.
- NP Krka uvijek potiče tradicionalne vrijednosti, podupirući male obrtnike i organizirajući razne priredbe koje promiču kulturne etno običaje.
- Unatoč tome da Javna ustanova osigurava niz prednosti za ljudi iz lokalne zajednice, ispitanici ipak smatraju da je potrebna još izrazitija uključenost u razvoj lokalne

zajednice u smislu poticanja razvoja malog poduzetništva (izrada suvenira, domaćih prehrambenih proizvoda i sl.).

5. Primjena međunarodnih standarda upravljanja NP-om (EZP 7, 8)

Ispitanici izražavaju visoku razinu zadovoljstva (prosječna ocjena 4,16) ali istovremeno i nedovoljno poznавају ове проблематике. Oni u ovom kontekstu ne komentiraju pitanja vezana uz tehnike upravljanja kao što su primjerice zoniranje, prostorno uređenje, mjere očuvanja, ali ipak prepoznavaju potrebu kontrole prekomjernog turističko-marketinškog iskorištavanja resursa parka. Nekolicina uočava manjkavosti u sustavu zbrinjavanja otpada, što se posebice odnosi na rubne dijelove zaštićenog područja. Izraziti primjer dobre prakse koju javna ustanova dosljedno provodi tijekom cijele godine su redovna okupljanja, sastanci, forumi i stručna predavanja za predstavnike lokalne zajednice. Neki od najistaknutijih komentara su:

- S ulaznicama je jako komplikirano, kontrola oduzima jako puno vremena pa se stvara nepotrebna gužva.
- Nedostatak rukohvata na stepenicama je van svih sigurnosnih standarda.
- NP Krka ima potencijala da još više iskoristi EU fondove za unaprjeđenje rada i promidžbu, ali i zaštitu prirodne raznolikosti od prekomjernog turističko-marketinškog iskorištavanja.
- Na rubnim dijelovima NP-a postoje lokacije na koje se ilegalno odlaže otpad. Rješenje ovog problema treba tražiti u suradnji s jedinicom lokalne samouprave.

6. Suradnja NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću (EZP 4, 5, 7)

Ispitanici izražavaju zadovoljstvo dosadašnjom suradnjom, ali također izražavaju potrebu za daljnjim razvojem i proširivanjem suradnje, posebice u smislu organiziranja kulturnih, zabavnih, sportskih i drugih manifestacija koje su značajne za razvoj i promidžbu lokalnih zajedница. Također pokazuju određenu razinu nerazumijevanja i/ili nezainteresiranosti za specifične ciljeve upravljanja zaštićenim područjem koji ponekad mogu biti u suprotnosti s interesima lokalnih zajednica, posebno lokalnih poduzetnika, što može biti trajan izvor nezadovoljstva i kritika. Neki od najistaknutijih komentara ispitanika u ovom kontekstu su:

- Postoji obostrani interes, ali još nije uspostavljen održivi model suradnje koji bi svakoga zadovoljio.

- Sa lokalnom zajednicom suradnja je odlična, sa zainteresiranom javnošću treba malo više kontakata.
- Nema baš sluha za naše prijedloge, a još manje za naše kritike.
- Dobro je da se regija uspješnije razvija, a NP Krka u tom smislu obavlja odličan posao predavanjima, brošurama i konferencijama.

7. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a (EZP 4)

Ispitanici prepoznaju da je korist od parka za lokalnu zajednicu (zapošljavanje, otvaranje radnih mjeseta) neupitna, iako nejednoliko zastupljena u svim dijelovima parka. Smatralju da je potrebno je trajno nalaziti nove načine suradnje i podrške te pri tome biti inovativan i suvremen. Neka od očekivanja ispitanika su naprsto krivo adresirana, posebice u njihovim očekivanjima da park preuzme ulogu vođenja privrednog i društvenog života u lokalnoj zajednici, iako je ta zapravo jasna zadaća vlasti na županijskoj i lokalnoj razini, koje svoje zadaće očito ne ispunjavaju dinamikom koja je prisutna u parku. Također treba znati da sukladno odluci MZOE, Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ ima obvezu uplate naknade za zaštićena područja u proračune gradova i općina koji se nalaze u obuhvatu Nacionalnog parka, a ta je samo u 2018. iznosila oko 8.000.000 kn. Stoga je suradnja i međusobna podrška svih društvenih dionika u ovom kontekstu od ključne važnosti. Neki od prijedloga koje ispitanici ovdje iznose su nabavka i ugradnja kompostana, uređaja za usitnjavanje biljnog materijala, formiranje tržnice lokalnih proizvoda iz NP-a i dr. Još neki od istaknutih komentara su:

- Sve je previše prilagođeno strancima, a manje lokalnom stanovništvu.
- Trebalo bi biti više besplatnih dana za građane. Priljev novca je ogroman, tako da dio zarade svakako treba ostati u lokalnoj zajednici.
- besplatni ulazi, niža cijena ulaznica, koncerti, događanja, donacije i financiranje (udruga)
- Lokalna zajednica ima priliku promovirati proizvode svojih malih obrtnika i proizvođača, predstavljati svoju kulturu i tradiciju.
- Nacionalni park kao vrlo poželjno i svjetski poznato turističko odredište vrlo je dobra podloga za razvoj turizma, a time i razvoj malog poduzetništva na cijelom području Grada Drniša. U suradnji s rubnim JLS-e i lokalnim udrugama treba još više poticati razvoj malog poduzetništva gdje se njeguju tradicionalni proizvodi, vještine i običaji.

- Mišljenja sam da bi NP mogao mogao bolje i više surađivati sa lokalnim stanovništvom koje ima poljoprivredno zemljište unutar parka. Npr. zašto ne brendirati maslinovo ulje koje se proizvodi od maslina unutar parka (na „Miljevačkoj ploči“ unutar NP ima cca 30ha maslina, a u drugim područjima i više), zašto ne ugraditi kompostere, sjeckalice za grane, jer kad se obrežu masline, grane su odbačene na hrpe od kojih prijeti opasnost od požara.

8. Korist/dobrobit koju Vi i Vama najbliži uživaju od NP-a (EZP 4, 5)

Ispitanici ovdje naglašavaju potrebu povećanja mogućnosti rada i zarade te uživanje odabranih beneficija koje su dostupne lokalnom stanovništvu. Najistaknutiji komentari su:

- Potrebno je uložiti dodatni trud za povećanje broja noćenja, produljenje boravka, povećanje turističke potrošnje.
- Mogućnost kupovine godišnjih ulaznica
- Donacije za udrugu, rekreacija u prirodi, speleološka istraživanja...

9. Korist/dobrobit koju društvo u cjelini ima od NP-a (EZP 5)

Ispitanici uglavnom smatraju da je korist od parka proporcionalno veća od ograničenja koja nameće sustav zaštite prirode. No treba znati da sukladno odluci MZOE, Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ ima obvezu uplate 3% svojih godišnjih prihoda na posebni račun u državnom proračunu na ime sredstava Zajedničkog fonda svih parkova RH, a to je u 2018. iznosilo više od 4.000.000 kuna.

Najistaknutiji komentari bili su:

- Stvorena su radna mjesta za lokalno stanovništvo.
- Dostupni su besplatni koncerti i tečajevi otvoreni za javnost, posebice za djecu koja tako imaju priliku učiti od najranije dobi.
- Vodimo planinarske škole u istraživanje rubnih dijelova parka.
- Gotovo da nema aspekta iz kojega ne bi bio vidljiv utjecaj NP Krka na društvo u cjelini.

10. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?

Prijedlozi ispitanika svjedoče još u vijek o nedovoljnem razumijevanju odrednica upravljanja zaštićenim područjem, ali također i o izrazitoj svijesti o ključnim problemima zaštite i očuvanja parka poput onečišćenja vode i prekomjernog posjećivanja. Najistaknutiji prijedlozi su sljedeći:

- Povećanje udjela financiranja udrugama koje skrbe o zaštiti i sigurnosti i zajedničko prijavljivanje projekata.
- Pri odlučivanju uzimati više u obzir neposredna iskustva s terena.
- Preventivno održavanje šumskih područja unutar parka i uređenje protupožarnih puteva koji se mogu koristiti za biciklističke ili pješačke staze.
- Kontinuiran rad na stvaranju novih sadržaja na područjima izvan temeljnog fenomena (biciklističke i pješačke staze, istraživanje i zaštita postojećih kulturnih spomenika, otvaranje centara za prezentaciju lokalne baštine...)
- Otvaranje ulaza u NP u Kninu je veliki korak za razvoj kninskog turizma a također pridonosi rasterećenju drugih ulaza u park.
- Treba se više usmjeriti na gornji tok Krke što uključuje i zaštitu rijeke Krke i pokretanje projekata spajanja NP Krka s izvorom rijeke Krke pješačko-biciklističkim stazama.
- Omogućiti vožnju kajacima i kanuima.
- Izvan sezone organizirati susrete i razmjenu mišljenja sa turističkim vodičima i agencijama.
- Poticati mogućnost malih proizvođača u predstavljanju njihovih proizvoda.
- Više kulturno-tradicijskih manifestacija.
- Ulaganje u razvoj rubnih područja NP-a Krka.

TABLICA 18/I-B: DISKUSIJA ODGOVORA CILJNE SKUPINE „I“ U SVJETLU AFIRMACIJE POJEDINIХ EZP NAČELA:

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici smatraju da bi upravljački prioriteti trebali biti zaštita od požara i sprječavanja onečišćenja rijeke Krke i njezinih pritoka te primjerena prezentacija te očuvanje i održavanje okoliša odabralih lokaliteta koji su atraktivni za posjećivanje, što također uključuje i stalno uređivanje sustava pristupnih putova, staza i šetnica. • Interes i pažnja ovih ispitanika nije dakle izrazito usmjeren na cjelovitu zaštitu i očuvanje svih sastavnica prirode te je u tom smislu potrebna daljnja edukacija i podizanje svijesti.

2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> Ispitanici razumiju vrijednost fenomena i dinamike sedre te naglašavaju potrebu primjerenog vrednovanja i zaštite.
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> Iako nisu detaljno upoznati s načelima i prioritetima upravljanja zaštićenim područjem, ipak su u stanju prepoznati temeljne manjkavosti sustava. Percipiraju park kao 'zlatnu koku' koja bi prvenstveno trebala služiti razvoju lokalne zajednice.
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> Ispitanici izražavaju potrebu za sustavnom promocijom, trajnim obogaćivanjem ponude te izrazitijom usmjerenošću na problematiku razvoja lokalnih zajednica Prepoznaju da je korist od parka za lokalnu zajednicu (zapošljavanje, otvaranje radnih mesta) neupitna, iako zamjeraju da je nejednoliko zastupljena u svim dijelovima parka. Smatraju da je potrebno trajno nalaziti nove načine suradnje i pružanja podrške te pri tome biti inovativan i suvremen. Prijedlozi ispitanika svjedoče o još uvijek nedovoljnom razumijevanju osnovnih odrednica upravljanja zaštićenim područjem, ali također i o izrazitoj svijesti o ključnim problemima zaštite i očuvanja parka poput onečišćenja vode i prekomjernog posjećivanja.
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> Ispitanici također iznimno cijene upravljačke trendove koji predmijevaju organiziranje niza javnih događanja i okupljanja posebice u svrhu podizanja svijesti javnosti o očuvanju prirodne i kulturne baštine.
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> Prirodne ljepote vide gotovo isključivo u funkciji turističkog proizvoda koji služi na ponos njihovim gradovima i županiji. Njihova je ekološka svijest uglavnom usmjerena na cjelovito vrednovanje i prezentaciju parka kao turističkog proizvoda. Zagovaraju više suradnje, uključivanja i koordinacije u radu s neposrednim korisnicima i dionicima (koji primjerice obavljaju gospodarske djelatnosti u parku i sl.).
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> Ispitanici ove ciljne skupine naglašavaju turističku i rekreativnu ulogu nacionalnog parka te stoga i potrebu daljnog organizacijskog i institucionalnog razvoja u tom smislu.
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> Neka od očekivanja ispitanika su naprosto krivo adresirana, posebice u njihovim očekivanjima da park preuzme ulogu vođenja privrednog i društvenog života u lokalnoj zajednici, iako je to zadaća vlasti na županijskoj i lokalnoj razini, koje svoje zadaće očito ne ispunjavaju jednakom dinamikom koja je prisutna u parku. Stoga je suradnja i međusobna podrška svih društvenih dionika u ovom kontekstu od ključne važnosti.

TABLICA 18/I-C: PREPORUKE ISPITANIKA CILJNE SKUPINE I OBZIROM NA AFIRMIRANJE POJEDINIH EZP NAČELA

EZP načela	Preporuke za afirmaciju
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> ujednačena briga za cijelo zaštićeno područje tj. veća briga o dijelovima parka koji su izvan najatraktivnijih zona posjećivanja izrazitiji razvoj rubnih područja parka očuvanje i uređenje gornjeg toka rijeke Krke zaštititi sedrene barijere i potpuno zabraniti kupanje
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> potreba dosljednijeg održavanja, uređenja i prezentacije različitih lokaliteta

	<ul style="list-style-type: none"> • kulturno povijesnu baštinu lokaliteta Bogočin, Nečven (dijelom saniran) i Gradina istražiti i uređiti te izgraditi pristupne puteve i šetnice
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • kvalitetnije i dosljednije uređivanje, održavanje i opremanje šetačkih i biciklističkih staza i mostova, okoliša slapova i izvora, travnjaka i pripadajuće opreme poput rukohvata i ograda • obavljati preventivno čišćenje šume (održavanje šuma i šumskih putova), posebice u svrhu protupožarne zaštite • ograničavanje broja i utjecaja posjetitelja
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • izrazitija usmjerenost na razvoj lokalnih zajednica • planiranje razvoja lokalnih zajednica na rubnim dijelovima parka uz osiguravanje adekvatne materijalne i nematerijalne podrške • poticanje razvoja malog poduzetništva (izrada suvenira, domaćih prehrabnenih proizvoda i sl.) • promovirati proizvode malih obrtnika i proizvođača, posebice onih koji njeguju tradicionalne proizvode, vještine i običaje • više predstavljati lokalnu kulturu i tradiciju te organizirati javna događanja s ciljem promicanja lokalne etno kulture • donacije i financiranje lokalnih udruga • jednolika zastupljenost suradnje u cijelom parku • nabavka i ugradnja kompostana, uređaja za usitnjavanje biljnog materijala, formiranje tržnice lokalnih proizvoda iz NP-a i dr. • niže cijene i različite vrste ulaznica za lokalno stanovništvo • povećanje broja noćenja, produljenje boravka posjetitelja i rast turističke potrošnje
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • uključiti sve jedinice lokalne samouprave i zainteresirano stanovništvo te uzimati u obzir konstruktivne prijedloge za poboljšanja • sustavnija promocija i trajno obogaćivanje ponude • kontrola prekomjernog turističko-marketinškog iskorištavanja parka • suradnja u organiziranju kulturnih, zabavnih, sportskih i drugih manifestacija koje su značajne za razvoj i promidžbu lokalnih zajednica • stvaranje radnih mesta za lokalno stanovništvo • besplatni koncerti i tečajevi otvoreni za javnost, posebice za djecu • više javnih tematskih događanja u svrhu podizanja svijesti javnosti o očuvanju prirodne i kulturne baštine
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšati rad čuvara prirode u smislu otvorenosti na suradnju i susretljivosti prema potrebama agencija i vodiča • propisivanje jasnih uvjeta gradnje u naseljima u zaštićenom području
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • bolja organizacija i kontrola rada osoblja • daljnji razvoj sustava ograničavanja broja posjetitelja • daljnji razvoj sustava diversifikacije cijena ulaznica • razvoj sustava kupnje i kontrole ulaznica • gradnja novog ulaza Lozovac u svrhu smanjivanja autobusnog kaosa • pojačati kontrole na stazi u svrhu kontrole kupanja • poboljšati sustav zbrinjavanja otpada, posebice u rubnim dijelovima zaštićenog područja • korištenje ekološki prihvatljivih materijala • vizualno uskladiti ugostiteljske i dr. objekte s okolišem u skladu s kategorijom zaštite • ne uvoditi nova pravila u jeku sezone, a posebice ne bez prethodnih konzultacija s dionicima

8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> • razvijati poznavanje primjene međunarodnih standarda upravljanja • bolje iskorištavati sredstva iz EU i dr. fondova • rješavanje problema ilegalnog odlaganja otpada u suradnji s jedinicama lokalne samouprave • povećanje udjela financiranja udruga koje skrbe o zaštiti i sigurnosti i zajedničko prijavljivanje projekata. • redovni susreti i razmjena mišljenja sa turističkim vodičima i agencijama
---------------------------	---

SAŽETAK REZULTATA

Predstavnici ove ciljne skupine nedovoljno daju prioritet problematici očuvanja svojti, staništa, krajobraza, biološke raznolikosti (EZP 1 i 2), iako istovremeno jasno prepoznaju ključne probleme zaštite i očuvanja parka poput onečišćenja voda i prekomjernog posjećivanja (EZP 3). Dobiva se dojam da problematiku zaštite prirode poznaju površno ili da su njihovi interesi u tom kontekstu izrazito selektivni/parcijalni te park prvenstveno percipiraju kao gospodarski subjekt za kojeg smatraju da bi trebao biti u funkciji lokalnog razvoja i podržavanja rada lokalnih jedinica samouprave (EZP 4 i 7).

Stoga je u budućem radu s pripadnicima ciljne skupine I, koji svakako predstavljaju važne partnere javne ustanove i relevantne društvene dionike razvoja sustava integriranog upravljanja zaštićenim područjem, potrebno nadalje razvijati njihova znanja o načelima održivog upravljanja zaštićenom prirodnom, međunarodnim standardima koji se pri tom primjenjuju te podizati svijest o važnosti očuvanja ne samo zaštićenog prostora i pripadajućih prirodnih dobara, već i ekoloških procesa, svojti i staništa te ukupne biološke/krajobrazne/kulturne raznolikosti. Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ dosljedno ulaže u napore u tom smislu (primjerice izdavanje javnog glasila BUK te organiziranje brojnih stručnih skupova) i tako djeluje puno kvalitetnije od drugih NP/PP- ova u Hrvatskoj. U ovom je kontekstu također potrebno naglasiti da je sukladno odluci MZOE, Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ preuzela obvezu uplate naknade za zaštićena područja u proračune gradova i općina koji se nalaze u obuhvatu Nacionalnog parka „Krka“, a ta je samo u 2018. iznosila oko 8.000.000 kn.

5.2. Ciljna skupina II – Zaposlenici Javne ustanove „Nacionalni park Krka“; N = 49

TABLICA 18/II: Br. odgovora ispitanika ciljne skupine II po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
---------	---	---	---	---	---	---	------------------	-------------------------

1. Cjelokupni razvoj NP-a				9	21	19	4,2	12
2. Sustav upravljanja	1	1	4	16	19	8	3,6	12
3. Suradnja sa lok. zajedn. i javnošću		1	3	12	21	12	3,82	10
4. Vaš osobni i profesionalni razvoj			1	13	19	16	4,02	10
5. Korist/dobrobit lok. zajedn. od parka		1		9	18	21	4,18	12
6. Korist/dobrobit za NP od lok. zajednice	4	1	6	8	21	9	3,69	12
7. Sugestije za daljnji razvoj NP-a	Opisni odgovori						38	
8. Sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i javnošću	Opisni odgovori						33	
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine							3,92	

TABLICA 18/II-A: Postoci odgovora ispitanika ciljne skupine II po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
1. Cjelokupni razvoj NP-a				18%	43%	39%	4,2 Δ=0.11 Sd=0.74	25%
2. Sustav upravljanja	2%	2%	8%	33%	39%	16%	3,6 Δ=0.12 Sd=0.83	25%
3. Suradnja sa lok. zajedn. i javnošću		2%	6%	24,5%	43%	24,5%	3,82 Δ=0.14 Sd=0.95	20%
4. Vaš osobni i profesionalni razvoj			2%	26%	39%	33%	4,02 Δ=0.12 Sd=0.83	20%
5. Korist/dobrobit lok. zajedn. od parka		2%		18%	37%	43%	4,18 Δ=0.13 Sd=0.88	25%
6. Korist/dobrobit za NP od lok. zajednice	8%	2%	13%	16%	43%	18%	3,69 Δ=0.15 Sd=1.02	25%

7. Sugestije za daljnji razvoj NP-a	Opisni odgovori	78%
8. Sugestije za daljni razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i javnošću	Opisni odgovori	67%
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine	3,92 Δ=0.054 Sd=0.92	

Rezultati statističke analize

Pogreška srednje vrijednosti ocjena na pojedina pitanja je ≤ 0.15 , što znači da su srednje vrijednosti značajne do na prvu decimalu. Također se primjećuje da pogreška prosječne ocjene na sva pitanja iznosi 0.054 što znači da je ona pouzdana do na drugu decimalu. Vrlo mala pogreška je rezultat relativno velikih čestina odgovora na sva pitanja.

Kako je valjalo odbiti hipotezu da sve čestine ocjena na pojedina pitanja pripadaju normalnoj raspodjeli, trebalo je upotrijebiti Kruskal-Wallis-ov test za odgovor na pitanje da li čestine ocjena na prvih 6 pitanja pripadaju istoj (nepoznatoj) raspodjeli. Test je pokazao da se čestine odgovora na pojedina pitanja ne razlikuju značajno (Kruskal-Wallis = 0.15721, df = 5, p = 0.9995).

χ^2 test je pokazao da valja odbiti hipotezu kako broj opisnih odgovora na svih osam pitanja odgovara srednjoj vrijednosti od 17.375 ($\chi^2 = 51.446$, df = 7, p = 7.506e-09). Štoviše, značajno se razlikuje i broj odgovora na prvih šest i osmo pitanje ($\chi^2 = 28.257$, df = 6, p = 8.403e-05). To znači da se broj opisnih odgovora na sedmo i osmo traženje značajno razlikuje od broja opisnih odgovora uz ostala pitanja. To je razumljivo s obzirom da sedma i osma točka predstavljaju eksplicitno traženje sugestija.

Komentar: Prosječna ocjena svih odgovora ove ciljne skupine je niža u usporedbi s drugim skupinama, iako ne najniža. Pošto su ispitanici ove ciljne skupine najneposrednije uključeni u rad javne ustanove, njih karakterizira praktična (konstruktivna) kritičnost i osobna (često emotivna) involviranost, što međutim može imati za posljedicu smanjenu objektivnost. Manji broj ispitanika daje uz svoje ocjene detaljnija pojašnjenja i komentare. Najkritičniji su u vezi sustava upravljanja i suradnje s lokalnom zajednicom, pošto u tom kontekstu imaju osobne interese i imaju priliku izbliza pratiti svakodnevni razvoj događaja. Posebno je interesantna razina njihove samokritičnosti u odnosu na to koliko park ima koristi od njih samih (pitanje

6.) pošto se može pretpostaviti da veliki broj ispitanika ove ciljne skupine istovremeno predstavlja lokalno stanovništvo. Najvišu razinu zadovoljstva iskazuju zbog cjelokupnog razvoja parka, što je svakako jasan pokazatelj dobre i dinamične razvojne politike ustanove. Zaposlenici su naime oni koji mogu o tome neposredno i osobno svjedočiti.

PISANI KOMENTARI ISPITANIKA CILJNE SKUPINE II UZ POJEDINA PITANJA

1. Razvoj Nacionalnog parka Krka (EZP 1, 2, 3, 6, 7)

Ispitanici pokazuju relativno visoku razinu zadovoljstva percepcijom razvoja NP Krka (prosječna ocjena 4,20) pri čemu jasno uočavaju da pored razvoja prezentacije prirodnih ljepota iz godine u godinu raste kapacitet i razina pružanja niza dodatnih sadržaja, kako kulturne tako i uslužne naravi. Iskazuju zadovoljstvo zbog trajnog ulaganja u poboljšanje infrastrukture i oblikovanja novih sadržaja koji rezultiraju sve većim brojem posjetitelja i većim prihodima. Ispitanici kao prioritete prepoznaju realizaciju otvorenog centra kretanja u Laškovici, razvijanje sustava biciklističkih staza, obnavljanje sustava šetnica, uvođenje novih pratećih objekata, daljnji razvoj parka napose izvan područja Skradina i Skradinskog buka, posebice u područjima gornjeg toka Krke. Također uviđaju potrebu većeg angažmana u povlačenju sredstava iz EU fondova, zapošljavanja domicilnog stanovništva te suradnje sa lokalnim OPG-ovima.

Potrebno je naglasiti da primjerice prof. dr. sc. Ivan Martinić smatra takvo ‘jednosmjerno’ inzistiranje na razvoju pomalo razočaravajućim, imajući na umu da većina ispitanika pri tom misli gotovo isključivo na unapređenje funkcija posjećivanja i to neskriveno povezuju s doprinosom takve vrste razvoja lokalnim ekonomijama i osobnim prihodima. Martinić pri tom smatra da, u kontekstu ovog pitanja, u većine ispitanike ne postoji zrela svijest kako ishodište razvoja čini samo sveobuhvatno očuvanje prostora i resursa.

Najistaknutiji prijedlozi predstavnika ove ciljne skupine su:

- NP se jako uspješno razvija, no još uvijek samo na području Skradina i Skradinskog buka. Treba se orientirati na razvoj gornjeg toka Krke.
- Nedovoljno je pratećih objekata obzirom na veliki broj posjetitelja.
- Potrebna su veća ulaganja u razvoj

2. Cjelokupni sustav upravljanja NP-om (EZP 3, 5, 6, 7)

Ispitanici prepoznaju da nedostaje bolja organizacija i koordinacija rada među pojedinim službama JU NP, a pri tom također iskazuju dojam da je prisutna tendencija stavljanja problematike zaštite prirode u drugi plan. Pojedinci smatraju da se Plan upravljanja nedovoljno uvažava te da se potrebno više usmjeriti na zaštitu prirode i tražiti veću nazočnost voditelja pojedinih službi neposredno na terenu. Najistaknutiji prijedlozi su:

- Nedostaje bolja organizacija i koordinacija među pojedinim službama.
- Potrebno je prije svega voditi brigu o održivom upravljanju i zaštiti prirode.
- Svi bi trebali jednako težiti razvoju NP-a, očuvanju prirode i upravljanju posjetiteljima.
- Potrebna je veća nazočnost voditelja na terenu.

3. Suradnja NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću (EZP 4, 5, 7, 8)

Ispitanici smatraju da je suradnja s lokalnim zajednicama vrlo dobra (prosječna ocjena 3,82) te da se posebno dobro razvija posljednjih nekoliko godina. Ipak uočavaju da su potrebna stalna poboljšanja i trajna aktivna suradnja uz predlaganje i pokretanje inicijativa s obje strane. Pojedinci dosljedno naglašavaju potrebu za više radionica i drugih vrsta tematskih okupljanja edukativno-informativnog sadržaja. Prema njihovom mišljenju, Služba za odnose s javnošću obavlja odličan posao.

- Nastaviti radove na Eko-kampusu Puljani, na sanaciji ilegalnih odlagališta otpada, na organiziranju različitih susreta
- Vrlo je dobra suradnja s lokalnim čelnicima.
- Potrebno je da sami voditelji službi više komuniciraju s lokalnom zajednicom.

4. Vaš osobni i profesionalni razvoj u pogledu zadaća koje obavljate u NP-u (EZP 7)

Ispitanici izražavaju zadovoljstvo (opća ocjena 4,02) mogućnostima svoga napredovanja i usavršavanja, profesionalnog razvoja i dodatnog obrazovanja. Martinić smatra da je to razumljivo budući mnogi od parkovnog osoblja to postaju samim zaposlenjem u parkovnoj ustanovi, te se bez specifičnih kvalifikacija uključuju u rad parkovnih službi. Često takve osobe, i nakon više godina kontinuiranog rada u parku, ne razumiju u potpunosti sve elemente misije i vizije upravljanja parkom. Pritom izostaje ciljana, njima razumljiva edukacija o najvažnijim aspektima parkovnih politika, što bi im omogućilo da sadržajnije i potpunije doprinesu radu Parka.

Ispitanici također uočavaju potrebu za više rada na razvijanju kvalitetnih međuljudskih odnosa, osnaživanju timskog duha i gradnji mentaliteta suradnje i dijeljenja (informacija), što se nameće kao velika potreba i mogućnost za uvođenje značajnih poboljšanja. Općenito su zainteresirani za podizanje razine svoje upućenosti u cijelokupno stanje te za pokretanje vlastitih projekata i inicijativa u svrhu doprinošenja općem razvoju parka i ustanove.

- Iako sam stalno na istom radnom mjestu, jako sam napredovala i volim obavljati svoj posao.
- Otvorene su mi sve mogućnosti za profesionalni razvoj.
- Jako sam zadovoljna
- Trebali bi se više educirati i posjetiti neka mjesta u NP-u sa svrhom bolje upućenosti u cijelokupno stanje i doprinošenja razvitu.
- Mogućnost iniciranja projekata i realizacija ideja pojedinca nailazi na podršku ustanove i ravnatelja.
- Dobro okruženje, vrlo poticajno za rad i promidžbu NP-a

5. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a (EZP 4)

Ispitanici prepoznaju da lokalna zajednica ima veliku korist od NP-a, kroz čiji se rad potiče razvoj seoskog turizma i pridonosi kvaliteti života lokalnih ljudi. Smatraju da je potrebno trajno poticanje/sufinanciranje projekata lokalne zajednice te poticanje rada OPG-ova koji djeluju u i oko parka, posebice osiguravanjem stručne pomoći i poticanjem razvoja smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta u područjima uz granice NP-a. Smatraju da NP ulaže u razvoj infrastrukture i općenito razvoj lokalnog gospodarstva.

- Razvoj ruralnog turizma na rubnim dijelovima NP-a, kulturni i drugi sadržaji doprinose boljem razvoju lokalne zajednice, promidžbeno i financijski.
- Posao za mlade, prihodi za obitelj.
- Ustanova radi sve što može u cilju pomoći razvoja lokalnih zajednica.
- Lokalna zajednica uživa veliku korist i dobrobit od parka.

6. Korist/dobrobit koju NP ima od lokalne zajednice (EZP 3, 4, 5, 8)

Ispitanici jasno uočavaju kapacitet lokalne zajednice u promociji NP-a, u očuvanju prirode, praćenju i dojavi stanja na terenu, poznavanju prostora i uvjeta te održavanju infrastrukture i privatnih posjeda. Smatraju da je potrebno nadalje razvijati svijest lokalnog

stanovništva o potrebi suradnje u očuvanju prirodnih dobara, tradicijskih i autohtonih vrijednosti.

- Lokalni ljudi su dobri poznavatelji okoliša i prirode.
- Lokalne zajednice su isključivo usmjerene na vlastiti razvoj i u tom procesu bi trebale imati malo više razumijevanja za razvoj parka i ustanove.

7. Vaše sugestije za daljnji razvoj NP?

Najistaknutiji prijedlozi u ovom kontekstu su sljedeći:

- Zaštita prirode i održivi razvoj kroz odgovoran i inovativan pristup prihvatu posjetitelja te infrastrukturna poboljšanja.
- Nastaviti raditi s ciljem zaštite prirode i edukacije pri čemu veliku ulogu ima razvoj Eko kampusa Puljane kroz prihvat, edukaciju i znanstveni pristup.
- Izrazitije promovirati gornji tok Krke (lijep, a nedovoljno poznat) organiziranjem još događanja pored Burnumskih ida.
- Dosljedno čuvanje prirodne i kulturne baštine, ograničavanje broja posjetitelja, razvoj edukativnih programa za lokalno stanovništvo i posjetitelje i tematskih programa obilaska NP.
- Staviti poseban naglasak na edukaciju kako bi proširili svijest o zaštiti i očuvanju zaštićenog područja.
- Potrebno je uskladiti potrebu gospodarske održivosti i upravljanja sa zaštitom prirode.
- Popularizirati gornji i srednji tok Krke te smanjiti gužve na Skradinskom buku
- Modernizirati sadržaj suvenirnica, poraditi na olakšanju posjeta parku invalidima, uvesti nove prezentacijske sadržaje, surađivati s lokalnom zajednicom, educirati zaposlenike.
- Sve više otvarati mogućnost znanstveno istraživačkog rada, koji će pridonijeti vrijednosti zaštićenog područja.
- Optimalno korištenje prirodnih resursa uz očuvanje ekoloških procesa, prirodne baštine i biološke raznolikosti.
- Poticati djelatnike NP-a da osobnim primjerom doprinesu očuvanju i zaštiti prirode.
- Stavljanje zaštite okoliša ispred turizma.

- Očistiti ševar u starim *vrtlima* i omogućiti turistima da se kupaju u gornjem dijelu Krke. Zajedno s lokalnim stanovništvom održavati staze kojima se može do vode iz pravca Krnića i Tulića.
- Više dogovaranja manje ogovaranja. Osnaživati timski duh i graditi mentalitet suradnje i dijeljenja (informacija).
- Daljnji razvoj treba biti usmjeren na kvalitativni iskorak, a ne uvijek na kvantitativni.
- Što više gostima približiti cijelo područje NP-a, poučne staze i udaljene destinacije
- Više sadržaja za djecu. Proširiti edukaciju u vrtićima i školama.
- Edukacija zaposlenika na temu bontona i lijepog ponašanja.
- Omogućiti djelatnicima kratke hlače na terenu.
- Potaknuti informatore na veću prisutnost i uključenost u rad na terenu.
- Poboljšati sustav prijevoza putnika.
- Više brige oko zaštite zelenih površina, više poučno-pješačkih staza, više putokaza i informativnih ploča.

Komentar autorice: Viđenje problematike razvoja upravljanja Nacionalnim pakrom „Krka“ od strane zaposlenika je veoma korisno u smislu razumijevanja manjkavosti u njihovom poznavanju i razumijevanju rečene problematike. Njihovi odgovori jasno upućuju na visoku razinu osobne i stručne senzibiliziranosti, ali također i samokritičnosti u odnosu na njihov rad.

8. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću

Najistaknutiji prijedlozi u ovom kontekstu su sljedeći:

- Raznim projektima podupirati lokalnu zajednicu, bilo kroz financiranje udruga, bilo kod plasiranje njihovih proizvoda ili usluga.
- Nastaviti provoditi edukaciju među lokalnim stanovništvom, ali i među najmlađima kroz škole i vrtiće kako bi im se na vrijeme razvila svijest o zaštiti prirode.
- Organiziranje radionica, koncerata i dr. sadržaja u lokalnoj zajednici.
- Bolja suradnja s OPG-ima, zajednički projekti na uređenju poučno-pješačkih staza i zajednička promidžba.
- Poboljšati komunikaciju i dostupnost informacija
- *Brendiranje* lokalnih proizvoda.

- Redovni sastanci s predstavnicima lokalne zajednice s ciljem poduzimanja zajedničkih naporu u očuvanju prirode
- Raditi na održavanju i ne dozvoliti da sve zaraste. Godinama se ne može doći do starih *vrtlova* koje su sadili naši pradjedovi.
- Što više komunicirati kako bi se u gradovima i općinama NP-a napravilo još više sadržaja tijekom cijele sezone.
- Financiranje obnove škola i vrtića, stipendiranje darovitih učenika i studenata slabijeg imovinskog statusa.
- Komunikacija, komunikacija i samo komunikacija.

TABLICA 18/II-B: DISKUSIJA ODGOVORA CILJNE SKUPINE „II“ U SVJETLU AFIRMACIJE POJEDINIХ EZP NAČELA

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici prepoznaju svojevrsnu tendenciju stavljanja problematike zaštite prirode u drugi plan u odnosu na problematiku razvoja sustav posjećivanja. • Jasno uočavaju veliki kapacitet lokalne zajednice u očuvanju prirode, praćenju i dojavni stanja na terenu, poznavanju prostora i uvjeta te održavanju infrastrukture i privatnih posjeda.
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> • Smatraju da je potrebno nadalje razvijati svijest lokalnog stanovništva o potrebi suradnje u očuvanju prirodnih dobara, tradicijskih i autohtonih vrijednosti.
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici kao prioritete prepoznaju realizaciju otvorenog centra kretanja u Laškovici, razvijanje sustava biciklističkih staza, obnavljanje sustava šetnica, uvođenje novih pratećih objekata te daljnji razvoj parka napose izvan područja Skradina i Skradinskog buka, posebice u područjima gornjeg toka Krke.
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Naglašavaju potrebu zapošljavanja domicilnog stanovništva te suradnje sa lokalnim OPG-ovima. • Zalažu se za osiguravanje stručne pomoći i poticanje razvoja smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta u područjima uz granice NP-a. Pri tome se slažu da NP dosljedno ulaže u razvoj infrastrukture i općenito razvoj lokalnog gospodarstva.
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici uočavaju da su potrebna stalna poboljšanja i trajna aktivna suradnja sa zainteresiranom javnošću uz predlaganje i pokretanje inicijativa s obje strane. • Pojedinci dosljedno naglašavaju potrebu za više radionica i drugih vrsta tematskih okupljanja edukativno-informativnog sadržaja. • Posebno pohvaljuju rad Službe za odnose s javnošću.
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • Pojedinci smatraju da se Plan upravljanja nedovoljno uvažava te da se potrebno više usmjeriti na zaštitu prirode i tražiti veću nazočnost voditelja pojedinih službi neposredno na terenu.
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Iskazuju zadovoljstvo zbog trajnog ulaganja u poboljšanje infrastrukture i oblikovanja novih sadržaja koji rezultiraju sve većim brojem posjetitelja i većim prihodima. • Ispitanici prepoznaju da nedostaje bolja organizacija i koordinacija rada među pojedinim službama JU NP, da ima

	<p>'puno šefova' te pri tom također iskazuju dojam da je prisutna tendencija stavljanja problematike zaštite prirode u drugi plan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Većinom su zadovoljni mogućnostima napredovanja i usavršavanja, profesionalnog razvoja i dodatnog obrazovanja, unatoč tome da ne postoje • Iskazuju potrebu za razvijanjem boljih međuljudskih odnosa u ustanovi
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici također uviđaju potrebu većeg angažmana u povlačenju sredstava iz EU fondova

TABLICA 18/II-C: PREPORUKE ISPITANIKA CILJNE SKUPINE II OBZIROM NA AFIRMIRANJE POJEDINIH EZP NAČELA

EZP načela	Naglasci
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • razvoj parka u područjima gornjeg toka Krke • sve više otvarati mogućnost znanstveno istraživačkog rada (afirmiranje vrijednosti zaštićenog područja) • optimalno korištenje prirodnih resursa uz očuvanje ekoloških procesa, prirodne baštine i biološke raznolikosti
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> • pružanje dodatnih sadržaja kulturne i uslužne naravi • izrazitiće promovirati gornji tok Krke (lijep, a nedovoljno poznat) npr. organiziranjem još događanja pored Burnumskih ida. • čistiti ševar u starim vrtlima • omogućiti turistima da se kupaju u gornjem dijelu Krke • više brige oko zaštite zelenih površina, više poučno-pješačkih staza, više putokaza i informativnih ploča
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • potreba većeg angažmana u povlačenju sredstava iz EU fondova • veća nazočnost voditelja pojedinih službi neposredno na terenu • uključivati lokalnu zajednicu u djelatnosti parka (promocija, očuvanje prirode, praćenje i dojava, održavanje infrastrukture i privatnih posjeda) • zajedno s lokalnim stanovništvom održavati staze kojima se može do vode iz pravca Krnića i Tulića
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • zapošljavanje domicilnog stanovništva • stalno aktivno poboljšavati suradnju te obostrano predlagati i pokretati inicijative • poticanje/sufinanciranje projekata lokalne zajednice • poticanje rada OPG-ova koji djeluju u i oko parka • osiguravati stručnu pomoć i podršku • poticati razvoj smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta u područjima uz granice NP-a
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • promidžba primjene načela održivog upravljanja i zaštite prirode • organizirati više radionica i drugih vrsta tematskih okupljanja edukativno-informativnog sadržaja • bolja komunikacija
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • dosljedno davati prioritet problematici zaštite prirode • slijediti smjernice i odredbe Plana upravljanja
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • trajno ulaganje u poboljšanje infrastrukture • realizacija otvorenog centra kretanja u Laškovici • razvijanje sustava biciklističkih staza • obnavljanje sustava šetnica • uvođenje novih pratećih objekata

	<ul style="list-style-type: none"> • bolja organizacija i koordinacija rada među pojedinim službama JU NP • nastaviti radove na Eko-kampusu Puljani i sanaciji ilegalnih odlagališta otpada • više raditi na razvijanju međuljudskih odnosa • još više educirati zaposlenike sa svrhom bolje upućenosti i doprinošenja razvitku • više dogovaranja manje ogovaranja - osnaživati timski duh i graditi mentalitet suradnje i dijeljenja (informacija)
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> • nadalje razvijati suradnju s lokalnim čelnicima. • voditelji službi trebaju više komunicirati s lokalnom zajednicom • trajno razvijati svijest lokalnog stanovništva o potrebi suradnje u očuvanju prirodnih dobara, tradicijskih i autohtonih vrijednosti

SAŽETAK REZULTATA

Predstavnici ove ciljne skupine pokazuju visoku razinu interesa i motivacije za profesionalno i stručno napredovanje (EZP 7), za aktivno uključivanje u sustav planiranja rada parka te za oblikovanje vlastitih problemski ciljanih prijedloga i inicijativa usmjerenih na uvođenje poboljšanja u sustav upravljanja parkom i njegovim dobrima (EZP 3). Stoga im je korisno i potrebno trajno osiguravati njima prilagođene edukativne sadržaje, posebice interaktivnog i praktičnog oblika, osiguravati programe razmjene i stručnog usavršavanja te ih postepeno i na primjerene inovativne načine uključivati u razvoj sustava integriranog upravljanja (EZP 7, 8). Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ veliki broj aktivnosti već provodi u tom smislu, ali je iste potrebno razvijati usmjerenije i specifičnije.

U ovom kontekstu je izostavljeno važno etičko pitanje samo-procjene zaposlenika. Obzirom na iskazivanje samo-kritike vlastitoga rada, bilo bi zanimljivo utvrditi u kojoj mjeri zaposlenici Nacionalnog parka „Krka“ smatraju da oni sami svojim načinom rada i upravljanja pružaju posjetiteljima odgovarajuću vrijednost za novac kojeg oni daju kroz svoju ulaznicu. To bi nadalje omogućilo raspravu i razmatranje na temu je li (visoka) cijena ulaznica doista opravdana i odražava li ona pravu mjeru i kvalitetu usluge koja se posjetiteljima pruža u parku.

5.3. Ciljna skupina III – Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“; N=10.784 ispitanika

Uslijed primjene drugačije metodologije anketiranja, odgovori predstavnika ove ciljne skupine su predstavljeni na drugačiji način. Opisni komentari posjetitelja uz pojedina pitanja i pripadajuće grafičke prikaze njihovih odgovora integrirani su u pojedina pripadajuća tumačenja. Uočila sam da preporuke iako velikog broja posjetitelja ipak tangiraju tek nekoliko

odabranih problema koje sam slijedom toga prepoznala i grupirala u 19 temeljnih odrednica preporuka posjetitelja. One su potom dostupne i u tabličnom obliku gdje su grupirane obzirom na afirmiranje pojedinih EZP načela.

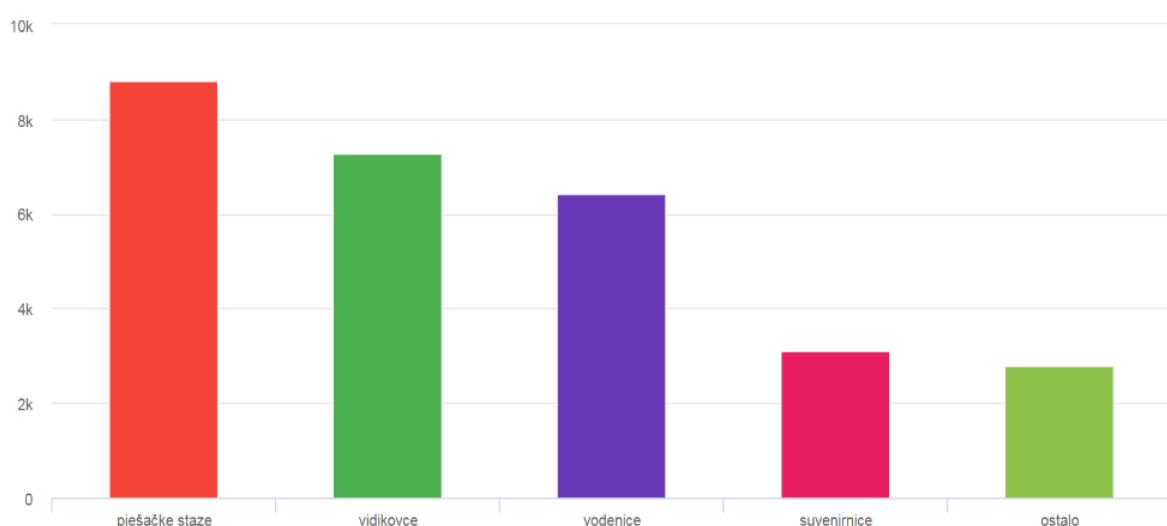
Obzirom na zadovoljavanje svojih osobnih potreba i interesa, posjetitelji nacionalnog parka uočavaju relevantne manjkavosti sustava upravljanja. Njihove komentare stoga treba gledati kao na smjernice koje upućuju na mogućnosti uvođenja odabranih poboljšanja, a oni kao takvi predstavljaju vrijedan resurs u kontekstu razvoja pro-aktivne suradnje sa zainteresiranom javnošću.

8. NAJPOSJEĆENIJI LOKALITETI (ODRŽIVOST): ŠTO STE POSJETILI U PARKU?

- 1) pješačke staze; 2) vidikovce; 3) vodenice; 4) suvenirnice; 5) ostalo

11.

Što ste posjetili u Parku?

Tumačenje i komentar: Unatoč visokoj razini zadovoljstva, pojedini ispitanici izražavaju mišljenje da su šetačke staze prekratke, da ih ima premalo, da na njima vlada gužva te da trebaju biti bolje označene i opremljene jasnijim znakovljem. Posjetitelji navode da imaju potrebu za detaljnijim, preglednjijim i jasnijim uputama o pojedinim šetačkim rutama te o mogućnostima posjećivanja odabranih atrakcija i posebnih vrijednosti u parku. Također, pojedinci navode da panoi na stazama trebaju biti sadržajniji te da bi sustav signalizacije trebao biti bolje razrađen.

Ispitanici upućuju na vidikovce kao prvorazredne atrakcije te smatraju da im se ne posvećuje dovoljna pažnja u smislu signalizacije i tumačenja. Neki navode da zbog izuzetne atraktivnosti treba staviti u pogon stupu i više mlinskih kamenova na vodenicama. Samo

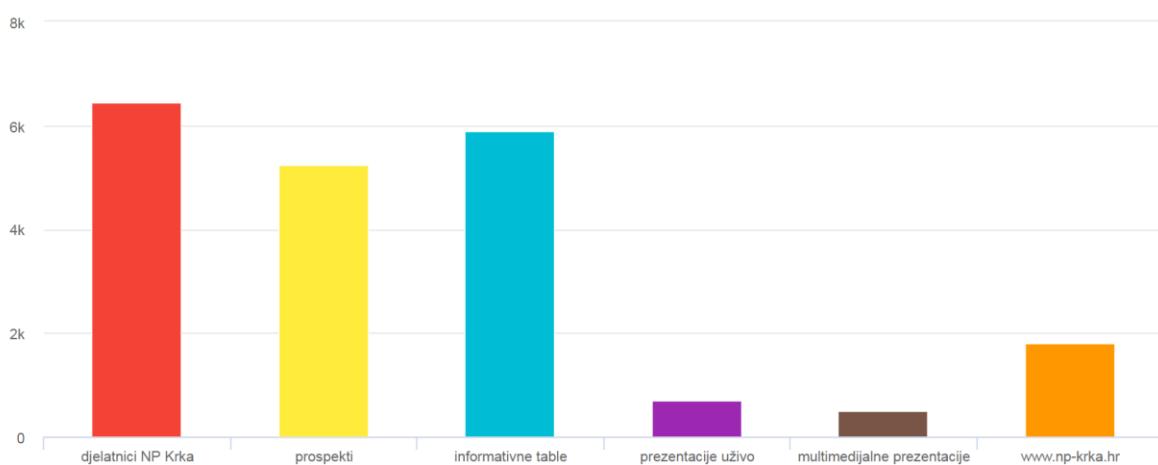
jedna trećina posjetitelja posjećuje suvenirnice, pa treba razmotriti dodatne lokacije za tu vrstu ponude. Oni komentiraju da ponuda u suvenircima treba sadržavati više predmeta i sadržaja koji omogućavaju domaći, izvorni, autentični doživljaj, što neposredno upućuje na potrebu većeg uključivanja lokalnog stanovništva.

9. INFORMIRANJE (SUDJELOVANJE JAVNOSTI): KOJI OD PONUĐENIH IZVORA NUDI ZADOVOLJAVAJUĆE INFORMACIJE O MJESTIMA KOJE STE POSJETILI?

- 1) djelatnici NP „Krka“, 2) prospekti, 3) informativne table, 4) prezentacije uživo,
- 5) multimedijalne prezentacije, 6) www.np-krka.hr

12.

Koji od ponuđenih izvora nudi zadovoljavajuće informacije o mjestima koje ste posjetili?

Tumačenje i komentar: Neposredna raspoloživost djelatnika nacionalnog parka za pristup aktivnom tumačenju u samom zaštićenom prostoru je za svaku pohvalu, a visoke se ocjene posebice odnose na susretljivost i sposobljenost osoblja. Pošto prezentacijama uživo posjetitelji rijetko (6 puta manje) dobivaju informacije koje žele, taj nam podatak govori o tome da ima još puno prostora za djelovanje osoba koje će posjetiteljima uživo predstaviti ponudu i ljepote parka. Pojedini posjetitelji sugeriraju da se vrijeme vožnje brodom treba aktivno upotpuniti osobnom prezentacijom vodiča koji bi neposredno tumačio što se trenutno može vidjeti i kakvo to ima značenje u kontekstu zaštite prirode.

Multimedijalne prezentacije su vrijedan sadržaj kojeg posjetitelji trebaju imati na raspolaganju, posebno u slučaju lošeg vremena. Posjetitelji općenito izražavaju mišljenje da je potrebno više informacija o prirodi, biljnim i životinjskim svojstama, povijesti, tradiciji i kulturi lokalnoga kraja. Traži se dakle više edukativnih sadržaja, bolje i detaljnije karte, kvalitetnije informacije o optimalnom obilasku parka, više natpisa s brojevima ili nazivima

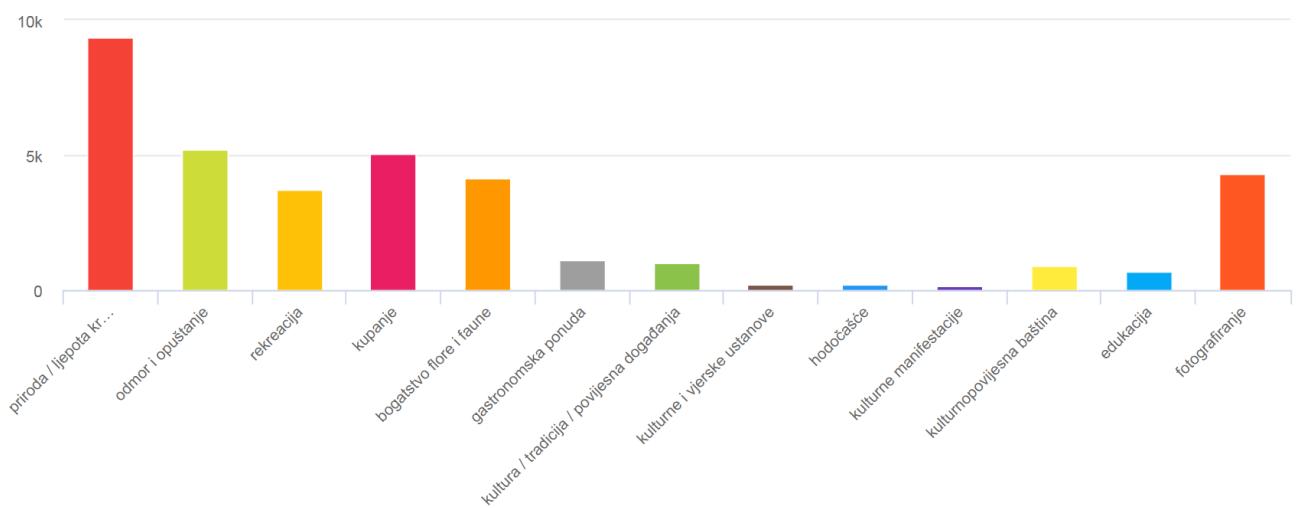
ulaza, više letaka i objašnjenja. Važan je komentar o oznakama u Oziđanoj pećini, koje dotični posjetitelj nalazi neprimjerenima u smislu da su previše općenite i da se zapravo ne odnose na samu špilju.

10. RAZLOZI DOLASKA (MOGUĆNOST UKLJUČIVANJA LOKALNE ZAJEDNICE): ODABERITE TRI GLAVNA MOTIVA DOLASKA U PARK:

- 1) priroda/ljepota krajolika, 2) odmor i opuštanje, 3) rekreacija, 4) kupanje, 5) bogatstvo flore i faune, 6) gastronomski ponuda, 7) kultura/tradicija/povijesna događanja, 8) kulturne i vjerske ustanove, 9) hodočašće, 10) kulturne manifestacije, 11) kulturno-povijesna baština, 12) edukacija, 13) fotografiranje

13.

Odaberite tri glavna motiva dolaska u Park?

Tumačenje i komentar: Najveći broj posjetitelja dolazi uživati u prirodi i razgledati njezine ljepote i specifičnosti, a da pri tom izrazito važnu ulogu ima fotografiranje. Treba dakle pružati još više raznolikih edukativnih i interpretativnih sadržaja te dodatno urediti odabrana mesta za fotografiranje kao posebne atrakcije.

Zbog izrazitog interesa za kupanje, kulturu kupanja u zaštićenom području ne treba poticati iako ju treba primjereno razvijati i to na odabranim lokalitetima koji su izvan zone temeljnog fenomena zaštite. Jedna skupina posjetitelja naime smatra da je potrebno proširiti postojeće prostore za kupanje te da takva kupališta treba primjereno opremati npr. konopcima za držanje, organizirati plivačke maratone, dopustiti korištenje čamaca, pedalina i kajaka, dok se druga skupina posjetitelja zalaže za potpunu zabranu kupanja, posebice u zoni sedrenih barijera. Dobro je u tom smislu izrazitije razvijati suradnju s eko-udrugama u Kninu koje izričito predlažu razvijanje upravo takvog vida turizma, koji afirmira pro-aktivnije korištenje resursa u funkciji podizanja ekološke svijesti javnosti.

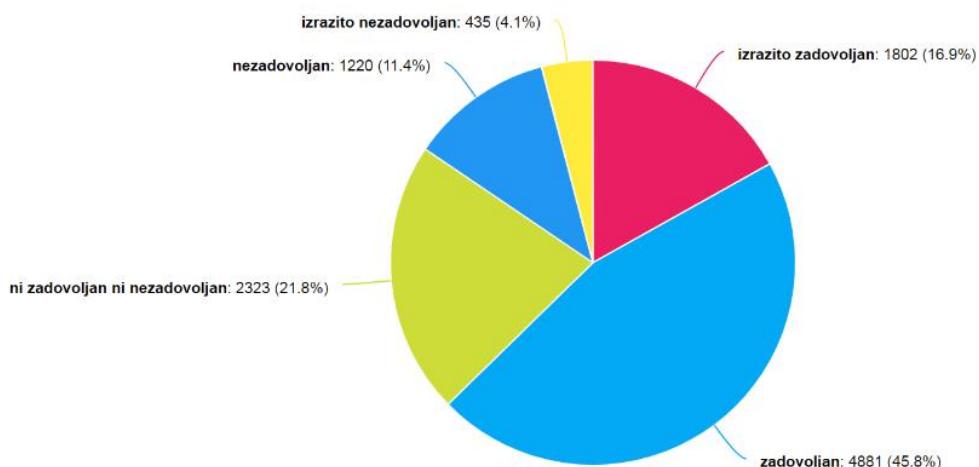
Posjetitelji izražavaju stav da je gastronomsku ponudu potrebno nadalje obogaćivati, posebice na način da je dostupna kvalitetnija i jeftinija domaća hrana te da bi restorani trebali biti ljepši i prilagođeniji svom okolišu, a ponuda lokalnih jela i pića bogatija.

11. BROJ POSJETITELJA (ODRŽIVOST): JESTE LI ZADOVOLJNI BROJEM POSJETITELJA U PARKU?

- 1 izrazito zadovoljan, 2) zadovoljan, 3) ni zadovoljan ni nezadovoljan,
4) nezadovoljan, 5) izrazito nezadovoljan

14.

Jeste li zadovoljni brojem posjetitelja u Parku?

Tumačenje i komentar: Nezadovoljstvo gužvom, tj. prevelikim brojem posjetitelja iskazuje tek 15,5% posjetitelja. To je relativno mali broj, obzirom da u parku postoje mjesta gdje gužva nesumnjivo može biti neugodna. Takve primjedbe i kritike posjetitelja se odnose na dojam prevelike gužve na pojedinim mjestima, kako na ulazu u park, tako i unutar samoga parka te na dojam kaosa koji nastaje kao posljedica gužve, a što se odražava kroz komentare koji upućuju na izrazito nezadovoljstvo pojedinih posjetitelja.

Potrebno je dakle prepoznati mjesta najvećeg zagušenja, primjerice na mjestima kupovine ulaznica, te razmotriti moguća rješenja. Općenito je prisutan dojam kako je potrebna bolja organizacija prodaje karata da bi se izbjeglo nastajanje dugačkih redova i prekomjerno čekanje na suncu i vrućini. Također, ispitanici uočavaju potrebu da se pri kupnji ulaznica jasno razdvoje pojedinci i grupe. Pojedinci negoduju i zbog dugačkih redova i čekanja za ulazak na brod, zbog gužve na mjestima okretanja autobusa (koje mogu dovesti u pitanje sigurnost posjetitelja), zbog gužve pred sanitarnim čvorovima (povećati broj sanitarnih čvorova i poboljšati sustav održavanja čistoće), zbog gužve na pješačkim stazama i na

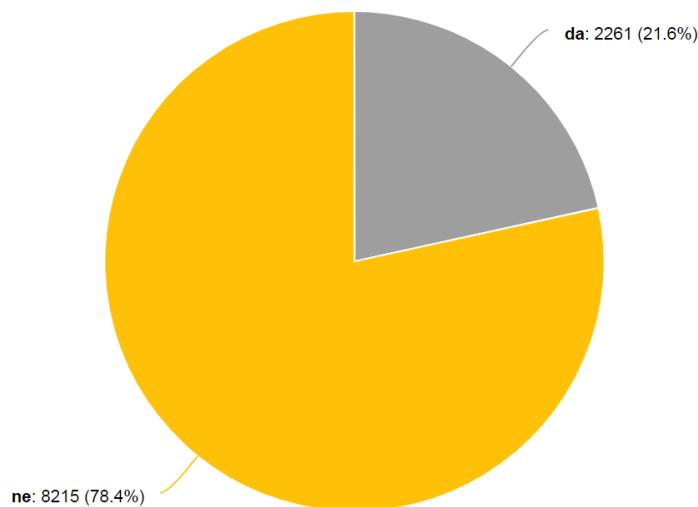
najatraktivnijim lokalitetima (trajno razvijati i prilagođavati sustav punjenja šetnica i usmjeravanja ljudi na šetnicama).

12. UPRAVLJANJE: JESTE LI PLANIRALI POSJET ZBOG INFORMACIJE O OGRANIČENOM BROJU POSJETITELJA?

1) da, 2) ne

15.

Da li ste planirali posjet zbog informacije o ograničenom broju posjetitelja?

Tumačenje i komentar:

Iz dobivenih je podataka očito da posjetitelji u najvećem broju ne planiraju svoj posjet obzirom na rečena ograničenja, već dolaze onda kada to njima odgovara, što istovremeno upućuje na uglavnom pozitivnu percepciju problematike gužve i visoku razinu povjerenja u sustav upravljanja posjetiteljima, što svakako dodatno nameće odgovarajuću razinu upravljačke odgovornosti u postizanju veće učinkovitosti u bavljenju problemom pritiska velikog broja posjetitelja, posebice na odabranim lokalitetima u parku.

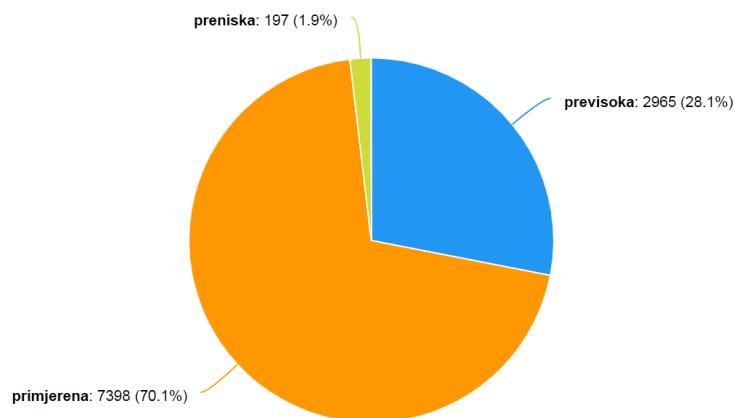
Ipak je oko petina posjetitelja (21.6 %) planirala svoj posjet upravo zbog toga što su raspolagali informacijama o ograničavanju broja posjeta. To predstavlja veliki napredak, stoga što otvara upravi parka manevarski prostor za bolje planiranje, posebice u smislu razvijanja različitih načina poticanja da se broj upravo takvih posjetitelja s vremenom postepeno ali dosljedno povećava.

13. PERCEPCIJA CIJENE ULAZNICE (SUDJELOVANJE JAVNOSTI): VAŠA ULAZNICA DOPRINOSI OBOGAĆIVANJU SADRŽAJA I OMOGUĆAVA ZAŠTITU PRIRODE U NP „KRKA“. SMATRATE LI DA JE CIJENA ULAZNICE:

- 1) previsoka, 2) primjerena, 3) preniska

16.

Vaša ulaznica doprinosi obogaćivanju sadržaja i omogućava zaštitu prirode u NP Krka. Smatrate li da je cijena ulaznice:

Tumačenje i komentar: Ovakvi rezultati potvrđuju relativno kvalitetnu primjenu odgovarajućeg sustava oblikovanja različitih cijena ulaznica za različite sadržaje i skupine posjetitelja. No taj sustav i nadalje treba dinamično razvijati, odgovarajući na potrebe neposrednih korisnika, svakako uz uvažavanje potrebe financijske održivosti sustava upravljanja. Gotovo trećina posjetitelja ipak smatra da je cijena ulaznica previsoka. Mnogi izražavaju mišljenje da bi cijena ulaznica za hrvatske državljanе treba biti niža, tj. drugačija od cijene za strane državljanе.

Posjetitelji koji ne dolaze s namjerom da se upoznaju sa što više sadržaja u parku, već dolaze primjerice samo na kupanje, ili žele posjetiti samo Roški slap, navode da su cijene ulaznica u takvim slučajevima previsoke. Na upravi parka je da procijeni želi li nadalje poticati takvu vrstu posjećivanja. Također, posjetitelji izražavaju razočarenje zbog toga što se od njih očekuje da unatoč kupljenoj ulaznici dodatno plaćaju pojedine usluge. Oni imaju dojam da se u parku sve naplaćuje pa čak i ono što se ne bi trebalo naplaćivati.

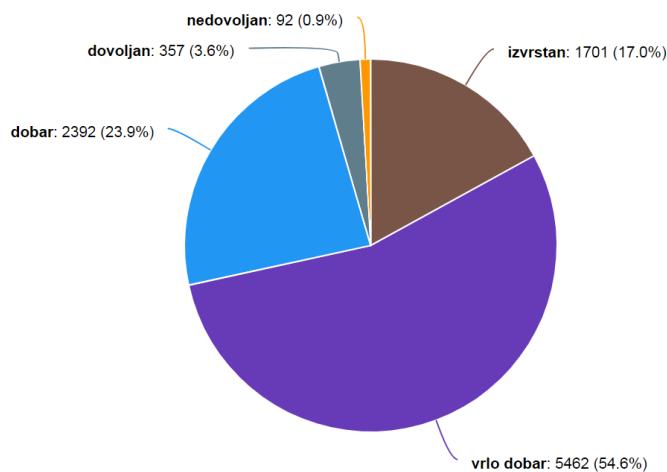
Također je prikupljeno nekoliko komentara o tome da informacije o plaćanju i izletima koje su dostupne preko interneta nisu uvijek dovoljno detaljne i pouzdane te da sustav on-line rezervacija ne funkcioniра uvijek jednako dobro.

18. UPRAVLJANJE: VAŠ OPĆI DOJAM O UPRAVLJANJU I ZAŠTITI PRIRODE U NP KRKA:

- 1) izvrstan, 2) vrlo dobar, 3) dobar, 4) dovoljan, 5) nedovoljan

21.

Vaš opći dojam o upravljanju i zaštiti prirode NP Krka:

Tumačenje i komentar: Posjetitelji parka općenito uzevši prepoznaju i cijene nastojanja koja uprava parka ulaže u unaprjeđenje sustava upravljanja te su u stanju prepoznati dodane vrijednosti koje time nastaju. Veliki broj posjetitelja je u stanju razumjeti činjenicu da je nacionalni park mjesto gdje prioritet ima zaštita prirode, a ne prodaja roba i usluga u svrhu zadovoljavanja neposrednih potreba korisnika. U tom je kontekstu značajno da takvim pojedincima nedostaje doživljaj mira i ikonske prirode. Također uočavaju da najveći broj posjetitelja prirodu ne poštuje dovoljno te da se pojedinim prvorazrednim atrakcijama poput npr. vidikovaca, ne posvećuje primjerena pažnja u smislu signalizacije i tumačenja. Po njima je Krka više zabavni park nego park prirode te često imaju dojam prevelike komercijalizacije. Takvima treba posvetiti posebnu pažnju, poštovati prag njihove tolerancije te koliko je god to moguće pokušati zadovoljiti njihove potrebe.

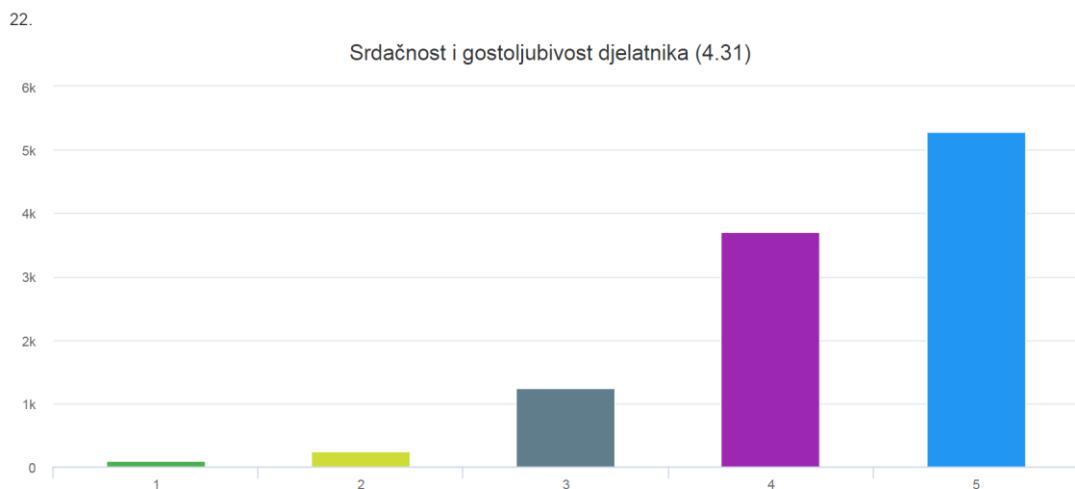
Posjetitelji uočavaju kršenje pravila ponašanja u parku i izražavaju nezadovoljstvo nedovoljnim prisustvom rendžera i čuvara prirode te općenito imaju dojam lošeg nadzora u parku. Nekolicina čak smatra da u parku treba zabraniti pušenje i sugerirati način oblačenja koji daje prednost udobnosti i sigurnosti kretanja. Bilo bi svakako zanimljivo ispitati što konkretno stoji iza niskih ocjena (ukupno 4,5% posjetitelja daje ocjenu dovoljan i nedovoljan). Prepostavljam da se radi o problemima gužve i ili transporta koji dovode do neugodnih zastoja i čekanja te kvare opći dojam doživljaja parka.

19. PONUDA: OCIJENITE KVALITETU TURISTIČKE PONUDE U PARKU

5 - izvrstan, 4 - vrlo dobar, 3 - dobar, 2 - dovoljan, 1 - nedovoljan ili NK - nisam koristio/la uslugu

Od 23 procjenjivana elementa koji se navode u pitanju 19., njih 9 je ocijenjeno kao vrlo zadovoljavajuće, dok ocjene njih 14 upućuju na manja odstupanja od nedvojbenog iskazivanja zadovoljstva ponudom i doživljajem parka te ih treba tumačiti kao prostor za daljnji razvoj.

a. srdačnost i gostoljubivost djelatnika

Komentar: Izvrsne ocjene! Djelatnicima JU NP Krka treba čestitati na srdačnoj gostoljubivosti.

b. signalizacija dolaska do Parka

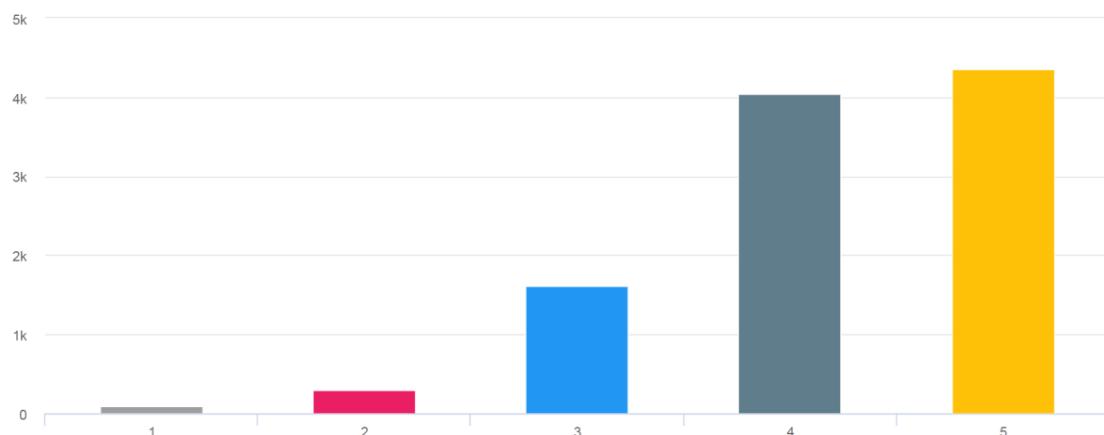

Komentar: Čestitke upravi parka na dobroj signalizaciji. Ipak, pošto je potrebno poticati da se u park dolazi sa različitih strana, treba tu kvalitetu ujednačiti na cijelom području, posebice na sjevernom dijelu parka. To se odnosi i na obnavljanje prilaznih putova.

c. pješačke staze

24.

Pješačke staze (4.18)

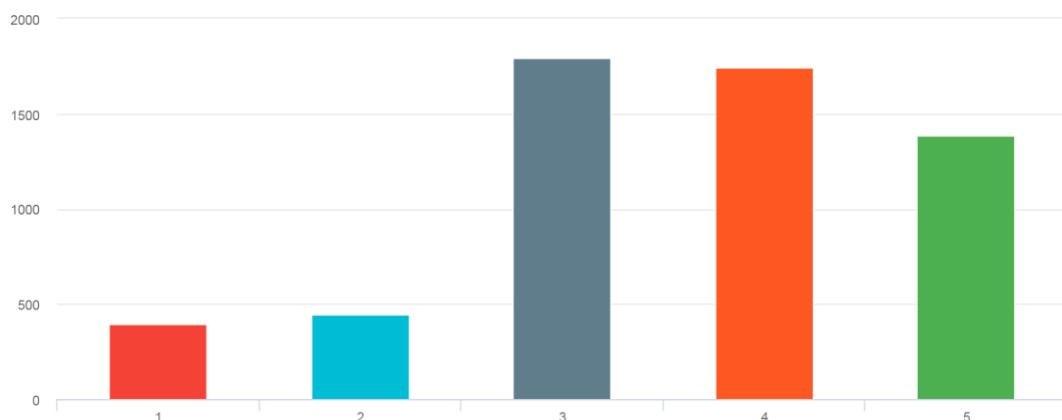

Komentar: Unatoč načelno izvrsnim ocjenama, koje odražavaju visoku razinu zadovoljstva većine posjetitelja, nekolicina zahtjevnijih ipak smatra da bi se moglo i trebalo više i bolje. Takvi smatraju da su šetačke staze prekratke, da ih ima premalo, da je na njima gužva, da trebaju biti bolje označene i opremljene jasnijim znakovljem, da su potrebne detaljnije, preglednije i jasnije upute o pojedinim šetačkim rutama te da info-panoi na stazama trebaju biti sadržajniji.

d. biciklističke staze unutar Parka

25.

Biciklističke staze unutar Parka (3.57)

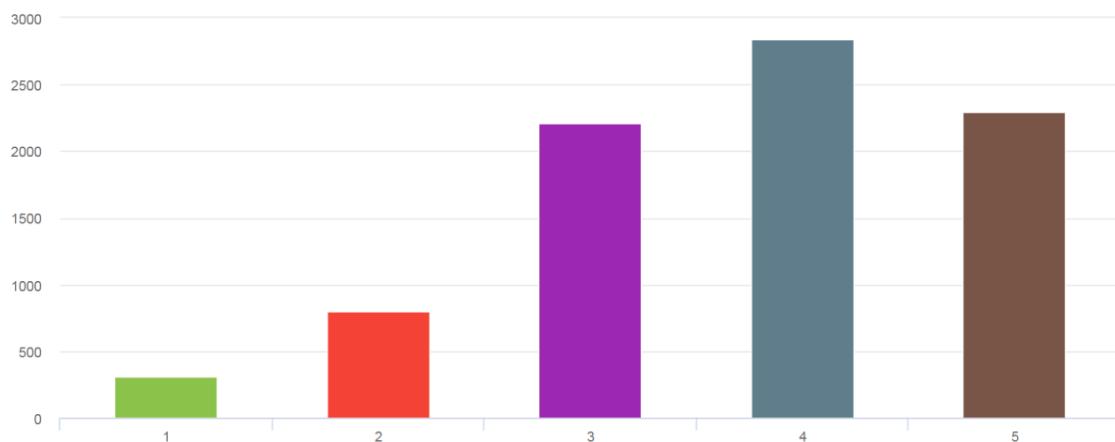

Komentar: Razvoj sustava biciklističkih staza sa pratećom infrastrukturom podrazumijeva još puno prostora za unaprjeđenja. Treba utvrditi konkretne razloge tendencija davanja nižih ocjena. Ova relativno mlada grana djelatnosti ima važnu ulogu u afirmiranju rasterećivanja tradicionalno najposjećenijih dijelova zaštićene prirode te joj stoga treba posvetiti posebnu pažnju.

e. parkirališna mjesta unutar Parka

26.

Parkirališna mjesta unutar Parka (3.71)

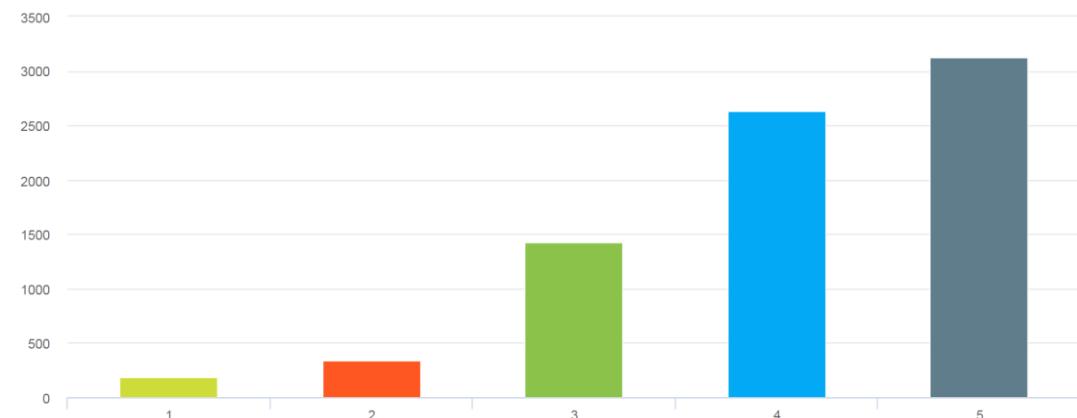

Komentar: Čestitke za organizaciju parkiranja. Ipak, potrebno je učinkovitije planiranje i upravljanje prostorom. Mnogi posjetitelji smatraju da je potreban bolji pristup detaljnim i preglednim informacijama o mogućnostima parkiranja te da se parking ne bi trebao posebno naplaćivati. Možda je moguće razmotriti neka kompromisna rješenja.

f. prijevoz – brod Parka

27.

Prijevoz – brod Parka (4.06)

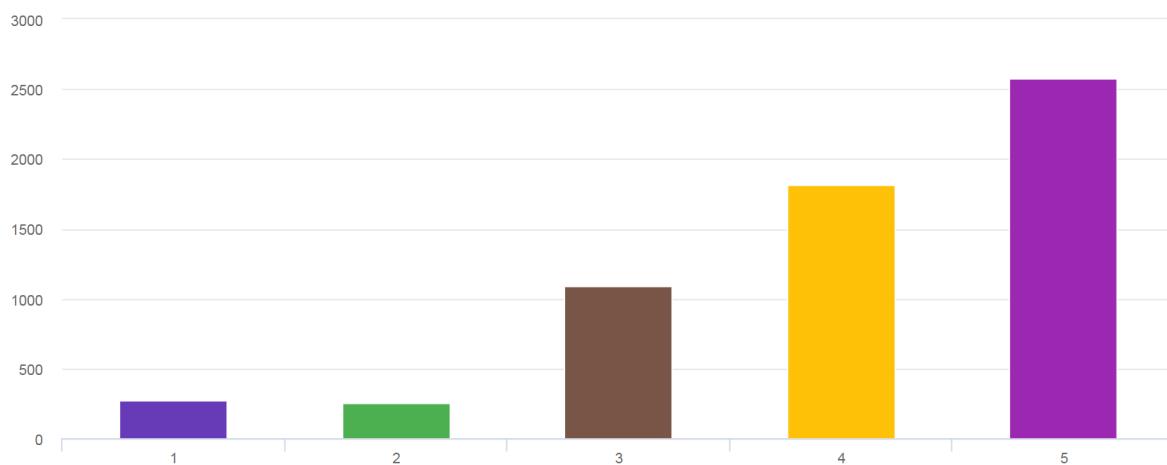

Komentar: Iako rezultati upućuju na visoku razinu zadovoljstva brodskim prijevozom, ipak posjetitelji navode problem dugačkih redova pri čekanju na brodski prijevoz, visoku cijenu ulaznica te potrebu za boljim i lakše dostupnim informacijama o rasporedu i načinu vožnje brodova. Također, nekolicina posjetitelja jasno uviđa da je vožnja brodom neiskorištena kao mogućnost za neposredno informiranje, prezentaciju i tumačenje prirodnog okruženja, a neki izrazito negoduju zbog činjenice da brodovi koji prometuju unutar nacionalnog parka koriste *diesel* gorivo.

prijevoz – autobus

28.

Prijevoz – autobus (4.03)

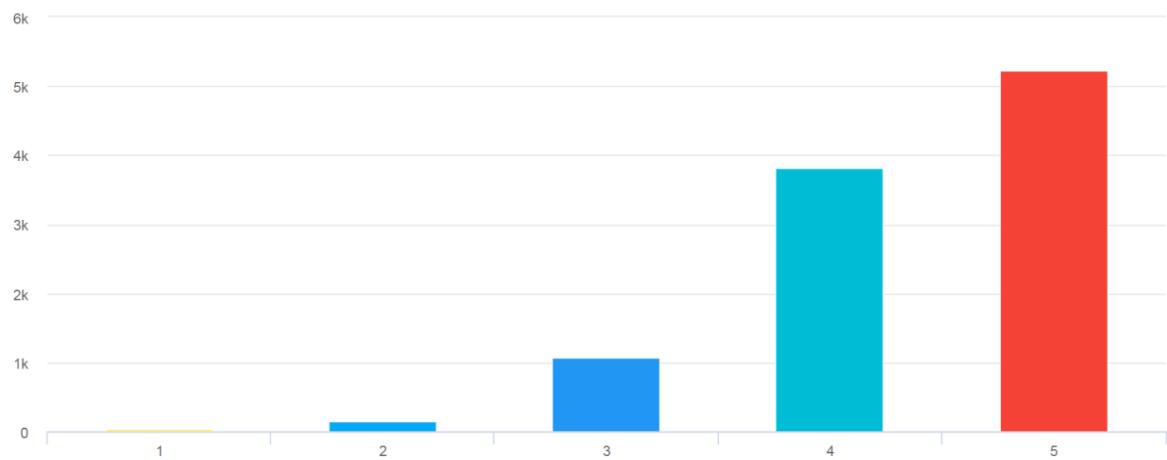

Komentar: Iako sudeći po ocjenama izgleda da su posjetitelji zadovoljni prijevozom autobusima, ipak postoji problem sa čekanjem na prijevoz. Unutar parka je potrebna bolja organizacija prometa s ciljem izbjegavanja stvaranja gužve na najposjećenijim mjestima. Neki ispitanici smatraju da su autobusi za transport unutar parka loše rješenje, posebice iz sigurnosnih razloga te da treba uvesti električne vlakiće koji će omogućiti lakše manevriranje, manje zagađenje i veću sigurnost putnika. Nekolicina se čak zalaže za potpunu zabranu prometovanja motornim vozilima.

g. čistoća Parka

29.

Čistoća Parka (4.36)

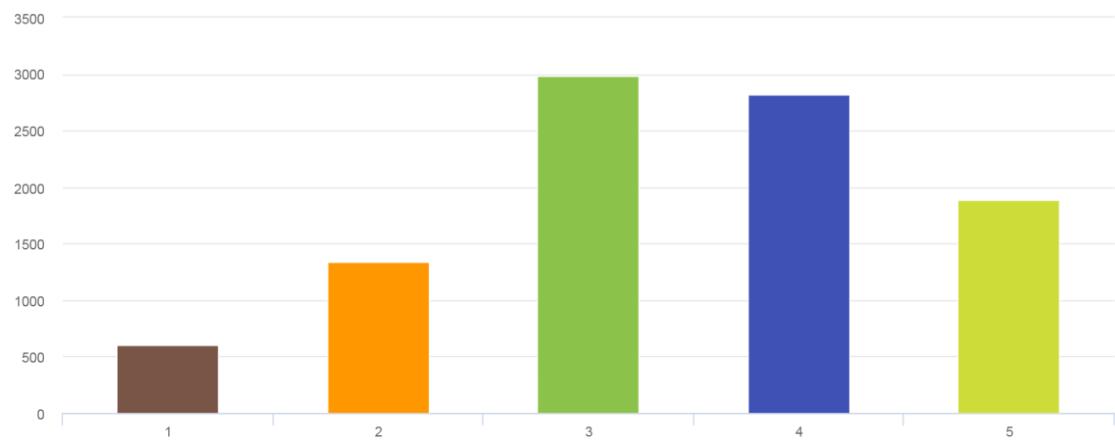

Komentar: Većima posjetitelja razumije i cijeni trud djelatnika, no pojedinci ipak uočavaju da ponekad ima previše smeća te da nema dovoljno mjesta za njegovo odlaganje. Također, zamjerka je da se u NP Krka NE primjenjuje sustav odvojenog prikupljanja otpada.

h. sanitарне просторије

30.

Sanitarne prostorije (3.42)

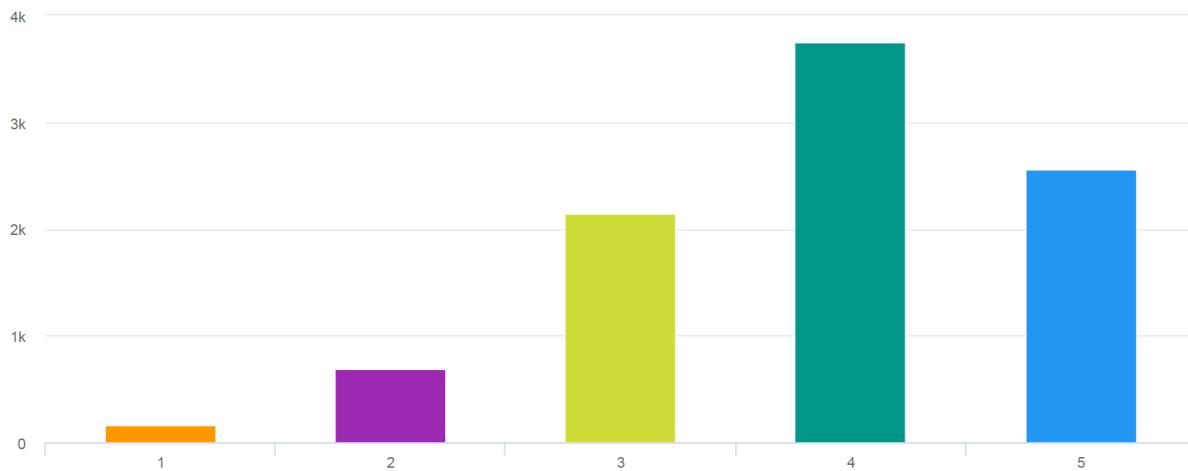

Komentar: Ispitanici uočavaju gužve pred sanitarnim čvorovima, a pojedini se posjetitelji tuže na nedovoljnu čistoću WC-a. Sanitarnih bi čvorova trebalo biti više i trebaju biti bolje održavani. Pojedinci sugeriraju uvođenje ekoloških WC-a, no potrebno je i nalaženje drugih inovativnih rješenja. Mnogi smatraju da je plaćanje korištenja toaleta nedopustivo, posebice za one s kupljenom ulaznicom.

i. mјesta za piknik

31.

Mјesta za piknik (3.84)

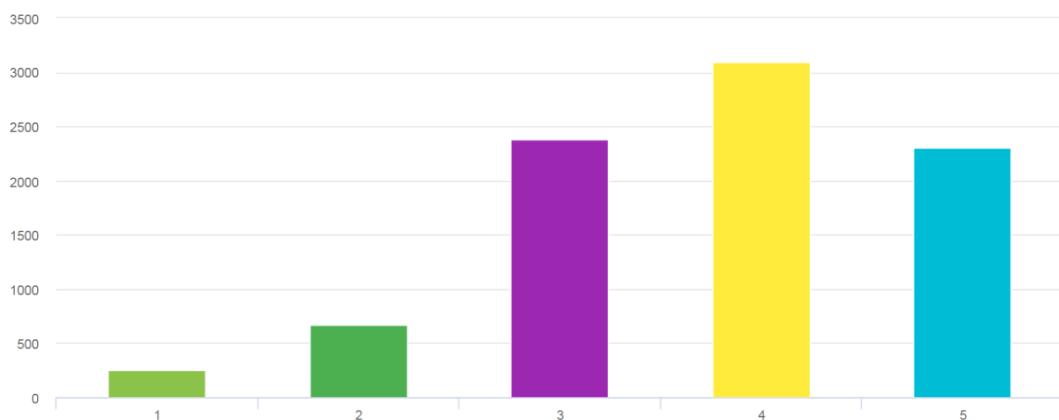

Komentar: Unatoč relativno dobrom ocjenama, posjetitelji se tuže da je glavna livada za sunčanje i piknik prenapučena, neudobna, često blatnjava ili prašnjava, da nedostaju svlačionice, mјesta za čuvanje/odlaganje prtljage, sjenice za zaštitu od sunca, klupe i druga oprema za sjedenje/ležanje/odmaranje. Smatraju da treba biti više travnatih (piknik) površina, više mјesta za opskrbu pitkom vodom te više mјesta za osamu i odmor.

j. ugostiteljska ponuda

32.

Ugostiteljska ponuda (3.75)

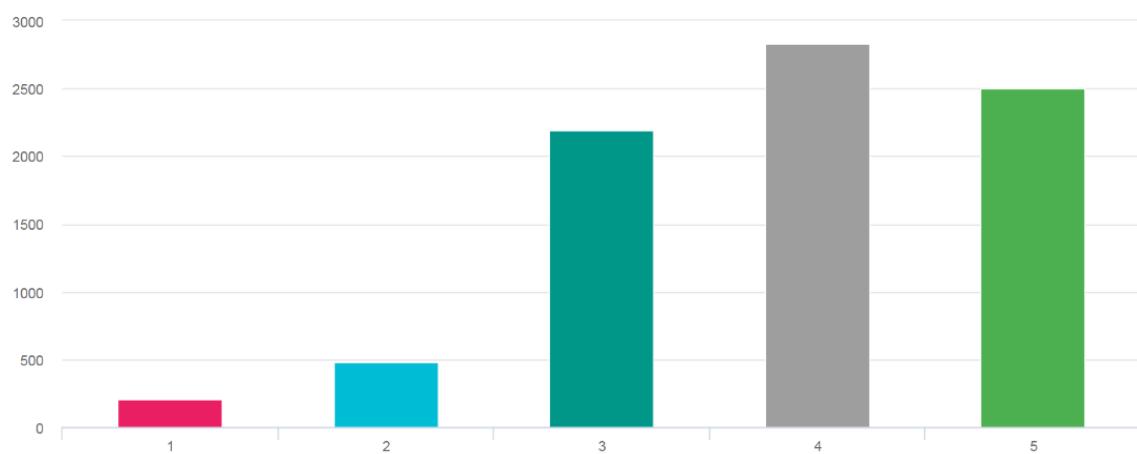

Komentar: Ovdje nije posve jasno je li ponuda manjkava ili je ugostiteljskih lokaliteta premalo. Posjetitelji traže bogatiju gastronomsku ponudu, posebice kvalitetniju i jeftiniju hranu, raznolikiju ponudu sa manje svinjetine, a više vegetarijanske, veganske i bezglutenske hrane. Većina ih smatra da bi restorani trebali biti ljepši a ponuda lokalnih jela i pića bolja.

k. suvenirnice

33.

Suvenirnice (3.84)

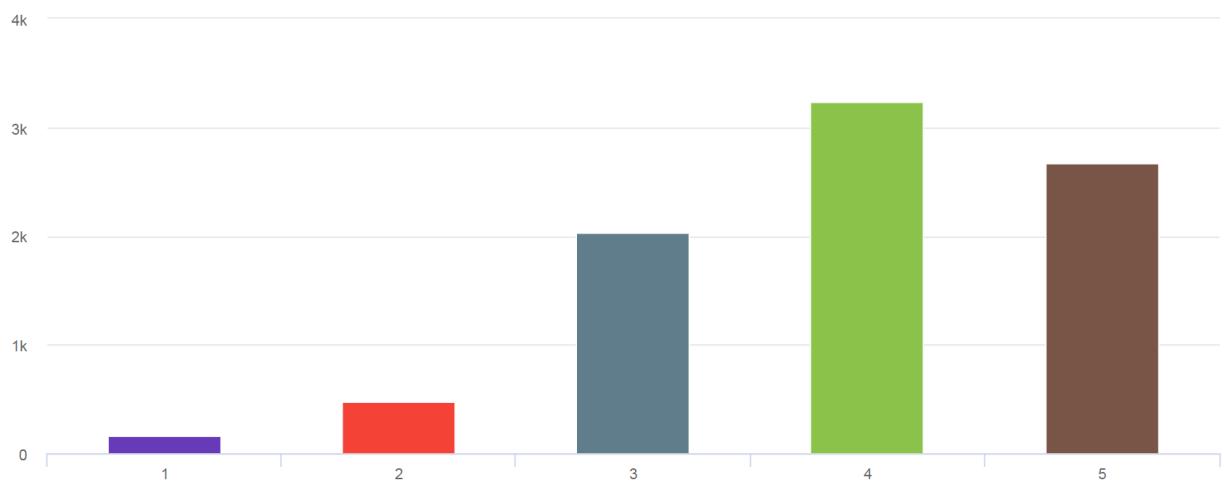

Komentar: Ocjene ukazuju da je suvenirnica ili premalo ili da nisu dobro razmještene. Baš kao i u prethodnom slučaju ugostiteljske ponude, tako je i ovdje naglašena potreba za boljom suradnjom i uključivanjem lokalne zajednice.

I. dostupnost lokalnih proizvoda

34.

Dostupnost lokalnih proizvoda (3.91)

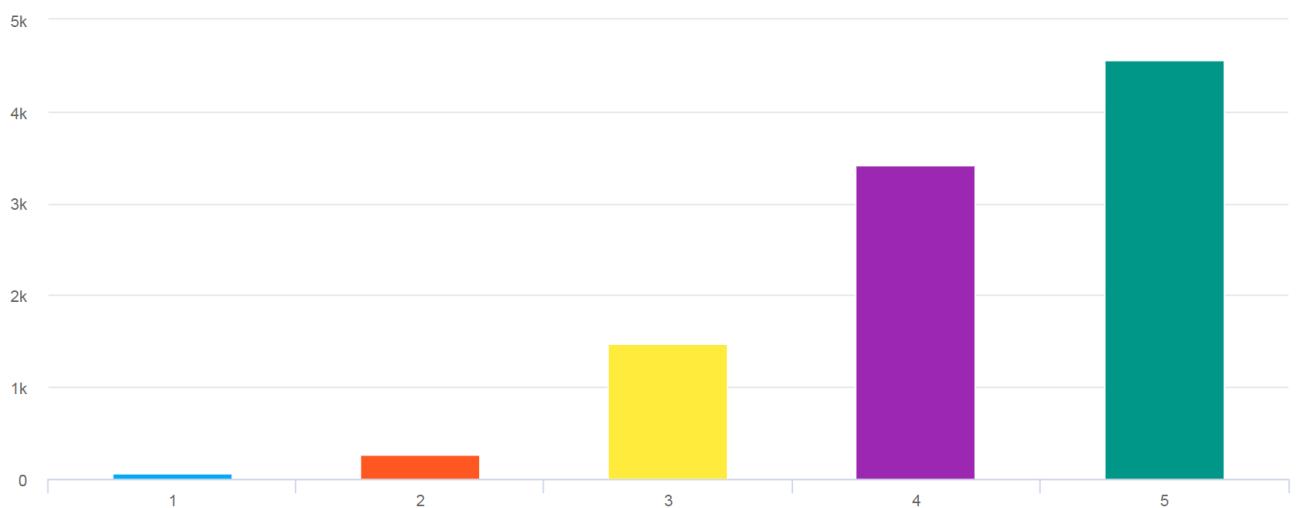

Komentar: Dostupnost lokalnih proizvoda je ocijenjena vrlo dobrom. Moguće je međutim da je raznovrsnost proizvoda nedostatna, ili da oni ne pogodaju točno očekivanja posjetitelja.

m. prezentacija prirodnih ljepota

35.

Prezentacija prirodnih ljepota (4.24)

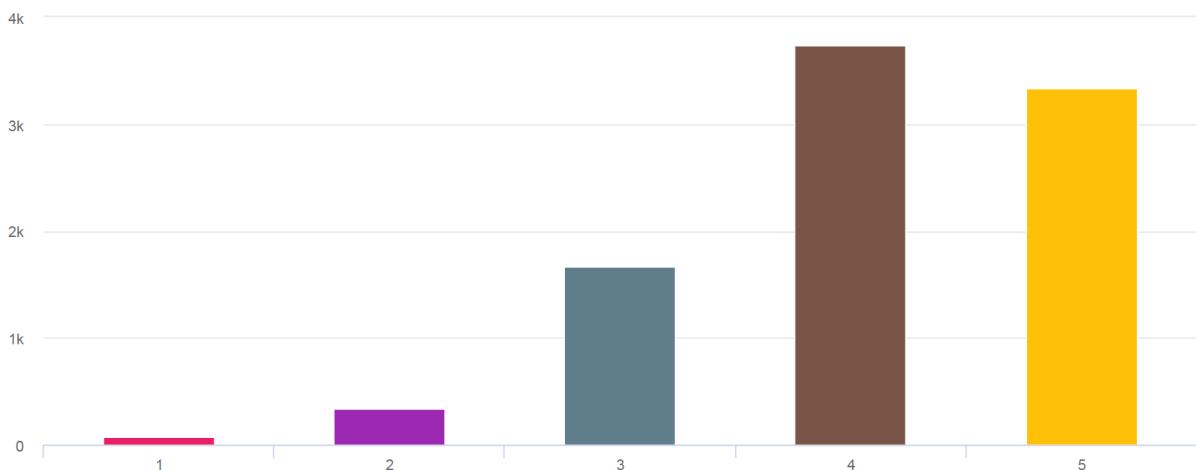

Komentar: Čestitke djelatnicima nacionalnog parka na kvalitetnoj prezentacije prirodne baštine.

n. prezentacija kulturne baštine

36.

Prezentacija kulturne baštine (4.08)

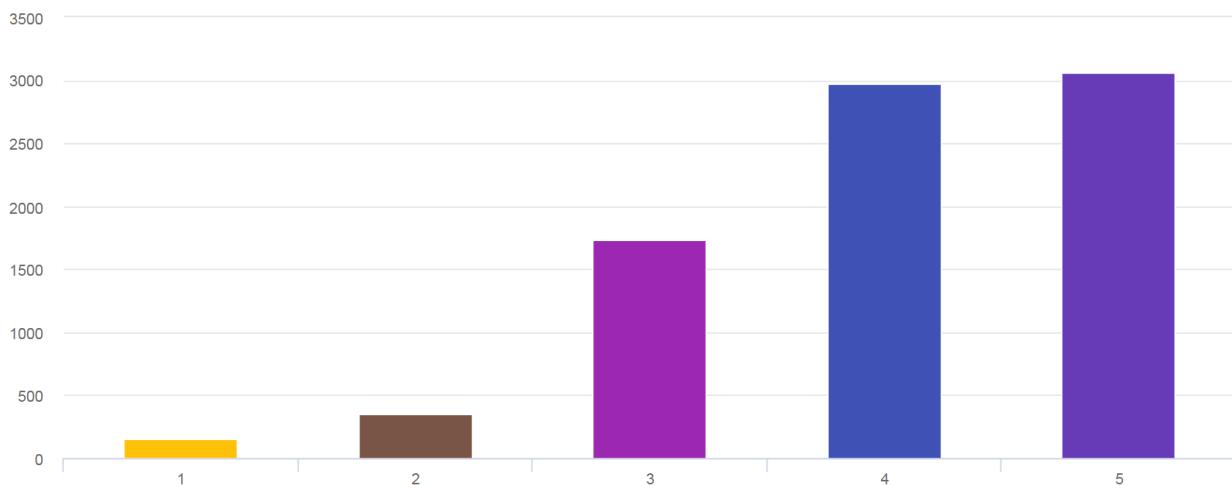

Komentar: Čestitke djelatnicima na kvalitetnoj prezentacije kulturne i povijesne baštine u parku, iako je očito da posjetitelji uočavaju prostor za poboljšanja.

o. interpretatori/vodiči usluga/prezentatori

37.

Interpretatori (vodiči) usluga, prezentatori (4.02)

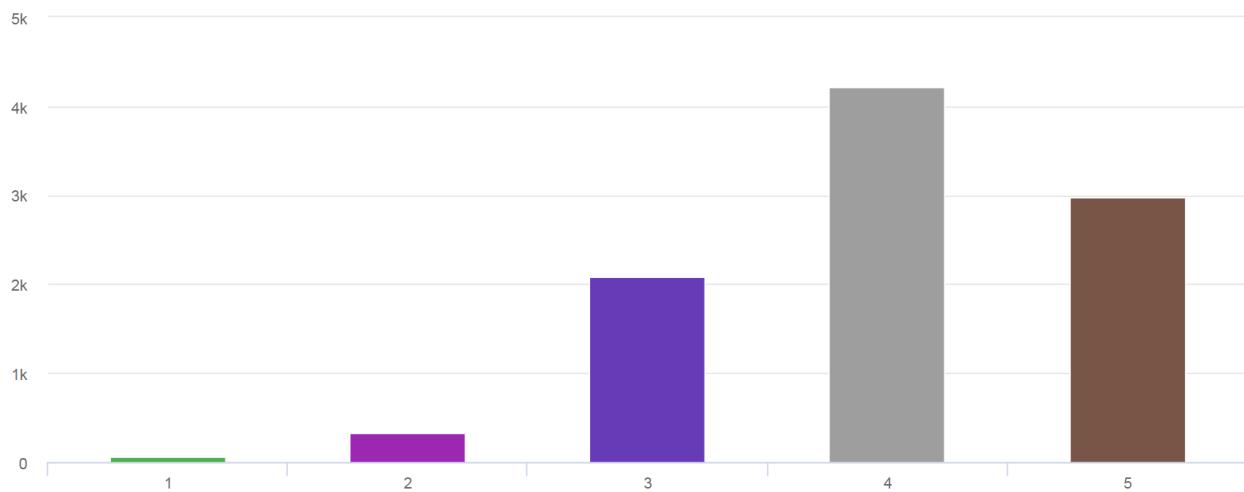

Komentar: Čestitke zaposlenicima parka na izvrsnim ocjenama, iako ima slučajeva da se pojedini posjetitelji tuže na nedovoljno ljubazno i nekompetentno osoblje.

p. sadržaji u Parku općenito

38.

Sadržaji u Parku općenito (4.00)

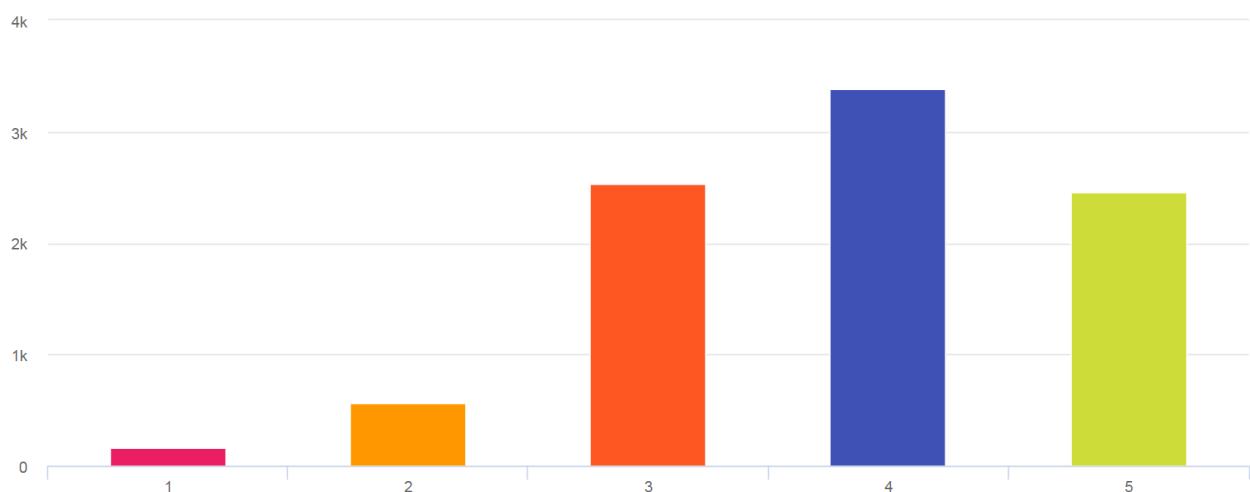

Komentar: Unatoč ocjeni vrlo dobar, ipak određeni broj ispitanika smatra kako je potrebno da park ima mogućnost i obvezu ponuditi više različitih sadržaja i aktivnosti zabavnog i edukativnog karaktera za različite dobne skupine, posebno za djecu.

q. edukativni sadržaji

39.

Edukativni sadržaji (3.81)

Komentar: Posjetitelji smatraju da je potrebno više informacija o prirodi, svojtama, biološkoj raznolikosti, povijesti i kulturi lokalnoga kraja. Općenito se traži više edukativnih sadržaja, bolje i detaljnije karte, kvalitetnije informacije o optimalnim mogućnostima obilaska parka.

r. usluge za djecu

40.

Usluge za djecu (3.51)

3000

2500

2000

1500

1000

500

0

1 2 3 4 5

3

4

5

Komentar: Ispitanici navode potrebu omogućavanja boljeg pristupa za roditelje s djecom u kolicima, iako mnogi uočavaju vidljiva poboljšanja u tom smislu. Također se u komentarima često navodi kako je potrebno više sadržaja za djecu, npr. dječje tematske kreativne radionice u odabranim terminima. U tom je smislu Centar za šumsku edukaciju na Stinicama (dječje šumske radionice, igraonica, vođene šetnje) pomak u pravom smjeru.

s. informativni/promidžbeni materijal

41.

Informativni / promidžbeni materijal (3.86)

5k

4k

3k

2k

1k

0

1

2

3

4

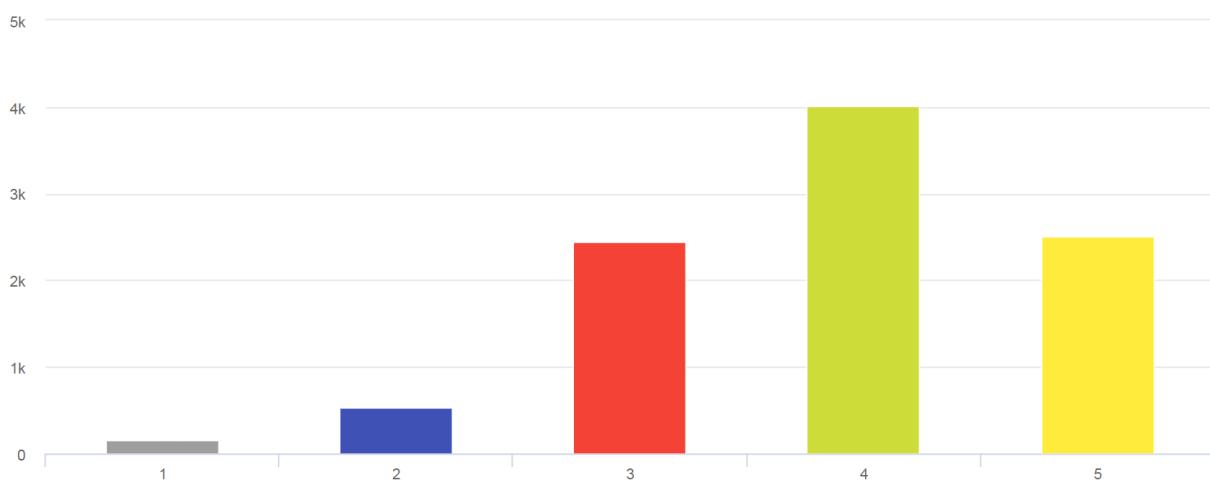
5

Komentar: Unatoč ocjeni vrlo dobar, ima mesta za poboljšanja. Tome se u parku trajno posvećuje primjerena pažnja no potrebno je još više, raznolikije, suvremenije, aktualnije, inovativnije, atraktivnije, specifičnije.

t. oznake na stazama

42.

Oznake na stazama (3.85)

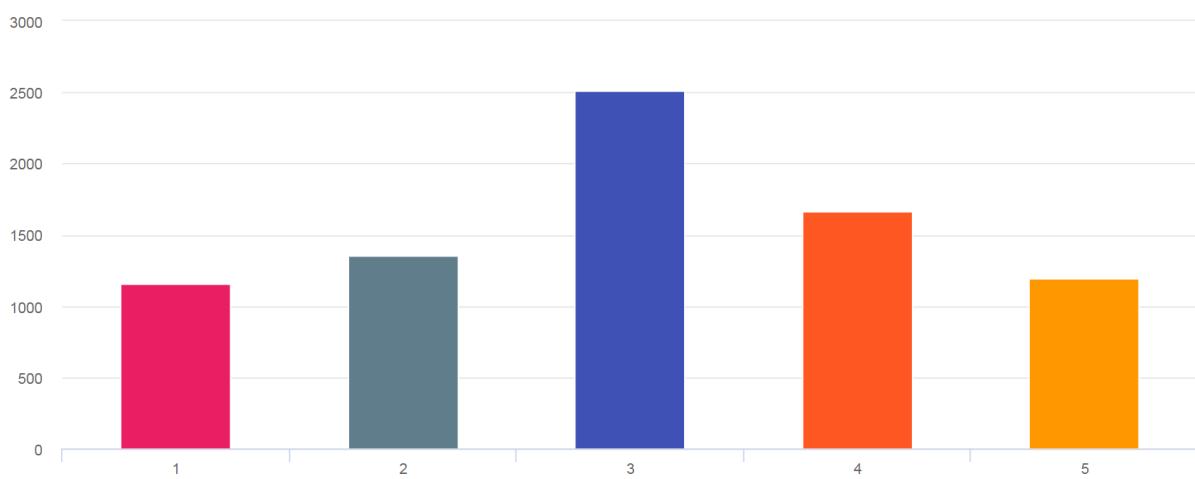

Komentar: Ispitanici navode da su šetačke staze prekratke, ima ih premalo, gužva je, trebaju bolje i jasnije oznake. Općenito su potrebne detaljnije, preglednije i jasnije upute o pojedinim šetačkim rutama te o mogućnostima posjećivanja odabranih atrakcija u parku. Panoi na stazama trebaju biti sadržajniji, a sustav signalizacije bi trebao biti bolje razrađen.

u. pristup osobama s invaliditetom

43.

Pristup osobama s invaliditetom (3.05)

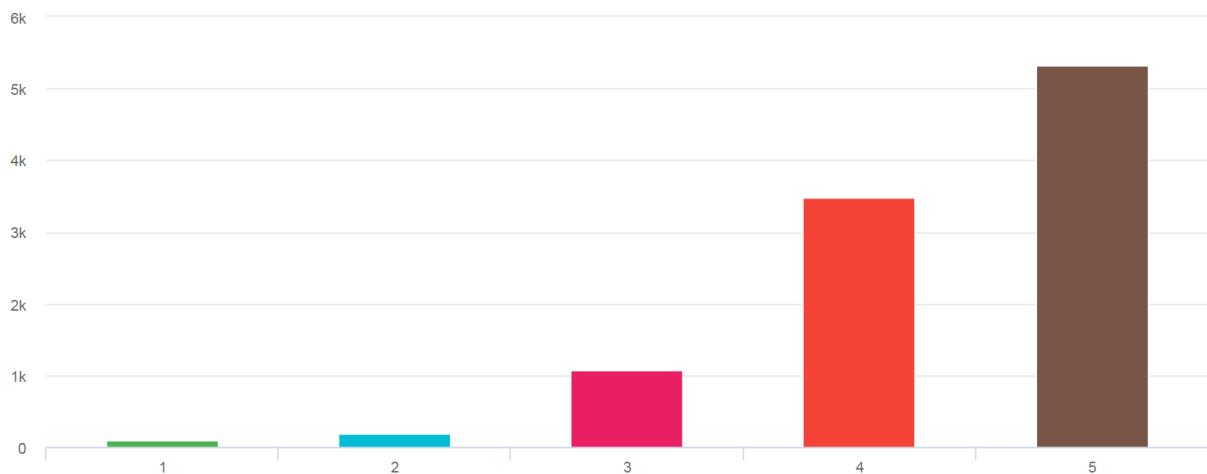

Komentar: Ocjena dobar je poticaj za daljnje razvijanje odgovarajuće infrastrukture i prilagodbi u prostoru. Osim unaprjeđivanja prihvata i kretanja, potrebno je više raditi na učinkovitom komuniciranju u svrhu pripreme posjetitelja.

v. biste li preporučili posjet Parku prijateljima i poznanicima

44.

Biste li preporučili posjet Parku prijateljima i poznanicima (4.35)

Komentar: Ovakve ocjene jasno upućuju na činjenicu da su posjetitelji veoma dobri promotori parka.

PREGLED PREPORUKA TEMELJENIH NA NAJZASTUPLJENIJIM

KOMENTARIMA POSJETITELJA:

1. Stalno osmišljavati i uvoditi nove edukativne, informativne i orijentacijske sadržaje u različitim oblicima te za različite dobne i interesne skupine
2. Nadalje razvijati sustav raznolikih cijena ulaznica i ponude različitih oblika posjećivanja te sustav neposredne i on-line prodaje ulaznica.
3. Razvijati i planski povećavati sustav šetačkih staza i njihove opreme, posebice u smislu edukacije *in situ* i pružanja informacija (panoi, leci, brošure, karte, signalizacija)
4. Razvijati sustav ograničavanja broja i kvalitetnog usmjeravanja posjetitelja u parku, a napose na šetačkim stazama
5. Razvijati sustav biciklističkih staza i prateće infrastrukture
6. Osigurati veću prisutnost čuvara prirode i volontera parka u svrhu izrazitijeg afirmiranja bontona čuvanja prirode
7. Osmisliti i osigurati dodatne sadržaje za djecu
8. Nastaviti razvijati sustav prihvata roditelja s malom djecom te invalidnih osoba i pratnje
9. Postepeno prelaziti na ekološki prihvatljivije oblike transporta unutar parka

10. Vožnju brodom koristiti kao vrijeme za edukaciju, informiranje i senzibilizaciju posjetitelja
11. Komercijalne sadržaje sve više izmjestiti izvan najatraktivnijih i najosjetljivijih zona zaštite
12. Mjesta na kojima se očekuje stvaranje gužve opremati skloništim od sunca i izvorima pitke vode.
13. Povećati broj sanitarnih čvorova, poboljšati sustav održavanja njihove čistoće te uvoditi ekološke WC-e
14. Ne naplaćivati uslugu korištenja sanitarnih čvorova
15. Razvijati sustav prikupljanja, razdvajanja i zbrinjavanja otpada
16. Povećati i kvalitetnije opremiti piknik područja
17. Uvesti svlačionice i mogućnost odlaganja/čuvanja prtljage
18. Otvoriti i urediti kupališta izvan najosjetljivijih zona zaštite
19. Obogaćivati gastronomsku ponudu

TABLICA 18/III: DISKUSIJA ODGOVORA CILJNE SKUPINE „III“ U SVJETLU AFIRMACIJE POJEDINIХ EZP NAČELA

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici traže izrazitiju afirmaciju sadržaja u kontekstu ovog EZP načela na način da žele edukativne i interpretacijske sadržaje najrazličitijih oblika i razina dostupnosti.
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici žele više sadržaja te uočavaju neiskorištene potencijale i kapacitete za posjećivanje i interpretaciju.
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • Zalažu za daljnji razvoj sustava šetnica i staza sa svom pratećom infrastrukturom te imaju potrebu za detaljnijim, preglednijim i jasnijim uputama za kretanje po parku.
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Posjetitelji nisu primjereno senzibilizirani na problematiku lokalnog razvoja no mnogi komentiraju da ponuda u suvenirnicima treba sadržavati više predmeta i sadržaja koji omogućavaju domaći, izvorni, autentični doživljaj, što neposredno upućuje na potrebu većeg uključivanja lokalnog stanovništva.
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici se zalažu za raznolikost doživljaja, primjerice za osiguravanje uvjeta za kvalitetno fotografiranje.
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • Posjetitelji traže veću prisutnost čuvara prirode na terenu
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Posjetitelji uglavnom iskazuju zadovoljstvo neposrednom raspoloživošću djelatnika nacionalnog parka za aktivno tumačenje vrijednosti prostora i dobara, no ima puno prostora za djelovanje osoba koje će posjetiteljima uživo predstaviti ponudu i ljepote parka. • Vožnju brodom treba svakako aktivno upotpuniti osobnom prezentacijom vodiča koji bi neposredno tumačio što se

	trenutno može vidjeti i kakvo to ima značenje u kontekstu zaštite prirode.
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> Izgleda da se ovaj segment djelatnosti parka uopće ne nalazi na radaru posjetitelja

TABLICA 18/III-A: PREPORUKE ISPITANIKA CILJNE SKUPINE III OBZIROM NA AFIRMIRANJE POJEDINIH EZP NAČELA

EZP načela	Naglasci
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> Postepeno prelaziti na ekološki prihvativije oblike transporta unutar parka
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> Stalno osmišljavati i uvoditi nove edukativne, informativne i orientacijske sadržaje u različitim oblicima te za različite dobne i interesne skupine Osmisliti i osigurati dodatne sadržaje za djecu Obogaćivati gastronomsku ponudu
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> Nadalje razvijati sustav raznolikih cijena ulaznica i ponude različitih oblika posjećivanja te sustav neposredne i on-line prodaje ulaznica Razvijati sustav ograničavanja broja i kvalitetnog usmjeravanja posjetitelja u parku, a napose na šetačkim stazama Otvoriti i urediti kupališta izvan najosjetljivijih zona zaštite
4. LOKALNI RAZVOJ	
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> Osigurati veću prisutnost čuvara prirode i volontera parka u svrhu izrazitijeg afirmiranja bontona čuvanja prirode Nastaviti razvijati sustav prihvata roditelja s malom djecom te invalidnih osoba i njihove pratnje Ne naplaćivati uslugu korištenja sanitarnih čvorova
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> Komercijalne sadržaje sve više izmjestiti izvan najatraktivnijih i najosjetljivijih zona zaštite Razvijati sustav prikupljanja, razdvajanja i zbrinjavanja otpada
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> Razvijati i planski povećavati sustav šetačkih staza i njihove opreme, posebice u smislu edukacije <i>in situ</i> i pružanja informacija (panoi, leci, brošure, karte, signalizacija) Razvijati sustav biciklističkih staza i prateće infrastrukture Vožnju brodom koristiti kao vrijeme za edukaciju, informiranje i senzibilizaciju posjetitelja Mesta na kojima se očekuje stvaranje gužve opremati skloništima od sunca i izvorima pitke vode Povećati broj sanitarnih čvorova, poboljšati sustav održavanja njihove čistoće te uvoditi ekološke WC-e Povećati i kvalitetnije opremiti piknik područja Uvesti svlačionice i mogućnost odlaganja/čuvanja prtljage
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	

SAŽETAK REZULTATA

Općenito uzevši, ispitanici ove ciljne skupine uočavaju i upućuju na manjkavosti sustava upravljanja, ali bez izrazitog strateškog zagovaranja svojih osobnih interesa. Za njih je potrebno trajno osmišljavati i uvoditi nove edukativne, informativne i orijentacijske sadržaje u različitim oblicima te za različite dobne i interesne skupine (posebno za djecu), a sve sa svrhom podizanja opće ekološke svijesti javnosti, svijesti o ulozi i važnosti zaštićenih područja te potrebi očuvanja tradicijskih znanja i razvoja lokalnih zajednica (EZP 1, 2, 3, 5).

Potrebitno je u ovom kontekstu također smanjivati dojam i fokusiranost na opću komercijalizaciju te afirmirati primjerene oblike komuniciranja u nacionalnom parku dosljednim prisustvom čuvara prirode, poticati način oblačenja posjetitelja kojim se daje prednost udobnosti i sigurnosti kretanja te promicati eko-zaštitarski mentalitet i visoku razinu ekološke svijesti i pripadajućih oblika društvene odgovornosti.

5.4. Ciljna skupina IV Lokalna zajednica N = 62

TABLICA 18/IV: Br. odgovora ispitanika ciljne skupine IV po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjjenja
1. Ljepota i uređenost parka			4	15	30	13	3,84	34
2. Sustav upravljanja	10	1	4	12	24	11	3,77	24
3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti	2	1	2	15	30	12	3,83	28
4. Promicanje vrijednosti lokalnoga kraja	1	3	7	17	26	8	3,48	31
5. Suradnja sa lok. zajednicom i javnošću		3	10	17	22	10	3,42	30
6. Korist/dobrobit za lok. zajednicu od NP-a	2	5	11	22	12	10	3,18	33
7. Korist/dobrobit za vas i vama najbliže od NP-a	9	10	8	17	10	8	2,96	30
8. Korist/dobrobit za društvo u cjelini od NP-a	4	1	2	19	21	15	3,81	27
9. Sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i	Opisni odgovori							54

zainteresiranom javnošću		
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine	3,54	

TABLICA 18/IV-A: Postoci odgovora ispitanika ciljne skupine IV po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
1. Ljepota i uređenost parka			7%	24%	48%	21%	3,84 $\Delta=0.1$ $Sd=0.81$	55%
2. Sustav upravljanja	16%	2%	7%	18%	39%	18%	3,77 $\Delta=0.13$ $Sd=0.9$	39%
3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti	3,5%	2%	3,5%	24%	48%	19%	3,83 $\Delta=0.11$ $Sd=0.82$	45%
4. Promicanje vrijednosti lokalnoga kraja	2%	5%	11%	27%	42%	13%	3,48 $\Delta=0.12$ $Sd=0.97$	50%
5. Suradnja sa lok. zajednicom i javnošću		5%	16%	27%	36%	16%	3,42 $\Delta=0.13$ $Sd=1.02$	48%
6. Korist/dobrobit za lok. zajednicu od NP-a	4%	8%	18%	36%	18%	16%	$\Delta=0.14$ $Sd=1.06$	53%
7. Korist/dobrobit za vas i vama najbliže od NP-a	15%	16%	13%	27%	16%	13%	$\Delta=0.16$ $Sd=1.18$	48%
8. Korist/dobrobit za društvo u cjelini od NP-a	7%	2%	4%	30%	33%	24%	3,81 $\Delta=0.12$ $Sd=0.89$	44%
9. Sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću	Opisni odgovori							87%
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine							3,54 $\Delta=0.046$ $Sd=1.01$	

Rezultati statističke analize

Pogreška srednje vrijednosti ocjena na pojedina pitanja je ≤ 0.16 , što pokazuje da su srednje vrijednosti značajne do na prvu decimalu. Također se primjećuje da je pogreška prosječne

ocjene na sva pitanja 0.046 što znači da je ona pouzdana do na drugu decimalu. To je rezultat relativno velikih čestina odgovora na sva pitanja.

Kako je valjalo odbiti hipotezu da sve čestine ocjena na pojedina pitanja pripadaju normalnoj raspodjeli, upotrijebljen je Kruskal-Wallis-ov test za odgovor na pitanje da li čestine ocjena na prvih 8 pitanja pripadaju istoj (nepoznatoj) raspodjeli. Test je pokazao da se čestine odgovora na pojedina pitanja ne razlikuju značajno (Kruskal-Wallis = 0.20584, df = 7, p = 1. χ^2 test je pokazao da valja odbiti hipotezu kako broj opisnih odgovora na svih osam pitanja odgovara srednjoj vrijednosti od 32.33 ($\chi^2 = 18.619$, df = 8, p = 0.017). To znači da se broj opisnih odgovora na deveto traženje značajno razlikuje od broja opisnih odgovora uz ostala pitanja.

Komentar: Prosječna ocjena svih odgovora ove ciljne skupine je najniža u usporedbi sa svim drugim skupinama. Najniža ocjena vezana je uz pitanje percepcije koristi koju ispitanici imaju od nacionalnog parka. Većina ih smatra da bi trebali uživati više koristi i dobrobiti od života u i oko parka. Općenito među njima vlada osjećaj zakinutosti, nedostatnog interesa i podrške u razumijevanju i rješavanju njihovih potreba. Treba naglasiti da je u ovoj skupini također najizraženija tendencija davanja nižih ocjena (1-2). Ipak ispitanici iskazuju zadovoljstvo uređenošću parka, zaštitom prirodnih i kulturnih vrijednosti te jasno uočavaju dosljedno ulaganje truda i sredstava od strane ustanove u tom smislu. 16% odgovora (10 od 62) upućuje na nedovoljno poznavanje problematike upravljanja, što poziva na djelovanje u smislu omogućavanja i osiguravanja sustavne edukacije u čemu javna ustanova već ulaže znatne napore i svakako u tom smislu predstavlja jedna od najboljih primjera u odnosu na druge parkove u Hrvatskoj.

PISANI KOMENTARI ISPITANIKA CILJNE SKUPINE IV UZ POJEDINA PITANJA

1. Ljepota i uređenost Nacionalnog parka Krka (EZP 1, 3, 7)

Ispitanici izražavaju znatno višu razinu zadovoljstva ljepotom parka no njegovom uređenošću (za razliku od ispitanika ciljne skupine V koji mahom pohvaljuju uređenost zaštićenog prostora, ali nisu u tolikoj mjeri zadovoljni njegovom očuvanošću, pri čemu često navode da je slično u svim zaštićenim područjima Hrvatske). Kao prioritete prepoznaju uređenje puteva i prilaznih cesta te ujednačeni rad zaštite/prezentacije/očuvanja na cijelom području parka, kao i sustavni rad na sprječavanju zagađenja i onečišćenja.

- Temeljito urediti pristupne puteve, posebno put Nećven-Bogatić jer turisti volje divljinu i puno je posjećuju.
- Od Roškoga slapa uz desnu obalu Krke uređenost je minimalna
- Proširiti uređenje i na ostale dijelove parka (obuhvatiti dio toka Čikole)
- Potrebno je urediti prilazne puteve i šetnice uzvodno od Brljana
- Treba se više raditi na desnoj strani Krke.
- Potrebno je više uključiti i koristiti gornji tok rijeke Krke.
- Zapostavljenost sjevernog dijela NP-a

2. Sustav upravljanja NP-om (EZP 3, 5, 6, 7)

Ispitanici mahom izražavaju podršku ravnatelju te smatraju da je potrebno više djelatnika, no također zagovaraju decentralizirani sustav upravljanja i dosljednije uključivanje lokalnog stanovništva i lokalne samouprave. Jasno uočavaju da ljeti nastaje kaos uslijed stvaranja velike gužve te da stoga treba razvijati bolji sustav kretanja posjetitelja te prometovanja autobusima i brodovima.

- Manje politike, više stručnosti u upravljačkim strukturama
- Veći naglasak treba staviti na srednji i gornji dio toka rijeke Krke.
- Redovi za brod u Skradinu do ulaza u NP su preveliki.
- Stvara se velika gužva kad se zatvore ulazi u park zbog ograničavanja broja posjetitelja.

3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti u NP-u (EZP 1, 2, 3, 7)

Ispitanici i u ovom kontekstu naglašavaju koliko je važan dosljedan angažman jednoliko na cijelom području parka, baš kao i suradnja sa zajednicama oko parka. Uglavnom smatraju da su kulturne vrijednosti relativno dobro iskorištene i očuvane, dok bi se na prirodnim vrijednostima trebalo još više raditi, posebice u smislu očuvanja ugroženih staništa. Iako nisu svi dobro upućeni u ciljeve upravljanja i mjere očuvanja prirode da mogu kompetentno prosuđivati o angažmanu uprave parka na očuvanju prirodnih vrijednosti, ipak uočavaju da iako se stalno provode novi projekti i vrši redovna kontrola, ostaje otvoreno pitanje u kojoj je mjeri sustav zaštite zaista učinkovit. Pojedini se ispitanici žale na povremene eko incidente ispuštanja zagađenja u Krku u Kninu.

- Na djelu NP Krka gdje živim nema više patke liske, vodomara, žabe, bjelouške, goluba pećinara, orla, pijavice, barske kornjače.
- Trebalo bi bolje zaštiti samu rijeku Krku. Uništava se riblji potencijal ubacivanjem štuka.
- Nije očuvano staro postrojenje HE Roški slap.
- Nadam se većim ulaganjima uzvodno od Brljana s prominske strane.
- Treba se aktivnije angažirati na području od Atlagića mosta do Marasovina.
- Trebalo bi se više pripaziti gdje se sve turisti kupaju.

4. Promicanje tradicijskih vrijednosti lokalnoga kraja (EZP 2, 4, 5)

Ispitanici izražavaju relativno visoku razinu zadovoljstva (prosječna ocjena 3,48) no istovremeno sugeriraju kako je potrebno više dosljednije suradnje, učestalijih radnih okupljanja, više kulturnih događanja, više promocije, edukacije i zelenih stolova. Navode da se navedene aktivnosti ne provode u dovoljnoj mjeri za općine Kistanje i Ervenik. Smatraju da je potrebno dosljedno promicati i aktivno poticati tradicionalni seoski način života na način da se izrazitije promiče lokalna gastronomija i kultura te podržava rad lokalnih KUD-ova. Ispitanici naglašavaju problem nedostatka mladog stanovništva s čim je u vezi posljedična zapuštenost čitavog kraja. Također smatraju da se nedostatno valorizira i promiče nematerijalna baština. Pojedinci izražavaju izrazito nezadovoljstvo dojmom poticanja masovne komercijalizacije te tvrde da se pri tom zapostavljaju istinske tradicionalne vrijednosti.

- NP se trudi promicati tradicijske vrijednosti, ali se sve to može više i puno bolje.
- Treba promicati i materijalno poticati tradicionalni seoski način života.
- Područje u sjevernom dijelu NP-a je nekada bilo 'lijek za oči', a sada je to jedan zapušten i napušten kraj.
- Zbog aktivnosti NP-a povećan je interes za proizvodima ovoga kraja.
- Nisam zadovoljna jer se sve svodi na masovnost i marketing kako bi turisti što više trošili, a ne promiču se istinske tradicijske vrijednosti.

5. Suradnja NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću (EZP 4, 5, 7, 8)

Suradnja se ocjenjuje kao dobra (prosječna ocjena 3,42). Ispitanici se slažu da NP ulaže puno truda, no smatraju da je ipak potrebno više suradnje, više susreta i neposrednih

kontakata. Prevladava mišljenje da NP dobro obavještava javnost, no također ispitanici izražavaju stav da im nedostaje informacija i razgovora o konkretnim pravima i obvezama. S druge strane, pojedini ispitanici smatraju da osim održavanja radionica, suradnje gotovo da i nema.

- Na štandovima su uvijek isti ljudi. Možda se i druge može uključiti i potaknuti na širu suradnju.
- Povećati broj i obim zajedničkih aktivnosti sa selima.
- Težak pristup i kontakt sa mjerodavnim osobama.

6. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a (EZP 4)

Ispitanici su zadovoljni (prosječna ocjena 3,18) neposrednom korišću koju lokalna zajednica uživa zbog NP-a. Navode da bi trebalo biti više zapošljavanja, da bi dio prihoda trebao pripasti lokalnoj zajednici, da bi suradnja trebala biti bolja. Smatraju da je suradnja dobra tek u posljednje 2-3 godine.

S druge strane, jasno uočavaju gospodarsku, kulturnu i promocijsku korist za svoju zajednicu. Smatraju da bi trebalo provoditi savjetovanja u lokalnoj zajednici kako se može imati više koristi od NP-a. Ispitanici vjeruju da će otvaranje centra za posjetitelje u Kistanju poboljšati trenutnu situaciju.

- Dio prihoda bi trebao pripasti lokalnoj zajednici.
- Zapošljavati lokalno stanovništvo.
- Općine imaju direktno financiranje projekata.
- Veoma mala ekomska dobit za lokalno stanovništvo.
- Neshvatljivo je i nedopustivo da sa područja općina Kistanje i Ervenik imamo jednog ili dvojicu zaposlenih u NP, a na tom se području nalaze dva ulaza u NP.
- Općina Promina ima značajnu korist od NP-a
- Korist i dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a je svakako ogromna. Broj noćenja se povisuje jer turisti ponekad ostaju u okolini samo zbog NP-a.

7. Korist/dobrobit koju Vi i Vama najbliži uživaju od NP-a (EZP 4, 5)

Ocjena 2,96 je primjetno ispod prosječne ocjene 3,54. To bi značilo da vlada percepcija kako NP ne daje dovoljno ili da se s pozicije lokalnih zajednica ne koriste sve mogućnosti i prilike.

Ispitanici međutim prepoznaju niz dobrobiti koje uživaju zbog NP-a poput brojnih mogućnosti edukacije i zapošljavanja, bolje uređenosti prostora, prihodovanja od turizma, stručne pomoći u uzgoju maslina i vinograda. Smatraju da iako NP daje općenito ljepšu sliku o cijelom kraju, ipak ne pruža dovoljno mogućnosti prodaje lokalnih proizvoda putem NP-a. Ispitanici se također tuže da se poljoprivredne površine u parku više ne obrađuju zbog najezde divljih svinja i fazana.

- Imam dosta koristi od bavljenja turizmom
- Mogu ući u Roški slap bez karte.
- Povećana je ugoda življenja u NP-u.
- Do sada nas je NP samo sputavao u razvoju.
- NP je savršeno mjesto za opuštanje i rekreatiju

8. Korist/dobrobit koju društvo u cjelini ima od NP-a (EZP 5)

Ispitanici uočavaju da društvo općenito uživa znatnu korist od NP-a, koji kao značajan gospodarski čimbenik na županijskoj razini pridonosi ugledu cijele zemlje u svijetu, povećava zaposlenost i stvara dohodak. No smatraju da je potrebno pojačati pomoć lokalnoj upravi i samoupravi. Sličan je stav prisutan i u odnosu na aktivnosti očuvanja životinjskog i biljnog svijeta.

- NP je jedna od najmnogoljudnijih firmi u županiji.
- Očuvanje prirode, mogućnost zapošljavanja
- Proširivati uređenje puteva i staza.
- Najviše se korist osjeti kroz sezonsko zapošljavanje.
- Predominantno je težište na ulaznicama.
- Treba inzistirati na afirmaciji kulture održivosti.

9. Koje su vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću

Ispitanici navode niz vrlo detaljnih i konkretnih prijedloga, što je svakako odraz neposrednog iskustva življenja u samom zaštićenom području. Slijede neki od najistaknutijih prijedloga:

- Poboljšati informiranje, suradnju i razmjenu s lokalnim stanovništvom.
- Definirati prava i obveze ljudi, uvjete gradnje i dogradnje u selu Nećven.

- Poticati povratak i opstanak stanovništva, jer to je temeljni problem.
- Manje umjetnog, više stajskog gnojiva.
- Zabraniti plovidbu brodom od Roškog slapa do Bibića buka. Dovoljno je samo pogledati devastiranost obale.
- Više surađivati sa lokalnim ekološkim udrugama.
- Na području Bogatića, a posebice nedjeljom se zbiva lov (krivolov).
- Uređenje Bogočin grada i prilaznih puteva.
- Nacionalni park treba više ulagati u gornji tok Krke i očuvanje same rijeke od raznih zagađenja.
- Češće organiziranje zajedničkih druženja na kojima bi se utvrdile jasne smjernice za daljnje djelovanje, potrebe lokalnog stanovništva, kao i potrebe zaštite prostora.
- Što više susreta sa lokalnim poljoprivrednicima.
- Puna podrška sadašnjem ravnatelju koji se 'bacio' na zadatku da sjeverni tok Krke još više približi javnosti i time stvori uvjete za poboljšanje života u lokalnoj zajednici.
- Potrebno je više se usmjeriti na razvoj konkretnih projekata koji će biti od koristi lokalnoj zajednici, tipa *brendiranja* i certifikacija lokalnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i gastronomije.
- Uključivati seoska gospodarstva u suradnju sa NP-om, organizirati foto natječaje sa tematikom iz NP-a, organizirati besplatne izlete za mlade iz obližnjih mesta te kod njih od malih nogu poticati interes za očuvanje prirode i njegovanje tradicijskih kulturnih vrijednosti ovoga kraja.
- Režimom zaštite obuhvatiti napuštene rudnike boksita u mjestu Trbounje (napraviti muzej i sl.) te tako obogatiti ponudu NP-a.
- Obavještavati lokalno stanovništvo o dolasku većeg ili manjeg broja gostiju na neki od lokaliteta kako bi se pripremili štandovi sa gotovom hranom ili proizvodima (gosti se žale da nemaju što pojesti).
- Propisi za rad lokalnih OPG-a i omogućavanje plasmana i prodaje lokalnih proizvoda u blizini ili unutar NP-a.
- U sjevernom (gornjem) toku se treba više angažirati oko promocije, uređenja vidikovaca i biciklističkih staza, košnje trave i raslinja oko rijeke Krke, zaštite okoliša, *brendiranja* lokalnih proizvoda (krumpir, kukuruz, povrće, paprika, rajčice).

- Urediti kupališta na Visovcu, a posebno u Matasima i Zelićima, kakva su nekad bila.
- Potaknuti prodaju lokalnih poljoprivrednih proizvoda kroz NP te potaknuti stvaranje novih destinacija za posjetitelje (kušaone, noćenja, seoski turizam).
- Promovirati skradinski rižot i skradinsku tortu.
- Lokalnom stanovništvu omogućiti kupnju godišnje ulaznice za cijeli park.

TABLICA 18/IV-B: DISKUSIJA ODGOVORA CILJNE SKUPINE „IV“ U SVJETLU AFIRMACIJE POJEDINIХ EZP NAČELA

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritet je ujednačeni rad zaštite/prezentacije/očuvanja na cijelom području parka, kao i sustavni rad na sprječavanju zagađenja i onečišćenja.
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> • Zalažu se za očuvanje svojih i staništa pošto sami primjećuju degradaciju i/ili nepovratni gubitak u smislu nekih odabralih primjera.
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • Jasno uočavaju da ljeti nastaje kaos uslijed stvaranja velike gužve te da stoga treba razvijati bolji sustav kretanja posjetitelja te prometovanja autobusima i brodovima.
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici zagovaraju potrebu promicanja i aktivnog poticanja tradicionalnog seoskog načina života na način da se izrazitije promiču svi pripadajući oblici društvenog djelovanja i izričaja čime bi se izrazitije afirmirale izvorene tradicijske vrijednosti. • Smatrali su da je očuvanje identiteta lokalne zajednice važna sastavnica identiteta nacionalnog parka.
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici zagovaraju decentralizirani sustav upravljanja i dosljednije uključivanje lokalnog stanovništva i lokalne samouprave.
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici (krivo) smatrali su da je uređenje puteva i prilaznih cesta isključivo odgovornost parka
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavaju potrebu za angažiranjem većeg broja djelatnika. • Također se slažu da se stalno provode novi projekti i vrši redovna kontrola, ali ipak naglašavaju da ostaje otvoreno pitanje u kojoj je mjeri sustav zaštite zaista učinkovit upućujući na potrebu redefiniranja jasnih ciljeva i pokazatelja njihove provedbe.
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici se žale da im nedostaje informacija i razgovora o konkretnim pravima i međusobnim obvezama između lokalne zajednice i parka.

TABLICA 18/IV-C: PREPORUKE ISPITANIKA CILJNE SKUPINE IV OBZIROM NA AFIRMIRANJE POJEDINIХ EZP NAČELA

EZP načela	Naglasci
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • bolje očuvanje ugroženih staništa • pojačati aktivnosti zaštite i očuvanja životinjskog i biljnog svijeta

	<ul style="list-style-type: none"> • dosljedno se angažirati jednoliko na cijelom području parka (zaštita i uređenje desne obale Krke, gornjeg i srednjeg dijela toka Krke, obuhvatiti i dio toka Čikole) • sprječavati uništavanje ribljeg potencijala ubacivanjem štuke u Krku • zabraniti plovidbu brodom od Roškog slapa do Bibića buka zbog devastiranosti obale
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> • osiguravanje uvjeta za povratak odabralih svojti (patka liska, vodomar, žaba, bjelouška, golub pećinar, orao, pijavica, barska kornjača) • temeljito urediti pristupne puteve i šetnice uzvodno od Brljana, posebno put Nećven- Bogatić te područje od Roškog slapa uz desnu obalu Krke • uređenje Bogočin grada i prilaznih puteva • očuvati staro postrojenje HE Roški slap • promovirati skradinski rižot i skradinsku tortu
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • razvijati bolji sustav kretanja posjetitelja te prometovanja autobusima i brodovima • sprječavanje ispuštanja zagađenja u Krku u Kninu • poticati korištenje manje umjetnog, a više stajskog gnojiva • više kontrolirati gdje se sve turisti kupaju • kontrola najezde divljih svinja i fazana • kontrola krivolova na području Bogatića
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • veća ulaganjima uzvodno od Brljana s prominske strane • aktivniji angažman na području od Atlagića mosta do Marasovina. • promicati i aktivno poticati tradicionalni seoski način života • promicati istinske tradicijske vrijednosti • poticati promociju etno kulture i podržavati rad lokalnih KUD-ova • razvijati lokalnu gastronomiju • više zapošljavati • dio prohoda prepustiti lokalnoj zajednici • više mogućnosti prodaje lokalnih proizvoda putem NP-a • pružati više informacija o uvjetima za povratak lokalnog stanovništva u graničnom dijelu NP-a • sufinancirati građevinsku obnovu objekata devastiranih u Domovinskom ratu • obavještavati lokalno stanovništvo o dolasku većeg ili manjeg broja gostiju na neki od lokaliteta kako bi se pripremili štandovi sa gotovom hranom ili proizvodima (gosti se žale da nemaju što pojesti). • poticati stvaranje novih destinacija za posjetitelje (kušaone, noćenja, seoski turizam)
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • aktivnije uključivati lokalno stanovništvo i jedinice lokalne samouprave • suradnja sa zajednicama oko parka • provoditi različite vrste stručnih savjetovanja u lokalnoj zajednici • razvijati konkretnе projekte koji će biti od koristi lokalnoj zajednici, tipa brendiranje i certifikacija lokalnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i gastronomije • brendiranje poljoprivrednih i dr. proizvoda • lokalnom stanovništvu omogućiti kupnju godišnje ulaznice za cijeli park.
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • „manje politike, a više stručnosti u upravljačkim strukturama“

	<ul style="list-style-type: none"> • propisi za rad lokalnih OPG-a i omogućavanje plasmana i prodaje lokalnih proizvoda u blizini ili unutar NP-a. • izraditi prostorni plan
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • bolje uređenje staza, jasnije i sadržajnije poučne table • uređenje vidikovaca i biciklističkih staza • košenje trave i raslinja oko rijeke Krke • uređenje kupališta na Visovcu, a posebno u Matasima i Zelićima. • zapošljavanje više djelatnika • decentralizacija sustava upravljanja • smanjivanje gužve boljim usmjeravanjem posjetitelja • jačati učinkovitost sustava očuvanja i zaštite • omogućiti pristup i kontakt sa mjerodavnim osobama
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> • više suradnje, učestalijih radnih okupljanja, više kulturnih događanja., više promocije, edukacije i zelenih stolova. • povećati broj i obim zajedničkih aktivnosti sa selima • pojačati pomoć lokalnoj upravi i samoupravi • više surađivati sa lokalnim ekološkim udrugama • uključivati seoska gospodarstva u suradnju sa NP-om, organizirati foto natječaje sa tematikom iz NP-a, organizirati besplatne izlete za mlade iz obližnjih mjesta

SAŽETAK REZULTATA

Među ispitanicima ove ciljne skupine vidljiva je usmjerenost na koristi i dobrobiti za koje oni smatraju da bi im park trebao osigurati (EZP 4). Pored poticanja dobre suradnje, oni tako već pomalo ulaze i u koncept upravljanja, pa i u samu kritiku upravljanja. Među njima dominira stav da nacionalni park treba aktivno djelovati na način da stvara uvjete, mogućnosti i prilike za razvoj lokalnih zajednica. Pošto je sukladno odluci MZOE, Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ preuzeila obvezu uplate godišnje naknade za zaštićena područja u proračune gradova i općina u obuhvatu Nacionalnog parka te je na to ime u 2018. uplatila iznos od gotovo 8.000.000 kn, taj je uvjet i formalno ispunjen. To nositelje lokalne vlaste sada stavlja pred izazov oblikovanja strategije održivog korištenja raspoloživih sredstava, posebice u smislu postizanja mjerljivih rezultata.

Ispitanici pokazuju visoku razinu interesa i motivacije za daljnji razvoj suradnje, pristupa informacijama i sve više oblika neposrednog uključivanja u rad ustanove te kao takvi predstavljaju vrijednu infrastrukturu društvene podrške nacionalnom parku (EZP 5). Treba ih sustavno afirmirati kao ključne poznavatelje stanja na terenu i nositelje znanja i iskustava zaštite, očuvanja i održivosti te angažirati na kontroli, nadzoru, čišćenju i održavanju zapaštenih prostora i puteva (EZP 1, 2, 3). Potrebno im je pružiti sustavnu edukaciju i uključivati u rad s posjetiteljima parka. Za njih je potrebno trajno osiguravati izazovne

edukativne sadržaje i radionice strateškog planiranja, posebice one koji se tiču tema iz njihovog svakodnevnog života.

5.5. Ciljna skupina V Državna tijela i nezavisni stručnjaci N = 52

TABLICA 18/V: Broj odgovora ispitanika ciljne skupine V po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
1. Očuvanost i uređenost parka			1	11	30	10	3,94	32
2. Ukupan razvoj parka	5		1	5	22	19	4,26	28
3. Sustav upravljanja	5		1	5	22	19	4,26	23
4. NP u odnosu na druge slične ustanove	8			3	14	27	4,55	24
5. Suradnja sa lok. zajedn. i javnošću	9			9	14	20	4,26	27
6. Korist/dobrobit lok. zajednici od parka	3		2	2	16	29	4,47	32
7. Sugestije za daljnji razvoj parka?	Opisni odgovori						49	
8. Sugestije za daljnji razvoj suradnje sa lok. zajedn. i javnošću	Opisni odgovori						43	
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine							4,28	

TABLICA 18/V-A: Postoci odgovora ispitanika ciljne skupine V po odabranim kategorijama 0 – 5:

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
1. Očuvanost i uređenost parka			2%	21%	58%	19%	3,94 Δ=0.1 Sd=0.7	62%
2. Ukupan razvoj parka	10%		2%	10%	42%	36%	4,26 Δ=0.11 Sd=0.74	54%
3. Sustav upravljanja	10%		2%	10%	42%	36%	4,26 Δ=0.11	44%

							Sd=0.74	
4. NP u odnosu na druge slične ustanove	15%			5%	27%	52%	4,55 Δ=0.09 Sd=0.63	46%
5. Suradnja sa lok. zajedn. i javnošću	17%			17%	27%	38%	4,26 Δ=0.12 Sd=0.79	52%
6. Korist/dobrobit lok. zajednici od parka	5%		4%	4%	31%	56%	4,47 Δ=0.11 Sd=0.77	62%
7. Sugestije za daljnji razvoj parka?	Opisni odgovori							94%
8. Sugestije za daljnji razvoj suradnje sa lok. zajedn. i javnošću	Opisni odgovori							83%
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine							4,28 Δ=0.045 Sd=0.75	

Rezultati statističke analize

Pogreška srednje vrijednosti ocjena na pojedina pitanja je ≤ 0.12 , što znači da su srednje vrijednosti značajne do na prvu decimalu. Također se primjećuje da je pogreška prosječne ocjene na sva pitanja 0.045 što znači da je ona pouzdana do na drugu decimalu. To je rezultat relativno velikog broja odgovora na sva pitanja.

Kako je valjalo odbiti hipotezu da sve čestine ocjena na pojedina pitanja pripadaju normalnoj raspodjeli, upotrebljen je Kruskal-Wallis-ov test za odgovor na pitanje da li čestine ocjena na prvih 8 pitanja pripadaju istoj (nepoznatoj) raspodjeli. Test je pokazao da se čestine odgovora na pojedina pitanja ne razlikuju značajno ($\text{Kruskal-Wallis} = 0.24353$, $df = 5$, $p = 0.9986$).

χ^2 test je pokazao da valja odbiti hipotezu kako broj opisnih odgovora na svih osam pitanja odgovara srednjoj vrijednosti od 32.25 ($\chi^2 = 18.465$, $df = 7$, $p = 0.01$). Štoviše, χ^2 test broja opisnih odgovora na prvih šest pitanja i osmo pitanje ($\chi^2 = 9.2057$, $df = 6$, $p = 0.1623$) pokazuje da se ona ne razlikuju od srednje vrijednosti 29.86. To znači da se broj opisnih odgovora na sedmo traženje značajno razlikuje od broja opisnih odgovora uz ostala pitanja.

Komentar: Ispitanici ove ciljne skupine su dali najvišu prosječnu ocjenu i općenito se ističu najvećim brojem komentara te njihovom detaljnošću i opširnošću. U svojim su kritikama vrlo specifični i dobro argumentirani. Najviše prosječne ocjene su dali u svojim odgovorima na pitanje koje je vezano za usporedbu Nacionalnog parka „Krka“ s drugim ustanovama za zaštitu prirode u Hrvatskoj pri čemu ga nedvojbeno prepoznaju kao vodeći primjer posebice u

aktivnostima stručne službe, službe prezentacije te prisutnosti u javnim medijima. Najniže ocjene su dodijelili za očuvanost zaštićenog područja. Naime mahom pohvaljuju njegovu uređenost, ali nisu zadovoljni očuvanošću prirode i njezinih sastavnica, pri čemu navode da je slična situacija prisutna u svim drugim zaštićenim područjima Hrvatske. Također jasno prepoznaju činjenicu koliko lokalna zajednica ima koristi od parka i suradnje s parkom, iako lokalno stanovništvo izražava drugačiji stav. Detaljne sugestije za daljnji razvoj od strane predstavnika ove ciljne skupine predstavljaju vrijedan resurs multidisciplinarnog, praktično primijenjenog i društveno angažiranog, stručnog znanja institucionalne zaštite prirode.

PISANI KOMENTARI ISPITANIKA CILJNE SKUPINE V UZ POJEDINA PITANJA

1. Očuvanost i uređenost Nacionalnog parka Krka (EZP 1, 2, 3, 7)

- Među ispitanicima ove ciljne skupine prevladava stav da je Nacionalni park „Krka“ relativno dobro uređen, ali ne i jednak dobro očuvan u smislu izvornog stanja svih sastavnica okoliša (voda, tlo, zrak, biološka/geološka/genetska/krajobrazna raznolikost, svoje i staništa, ekološki procesi, usluge ekoloških sustava). Uređenost zaštićenog prostora je sve bolja, dok je očuvanost, kao i u svim drugim NP/PP-ovima Hrvatske, osrednja i to s tendencijom dalnjeg opadanja/pogoršavanja stanja. Ispitanici izražavaju brojne pohvale za održavanje i oblikovanje infrastrukture za posjetitelje, posebice za uređenost starih mlinova te građevina iz antičkog i srednjovjekovnog razdoblja. Većina njih se slaže da prioriteti trebaju biti uvođenje režima zabrane i/ili ograničenja kupanja te žurno razvijanje sustava sprječavanja unosa onečišćenja Krke u Kninu, posebice iz gradske kanalizacije. Većina ih također izražava bojazan zbog nastojanja da se turisti privuku u bolje očuvane dijelove nacionalnog parka čime će se prepostavljaju otvoriti mogućnost ugrožavanja postojećeg stanja relativno dobre očuvanosti prirodnog prostora i resursa. S druge strane neki ispitanici naglašavaju kako je tek jedna trećina zaštićenog prostora uređena i primjereno održavana, dok je na ostalim dijelovima smanjeno održavanje izvorne biljne i životinjske ravnoteže te park zarasta korovom pri čemu dominira bor, koji svojim širenjem uništava druge biljne svoje i povećava opasnost od požara.
- Ispitanici uočavaju da je očuvanost vidljiva u bogatstvu i raznolikosti močvarnih staništa, stijena i litica, grmlja, šumaraka i šuma, ptica grabljivica, ptica močvarica i drugih ugroženih i rijetkih svojti koje se ovdje susreću u svojim prirodnim

staništa te da su unatoč godišnjem posjetu od preko 1.000.000 posjetitelja, vrijednosti biološke raznolikosti još uvijek relativno visoke (bogatstvo faune špilja i jama, biljni svijet i endemi, ornitofauna i dr.).

- Pojedinci primjećuju da stanje očuvanosti ekosustava nije zadovoljavajuće te da nisu razvijene ili se na zadovoljavajućoj razini ne primjenjuju aktivne mjere očuvanja staništa i svojti. Također, nekolicina negoduje da se uz vodotok nakuplja veća količina smeća, da unutar parka nema dovoljno mesta za odlaganje smeća te da je nedopustivo da u parku ne postoji mogućnost odvajanja otpada, što većina smatra nedopustivim posebice u kontekstu edukacije i podizanja svijesti javnosti. Ističu loše primjere uništene livade kod Skradinskog buka i kupanja kod Manojlovačkog slapa. Jedan ispitanik čak navodi kako je prilikom posjete lokalitetu Bilušić buk naišao ondje na veću količinu otpada. Većina ih negoduje zbog činjenice da većina zaposlenika javne ustanove zapravo ne zna što su prave vrijednosti i funkcija Parka.

2. Ukupan razvoj NP-a (EZP 4, 5, 6, 7, 8)

- Ispitanici nalaze da je jako pohvalno to da se park spremno hvata u koštač s rješavanjem problema pritiska sustava posjećivanja te da se shodno tome predlažu i provode odgovarajuće mjere i prati njihov učinak.
- Veliki broj ispitanika uočava problem u tome da lokalna zajednica nije aktivno uključenja u provedbu aktivnosti očuvanja i razvoja NP-a. Također smatraju da bi park trebao više koristiti mogućnosti stjecanja znanja i razmjene iskustava sa sličnim ustanovama u Europi i šire koje se suočavaju s istim ili sličnim problemima.
- Mnogi se slažu da iako je Nacionalni park „Krka“ nositelj lokalnog razvoja (projekt Puljani, uređenje informacijskog centra Laškovica, uređenje vidikovaca na Gorišu, iznad rijeke Čikole itd.), ipak je njegov razvoj već desetljećima najizrazitije fokusiran na turizam, nema jasnih upravljačkih strategija, a sustav interpretacije i edukacije je nedovoljno razvijen. Ispitanici se istina slažu da je u posljednje 2-3 godine vidljiv veliki napredak, no ipak smatraju da je kultura ustanove još uvijek uglavnom veoma pasivna. Ipak, Nacionalni park „Krka“ dosljedno unaprjeđuje sustav upravljanja i to je vidljivo u brojnim idejama, iskoracima i viziji uloge zaštićenog područja na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou. Razvoj NP-a

je dobro osmišljen, a u realizaciji smislen i konzistentan: „Vrlo visoka razina razvojne politike“, „Razvoj upravljanja posjetiteljima je fantastičan i može biti primjer regiji“, „Sve se više radi na očuvanju kulturne baštine, promidžbi, uključivanju lokalne zajednice, korištenju EU fondova“, „U parku se stalno provode znanstvena istraživanja i svake se godine vidi kontinuirani napredak u obliku novih sadržaja.“

- Jasni pokazatelji razvoja parka su trasiranje i formiranje novih i bolje održavanje postojećih šetnica, rad na arheološkom lokalitetu Burnum i eko-centru Puljani, veći broj ugostiteljskih i dr. objekata za posjetitelje, sanitarnih čvorova i sl., no pri tom neki od ispitanika ipak primjećuju da se razvoj još uvijek izrazitije dešava u donjem tradicionalno posjećenijem dijelu parka koji obuhvaća lokalitete Skradinski buk, Roški slap i Visovac, dok se razvoj drugih dijelova zaštićenog područja odvija indiskriminantno te se bez adekvatnog nadzora sada za posjetitelje otvaraju područja koja su do sada bila nepristupačna.

3. Cjelokupni sustav upravljanja NP-a (EZP 3, 5, 6, 7)

- Ispitanici iskazuju relativno visoku razinu zadovoljstva sustavom upravljanja (prosječna ocjena 4,25). Uglavnom prepoznaju primjenu vrlo visokih standarda upravljanja iako izražavaju dojam da u stručnoj službi nema dovoljno ljudi i da se aktivnosti monitoringa i upravljanja ekosustavima provode samo djelomično. Većina ih smatra da bi obzirom na prihode i mogućnosti javne ustanove na tim aktivnostima trebalo zaposliti više djelatnika, dosljedno pratiti promjene na terenu te shodno tome promptno donositi odgovarajuće upravljačke odluke. Nekolicina ih naglašava da je potrebna revizija Plana upravljanja i sustava zonacije parka, posebice u smislu definiranja jasnih i mjerljivih ciljeva, aktivnosti i pokazatelja njihove provedbe. Također, često se pojavljuje komentar potrebe uvođenja poboljšanja u organiziranju i upravljanju ljudskim resursima.
- Za većinu ispitanika iz ove ciljne skupine je kupanje kod Skradinskog buka neprihvatljivo. Istovremeno smatraju da je istraživanje i prezentacija kulturne baštine na zavidnoj razini.
- Ispitanici uočavaju da svakako ima mjesta za napredak u smislu on-line prodaje ulaznica, organizacije posjećivanja posebice na mjestima najvećeg pritiska, opremanja i korištenja prezentacijskih centara itd. Većina ih izuzetno dobro

ocjenjuje ravnatelja ustanove: „Osoba koja se jako trudi za dobrobit Parka i zaposlenika te stoga sustav izvrsno funkcionira.“ Također, uočavaju nedorečene odnose i ovlasti između ravnatelja, Upravnog vijeća i nadležnog Ministarstva. U tom kontekstu Martinić primjećuje da organizacija upravljanja predstavlja prostor značajnih potencijala za unapređenje rada Nacionalnog parka „Krka“, ali to će prije svega ovisiti o zakonodavnim određenjima pozicija pojedinih aktera upravljanja.

- Ispitanici pohvaljuju vidljivost brojnih i velikih ulaganja (nove poučne staze, snažno izdavaštvo, Eko Centar Puljani, zgrada Nacionalnog parka u Skradinu, uređenje amfiteatra Burnum, financiranje prirodoslovnih i arheoloških istraživanja, opremanje arheološkog laboratorija u Eko Centru Puljani), a posebno pohvaljuju projekte zaštite i obnove vrijednih travnjačkih površina putem poticanja povratka stanovništva, subvencioniranja tradicionalnog stočarstva i kontroliranog paljenja.

4. Funkcioniranje NP-a u odnosu na druge ustanove sa nadležnošću upravljanja zaštićenim područjima u RH (EZP 3, 6, 7, 8)

- Većina ispitanika smatra da je Nacionalni park „Krka“ izrazito pozitivan primjer u odnosu na slične ustanove u RH (prosječna ocjena 4,68) te vodeći park po aktivnostima stručne službe i službe prezentacije. Njegova medijska prisutnost je velika, posebice u odnosu na druge javne ustanove sa nadležnošću u zaštiti prirode u Republici Hrvatskoj. Ispitanici pohvaljuju rad na razvijanju sustava staza, opremanja novih vidikovaca, provedbi mnogobrojnih aktivnosti popularizacije i edukacije među lokalnim stanovništvom, stalnom osvremenjivanju ponude, suradnji sa stručnjacima, provedbi istraživanja i uvidu u biološku raznolikost i razine ugrozenosti, objedinjavanju/publiciraju/korištenju podataka o vrijednostima kulturno-povjesnog i prirodnog nasljeđa.
- S druge strane, ispitanici također smatraju da bi park i javna ustanova obzirom na svoje prihode i broj posjetitelja trebali i mogli puno više i bolje. Neki navode primjere zaštićenih područja s manje djelatnika i prihoda koji provode konkretnije upravljačke aktivnosti u skladu s jasno postavljenim ciljevima. Ipak prevladava mišljenje da NP Krka bolje funkcionira od većine drugih ustanova s nadležnošću u zaštiti prirode te da u njemu djeluje vrlo dinamična upravljačka skupina koja je u stanju brzo uočiti probleme i promptno pristupiti njihovom rješavanju.

5. Suradnja NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću (EZP 4, 5, 7, 8)

- Ispitanici većinom smatraju da je Nacionalni park „Krka“ u ovom pogledu značajno ispred drugih upravljenih zaštićenih područja u Hrvatskoj (opća ocjena 4,26) pošto se npr. upravlja staništima (kamenjarski pašnjaci) kontroliranim paljenjem uz monitoring botaničara-znanstvenika te se uz poticaje motivira lokalno stanovništvo da na tim novootvorenim pašnjačkim površinama drži ovce i tako dugoročno spriječi zarastanje pašnjaka u makiju i gubitak biološke raznolikosti.
- Nekolicina uočava da je sudeći po aktivnostima koje park provodi u popularizaciji i edukaciji lokalne zajednice i lokalnog stanovništva, suradnja dobra ali da ju je potrebno i nadalje jačati te aktivnije uključivati lokalno stanovništvo u rad i odlučivanje o razvoju parka. Vidljivo je da park informira lokalnu zajednicu o situaciji i planovima upravljanja, pomaže u zapošljavanju i prezentiranju proizvoda lokalne zajednice, provodi edukaciju zainteresirane javnosti u pogledu zaštite prirode te podržava lokalnu zajednicu kroz sufinanciranje projekata i edukaciju djece.
- Također, suradnja sa znanstvenim i stručnim ustanova je vrlo dobra, ali bi ciljevi i oblici suradnje trebali biti jasnije postavljeni. Općenito prevladava mišljenje da se puno ulaže u istraživanje i razvoj.
- Časopis BUK je izvrsna ideja i učinkovit most prema lokalnom stanovništvu i općoj javnosti. Pohvalno je da se organiziraju brojne konferencije i susreti predstavnika svih interesnih skupina te da se park dosljedno razvija u jedan od temeljnih brandova Šibenske županije.

6. Korist/dobrobit koju lokalna zajednica i društvo u cjelini ima od NP Krka (EZP 4, 5)

- Ispitanici u ovom kontekstu izražavaju veoma visoku razinu zadovoljstva (opća ocjena 4,47) prepoznajući park kao područje iznimne ljepote i bogatstva s intrinzičnom vrijednosti za društvo. Također, uočavaju da park osigurava brojna radna mjesta, razvija infrastrukturu, omogućava i potiče razvoj turizma i tako daje svoj materijalni doprinos kako na lokalnoj/županijskoj tako i na nacionalnoj razini. Smatraju da je dobro da park igra ulogu generatora razvoja održivog turizma i lokalne ekološke proizvodnje, od čega korist ima čitava županija i grad Šibenik uslijed prihvata velikog broja posjetitelja kojima je sam park motiv dolaska i višednevног boravka.

- Lokalna zajednica ima mogućnost zarade kroz iznajmljivanje svojih smještajnih kapaciteta u okolini parka, ponudu rekreacijskih programa, razvoj gastronomске ponude na OPG-ima te plasman lokalnih i tradicijskih proizvoda.
- Kroz rad i uspjeh Nacionalnog parka Krka se promovira zaštita prirode, održivi razvoj i održivo korištenje resursa. U tom je kontekstu potrebno razvoj turizma, gospodarstva i promidžbe u Republici Hrvatskoj dosljedno usmjeravati na podizanje svijesti javnosti o važnosti očuvanja prostora i resursa te njihovog održivog korištenja.

7. Vaše sugestije za daljnji razvoj NP-a?

➤ Zaštita i praćenje stanja

- Zaštita prirode i biološke raznolikosti te očuvanje temeljnog fenomena NP-a kroz razvoj sustavnog monitoringa. Što češće, sveobuhvatnije i kvalitetnije praćenje stanja svojti i staništa te inventarizacija na području parka, posebice područja Natura 2000. Dinamično uspostavljanje manjih zona stroge zaštite.
- Očuvanje starih sjemenjača hrasta medunca na predjelu Stinica; stabla hrasta crnike na predjelu Mačkovica, poplavnih šuma poljskoga jasena, panjače hrasta medunca na predjelu Donji Radići, a stare sastojine alepskoga bora oplemeniti autohtonim svojtama drveća zbog stabilnosti, otpornosti, očuvanja i povećanja biološke raznolikosti. Sustavno pratiti sve veće biotske, abiotiske i okolišne pritiske utjecaja klimatskih promjena, forsiranje mješovitosti autohtonih svojti drveća (hrast crnika, hrast medunac, zelenika, planika..).
- Poticati uvođenje stočarstva na području parka zbog obuzdavanja sukcesije vegetacije i povratka lokalnog stanovništva. Razviti model održivosti kamenjarskih pašnjaka.
- Kontrolirati (uklanjati) invazivne svojte pajasen - Ailanthus i dr. (u području Roškog slapa, Skradinskoga buka i dr.) uz edukaciju lokalnog stanovništva.
- Multidisciplinarna istraživanja na području zaštićenog krajolika Krčić u svrhu razmatranja uvođenja adekvatnog režima zaštite.

➤ Upravljanje

- Upravljati sustavno i strateški, razviti jasne ciljeve i nadalje razvijati institucionalni kapacitet ustanove (kultura i obrazovanje djelatnika).
- Osnovati fond za financiranje znanstvenih istraživanja u NP Krka, koji bi poslovao transparentno i provodio natječaje na koje bi se mogli javljati znanstvenici sa prijedlozima svojih projekata.
- Urediti parkirališta na glavnom ulazu, proširiti pristupne ceste unutar parka, razmatrati uvođenje ekoloških oblika prijevoza, utvrđivati nosivi kapacitet za posjetitelje na odabranim lokalitetima, proširivati ponudu proizvoda i usluga.
- Provoditi akcije prikupljanja otpada uz zabačenije dijelove vodotoka.
- Gradnja objekta za prihvat znanstvenika koji rade na projektima u Parku.
- Izgradnja edukacijskog centra za posjetitelje po uzoru na "Kuću prirode" u NP Sjeverni Velebit, u čijem bi osmišljavanju i izgradnji sudjelovalo niz znanstvenika i stručnjaka iz različitih područja (multidisciplinarnost).
- Osmisliti multidisciplinarna istraživanja koja bi istraživala utjecaj klimatskih promjena na biološku raznolikost i ostale vrijednosti u nacionalnom parku te na temelju tih istraživanja osmišljavati mјere prilagodbe i ublažavanja.
- Otvoriti radno mjesto za osobu/e koja bi se bavila razvojem projekata koji povlače sredstva iz EU i drugih fondova.

➤ **Upravljanje posjetiteljima**

- Održivo upravljanje brojem posjetitelja kroz razvoj sustava posjećivanja, smanjenje antropogenog utjecaja u zoni zaštite, redistribucija sezonske posjećenosti. Ograničavanje broja turista u određenom vremenskom razdoblju i preraspodjelom na manje izložena mјesta u parku.
- Zabrana kupanja u području Skradinskog buka i oko sedrenih barijera. Ograničiti utjecaj masovnog turizma na zonu Skradinskog Buka i uzvodno do Roškog slapa.
- Više u ponudu uključiti i druge sastavnice zaštićenog prostora i dobara, posebice šume i njihove posebnosti.

- U očuvane dijelove parka puštati samo skupine uz stručno vodstvo; čime bi se sačuvala dobra očuvanost tih dijelova parka.
- Područje sjeverno od Roškog slapa treba biti što manje dostupno neorganiziranim grupama posjetitelja. Ukoliko se broj posjetitelja značajno poveća na tom području, nestat će mogućnost obitavanja niza rijetkih svojti (jedino tu je zabilježena divokoza, suri orao, krški sokol itd., kojima je to posljednje utočište na području NP Krka). Taj bi dio kanjona morao ostati što netaknutiji, kako bi postao oaza za ugrožene i rijetke svojte životinja, posebice ptica. Turisti bi ga smjeli posjećivati jedino u vođenim grupama, na prethodno određene lokacije na kojima treba izgraditi natkrivene vidikovce.
- Izgraditi više kvalitetnih kampova i manjih hotelskih jedinica te uvesti više restorana i sanitarnih čvorova.

➤ **Edukacija**

- Posjetiocima parka su sve više željni informacija o jedinstvenim fenomenima, bilnjom i životinjskom svijetu, povjesnim sadržajima parka. Potrebno uvesti puno više edukacije o zaštićenom području i zaštiti prirode posebno u vidu programa koje provode posebno educirani djelatnici parka. Panoi na stazama bi trebali biti brojniji i sadržajniji.
- Ojačati stručnu službu novim stručnim kadrovima (biolozi, geolozi, geografi, šumari).
- Ciljana suradnja s akademskom zajednicom, školama i udrugama u vidu razvitka suvremenih edukacijskih programa (koncepti outdoor science education i outdoor family/school edutainment). Edukacija edukatora i stručnog tima NP Krka na razvijanju ovakvih suvremenih programa.
- Iz niza znanstvenih i stručnih radova o NP Krka redovno publicirati zanimljive publikacije na hrvatskom i engleskom jeziku sa svrhom educiranja vodiča i posjetitelja.

➤ **Nova marketinška strategija**

- NP Krka treba novi marketing (strategiju i organizaciju) koji odgovara 21. stoljeću, a u čijem su središtu doživljaji kao najvažniji interes

posjetitelja. Temeljni je cilj da posjetitelji tijekom boravka u parku ostvare sjajne doživljaje, kako virtualno, tako i u stvarnosti.

➤ **Lokalna zajednica**

- Aktivnija uključenost lokalne zajednice u provedbu upravljačkih mjera koje nisu isključivo u službi razvoja turizma.

➤ **Suradnja**

- Pojačana suradnja sa zaštićenim područjima sličnog profila (krš, vode) na europskoj i globalnoj razini.
- Voditi se najboljim svjetskim praksama upravljanja u zaštićenim područjima; nadalje razvijati vlastiti pristup upravljanju s trajnim uvažavanjem lokalnih specifičnosti i čvrstim držanjem načela „zaštita i očuvanje kao primarna misija ustanove“; ulagati u ljudske potencijale i razvoj organizacijske kulture; graditi široku lepezu odnosa sa znanstvenim i obrazovnim institucijama.
- Veće iskorištanje sredstava iz EU fondova i specijalnih poticaja za financiranje djelatnosti uzgoja, zaštite i korištenja svojti i staništa (Program ruralnog razvoja, LIFE, FZOEU i dr.). Uzeti u obzir 17 ciljeva održivog razvoja UN-a, s posebnim određenjem ka aktivnostima koje tematiziraju klimu i klimatske promjene te suvremene načine gospodarenja otpadom.
- Poticati daljnju suradnju s arheolozima i arheološkim muzejom u Puljanima.

8. **Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?**

- a. Jasna struktura suradnje, jasne poruke o svrsi, vrijednostima i funkciji parka te ulozi i misiji javne ustanove. Park kao promotor održivog turizma i promicanja lokalnih prirodnih i kulturnih vrijednosti. Aktivna promocija parka kao zaštićenog područja, a ne destinacije masovnog turizma. Uspostavljanje suradnje s drugim zaštićenim područjima.
- b. Puno radionica i neformalnih edukacijskih programa, ali i reguliranih partnerskih odnosa za pojedine aktivnosti. Stipendiranje mladih. Subvencioniranje aktivnosti koje doprinose očuvanju prirodnih, kulturnih i krajobraznih vrijednosti zaštićenog područja. Sa zainteresiranom javnošću dosljednije i češće

komunicirati postignute rezultate i pri tom naglašavati one koji doprinose zaštiti prirode. Više surađivati sa znanstveno-istraživačkim ustanovama na području prijava projekata iz EU; te rješavanja konkretnih problema unutar parka.

- c. U suradnji se fokusirati na dokazane *win-win* opcije; kritički analizirati uvjete i ishode svake suradnje; odupirati se nametnutim suradnjama iz kojih nema jednakih koristi za obje strane; ravnomjerno razvijati sva područja suradnje, a u odnosu na dionike uključivati posebno one kroz čiju će se suradnju ostvarivati optimalni rezultati.
- d. Planove lokalne zajednice sagledati pri izradi prostornog plana te one njihove dijelove koji su komplementarni s politikom Parka ugraditi. Lokalnu zajednicu educirati po pitanjima uloge i značaja parkova, područja Natura 2000 te zaštite prirode, očuvanja, promicanja i korištenja prostora i resursa parka. Vlasnike poticati na održavanje i revitalizaciju poljoprivrednih površina, pašnjaka, objekata i mlinica. *Brendiranje* lokalnih proizvoda, profiliranje i promoviranje ekološki osviještenih gospodarstava, posebno onih koji pružaju smještaj usklađen s tradicijom i prirodnim ljepotama. Omogućiti na području parka veću ponudu i prodaju lokalnih proizvoda te veću suradnju sa školama s područja Šibensko-kninske županije.
- e. Interaktivno uključivati lokalnu zajednicu u rješavanje problema vezanih uz zaštitu prirode.
- f. NP-i Hrvatske kao i NP Krka trebaju novu strategiju doživljaja posjetitelja – gostiju, kao osnovu svojeg razvoja i suradnje s lokalnim zajednicama temeljenu na ukupnoj ponudi sadržanoj u destinacijskim darovima: a) prirode, b) materijalne kulture, c) duhovne kulture, d) ugostiteljstva i trgovine, te e) gostinstva – gostoprimstva i gostoljublja. To podrazumijeva nove – marketinške - oblike organizacije, novu kadrovsku politiku i nove proizvode – brendove NP-a.
- g. Razvijati i potpomagati eko stočarsku i poljoprivrednu proizvodnju u i oko parka, ustrojiti niz lokalnih EKO OPG-ova, te vršiti ozbiljnu kontrolu i poticati aktivan rad savjetodavne službe. Sve proizvode brendirati Eko NP Krka oznakom te organizirati njihovu prodaju u parku, restoranima uz park te šire. Zainteresiranu javnost organizirati i poduprijeti sve vidove višednevnih škola u prirodi, tečajeva o prirodi, pješačkih tura, kulturno arheoloških tura i slično, koji mogu funkcionirati cijele godine.

- h. Nuditi originalne hrvatske proizvode umjesto štandova sa jeftinim konfekcijskim proizvodima za masovni turizam.
- i. Edukacija posjetitelja i lokalnog stanovništva o problemima i potencijalima parka s naglaskom na dugoročnu održivost korištenja parka i njegovih resursa. Izrada strateškog plana ruralnog razvoja prostora u parku i njegovoj okolini u suradnji s JLS-ima.
- j. Dosljedno raditi na promociji dobrobiti koju NP donosi lokalnoj zajednici, županiji i društvu općenito.

TABLICA 18/V-B: DISKUSIJA ODGOVORA CILJNE SKUPINE „V“ U SVJETLU AFIRMACIJE POJEDINIХ EZP NAČELA:

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • Ispitanici mahom navode da je razina očuvanosti izvornih ekoloških, bioloških, krajobraznih itd. uvjeta i sastavnica nedovoljna te da je zapravo prisutna trajna degradacija uvjeta prirode u zaštićenom području na čemu se park ne angažira u dovoljnoj mjeri uslijed izrazite fokusiranost na druge vidove održivosti
2. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> • Ističu potrebu trajnog utvrđivanja/praćenja/poboljšavanja stanja svojih staništa i ekoloških procesa. • Izražavaju zadovoljstvo tretmanom i obimom radova i ulaganja na očuvanje i prezentaciji povjesno-kulture baštine parka i
3. ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • Uglavnom pohvaljuju razvoj posjetiteljske/izletničke infrastrukture, ali istovremeno uočavaju značajne propuste u sustavu sprječavanja onečišćenja i zbrinjavanja otpada, što se posebno odnosi na vodotoke.
4. LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Naglašavaju važnost suradnje i sve većeg uključivanja lokalne zajednice te funkcionalnog korištenja njihovih znanja i iskustava kao resursa koji je vrijedan očuvanja i primjerene afirmacije.
5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • Smatraju da je ključ u kontinuirano društvenoj edukaciji i senzibiliziranju javnosti na pitanja i probleme zaštite prirode
6. ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • Zagovaraju važnost međusektorske suradnje te potrebu angažiranja različitih vrsta stručnjaka
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • Smatraju da park još uvijek nema jasnu upravljačku strategiju te da je još puno napora i znanja potrebno uložiti u sustav edukacije i interpretacije vrijednosti parka.
8. UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> • Dosljedno ističu važnost razmjene znanja i iskustava na regionalnoj i međunarodnoj razini

TABLICA 18/V-C: PREPORUKE ISPITANIKA CILJNE SKUPINE V OBZIRU NA AFIRMIRANJE POJEDINIХ EZP NAČELA

EZP načela	Preporuke za afirmaciju
1. EKOLOŠKA CJELOVITOST,	<ul style="list-style-type: none"> • zaštita prirode i bioraznolikosti kao prioritet

STABILNOST, KONTINUITET	<ul style="list-style-type: none"> • razvoj sustavnog monitoringa sa svrhom očuvanja temeljnog fenomena zaštite • praćenje stanja svojstava staništa te inventarizacija na području Parka, posebice područja Natura 2000 • dinamično uspostavljanje manjih zona stroge zaštite kao vid aktivne provedbe mjera očuvanja ekosustava, staništa i svojstava • održavanje prvočitne biljne i životinjske ravnoteže na cijelom prostoru parka • trajna borba protiv zarastanja korovom i dominacije bora, koji svojim širenjem uništava druge biljne svojstva i povećava opasnost od požara od požara • motivirati lokalno stanovništvo da na novootvorenim pašnjaka površinama drži ovce i tako sprječava zarastanje pašnjaka u makiju i gubitak biološke raznolikosti • provesti multidisciplinarna istraživanja na području zaštićenog krajolika Krčić u svrhu razmatranja uvođenja adekvatnog režima zaštite
9. RAZNOLIKOST	<ul style="list-style-type: none"> • staviti prioritet na očuvanje bogatstva i raznolikosti močvarnih staništa, stijena i litica, grmlja, šumaraka i šuma te svojstava grabljivica (suri orao, krški sokol itd.), ptica močvarica, bogatstva faune šipila i jama, biljnog svijeta i endema, ornitofaune i dr. ugroženih i rijetkih svojstava (npr. divokoza) koje se sreću u prirodnim staništima nacionalnog parka a kojima je to posljednje utocište • očuvanje starih sjemenjača hrasta medunca na predjelu Stinica; stabla hrasta crnike na predjelu Mačkovica, poplavnih šuma poljskoga jasena, panjače hrasta medunca na predjelu Donji Radići, a stare sastojine alepskoga bora oplemeniti autohtonim svojstvima drveća zbog stabilnosti, otpornosti, očuvanja i povećanja biološke raznolikosti • sustavno pratiti sve veće biotske, abioticske i okolišne pritiske utjecaja klimatskih promjena • forsirati mješovitost autohtonih svojstava drveća (hrast crnika, hrast medunac, zelenika, planika..). • poticati uvođenje stočarstva na području parka zbog obuzdavanja sukcesije vegetacije i povratka lokalnog stanovništva • razviti model održivosti kamenjarskih pašnjaka. • kontrolirano uklanjati invazivne svojstva pajasen - Ailanthus i dr. uz edukaciju lokalnog stanovništva. • još pojačati istraživanja i prezentaciju kulturne baštine • nastaviti financirati prirodoslovna i arheološka istraživanja • nuditi originalne hrvatske proizvode umjesto jeftinjih konfekcijskih proizvoda za masovni turizam
10.ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • upravljanje brojem posjetitelja kroz razvoj sustava posjećivanja, smanjenje antropogenog utjecaja u zoni zaštite i redistribuciju sezonske posjećenosti • ograničavanje broja turista u određenom vremenskom razdoblju i preraspodjelom na manje opterećena mjesta u parku • uvođenje režima zabrane i/ili ograničenja kupanja te zabrana kupanja u području Skradinskog buka i oko sedrenih barijera • više u ponudu parka uključiti druge dijelove zaštićenog prostora i dobara, posebice šume i njihove posebnosti • u bolje očuvane dijelove parka kontrolirano puštati samo grupe uz stručno vodstvo uz razvijanje primjerene infrastrukture npr. vidikovaca • žurno razvijanje sustava sprječavanja unosa onečišćenja Krke iz gradskog kanalizacijskog sistema u Kninu • unaprjeđivati sustav staza i šetnica • nastaviti s opremanjem arheološkog laboratorija i dr. sadržaja u Eko Centru Puljani

	<ul style="list-style-type: none"> • obnova travnjačkih površina putem poticanja povratka, subvencioniranja tradicionalnog stočarstva i kontroliranog paljenja
11.LOKALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • planove lokalne zajednice integrirati u u prostorni plan • izrada strateškog plana ruralnog razvoja prostora u parku i njegovoj okolini u suradnji s JLS-ima • lokalnu zajednicu kontinuirano educirati po pitanjima uloge i značaja parkova, područja Natura 2000 te zaštite prirode, očuvanja, promicanja i korištenja prostora i resursa parka • vlasnike poticati na održavanje i revitalizaciju poljoprivrednih površina, pašnjaka, mlinica i drugih objekata. • poticati brendiranje lokalnih proizvoda, profiliranje i promoviranje ekološki osviještenih gospodarstava • omogućiti na području parka veću ponudu i prodaju lokalnih proizvoda • poticati i razvijati suradnju sa školama s područja Šibensko-kninske županije. • aktivno uključivati lokalnu zajednicu u provedbu aktivnosti očuvanja i razvoja parka • nadalje dosljedno informirati lokalnu zajednicu o trenutnoj situaciji i planovima upravljanja • pomagati u zapošljavanju • sufinancirati lokalne projekte i edukaciju djece • poticati razvoj smještajnih kapaciteta u okolini parka, ponude rekreacijskih programa, razvoj gastronomске ponude na OPG-ima te plasman lokalnih i tradicijskih proizvoda
12.GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> • dosljedno raditi na promociji dobrobiti koju NP donosi lokalnoj zajednici, županiji i društvu općenito • pružiti više informacija o jedinstvenim fenomenima, biljnom i životinjskom svijetu, povjesnim sadržajima parka • brojniji i sadržajniji panoji • uvesti puno više edukacije o zaštićenom području i zaštiti prirode posebno u vidu programa koje provode posebno educirani djelatnici parka • ojačati stručnu službu novim stručnim kadrom (biolozi, geolozi, geografi, šumari). • ciljano razvijati i provoditi suradnju s akademskom zajednicom, školama i udrugama, posebice u vidu razvijanja suvremenih edukacijskih programa (koncepti outdoor science education i outdoor family/school edutainment) te edukacija edukatora i stručnog tima NP Krka na razvijanju ovakvih programa • iz niza znanstvenih i stručnih radova o NP Krka redovno publicirati zanimljive publikacije na hrvatskom i engleskom jeziku sa svrhom educiranja vodiča i posjetitelja. • poticati izdavaštvo • jačati popularizaciju zaštite prirode i edukaciju među lokalnim stanovništvom • dosljedno razvijati park u jedan od temeljnih brandova Šibensko-kninske županije • promovirati zaštitu prirode posebice u kontekstu paradigme održivog razvoja i korištenja resursa • podizanje svijesti javnosti o važnosti očuvanja i održivog korištenja prirode i prirodnih dobara
13.ZAKONITOST	<ul style="list-style-type: none"> • jasno definirati međusobne odnose i sustav nadležnosti između ravnatelja, Upravnog vijeća i nadležnog Ministarstva
14.ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> • upravljati sustavno i strateški, razviti jasne ciljeve i razvijati institucionalni kapacitet ustanove (kulturna i obrazovanje djelatnika)

	<ul style="list-style-type: none"> • osnovati fond za financiranje znanstvenih istraživanja u NP Krka, koji posluje transparentno i provodi natječaje za prikupljanje prijedloga projekata • urediti parkirališta na glavnom ulazu, proširiti pristupne ceste unutar parka, razmatrati uvođenje ekoloških oblika prijevoza, utvrđivati nosivi kapacitet za posjetitelje, proširivati ponudu proizvoda i usluga • provoditi akcije prikupljanja otpada uz zabačenje dijelove vodotoka • gradnja objekta za prihvat znanstvenika koji rade na projektima u Parku. • izgradnja edukacijskog centra za posjetitelje po uzoru na "Kuću prirode" u NP Sjeverni Velebit, u čijem bi osmišljavanju i izgradnji sudjelovalo niz znanstvenika i stručnjaka iz različitih područja (multidisciplinarnost) • provoditi multidisciplinarna istraživanja koja bi istraživala utjecaj klimatskih promjena na bioraznolikost i ostale vrijednosti u parku te na temelju rezultata tih istraživanja osmišljavati mjere prilagodbe i ublažavanja • otvoriti radno mjesto za osobu/e koja bi se bavila razvojem projekata koji povlače sredstva iz EU i drugih fondova. • izgraditi više kvalitetnih kampova i manjih hotelskih jedinica te uvesti više restorana i sanitarnih čvorova • razvijati sustav primjerenog i dosljednog prikupljanja, odvajanja i zbrinjavanja otpada • sanacija i revitalizacija livade kod Skradinskog buka, kupališta kod Manojlovačkog slapa te redovno uklanjanje otpada kod Bilušić buka • dosljedna edukacija i podizanje svijesti zaposlenika javne ustanove o vrijednostima i funkcija parka • nadalje razvijati sustav interpretacije i edukacije • kulturu ustanove izrazitije razvijati u smislu pro-aktivnog uključivanja, interdisciplinarne suradnje, dijeljenja znanja i informacija, poticanja novih ideja i inicijativa • povećati broj zaposlenika u stručnim službama • revizija Plana upravljanja i sustava zonacije parka, posebice u smislu definiranja jasnih i mjerljivih ciljeva, aktivnosti i pokazatelja njihove provedbe • uvoditi poboljšanja u organiziranju i upravljanju ljudskim resursima • nadalje razvijati ustav on-line prodaje ulaznica i sustava posjećivanja, posebice na mjestima najvećeg pritiska • opremati i razvijati prezentacijske centre • objedinjavanje/publiciranje/korištenje podataka o vrijednostima kulturno-povijesnog i prirodnog nasleđa • razviti i dosljedno primjenjivati jasnu upravljačku strategiju
15.UKLJUČENOST I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> • ojačati vidove suradnje sa zaštićenim područjima sličnog profila (krš, vode) na europskoj i globalnoj razini • voditi se najboljim svjetskim praksama upravljanja u zaštićenim područjima • ulagati u ljudske potencijale i razvoj organizacijske kulture • graditi široku lepezu odnosa sa znanstvenim, stručnim i obrazovnim institucijama te jasnije postaviti ciljeve i oblike suradnje • razvijati suradnju sa stručnjacima različitih profila • povećati iskorištavanje sredstava iz EU fondova i specijalnih poticaja za financiranje djelatnosti uzgoja, zaštite i korištenja svojti i staništa (Program ruralnog razvoja, LIFE, FZOEU i dr.) • uzeti u obzir 17 ciljeva održivog razvoja UN-a, s posebnim usmjerenjem na aktivnosti koje tematiziraju klimu i klimatske promjene te suvremene načine gospodarenja otpadom

	<ul style="list-style-type: none"> • poticati daljnju suradnju s arheoložima i arheološkim muzejom u Puljanima • nastaviti organizirati brojne konferencije i okupljanja predstavnika svih interesnih skupina
--	---

SAŽETAK REZULTATA

Predstavnici ove ciljne skupine vide sustavnu suradnju sa stručnjacima svih vrsta i njihovo neposredno uključivanje u rad ustanove u smislu afirmiranja temeljnih ciljeva upravljanja zaštićenim područjem te provedbu multidisciplinarnih istraživanja kao prioritet (EZP 1, 2, 3). Njihovi konkretni prijedlozi i modeli su mnogobrojni, stručno angažirani i svakako vrijedni razmatranja. Mogućnosti poticanja i razvijanja suradnje među sektorima i interesnim skupinama vide kroz osmišljavanje, oblikovanje i provedbu zajedničkih multidisciplinarnih projekata i inicijativa uz trajno dinamično razmatranje i afirmiranje inovativnih modela i pristupa (EZP 5, 6, 8). Predstavnike ove ciljne skupine je potrebno trajno okupljati te putem odabralih (multidisciplinarnih) inicijativa dosljedno poticati na suradnju i razmjenu.

5.6. Usporedni i pregledni prikaz rezultata i tumačenja

TABLICA 19: Prosječna ocjena po ciljnim skupinama

	Ciljna skupina I – Lok. i reg. uprava	Ciljna skupina II - Zaposlenici	Ciljna skupina IV – Lokalna zajednica	Ciljna skupina V – Drž. uprava i stručnjaci
Prosječna ocjena	4,24	3,92	3,54	4,28

Najvišu prosječnu ocjenu dali su predstavnici ciljne skupine V koji dosljedno zagovaraju interes za afirmacijom znanstvenih i stručnih angažmanom. Slijede ih predstavnici ciljne skupine koji izražavaju gotovo jednaki vid motivacije ali na nešto nižoj razini znanja i stručnosti. Niže prosječne ocjene dali su predstavnici ciljnih skupina II i IV koji tendiraju zagovarati osobne interese i interese svoje lokalne zajednice ali često bez nužnog odmaka objektivnosti. Predstavnici ciljne skupine III – Posjetitelji iako su anketirani različitom metodologijom, također tendiraju davati relativno visoke ocjene i tako izražavati visoku razinu zadovoljstva doživljaje i iskustvom parka.

TABLICA 20: Postoci broja opisnih pojašnjenja na pojedina pitanja po ciljnim skupinama (isključivo opisni odgovori)

Pitanje br.	Ciljna skupina I – Lok. i reg. uprava	Ciljna skupina II - Zaposlenici	Ciljna skupina IV – Lokalna zajednica	Ciljna skupina V – Drž. uprava i stručnjaci
Pitanje 1.	54	25	55	62
Pitanje 2.	54	25	39	54
Pitanje 3.	67	20	45	44
Pitanje 4.	46	20	50	46
Pitanje 5.	29	25	48	52
Pitanje 6.	46	25	53	62
Pitanje 7.	54	78	48	94
Pitanje 8.	42	67	44	83
Pitanje 9.	38		87	
Pitanje 10.	83			

Ispitanici iz svih ciljnih skupina su davali najbrojnije inpute na pitanja gdje se od njih tražilo da iznesu svoje konkretnе prijedloge za poboljšanja što upućuje na otvorenost na konstruktivnu suradnju i afirmiranje inovativnih rješenja. Najmanje opisnih komentara daju zaposlenici javne ustanove, dok su nezavisni stručnjaci oni koji prednjače u pro-aktivnom oblikovanju velikog broja konkretnih prijedloga praktičnih rješenja na odabrane probleme upravljanja. Predstavnici ciljne skupine IV – Lokalna zajednica osiguravaju veoma detaljni doprinos u smislu stanja na terenu.

TABLICA 21: Naglasci odabralih ciljnih skupina obzirom na afirmiranje pojedinih EZP načela

	Ciljna skupina I – Lok. i reg. uprava	Ciljna skupina II - Zaposlenici	Ciljna skupina IV – Lokalna zajednica	Ciljna skupina V – Državna uprava i stručnjaci
EZP načelo 1 EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	Zalaganje za jednoliki angažman parka na cijelom zaštićenom području, uključujući i rubne zone.	Jednolika briga za cijeli park, više znanstvenih istraživanja, optimalno korištenje i zaštita resursa.	Bolje očuvanje ugroženih staništa i svojti, obnova devastiranih krajolika, ograničavanje plovidbe, uklanjanje invazivnih svojti.	Zaštita, održavanje ravnoteže na cijelom prostoru, praćenje stanja i inventarizacija kao prioriteti. Poticati istraživanja, lokalno stočarstvo i borbu protiv invazivnih svojti.
EZP načelo 2 RAZNOLIKOST	Zalaganje za dosljednije održavanje, uređenje i prezentacije različitih lokaliteta i pristupnih puteva, posebice kulturno-povijesne baštine.	Dodatni sadržaji kulturne i ugostiteljske naravi, održavanje zapuštenih poljoprivrednih površina, organiziranje različitih javnih	Zaštita svojti, uređenje zapuštenih puteva i lokaliteta, promocija lokalnih jela	Očuvanje bogatstva svojti i staništa te praćenje utjecaja klimatskih promjena. Jačati edukaciju i prezentaciju. Poticati arheološka istraživanja. Više nuditi lokalne proizvode.

		događanja i još bolji razvoj infrastrukture za posjetitelje.		
EZP načelo 3 ODRŽIVOST	Bolje upravljanje posjetiteljima, bolje održavanje infrastrukture te održavanje šuma i šumskih puteva u svrhu obrane od požara.	Povlačenje više sredstava iz EU fondova, veća nazočnost voditelja i uključivanje lokalne zajednice u konkretnе aktivnosti na terenu.	Razvijati sustav kretanja posjetitelja, sprječavati onečišćenje okoliša, kontrola invazivnih svojt i krivolova	Razvoj upravljanja i kontrole posjetitelja. Kontrola onečišćenja.
EZP načelo 4 LOKALNI RAZVOJ	Aktivna i neposredna uključenost u razvoj lokalnih zajednica, poticanje kulture, financiranje rada udruga i pomaganje malog poduzetništva. Beneficije za lokalno stanovništvo.	Zapošljavanje lokalnog stanovništva, razvoj suradnje, zajedničke inicijative, osiguravanje stručne pomoći, podrška razvoju smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta.	Promicati tradicijske vrijednosti, lokalnu kulturu, gastronomiju, način života, povratak ljudi te omogućavati plasman lokalnih proizvoda.	Integriranje lokalnih planova razvoja u Prostorni plan, edukacija lokalne zajednice, jačanje suradnje na projektima i aktivnostima, rad s djecom i mladima
EZP načelo 5 GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	Više javnih događanja, više zapošljavanja, sustavna promocija lokalnog kraja.	Bolja komunikacija te poticanje primjene održivog upravljanja i zaštite prirode. Više tematskih okupljanja.	Uključivanje, suradnja i podrška lokalnim zajednicama	Promocija zaštite prirode i dobrobiti od parka, više informacija o svojstama i staništima te o povijesti i kulturi, jačati stručni kadar, razvoj edukativnih programa, poticati izdavaštvo.
EZP načelo 6 ZAKONITOST	Poticati suradnju osoblja parka s agencijama i vodičima.	Davati prioritet problemati zaštite prirode i slijediti odredbe Plana upravljanja.	Donijeti Prostorni plan i relevantnu provedbenu legislativu	Definirati odnose i sustav nadležnosti između pojedinih institucija sa nadležnošću u zaštiti prirode.
EZP načelo 7 ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Razvoj sustava posjećivanja, kontrole turista, zbrinjavanja otpada, vizualnog izgleda objekata parka te bolja suradnja s dionicima.	Razvijanje infrastrukture za posjetitelje te razvoj međuljudskih odnosa i suradnje među pojedincima i službama.	Bolja suradnja s ustanovom, bolje opremanje i održavanje, decentralizacija sustava upravljanja, jačanje zaštite prirode.	Upravljati strateški, imati jasne ciljeve, podizati institucionalni kapacitet. Provoditi istraživanja, osigurati smještaj za znanstvenike. Revizija Plana upravljanja. Edukacija, razvoj infrastrukture i sustava posjećivanja.

EZP načelo 8 UKLJUČENOST I SURADNJA	Podržavati rad lokalnih udruga i samouprave, privlačiti više sredstava iz EU fondova.	Razvijati suradnju sa lokalnim stanovništvom i podizati svijest o potrebi zaštite svih resursa parka.	Više suradnje na konkretnim aktivnostima, više tematskih okupljanja, više promocije i rada s mladima iz lokalne zajednice	Ojačati suradnju i razmjenu znanja s drugim zaštićenim područjima. Poticati multidisciplinarnost, suradnju svih interesnih skupina te ulagati u ljudske potencijale.
--	---	---	---	--

6. Rasprava

Zaštita prirode u Hrvatskoj je relativno kvalitetno uvjetovana i uređena odgovarajućom pravnom regulativom i pripadajućom institucionalnom podrškom koja objedinjuje/integrira odrednice relevantnih sporazuma i zakonskih inicijativa na europskoj i globalnoj razini.

Bogata tradicija i iskustvo u zaštiti prirode i upravljanju prirodnim resursima čvrste su pretpostavke dalnjeg uspješnog razvoja sustava koji uzima u obzir suvremena znanja, iskustva i društvene tendencije. S druge strane rutiniranost sustava može podrazumijevati niz nepovoljnih okolnosti poput tendencije pukog ispunjavanja zakonskog minimuma i prigodnog oblikovanja provedbene regulative, što može dovesti do svojevrsnog zapostavljanja temeljnih ciljeva upravljanja zaštićenim područjima i ostaviti više prostora (neprimjerenom) razvoju turističkih i drugih gospodarskih djelatnosti, uz samo načelnu suradnju s lokalnom zajednicom te omamljivanje javnosti uljepšanom slikom stvarnog stanja u prirodi.

Neposredna provedba aktivnosti zaštite i upravljanja prirodom izuzetno je složen i zahtjevan proces koji nerijetko podrazumijeva sukobe interesa i otvorene konflikte. Nadležna upravna tijela i javne ustanove prinuđeni su se stoga dinamično stručno i organizacijski razvijati, trajno pokretati proces osmišljavanja/oblikovanja odgovornih i jasno argumentiranih rješenja, suočavati se s oponentima i s njima konstruktivno surađivati, angažirano razmjenjivati znanja i iskustva sa širom znanstvenom i stručnom javnošću, razumijevati argumente i potrebe relevantnih interesnih skupina i društvenih dionika, dosljedno podizati ekološku svijest i njegovati zaštitarski mentalitet te kulturu javnog dijaloga, cjeloživotnog učenja i društveno odgovornog poslovanja.

Nadalje, uzimajući u obzir EZP kontekst, proces razvoja podrazumijevat će sve veću afirmaciju samostalnosti nadležnih javnih ustanova i preuzimanje sve više razine odgovornosti za planiranje, provedbu i vrednovanje uspješnosti aktivnosti koje se dešavaju neposredno na terenu. Koliko dosljedno pojedine javne ustanove sa nadležnošću u zaštiti prirode uspijevaju afirmirati sva temeljna EZP načela, tolika je kvaliteta, svrshishodnost i opravdanost ne samo njihovog rada, već i rada njima nadležnih upravnih tijela. Stoga se trajno i dinamično procjenjivanje kakvoće i svrshishodnosti upravljačkih prioriteta, društvene relevantnosti sustava zaštite prirode na općoj i pojedinačnim razinama, primjerene fokusiranosti planova i aktivnosti te uspješnosti njihove provedbe nameće kao prioritet, pri čemu rezultate transparentnog procesa takve procjene treba u javnost iznositi cjelovito i odgovorno.

Međutim, sustav zaštite prirode u Hrvatskoj neodređeno i nedorečeno nameće primjenu EZP načela, čega je rezultat da ih različite javne ustanove u svom radu afirmiraju različitom razinom dosljednosti. Pri tom one mogu ostavljati dojam uspješnog poslovanja, iako se zapravo EZP načela primjenjuju samo načelno, često tek uz zadovoljavanje pukog zakonskog minimuma. Uzimajući u obzir otežane ekonomske i društvene okolnosti njihova poslovanja, uloga javnih ustanova sa nadležnošću u zaštiti prirode je ipak dosljedno i uravnoteženo primjenjivati sva EZP načela i tako trajno pridonositi razvijanju društvene svijesti i zaštitarskog mentaliteta, koji zapravo predstavljaju preduvjet svakog učinkovitog sustava zaštite prirode i prirodnih dobara.

6.1. Primjena EZP načela u Nacionalnom parku „Krka“

„Nacionalni park Krka“ je primjer javne ustanove koja svojim poslovanjem i djelovanjem stvara i oblikuje društvene trendove u zaštiti prirode te u mnogome prednjači u odnosu na druge ustanove s nadležnošću u zaštiti prirode u Hrvatskoj. Svoje tvrdnje temeljim na rezultatima ispitivanja mnijenja reprezentativnog uzorka predstavnika odabralih ciljnih skupina koje su aktivno uključene u praćenje i procjenjivanje učinkovitosti sustava upravljanja i zaštite Nacionalnog parka „Krka“, a koje promatram u kontekstu primjene sustava EZP načela/pod-načela te pripadajućih općih i posebnih pokazatelja.

U svjetlu specifičnih ciljeva ovog istraživanja procjenjujem dakle uspješnost i učinkovitost sustava upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“, a dobivene rezultate koristim da bih predložila opće relevantan i praktično primjenjiv sustav cjelovite procjene etike zaštite prirode kroz oblikovanje niza praktičnih smjernica za unaprjedenje i daljnji razvoj postojećeg sustava upravljanja zaštićenim područjima.

6.1.1. EZP načelo 1 – Ekološka cjelovitost, stabilnost i kontinuitet

Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ ima dugu i bogatu tradiciju znanstveno-istraživačke djelatnosti u zaštićenom području. Trajno se izdvajaju značajna sredstva i ulažu napor u prikupljanje i usustavljanje znanja, posebice kada se radi inventarizaciji svojti i staništa, o čemu svjedoči bogat sadržaj publikacija Zbornik radova sa Znanstveno-stručnog skupa „Vizija i izazovi upravljanja zaštićenim područjima prirode u Republici Hrvatskoj, Šibenik 2017. i Zbornik radova sa Simpozija „Rijeka Krka i Nacionalni park Krka“, Šibenik 2005. Uvidom u niz dokumenata godišnjih programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka „Krka“ te izvješća o njihovoј provedbi, dobiva se dojam dosljedne usmjerenosti na kontinuirani znanstveno-istraživački rad, primjerenou

vrednovanje ukupne ekološke stabilnosti/cjelovitosti/raznolikosti te primjenu načela integralnog upravljanja i očuvanja dugoročne održivosti pripadajućih prirodnih/kulturnih/društvenih resursa. Ono što se izdvaja EZP analizom Plana upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“, a što je čini se boljka svih zaštićenih prirodnih područja koja unutar svojih granica čuvaju posebno atraktivne prirodne lokalitete i objekte, da su aktivnosti zaštite i očuvanja posebice usmjereni na ograničene zone odabralih atrakcija i posebnih vrijednosti, dok preostale značajke prostora još uvijek nemaju prvorazredni upravljački značaj. Slična se situacija neujednačenosti može uočiti i u ovom slučaju, pa tako okoliš Skradinskog buka i Roškog slapa trajno uživaju svojevrsni prioritet u kontekstu sustava upravljanja i posjećivanja, dok se drugim područjima upravlja sa znatno manje sredstva, često bez primjerenog tretmana očuvanja i prezentacije *in situ*.

Naprijed rečena neujednačenost tradicionalno se običava anulirati kroz sustav promidžbe i prezentacije, raspoloživošću obilja pisanog i vizualnog materijala koji detaljnije obrađuju fenomene i objekte zaštićenog područja niže razine atraktivnosti, što se ovdje uspješno primjenjuje. Tako se raspoloživa sredstva primjeroно raspoređuju za uređenje centara za posjetitelje, izradu foto-dokumentarističkog materijala, prikupljanje/sređivanje/prezentiranje povijesne građe, izradu preglednih vodiča, edukativnih izdanja, monografija i sl., snimanje dokumentarnih/ekudativnih/propagandnih filmova, opremanje izložbenih prostora i centara za posjetioce.

Plan upravljanja jasno prepoznaće potrebu očuvanja i vrijednost travnjačkih i pašnjačkih površina, ali aktivnosti prepostavljene Planom upravljanja ne predmijevaju više od utvrđivanja stanja i razvijanja sustava preventivnih mjera zaštite i održavanja (Plan upravljanja, str. 85). Situacija je znatno bolja u slučaju zaštite i očuvanja vodenih ekosustava, pri čemu pripadajući akcijski planovi jasno predmijevaju izradu, ali i provedbu programa praćenja odabralih fizikalno-kemijskih svojstva te uspostavljanje relevantne baze podataka. Ovaj jasni prioritet međutim također odražava uvažavanje specifičnih okolnosti ugroze kakvoće okoliša, koje proizlaze iz povećanih potreba vodoopskrbe lokalnog stanovništva, unosa otpadnih voda u vodotoke Krke i Čikole te rada hidroelektrana na rijeci Krki što dovodi do rasušivanja slapova i ometanja sedrotvornog procesa (Plan upravljanja, str. 61). U ovom se kontekstu primjeroно prepoznaće važnost trajnog prikupljanja znanja o sedrenju i sedrotvorcima te važnost očuvanja lokvi kao načina vrednovanja/očuvanja bio-raznolikosti, čemu se tim dinamičnim ekološkim procesima i zajednicama dodjeljuje primjereni pažnji i značaj. U kontekstu problematike očuvanja svojti, nameće se potreba usustavljanja i

valorizacije već postojećih i raspoloživih znanja, posebice u svrhu utvrđivanja stanja i razine njihove ugroženosti. Također, ne raspolaže se kartama staništa i ne provodi praćenje stanja staništa endemičnih i ugroženih svojti (Plan upravljanja, str. 87). Slično je i u okviru problematike očuvanja tradicionalnih krajobraza, tradicijske poljoprivrede i speleoloških objekata. Spomenuti akcijski planovi predmijevaju tek pregled i usustavljanje raspoloživih informacija, pri čemu treba imati na umu na nacionalnoj razini nisu izrađene/usvojene odgovarajuće smjernice za konkretnе aktivnosti.

Međutim, Revizijom se 2014. utvrdilo da je JU NP Krka djelomično učinkovito poduzimala potrebne mjere zaštite, da je provedena većina planiranih aktivnosti vezanih za zaštitu i očuvanje bio-raznolikosti, no s izuzetkom praćenja stanja endemičnih i ugroženih svojti (!), te uklanjanja/sprječavanja širenja invazivnih stranih svojti(!). Rečena Revizija je također naložila potrebu dosljedne provedbe planiranih projekata vrednovanja i očuvanja krajobraza, te praćenja šumskih ekosustava (Revizija, 2014., str. 31-32). Također se utvrdilo da je područje NP Krka pod prijetnjom niza okolnosti koje značajno smanjuju mogućnost učinkovitog i uspješnog upravljanja, poput primjerice neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, neusklađenosti prostornog plana za važećim granicama zaštićenog područja, nejasno označenim granicama, neodgovarajućim granicama za zaštitu svojti i staništa, aktivnosti drugih pravnih osoba na području parka poput hidroelektrane i vodovoda koji utječu na smanjenje protoka i osiguranje hidrološkog minimuma te prijete opstanku ugroženih svojti slatkovodnih riba, nedovoljno razvijenog sustava protupožarnih šumskih prosjeka, problema zbrinjavanja urbanog i krutog otpada/otpadnih voda, nedozvoljenog ribolova, krivolova, sukcesije vegetacije, pojave invazivnih svojti, propadanja kulturno-povijesnih cjelina, te nedostatne razine provedbe inventarizacije/monitoringa/istraživanja.

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: U Nacionalnom parku „Krka“ se puno pažnje posvećuje održavanju cjelovitosti i stabilnosti ekosustava iako s različitim razinama uspješnosti. Problematika brige za tlo je tangirana nespecifično i gotovo stihijski, dok je kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš, koja uostalom nije u neposrednoj i isključivoj nadležnosti javne ustanove te kao takva predmijeva potrebu za razvojem funkcionalne međusektorske suradnje, tangirana za sada još uvijek samo na formalnoj razini. Problematika suočavanja s posljedicama klimatskih promjena se također ne tangira neposredno i sustavno, pri čemu prepoznajem nedovoljno iskorišteni kapacitet prostora edukacije i promidžbe koji može biti upotrijebljen u svrhu podizanja svijesti javnosti.

Međutim, jasno se uočava da se načela racionalnog planiranja i kvalitetnog upravljanja u Nacionalnom parku „Krka“ primjenjuju sve dosljednije i sve društveno odgovornije.

6.1.2. EZP načelo 2 – Raznolikost

U nizu dokumenata godišnjih Programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka „Krka“ vidljivo je da su provedena i da se nadalje provode mnogobrojna istraživanja svojti i staništa. Istraživanja su obuhvatila primjerice procjenu zapuštenih staništa koja su pogodna za revitalizaciju travnjačkih površina, praćenje stanja vodenih ekosustava, inventarizaciju makrozoobentosa/slatkovodnih rakova/skakavaca/školjaka/leptira, kao i problematiku geologije, povijesne geografije, turističke valorizacije. Trajno se provode aktivnosti vrednovanja i očuvanja krajobraza, inventarizacije pojedinih svojti, istraživanja speleoloških objekata i planiranja njihove zaštite, arheološka istraživanja i konzervatorski radovi, radi se na opremanju restauratorske i dječje arheološke radionice, na obnovi vodenica i bunja, na osmišljavanju nove etnografske zbirke, prezentaciji ostataka HE Krka.

Problematika očuvanja kulturne/povijesne/arheološke/etnografske baštine je sve izrazitije afirmirana u Nacionalnom parku „Krka“ (Zbornik radova sa Znanstveno-stručnog skupa „Vizija i izazovi upravljanja zaštićenim područjima prirode u Republici Hrvatskoj, Šibenik 2017, str. 21-40, 867-918; Zbornik radova sa Simpozija „Rijeka Krka i Nacionalni park Krka“, Šibenik 2005, str. 23-48, 163-353) iako se i u tom kontekstu tradicionalno uviđa neujednačenost. Tako primjerice otočić Visovac s pripadajućim kulturno-povijesnim sadržajima i opterećenjem mnoštva posjetitelja uživa posebnu pažnju i dobru suradnju s upravom parka i lokalnom zajednicom, dok primjerice autentične srednjovjekovne utvrde iznimne ljepote i povijesno-kulturnog značaja ne dobivaju prvorazrednu pažnju javne ustanove i korisnika njihovih usluga. Situacija se međutim posljednjih godina postepeno mijenja, što se također odnosi na arheološke lokalitete i objekte iz rimskog razdoblja, što je odraz sve bolje i aktivnije suradnje sa nadležnim stručnim i znanstvenim institucijama, ali je također i posljedica sve većeg interesa javnosti za autentičnu nacionalnu povijesnost.

Specifičnost Nacionalnog parka „Krka“ je bogata i raznolika arheološka/povijesna/etnografska/graditeljska baština, što u usporedbi s drugim zaštićenim područjima uvjetuje potrebu izrazitijeg poticanja i provedbe istraživačkih i konzervatorskih aktivnosti, ali također i opremanje/uređenje konzervatorske radionice, mlinica i drugih pokazno-izložbenih prostora. Procjena troškova ukazuje međutim na svojevrsnu skepsu prema mogućnostima provedbe planiranih aktivnosti. Konkretnije se doimaju akcijski planovi

opremanja Centra Puljani, uz pomoć kojega se obogaćuje ponuda nacionalnog parka dobro strukturiranim prirodoslovnim i arheološkim zbirkama, laboratorijem, programom „Škola u prirodi“ i drugim radionicama te preusmjerava i distribuira velik broj posjetitelja i korisnika parka na veći prostor.

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: Potreba očuvanja divljih svojstava i staništa te provedba aktivnosti konzervacije *in situ* i *ex situ* je jasno naglašena od strane niza stručnjaka s kojima Nacionalni park „Krka“ već godinama trajno surađuje i provodi niz projekata. Iako su konzervatorski radovi u tom smislu još uvijek malobrojni, ipak je vidljiva razvojna tendencija i otvorenost javne ustanove za sustavno bavljenje ovom problematikom. Problematika očuvanja krajobrazne raznolikosti je nedovoljno i nesustavno afirmirana, za razliku od aktivnosti usmjerenih na očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode. NP Krka u tom smislu predvodi društvene trendove uspostavljanja uspješne međusektorske suradnje. Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu poljoprivrodu pruža niz još neiskorištenih upravljačkih mogućnosti, tim više što lokalna zajednica iskazuje visoku razinu interesa za uključivanje u rad i proces strateškog planiranja. S tim je u vezi i skupina za sada još uvijek nedovoljno afirmiranih aktivnosti koje se odnose na prikupljanje, čuvanje i dugoročnu zaštitu genetskog materijala, a čemu bi vrijedilo u budućnosti posvetiti više pažnje, kako stručnjaka, tako i lokalne zajednice i opće javnosti, pošto se radi o problematici kroz koju se veoma praktično afirmiraju načela dugoročne održivosti stabilnih uvjeta života na Zemlji.

6.1.3. EZP načelo 3 – Održivost

Gotovo svaka aktivnost integralnog upravljanja ima svoj značaj u kontekstu održivosti (Appleton i Hotham, 2007, p. XII). Pri tom se ne misli samo na dugoročnu održivost ekološki stabilnog i cjelovito očuvanog prostora pod režimom zaštite, već i na društvene uvjetovanosti djelovanja i opstanka nadležne javne ustanove. Tako je primjerice činjenica da Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ ostvaruje glavninu svojih prihoda (94,61%) iz vlastitih djelatnosti dobro polazište za pretpostavku finansijske održivosti (Plan upravljanja NP Krka, 2011, str. 17).

U kontekstu održivosti problematična je usredotočenost sustava posjećivanja na manji broj odabralih lokaliteta, koja pak učinkovitije afirmira njihovu najstrožu i vrlo strogu zaštitu. Posljednjih godina otvoreni su novi ulazi na lokalitetima Gornja Brina i Burnum, koji omogućavaju lakši pristup objektima kulturno-povijesne baštine manastira Krka i arheološke zone Burnum te centri u Skradinu, Kninu i Drnišu koji osiguravaju odgovarajuću

administrativnu i logističku podršku centru u Šibeniku. Mnogi dijelovi zaštićenog prostora te niz atrakcija i posebnih vrijednosti međutim još uvijek nisu primjereno dostupni za posjećivanje, što se u kontekstu održivosti može tumačiti dvojako: kao prednost i kao manjkavost. Prednost u smislu očuvanja prostora, objekata i prirode koji ionako nisu primjereno pripremljeni za posjećivanje te bi dodatni pritisak u smislu „otvaranja“ novih lokaliteta za posjećivanje mogao dovesti do degradacije dotičnog resursa, a manjkavost u smislu nedostatne ujednačenosti u bavljenju problematikom korištenja odabralih prostora i resursa. korištenja prostora i resursa.

Dobro je da su park i informativni centar u Skradinu otvoreni za posjetioce tijekom cijele godine, iako su mnogi pripadajući turistički sadržaji dostupni tek tijekom razdoblja od travnja do listopada, što s druge strane između ostalog odražava i pozitivnu primjenu načela racionalnog i razumnog poslovanja. Javna ustanova pažljivo prati trendove posjećivanja i strukturu posjetitelja, trajno analizirajući mogućnosti unaprjeđivanja sustava posjećivanja. U tu se svrhu provodi anketiranje posjetitelja, a prikupljeni podaci se statistički sređuju, prikazuju i tumače.³¹ Trajno se razmatraju mogućnosti obogaćivanja turističke ponude pored razvijanja trenutno raspoloživih aktivnosti šetnje, razgledavanja, plovidbe, vožnje bicikлом, posjećivanja manastira Krka i samostana Visovac, razgledavanja zbirki i prezentacijskih sadržaja, promatranja ptica i fotografiranja.

U kontekstu održivosti, poseban značaj ima kvalitetno poznавanje otežavajućih okolnosti upravljanja i neposrednih prijetnji kakvoći okoliša u zaštićenom prostoru. U Nacionalnom parku „Krka“ se raspolaže velikim znanjem i bogatim iskustvom, posebice iz razdoblja Domovinskog rata. Pritisak gospodarskog razvoja predstavlja trajnu prijetnju očuvanju ekološke cjelovitosti i stabilnosti te biološke i krajobrazne raznolikosti zaštićenog područja. Ključne teme koje su trajno otvorene, pa i na županijskoj razini, su očuvanje i zaštita vodnih resursa što zadire u goruću problematiku razvoja vodoopskrbnog sustava i zbrinjavanja otpadnih voda te problematika funkcioniranja hidroelektrana u osjetljivom sedrotvornom sustavu vodotoka. Tu su također i problemi zbrinjavanja krutog otpada, prometnog povezivanja i unaprjeđenja prometne infrastrukture, očuvanja šuma, krškog podzemlja, tradicionalnih poljoprivrednih površina; oživljavanja tradicijskih naselja, kontrole lova i ribolova te trajnog suočavanja s navalom posjetioca u ljetnim mjesecima koja rezultira onečišćenjem prostora otpadom, povećanom emisijom štetnih plinova, bukom koja

---

³¹ Rezultati i analiza ankete koja se u NP Krka provodila od rujna 2012. do rujna 2013. dostupni su na stranicama NP Krka <http://www.npkrka.hr/stranice/upravljanje/136.html>

uznemirava životinje te pojačanom erozijom tla, sedrenih barijera, obale i oštećenjem vodene vegetacije. Stalno praćenje stanja u okolišu nameće se u ovom kontekstu kao ključni element svake odluke vezane uz korištenje zaštićenog prostora i pripadajućih resursa.

Ovdje je vrijedno još jednom iznijeti tvrdnju kako je za Nacionalni park „Krka“ po prvi puta precizno definiran prihvatni kapacitet s pripadajućom metodologijom njegovog izračuna (Legović i sur., 2013). Razvoj sustava posjećivanja predmijeva određivanje prihvatnog kapaciteta odabralih najatraktivnijih prostora na području parka. Raspolažući s rezultatima takvih studija, ustanova se na svojevrstan način obvezuje koristiti ih u svrhu održivog upravljanja i primjerene zaštite prostora i resursa. Ova metodologija nameće se kao ključna za donošenje kompetentnih odluka o razvoju sustava posjećivanja, ali ipak joj se ne dodjeljuje prioritet u finansijskom smislu. Prednost međutim dobiva Akcijski plan 40. (Plan upravljanja NP Krka, 2011., str. 96) koji kao cilj prepoznaje potrebu povećanja broja posjetitelja, ali uzimajući u obzir najmanji mogući utjecaj na prirodu. Nije međutim posve jasno o kakvom se najmanjem utjecaju ovdje radi, osim onom koji se oslanja na važeću zonaciju zaštićenog područja, ako se na analizu kretanja posjetitelja, otvaranje nekoliko novih ulaza i širenje prostora obilaska planira tijekom 8 godina utrošiti vrtoglavih 9.000.000,00 kn nasuprot planiranih 200.000,00 kn za izradu studija prihvatnog kapaciteta pojedinih lokaliteta u Nacionalnom parku.

Razvija se sustav označavanja prometnica i šetnica, redovno se provode aktivnosti uređenja i održavanja prostora i infrastrukture, unaprjeđuje služba nadzora i sustava protupožarne zaštite. Nadalje se razvija sustav posjećivanja te aktivnosti promidžbe i prezentacije parka. Tiskaju se brojni promidžbeni i edukativno/informativni materijali, izrađuju edukativni i promidžbeni filmovi, redovno se sudjeluje na lokalnim sajmovima, organiziraju se „Dani Burnuma“, sređuju prirodoslovne/arheološke/etnografske zbirke i drugi muzejsko-galerijski materijal, otkupljuje pisana povjesna građa. Provode se odabrane aktivnosti očuvanja tradicijskih krajobraza i svojti, organizira primjerice izložba o mitovima i legendama na Roškom slapu te osmišljavaju novi edukativni programi za posjetitelje. Nadalje, provodi se inventarizacija travnjaka, projekt vrednovanja i očuvanja krajobraza, uređuju se tradicijski krajobrazi, istražuju odabrani speleološki objekti, obavljaju arheološka istraživanja/konzervatorski radovi, obnavljaju zbirke.

Učinkovit sustav upravljanja svakako predstavlja prioritet, no Plan upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“, odnosno pojedini planovi upravljanja ipak ne predmijevaju jasno utvrđene ciljeve, pokazatelje (indikatore) za praćenje ostvarenja rečenih ciljeva i

pripadajućih aktivnosti, kao ni pokazatelje učinkovitosti upravljanja (Revizija, 2014., str. 17). Revizijom je utvrđeno da se javna ustanova nedostatno bavi problematikom praćenja i uklanjanja invazivnih i stranih svojti, da protupožarni sustav zahtjeva daljnji razvoj (postavljanje telemetrijskih protupožarnih video kamera), da su ne ulažu dostatni napor u održavanje pašnjačkih i travnjačkih površina u svrhu sprječavanja sukcesije vegetacije, da se ne provodi program praćenja stanja i zaštite šumskih ekosustava. Opći zaključak Revizije jest da se aktivnosti očuvanja prirode i bioraznolikosti u Nacionalnom parku „Krka“ provode samo djelomično učinkovito (Revizija, 2014., str. 57).

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: Vidljiv je napredak i osvremenjivanje pristupa problematici održivog upravljanja i korištenja prostora i resursa te prostornog i drugog planiranja područja posebnih obilježja. Nacionalni park naime trajno ulaže u suradnju i integriranje odrednica mnogih relevantnih struka. Promicanje načela ekološke poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti je svakako prostor djelovanja kojeg treba sve više afirmirati. Isto se odnosi na održivo raspolaaganje finansijskim i drugim materijalnim sredstvima, čija promidžba unutar i van ustanove nedvojbeno ukazuje na visoko razvijenu društvenu i ekološku svijest nositelja, koji tako učvršćuje svoju društvenu poziciju edukatora i pokretača društvenog razvoja.

6.1.4. EZP načelo 4 – Lokalni razvoj

Plan upravljanja kao jedan od dugoročnih ciljeva navodi „jačanje suradnje s lokalnom zajednicom u održivom gospodarenju prirodnim dobrima s ciljem lokalnog/regionalnog razvoja“ ili drugdje „transparentno upravljanje i suradnja s lokalnom zajednicom“ (Plan upravljanja NP Krka, 2011., str. 12 i 67). U duhu zaštite prirode i promicanja načela očuvanja bio-raznolikosti i dugoročne održivosti, javna ustanova pruža logističku, organizacijsku i stručnu podršku tematskim i problemskim okupljanjima predstavnika lokalne zajednice, posebice maslinara i vinogradara uz Krku te tradicijskih proizvođača i gospodarstvenika. Na interaktivnim radionicama i predavanjima koja se provode u suradnji s primjerice Institutom za jadranske kulture i melioraciju krša, Ministarstvom zaštite okoliša i energetike, udruženjima stručnjaka iz zemlje i inozemstva, lokalnim udruženjima poljoprivrednika i obrtnika, besplatno se mogu educirati, osposobljavati, povezivati i razmjenjivati iskustva stanovnici lokalnih zajednica, poljoprivredni i drugi proizvođači te gospodarstvenici, s posebnim naglaskom na primjenu načela ekološke poljoprivrede, poštivanje posebnih uvjeta koje je potrebno zadovoljiti u blizini i unutar zaštićenog područja te poticanje ruralnog razvoja uz rijeku Krku. Tu su također redovno može čuti više o primjerima uspješne suradnje između javnih ustanova koje upravljaju

zaštićenim područjima i lokalnih poljoprivrednih proizvođača i gospodarstvenika iz zemlje i svijeta. Ipak još uvijek se stječe samo blijedi dojam o aktivnom razvijanju suradnje u smislu poticanja živog dijaloga, razmjene i bistrenja argumenata, zajedničkog osmišljavanja optimalnih rješenja za pojedine otvorene probleme odabranih interesnih skupina, neposredne primjene dobrih iskustava. Unatoč izraženim problemima raseljavanja i zapuštanja poljoprivrednih površina što dovodi do degradacije krajobraza i jedne od temeljnih vrijednosti prostora – skladnog suživota čovjeka i prirode, dobiva se dojam da se park gotovo samostalno hvata u koštač s rečenim problemima, koji međutim odražavaju složenu društvenu zbilju i zahvaćaju puno širi društveni kontekst od onoga u nadležnosti javne ustanove. Radi se dakako više o manjkavosti sustava na nacionalnoj, ali također i na lokalnoj razini.

Na web stranicama parka je trajno otvoren poziv na davanje prijedloga, upita, razmišljanja i komentara. No svakako treba trajno procjenjivati u kojoj mjeri učinkovito funkcionira takva vrsta komunikacije, na koji se način rečene primjedbe i prijedlozi uzimaju u obzir te dobivaju li zainteresirani predstavnici lokalne zajednice redovito odgovor. Javna ustanova redovito izvještava lokalno stanovništvo o radovima na terenu, omogućavajući podnošenje pravovremenih konkretnih primjedbi i prijedloga. Lokalno stanovništvo ima dakle priliku raspolagati informacijama o održavanju protupožarnih putova, uklanjanju srušenih stabala, sanaciji putova i nelegalnih odlagališta otpada, građevinskim radovima na odabranim objektima u vlasništvu ustanove, uređenju centara za posjetitelje i poučno-pješačkih staza, aktualnim arheološkim istraživanjima na odabranim lokalitetima te konzervatorskim radovima na objektima kulturne baštine.

Propis kojim je reguliran unutarnji red u Nacionalnom parku „Krka“ propisuje prava i dužnosti za stanovnike, vlasnike i ovlaštenike prava na nekretninama u nacionalnom parku. Njihova prvenstvena dužnost je suradnja sa djelatnicima ustanove u cilju zaštite prirode i očuvanja ekološke cjelovitosti i stabilnosti. U osobnim susretima s lokalnim stanovništvom dobiva se dojam da su ljudi izrazito ponosni na „svoj“ nacionalni park te otvoreni i zainteresirani za svako aktivno uključivanje i suradnju. Spremno se stavljuju na raspolaganje za vođenje, usmjeravanje i zadovoljavanje potreba posjetitelja.

Revizija sustava upravljanja nacionalnim parkovima je 2014. godine ukazala na činjenicu da se među hrvatskim nacionalnim parkovima jedino u Nacionalnom parku „Krka“ planira provesti program revitalizacije i razvoja tradicionalne poljoprivrede, a godišnjim se planovima predviđaju javna događanja obilježavanja datuma vezanih uz zaštitu prirode, suradnja s vrtićima i školama, turističkim agencijama, osposobljavanje turističkih vodiča, organiziranje sastanaka

s odabranim privrednim subjektima (HEP, Vodovod i odvodnja i sl.) sve u cilju suradnje na očuvanju prirodnih vrijednosti zaštićenog područja. Organiziraju se također i otvorena predavanja za građanstvo i lokalno stanovništvo o radu JU NP, predavanja o kulturnim i prirodnim osobitostima kraja, kao i prezentacije tradicijskih obrta za učenike. Ipak, godišnji program rada za 2014. godinu navodi kako zbog slabog interesa lokalne samouprave nisu bile organizirane planirane radionice za lokalno stanovništvo. Pored toga, sponzorirano je nekoliko humanitarnih, sportskih i kulturnih aktivnosti na području županije.

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: Dosljedno se među lokalnim stanovništvom promiče vrednovanje prirode i održivosti prirodnih resursa, iako još uvijek ima znatnih mogućnosti za poboljšanja, posebno u smislu stvaranja tradicije takve vrste suradnje ustanove i lokalne zajednice. Isto se odnosi na vrednovanje tradicijskih znanja i vještina te je u tom smislu potrebno oblikovati sve više projekata koji predmijevaju suradnju, razmjenu i dugoročnu održivost. Ustanova će se morati sve više usmjeravati na promicanje održivog društvenog razvoja i diversifikaciju gospodarskih i prihodovnih djelatnosti u lokalnim zajednicama, oblikujući tako svoje suradnike u zagovaranju dosljedne primjene načela zaštite prirode u kontekstu postizanja dugoročne održivosti prostora i resursa.

6.1.5. EZP načelo 5 – Gradnja društvene podrške

U godišnjim programima redovno se navode pojedini društveni dionici s kojima park surađuje, kao i načini rečene suradnje. No jasno se iščitava kako se jedinice lokalne uprave i samouprave (gradovi i općine) kao i lokalna zajednica planiraju isključivo aktivno informirati o djelovanju rada parka, bez namjere konzultiranja i/ili uključivanja u procese planiranja upravljanja zaštićenim područjem. Točnije, niti jedan od navedenih dionika ne planira se konzultirati i/ili uključivati u planiranje upravljanja. U ovom se kontekstu tek odabrane znanstvene i obrazovne institucije uključuju u pojedine tzv. upravljačke aktivnosti, pri čemu se zapravo misli na provedbu istraživanja, praćenje stanja i održavanje ili rekonstrukciju staništa.

Na internetskoj stranici parka, koja sadržava dobro organiziran i vizualno kvalitetno opremljen materijal, lako možemo prepoznati i izdvojiti sve što je relevantno u kontekstu informiranja i uključivanja javnosti te otvorenosti javne ustanove na suradnju sa zainteresiranim građanima i drugim društvenim akterima. Lako su dostupni svi dokumenti relevantni za provedbu sustava upravljanja, godišnji planovi javne nabave, kao i pripadajući pregledi sklopljenih ugovora o javnoj nabavi. Upute, pojašnjenje i zakonski kontekst prava na pristup informacijama su izneseni jasno i pregledno.

Posebno je vrijedna podrška koju Nacionalni park „Krka“ pruža lokalnim udrugama, školama, udruženjima građana i strukovnim udruženjima u kontekstu promicanja načela zaštite prirode, biološke raznolikosti, održivosti te poticanja tradicijskih poljoprivrednih djelatnosti. Vrijedna inicijativa je redovno izdavanje javnog glasila „Buk“ kojim se pregledno, atraktivno, zabavno, edukativno i stručno javnost upoznaje s radom ustanove, educira se i informira o problematici zaštite prirode, o relevantnom zakonodavstvu i njegovoj primjeni, o pojedinim vrijednostima parka, upoznaje s planovima djelovanja i rada ustanove, s mogućnostima suradnje i neposrednog uključivanja. Čitatelj se u svakom broju susreće s člancima koji dosljedno tangiraju problematiku zaštite prirodne i kulturne baštine te složenu problematiku upravljanja zaštićenim područjima i prirodnim dobrima. Svako izdanje donosi zanimljivosti i aktualnosti vezane uz pojedine fenomene i/ili objekte prirodne i kulturne baštine, navodi događanja koja su relevantna u kontekstu djelovanja parka, različita stručna izvješća s terena koja su rezultat sustavnog praćenja i istraživanja te donosi tematske članke usmjerene na problematiku očuvanja biološke raznolikosti. Speleologija u Nacionalnoj parku „Krka“ uživa zasebno poglavlje, čime se primjерено strateški promovira ova tematika. Glasilo „Buk“ afirmira i industrijsku kulturnu baštinu kao relevantan pokazatelj povijesnosti suvremenog čovjeka te umjetničku, dokumentarističku, dječju i povijesnu fotografiju, kao i poeziju nadahnutu ljepotom rijeke Krke. Također, objavljaju se rezultati i tumačenja različitih istraživanja i praćenja stanja na terenu, čime se neposredno uključuje korisnike u najfinije segmente rada javne ustanove. Opći dojam je da se radi o korisnoj i kvalitetnoj publikaciji koja ne samo da educira, osposobljava i informira, već uključuje, senzibilizira, potiče na dijalog te svojom visokom razinom stručnosti argumentirano poziva na odgovornost i ozbiljnost u očuvanju nacionalnog prirodnog, kulturnog, povijesnog i društvenog blaga.

Javna ustanova povremeno organizira tematske radionice, okupljanja i zajedničke akcije za korisnike parka, lokalno stanovništvo i najširu javnost, osiguravajući tako trajnu platformu suradnje, prepostavku društvene uključenosti, konstruktivne razmjene stavova i mišljenja. Pri tom se koriste prilike da se obilježavanjem ekološki i okolišno relevantnih globalno važnih datuma, poput primjerice Svjetskog dana zaštite životinja, Europskog tjedna kretanja, Dana planete zemlje, Svjetskog dana zaštite okoliša, Svjetskog dana zaštite voda, Dana biološke raznolikosti, Noći šišmiša, uvijek iznova javno progovara o svim problemima vezanim uz zaštitu prirode i upravljanje zaštićenim područjima. Eko-radionice u Skradinu i Drnišu, akcije čišćenja obale Krke, tematski vikendi u prirodi, stručne radionice, kulturne manifestacije Burnumske Ide, Večeri uz Krku itd. raznoliki su i konstruktivni načini okupljanja, poticanja inovativnosti u očuvanju prirode i okoliša, dosljednog izgradivanja „zaštitarskog“ mentaliteta.

„Buk“ također promovirajući brojne knjige promiče kulturu čitanja i komuniciranja te interaktivnu iskustvenu edukaciju djece i mlađih. Od raspoloživih edukativnih programa treba izdvojiti radionice, predavanja i terensku nastavu na temu biološke raznolikosti i zaštite prirode, za djecu različitog predškolskog i školskog uzrasta koje djelatnici javne ustanove provode tijekom čitave godine u dogovoru sa odgajateljima i/ili nastavnicima. Radionice „Mini čuvar prirode“ i „Mali čuvar prirode“ izrastaju iz bogate tradicije američkih nacionalnih parkova u provedbi *Junior Ranger Program*³² čime se djecu i mlade na zanimljiv, dinamičan i interaktivn način iskustvenog učenja neposredno uključuje u problematiku zaštite prirode i motivira na društveni aktivizam. U EZP kontekstu treba izdvojiti radionice „3R – Reduce, Reuse, Recycle“ koje kod najmlađih grade i oblikuju ekološki mentalitet i „zaštitarski“ senzibilitet odgovornosti prema prirodi i očuvanju biološke raznolikosti te „Dajmo više za šišmiše“ pri čemu se kod djece razbijaju društvene predrasude i rasvjetljava pojam duboke međuvisnosti prirodnih procesa i opstanka odabranih biljnih i životinjskih svojti.

U EZP kontekstu posebno je vrijedna inicijativa provedbe ankete među posjetiocima Nacionalnog parka, u svrhu oblikovanja smjernica dalnjeg razvoja. Javna ustanova svakako treba dobro poznavati svoje korisnike (razlog dolaska, smještaj, potrebe, očekivanja, razinu zadovoljstva, razumijevanje potreba zaštite prostora, i sl.) no prvenstveno u svrhu kvalitetnijeg očuvanja i prezentacije prirodnih vrijednosti. Rezultati ankete su međutim donekle upitne razine relevantnosti pošto je previše ispunjenih anketnih listića u kojima pojedina pitanja nisu odgovorena, a uzeta su u obzir prilikom oblikovanja statističke slike.

Smatram neprihvatljivim da se naplaćuje korištenje toaleta, da se posjetioci transportiraju isluženim autobusima, da se dugo čeka u redovima na ulazak u park, da ima otpada i prljavštine, nepristojnosti i neusužnosti ugostiteljskog osoblja, a posebno je važan komentar posjetitelja o nemogućnosti raspolažanja jasnom i jednostavnom informacijom o posjećivanju lokaliteta koji se nalaze izvan područja najvećeg interesa posjetitelja. Iako su autori ankete poneseni dokazima popularnosti parka u međunarodnim razmjerima te zaključuju da treba „više koristiti neposredne načine komuniciranja putem interneta“, ostaje dilema koliko je opravdano motivirati na posjećivanje ako se zapravo ne raspolaže odgovarajućim kapacetetom prihvata posjetitelja. Očito je da način i sadržaj takve motivacije treba jasno naglašavati prioritet zaštite prirode i ekološke stabilnosti, što je prilikom oglašavanja potrebno jasno

---

³² Pogledati primjerice na <http://www.nps.gov/yell/learn/kidsyouth/beajuniorranger.htm>

artikulirati. Odgovarajućim sadržajima treba odgajati i oblikovati svoju publiku uz dosljedno isticanje prioriteta čuvanja prirode, graditi divljenje/poštovanje prema prirodnim i kulturnim vrijednostima lokalnog kraja, otvoreno zagovarati altruijam/odmjerenost/pristojnost/uljudbu. Potrebno se stoga više pozabaviti posjetiteljima koji planiraju svoj dolazak, koji su spremni dolaziti više puta i pažljivo upoznavati/istraživati više vrsta sadržaja u parku. Treba poticati istraživački duh i kulturu promatranja/istraživanja, sklonost alternativnim oblicima turizma i rekreacije za razliku od masovnih i to unatoč činjenici da obilazak pješačkih staza i vidikovaca još uvijek predstavlja najpopularniji sadržaj u parku. Rezultati ankete su dobar pokazatelj i smjerokaz, ali ne treba ih koristiti samo u svrhu boljeg ispunjavanja potreba posjetitelja, već više u svrhu uspješnijeg cjelevitog upravljanja zaštićenim područjem. Posjetioci su sastavni, a ne i ključni element upravljanja, a njihove potrebe u tom kontekstu ne mogu imati isključivi prioritet.

Naglašavam kako je revizija sustava upravljanja nacionalnim parkovima u Hrvatskoj ukazala 2014. godine na činjenicu da Nacionalni park „Krka“ ima najveći broj poučnih staza te da je tu provedeno najviše edukativnih programa.

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: Ne možemo ovdje suvereno procjenjivati kolika je stvarna angažiranost javnosti u zaštiti prirode, ali možemo procjenjivati o kvaliteti i kvantiteti metoda motiviranja i uključivanja javnosti. Aktivnosti ustanove su u tom smislu svakako brojne i raznolike, ali iz perspektive samih posjetitelja još uvijek ima mjesta poboljšanju sadržajne i informativne komponente.

6.1.6. EZP načelo 6 – Zakonitost rada i djelovanja

Bogato iskustvo rada i djelovanja Javne ustanove „Nacionalni park Krka“ postepeno je izoštrilo sustav upravljanja i podiglo ga iznad razine puke političke korektnosti rutinske provedbe zakonskih odrednica. Njihova se opravdanost i svrsishodnost međutim treba uvijek iznova tumačiti i argumentirati korisnicima, suradnicima, lokalnoj zajednici i općoj javnosti. U okviru javnog glasila „Buk“ dosljedno se predstavlja i tumači međunarodno relevantna legislativa iz koje proizlazi nacionalna i neposredna provedbena legislativa, a koja pak postavlja okvir konkretnog rada i djelovanja na terenu Parka.

Posebnu ulogu u ovom kontekstu imaju zaposlenici Odsjeka nadzora koji je ustrojbeno sastavnica Službe stručnih poslova zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja, korištenja i nadzora (usporedi sa Plan upravljanja NP Krka, 2011., str. 15). Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku „Krka“ navodi da glavni nadzornik, nadzornici i čuvari prirode obavljaju

poslove neposrednog nadzora, no također i poslove neposredne zaštite, čuvanja i promicanja Nacionalnog parka (Pravilnik, 2011, Čl. 39-49), oslanjajući se na odredbe Zakona o zaštiti prirode (NN br. 18/13, Čl. 174-176). Nadzornici i čuvari prirode su osobe koje su kontinuirano u neposrednom kontaktu s korisnicima zaštićenog prostora i usluga JU NP Krka. Predstavljaju dakle svojevrsne ambasadore, glasnogovornike, javne autoritete, zagovornike primjene načela i dobre prakse zaštite prirode. Preuzimajući takvu složenu i odgovornu društvenu ulogu koja podrazumijeva niz suptilnih znanja i vještina, donoseći među posjetioce osjećaj pouzdanosti, reda i mira, čine samu okosnicu institucionalnog sustava zaštite prirode. U NP Krka nadzornici i čuvari prirode su osobe ugodne vanjštine, susretljivih osobnosti, dobre razine korištenja komunikacijskih vještina, svojim nastupom ulijevaju sigurnost, svojom stručnošću i neposrednim iskustvom bude interes i potiču na učenje, značajno pridonose općem dojmu brige, pažnje, vrednovanja i poštovanja prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenog područja. Posjetitelji im međutim povremeno zamjeraju da nisu više i izrazitije aktivno prisutni i uključeni u komunikaciju s korisnicima na samom terenu, posebice u vrijeme najvećih gužvi.

Plan upravljanja Nacionalnog parka „Krka“ po samoj svojoj definiciji podrazumijeva primjenu temeljnih EZP načela, kao što su primjerice usklađenost s metodologijom izrade i sadržajima planova rada koji su izrađeni u okviru KEC projekta,³³ usklađenost sa rezultatima brojnih studija prirodne i kulturne baštine, sa važećim prostornim i razvojnim planovima lokalnih zajednica, sa zaključcima konzultacija koje su se tijekom izrade Plana upravljanja obavljale sa brojnim društvenim dionicima te stručnim i znanstvenim institucijama i pojedincima. Oblikovan je niz akcijskih planova koji između ostalog odražavaju stvarnu raspoloživost podataka na kojima se može temeljiti argumentirani sustav upravljanja. Tako primjerice iz naglašavanja potrebe za zaštitom i očuvanjem šuma u NP Krka razaznajemo da Javna ustanova i nakon 30 godina kontinuiranog rada ne raspolaže cjelovitim uvidom u stanje šuma na svom terenu, pregledom florističkog sastava šumskih zajednica, kao ni odgovarajućom metodologijom praćenja stanja šuma, unatoč činjenici da uslijed požara, krčenja i sječe prevladavaju tek degradacijski stadiji autohtone vegetacije (Usporedi sa Plan upravljanja NP Krka, 2011., str. 84 i 61). U ovom je kontekstu također važno napomenuti kako iz Plana upravljanja saznajemo da ustanova ne raspolaže cjelovitim popisom nekretnina na području Parka, kao ni njihovim odgovarajućim imovinsko-pravnim statusom, što se svakako nameće

---

³³ <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=101>

kao manjkavost koja je višestruko relevantna, kako u kontekstu održivog raspolaganja materijalnim resursima, tako i u kontekstu društveno odgovornog poslovanja.

Također, Revizijom iz 2014. utvrđeno je da važeći prostorni plan NP Krka iz 1990. nije usklađen s posljednjim izmjenama Zakona o proglašenju NP Krka iz 1997. kojim su izmijenjene granice i površina zaštićenog područja, što otežava okolnosti poslovanja nadležne javne ustanove i učinkovite zaštite prirode. Revizijom se utvrdilo da je područje parka pod prijetnjom niza okolnosti koje značajno smanjuju mogućnost učinkovitog i uspješnog upravljanja, poput primjerice neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, neusklađenosti prostornog plana za važećim granicama zaštićenog područja, nejasno označenim granicama, neodgovarajućim granicama za zaštitu svojstva i staništa, aktivnosti drugih pravnih osoba na području parka poput hidroelektrane i vodovoda koji utječu na regulaciju vodotoka i prijete opstanku ugroženih svojstava slatkovodnih riba, nedovoljno razvijenog sustava protupožarnih šumskih prosjeka ih, problema zbrinjavanja urbanog i krutog otpada/otpadnih voda, nedozvoljenog ribolova, krivolova, sukcesije vegetacije, pojave invazivnih svojstava, propadanja kulturno-povijesnih cjelina, nedostatna provedba aktivnosti inventarizacije/monitoringa/istraživanja.

Godišnji programi rada kao osnovne probleme poslovanja dosljedno navode neriješene imovinsko-pravne odnose (posebice sa poduzećem Hrvatske šume), onečišćenje voda rijeka Krke i Čikole nepročišćenim komunalnim vodama gradova Knina i Drniša, nekontrolirano odlaganje otpada oko sela, ljetni požari, kršenje režima rada hidroelektrana, odlaganje krutog i klaoničkog otpada u speleološke objekte, neovlašteno ribarenje, krivolov za vrijeme migracije ptica, neovlaštena sječa šume, poljoprivredne štete od divljih svinja, privatno vlasništvo (npr. nelegalna obnova motela na Roškom slapu od strane bivših mještana, te brojni primjeri neprimjerene prenamjene tradicionalnih kuća u objekte za privremeni boravak), nepridržavanje ugovora o koncesijskom odobrenju privatnih brodara, itd. Teškoće u radu uzrokovane su neusklađenošću propisa i preklapanjem nadležnosti i djelatnosti poduzeća poput Hrvatske vode, Hrvatska elektroprivreda, Hrvatske šume, Vodovod i odvodnja d.o.o. Šibenik. Dugoročno se planira otkup zemljišta i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa. U izradi je Program zaštite divljači, planira se izrada novog vizualnog identiteta Parka, te Plana nadzora i čuvanja NP-a. 2014. godine je ažuriran popis zemljišnih čestica i izvršen otkup dvije zemljišne čestice.

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: Provedba temeljnog zakonskog okvira institucionalne zaštite prirode je u mnogim slučajevima manjkava, a odgovornost za to nije isključivo na samoj javnoj ustanovi. Isto se odnosi na neposrednu

primjenu provedbene legislative. Međusektorska suradnja se primjenjuje s većim ili manjim uspjehom i kao takva predstavlja područje koje tek treba početi sustavno razvijati.

6.1.7. EZP načelo 7 – Organizacijski razvoj

Plan upravljanja Nacionalnog parka „Krka“ kao jedan od dugoročnih ciljeva navodi „trajno ulaganje u usavršavanje stručnih znanja i vještina djelatnika Javne ustanove“ (Plan upravljanja NP Krka, 2011., str. 12). Kao jedan od temeljnih ciljeva upravljanja izdvojen je cilj institucionalnog jačanja koji predmijeva konkretne aktivnosti edukacije i stručnog osposobljavanja djelatnika javne ustanove, s posebnim naglaskom na djelatnike Odsjeka nadzora te nabavku potrebne tehničke opreme. Shodno tome, akcijski plan 54. predviđa razmjerno znatna sredstva za stručno usavršavanje, usavršavanje znanja stranih jezika i računalne pismenosti, sudjelovanje na znanstvenim i stručnim skupovima, kao i organiziranje istih (Plan upravljanja NP Krka, 2011., str. 69 i 101 te Tablica 29). U skladu s rečenim, godišnji program rada za primjerice 2014. godinu navodi kao jedan od ciljeva ulaganje u usavršavanje stručnih znanja i vještina djelatnika Javne ustanove, za što se redovno godišnje planiraju odgovarajuća sredstva kojima se financira pohađanje tečajeva stranih jezika, sudjelovanje na stručnim i znanstvenim skupovima te provedba studijskih putovanja djelatnika ustanove.

No u ovom je kontekstu potrebno trajno pratiti i procjenjivati koliko se doista posvećuje pažnje i sredstava usavršavanju djelatnika čime se znatno povećava njihova konkurentnost na tržištu rada te koliko se doista vrednuje i potiče suradnja, umrežavanje, razmjena znanja i iskustava, sve u svrhu oblikovanja ugodne i živahne radne atmosfere, a posebice poticanja kreativnosti, konstruktivnosti i inovativnosti djelatnika i radnog kolektiva u cjelini. Potrebno je trajno njegovati ozračje suradnje, kulture dijaloga, poštovanja i uvažavanja, osobnog napredovanja, poticanja cjeloživotnog obrazovanja i društvene odgovornosti. Ovaj EZP element svakako nije od ključnog značaja, no značajno odstupanje rezultata od prosjeka može biti pokazatelj poslovnog nedostatka.

U ustanovi je prisutan stalni trend porasta broja zaposlenika, posebice sezonskih djelatnika. Broj djelatnika čiji se prihodi podmiruju iz proračunskih sredstava međutim već godinama stagnira. Godišnjim programima iskazuju se potrebe za zapošljavanjem više nadzornika i čuvara prirode te za nabavkom zaštitne radne opreme, računalne/komunikacijske i protupožarne opreme. Puno znanja, truda, sredstava i vremena se trajno ulaže u razvoj i oblikovanje slike parka u javnosti. Ali pri tom se ne radi samo o promociji ustanove kao poslovnog subjekta, već o pažljivom izgrađivanju i afirmaciji korporativnog identiteta ustanove kao lokalnog i regionalnog nositelja razvoja, primjene i promicanja načela zaštite prirode, očuvanja bio-

raznolikosti, postizanja dugoročne održivosti prirodnih i društvenih resursa. Djelatnici javne ustanove organiziraju i održavaju radionice za različite uzraste i interesne skupine korisnika, Javna ustanova dosljedno obilježava globalno značajne datume u kontekstu zaštite prirode i bio-raznolikosti, organiziraju se kulturna događanja sa svrhom promicanja manje poznatih lokaliteta u nacionalnom parku, potiče javni dijalog i suradnju s akterima iz lokalne zajednice.

Akcijski planovi koji se odnose na organizacijski razvoj predviđaju značajna sredstva, no aktivnosti se navode samo načelno. Dobiva se dojam da je planirana edukacija zaposlenika prvenstveno fokusirana na osposobljavanje prihvata što većeg broja posjetitelja, pri čemu prednost ima učenje stranih jezika i podizanje razine računalne pismenosti. Od stručnog usavršavanja navodi se usavršavanje nadzornika, ali pri tom treba imati na umu da Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ značajno ulaže u razvoj tematske edukacije i interpretacije, odnosno edukaciju djelatnika različitih službi. Akcijski plan koji se odnosi na daljnje razvijanje identiteta parka, predmijeva tek izradu i zaštitu novog vizualnog identiteta, te pripremu strategije odnosa s javnošću. Za očekivati je da će ovdje planirana sredstva biti dobro utrošena na oblikovanje slike parka kao mjesta susreta s ikonskom prirodom i bogatom povijesnom i kulturnom tradicijom kraja, a ne mjesta gdje se skupo naplaćuje svaki doživljaj izvornosti i neposrednosti, koji je međutim ipak često iskvaren gužvom i banalnošću masovnog turizma.

Unaprjeđivanje sustava edukacije, prezentacije, promocije i primjerenog tumačenja vrijednosti zaštićenog područja zauzima posebno važno mjesto u radu JU NP Krka, iako se dobiva dojam da je cijela ta skupina djelatnosti postavljena gotovo isključivo u kontekst turističke promocije. Kao da je fokus ovdje sa univerzalnih društvenih ciljeva održivosti, zaštite prirode/bioraznolikosti, ekološke cjelovitosti/stabilnosti pomaknut na razvijanje metodologije tržišnog natjecanja, iako vjerojatno ne u lošoj namjeri. Specifičnost turističke djelatnosti u zaštićenim područjima prirode zahtjeva više odgovarajuće suptilnosti no što ga pružaju ekonomski i turistička znanost. Tako primjerice individualni posjetitelji bivaju gotovo potpuno isključeni iz sustava edukacije i prezentacije, ako izuzmemo nekoliko šturih tematskih panoa i poziva na buđenje istraživačke znatiželje „Jeste li znali?“ te izložbenih prostora koji svojom zastarjelom vizualnošću i metodologijom zapravo nedovoljno uključuju i angažiraju suvremenog posjetioca.

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: Javna ustanova „Nacionalni park Krka“, puno truda ulaže u podizanje svojih organizacijskih kapaciteta, posebice u usporedbi s drugim sličnim ustanovama. Zaposlenici iskazuju da su relativno zadovoljni mogućnostima koje im se pružaju za usavršavanje i napredovanje, iako programi koji im se

nudi trebaju biti specifičnije i svrshodnije oblikovani u skladu s njihovim neposrednim potrebama. Sustav edukacije i osposobljavanja zaposlenika, korisnika i lokalnih zajednica se trajno razvija i uživa dostoju pažnju, iako je još uvijek nedovoljno razvijen u smislu moderne atraktivnosti, inovativne suvremenosti i prilagođenosti različitim interesnim i dobним skupinama korisnika. Razina afirmacije znanstvenih istraživanja, stručnog rada, suradnje i razmjene je u odnosu na druge parkove na zavidnoj razini, iako još uvijek ne uživa onu razinu prioriteta koja bi se očekivala obzirom na temeljne upravljačke ciljeve.

6.1.8. EZP načelo 8 – Uključenost i suradnja

Brojna stručna okupljanja (npr. seminar nadzornika hrvatskih parkova, EUROPARC seminar, prezentacija projekta integracije u EU NATURA 2000, informativna radionica o EU fondovima, skup stručnih službi parkova) svjedoče o tome da javna ustanova u svom radu i djelovanju pokušava zahvatiti što veći broj društvenih interesnih skupina, istovremeno držeći do visoke razine stručnosti.

U EZP kontekstu važno je također spomenuti da park ne bilježi sudjelovanja na međunarodnim projektima unatoč činjenici da je jedan od upravljačkih ciljeva postići sve uvjete za proglašenje parka svjetskom prirodnom baštinom u sustavu UNESCO-a.

Zaključak obzirom na afirmaciju pripadajućih EZP pod-načela: Podržavanje rada odabranih međunarodnih konvencija i EU direktiva zaštite prirode i okoliša je afirmirano izrazitije na zakonodavnoj nego neposrednoj provedbenoj razini. Možemo prepostaviti da je slična situacija u smislu podržavanja nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa zaštite prirode i očuvanja biološke raznolikosti, pri čemu je potrebno naglasiti da se Nacionalni park „Krka“ dosljedno uključuje u takve programu te pridonosi njihovoј provedbi svojim bogatim znanjem i iskustvom. Park koji oblikuje stručne i društvene trendove, kao što je to slučaj s Nacionalnim parkom „Krka“, ima odgovornost uključiti se na sebi primjerenoj razini (provedba programa razmjene znanja i iskustava sa sličnim ustanovama i parkovima iz EU i svijeta, zajedničko oblikovanje preporuka i smjernica i sl.) u razvoj sustava zaštite prirode. Pošto stručnjaci Nacionalnog parka „Krka“ redovito sudjeluju na konferencijama o zaštiti prirode i studijskim programima razmjene, kako u Hrvatskoj tako i u međunarodnom kontekstu, prepostavka je da oni ta iskustva dosljedno primjenjuju u razvoju sustava zaštite prirode u Nacionalnom parku „Krka“, ali u tom je smislu potrebno razraditi odgovarajući sustav pokazatelja.

6.2. Preporuke za daljnji rad

Ispitivanje mnjenja ciljnih skupina u kontekstu cjelovite EZP procjene omogućilo je objektivno sagledavanje odabrane perspektive na sustav upravljanja koji se trenutno primjenjuje u Nacionalnom parku „Krka“, a sve sa svrhom analize i objektivne procjene uspješnosti i učinkovitost sustava upravljanja zaštićenim područjem. Ovdje mi je cilj temeljem dobivenih rezultata iznijeti niz praktičnih smjernica za njegovo unaprjeđenje i daljnji razvoj.

Ključ je u ujednačenom provođenju svih temeljnih EZP načela s pripadajućim podnačelima, dok niz općih i posebnih pokazatelja pruža prijedlog smjernica za planiranje konkretnih upravljačkih aktivnosti. Pri tom je potrebno uravnoteženo voditi računa o potrebama svih ovdje izdvojenih ciljnih skupina i dosljedno ih uključivati u rad javne ustanove temeljem jasno postavljenih planova i konkretnih ciljeva.

Iako se veliki dio tih aktivnosti već uvelike provodi u Nacionalnom parku „Krka“, za daljnji razvoj parka je potrebno smisleno integrirati nalaze ovog istraživanja.

Edukacija i podizanje ekološke svijesti za svaku od ovdje navedenih ciljnih skupina je prioritet. Smatram da se javne ustanove sa nadležnošću u zaštiti prirode trebaju sve više okretati preuzimanju uloge promotora društvenog razvoja kroz dosljedno afirmiranje načela dugoročne održivosti i obogaćivanja svih raspoloživih, kako prirodnih, tako i društvenih resursa. Aktivnosti planirane u tom smislu trebaju biti usmjerene što je moguće konkretnije, praktičnije i vidljivije uz trajno poticanje inovativnosti u afirmiranju novih načina pristupa starim problemima. Da bi se to postiglo, potrebno je sve više ulagati u razvoj suradnje sa ključnim skupinama dionika (lokalna uprava, lokalna zajednica, posjetitelji, zaposlenici, stručnjaci u zaštiti prirode) s ciljem da oni postepeno preuzimaju neposrednu provedbenu ulogu odabralih aktivnosti prihvaćajući sve višu razinu odgovornosti. To svakako podrazumijeva podizanje razine njihovih znanja, kapaciteta i specifičnih iskustava neposredne uključenosti u planiranje i provedbu sustava upravljanja. Tradicionalni sustav držanja društvenih dionika „na sigurnom odstojanju“ u suvremenim okolnostima više nije primjenjiv. Potrebno je odabrane skupine zadataka dodijeliti dionicima koji posjeduju odgovarajuće primjerene interese i motive za njihovo obavljanje. Pri tome javna ustanova treba preuzeti ulogu koordiniranja, povezivanja i integriranja, ali samo nakon što je primjereno odrađena faza edukacije, senzibilizacije i osposobljavanja. Dugačak i gotovo nepregledna lista zadataka nadležne javne ustanove će tako postati suvislija i preglednija, a dionici dobiti priliku smislene i praktične uključenosti koja otvara prostor za konstruktivni entuzijazam

osobne angažiranosti te učinkovito i svršishodno mobiliziranje svih raspoloživih društvenih resursa. Uzimajući u obzir iskustva sa svjetskih kongresa parkova (IUCN World Park Congress Durban 2004. i IUCN World Park Congress Sidney 2014.), moja je temeljna EZP tvrdnja da se dinamičan razvoj sustava zaštite prirode može dešavati isključivo u kontekstu dinamičnog društvenog razvoja koji prepostavlja suradnju (posebice u međusektorskom kontekstu), široku tematsku i problemsku relevantnost, dugoročnu finansijsku stabilnost i održivost, učinkovitu integriranost svih upravljačkih segmenata te usklađenost i transparentnost rada i sustava odlučivanja.

TABLICA 22: Preporuke za daljnji rad sa pojedinim ciljnim skupinama temeljene na rezultatima istraživanja mnijenja ispitanika

Ciljna skupina	Preporuke za daljnji rad
I. Lokalna uprava i samouprava	Dosljedno ulagati dodatne napore u edukaciju, senzibilizaciju i podizanje razine ekološke svijesti.
II. Zaposlenici JU NP	Trajno osiguravati edukativne sadržaje, posebno interaktivnog oblika, nuditi programe razmjene i stručnog usavršavanja te ih aktivno uključivati u razvoj sustava integriranog upravljanja.
III. Posjetitelji	Stalno osmišljavati i uvoditi nove edukativne, informativne i orijentacijske sadržaje u različitim oblicima te za različite dobne (djeca, mladi, odrasli, umirovljenici) i interesne skupine (roditelji s djecom, invalidi, umjereno aktivni, adventure aktivni, skupine žena ili muškaraca, itd.). Podizati ekološku svijest, svijest o ulozi i važnosti zaštićenih područja prirode te potrebi očuvanja i razvoja lokalnih zajednica u kontekstu dugoročne održivosti ekoloških procesa, prostora i dobara. Poticati obogaćivanje lokalne gastronomске ponude, prvenstveno na način uključivanja dionika iz lokalne zajednice.
IV. Lokalna zajednica	Razvijati suradnju, pristup informacijama i modelu uključivanja u djelovanje ustanove. Afirmirati ih kao ključne poznavatelje stanja na terenu i nositelje iskustava zaštite, očuvanja i održivosti. Angažirati ih na kontroli, nadzoru, čišćenju i održavanju zapaštenih prostora i puteva. Sustavno educirati i uključivati u rad s posjetiteljima. Trajno osiguravati odgovarajuće edukativne sadržaje i radionice strateškog planiranja.
V. Državna uprava i nezavisni stručnjaci	Sustavno surađivati i neposredno ih uključivati. Poticati i razvijati suradnju među sektorima i interesnim skupinama te osmišljavanje i oblikovanje znanstveno-istraživačkih i multidisciplinarnih projekata i inicijativa uz trajno afirmiranje inovativnih modela i pristupa. Oformljavanje Stručnog savjeta (skupa eminentnih znanstvenih autoriteta) koji bi, kao što je predviđeno Zakonom o ustanovama, djelovao kao podrška Upravnom vijeću ustanove u

	upravljanju/odlučivanju se u ovom kontekstu nameće kao kvalitetna mogućnost.
--	--

7. Zaključci

Cilj EZP procjene je razvoj sustava zaštite prirode u skladu s etičkim načelima čija primjena nedvojbeno afirmira načela održivog razvoja i društvene pravde. U svome sam istraživanju razvila, prikazala i upotrijebila nov, cjelovit, stručno vjerodostojan i društveno relevantan sustav procjene učinkovitosti odabranog sustava institucionalne zaštite prirode koji mi je omogućio da na primjeru Nacionalnog parka „Krka“ nepristrano evaluiram sustav institucionalnog upravljanja prirodom u Republici Hrvatskoj. Rezultat moga rada su praktične smjernice za unaprjeđenje i daljnji razvoj sustava upravljanja vrijednim prirodnim prostorima i dobrima. Uz prepostavku njihove dosljedne primjene, otvara se mogućnost oblikovanja i afirmiranja specifično poboljšanog modela upravljanja zaštićenim područjima prirode, kako u nacionalnom, tako u regionalnom i međunarodnom kontekstu.

Na osnovi svega naprijed iznesenog mogu se izvesti sljedeći zaključci:

Zaključak 1. Pored uspješne provedbe mjera očuvanja i zaštite prostora, dobara i raznolikosti te primjene održivog i dinamično prilagodljivog sustava integralnog upravljanja istima, prostor angažmana javnih ustanova s nadležnošću u zaštiti prirode se treba sve više otvarati prema novim problemskim okvirima. Od javnih ustanova za zaštitu prirode se postepeno sve izrazitije treba očekivati da afirmiraju problematiku ljudskim djelovanjem uvjetovanih klimatskih promjena i održavanja stabilnih uvjeta života na Zemlji, posebice u smislu poboljšanja zdravstvenih uvjeta i standarda življenja.

Zaključak 2. Djelovanje parkova treba sve izrazitije biti usmjereni na podizanje razine opće ekološke svijesti javnosti te razvijanje ekološke svijesti društva u cjelini. To će podrazumijevati sve izrazitiju usmjerenošć na uključivanje i povezivanje svih relevantnih društvenih dionika. Cilj suradnje parkova s lokalnom zajednicom treba biti da pojedinci, udruge, organizacije i institucije počnu sve jasnije davati prioritet problematici očuvanja svojti, staništa, krajobraza, biološke raznolikosti i da se sve aktivnije i odgovornije uključuju u oblikovanje rješenja ključnih problema zaštite i očuvanja prirodnih dobara. Lokalne će ljudi trebati sustavno sve više afirmirati kao ključne poznavatelje stanja na terenu i nositelje znanja i iskustava zaštite, očuvanja i održivosti te ih progresivno angažirati na kontroli, nadzoru, čišćenju i održavanju zapuštenih prostora i puteva. Pri tom im je potrebno dosljedno

osiguravati sustavnu edukaciju, posebice putem sadržaja koji se odnose na teme iz njihovog svakodnevnog života, te ih sve više uključivati u rad s posjetiteljima parka.

Zaključak 3. U parkovima se sve više trebaju sagledavati različite perspektive i mogućnosti podizanja ukupne kvalitete sustava upravljanja, i to ne samo unutar granica odabranog režima zaštite. To također podrazumijeva sagledavanje i oblikovanje alternativnih mogućnosti suradnje u zaštiti prirode sa svim relevantnim dionicima i društvenim podsustavima. Posebno je važna stalna suradnja sa stručnjacima svih usmjerenja te njihovo neposredno uključivanje u rad parka. Oblikovanje i provedba različitih multidisciplinarnih istraživanja, posebice onih koja afirmiraju među-sektorsku suradnju, te dinamično razvijanje inovativnih modela i pristupa upravljanju zaštićenim područjima se u ovom kontekstu zasigurno nameću kao prioritet.

Zaključak 4. Od parkova će se očekivati da se sve više nameću kao nositelji mentaliteta povratka prirodi te dubokog poštovanja prema tradicijskim znanjima, iskustvima i vještinama. Stoga je u odnosu na posjetitelje parka potrebno sve više smanjivati dojam opće komercijalizacije, omogućavati pristup kvalitetnim i dobro oblikovanim informacijama, uputama i suvremeno koncipiranim sadržajima (edukacija, vizualnost, neposredna aktivna uključenost) te osigurati stalno prisustvo većeg broja rendžera i čuvara prirode. Nacionalni park treba razumjeti kao prostor oblikovanja mentaliteta odgovornosti i senzibiliteta brižnosti te se u tom kontekstu treba dosljedno promicati eko-zaštitarski mentalitet i vrijednost visoke razine dobro argumentirane ekološke svijesti.

Zaključak 5. Putem dosljednog razvijanja društvenih, tehničkih i ljudskih kapaciteta, parkovi će preuzimati sve važniju ulogu pokretača društvenog razvoja koji prepostavlja dugoročnu održivost u uvjetima društvene pravde. Uravnoteženi gospodarski razvoj u EZP kontekstu naime ne daje prednost biljkama i životinjama u odnosu na ljude, već teži sveukupnoj funkcionalnoj i skladnoj umreženosti sustava (okoliš, resursi, usluge, ljudi, ...) koji ima kapacitet dugoročne održivosti. U tom je smislu također i zaposlenicima ustanove potrebno osigurati trajan, svrshishodno planiran pristup mogućnostima profesionalnog i stručnog usavršavanja uz smisленo uključivanje u sustav planiranja i oblikovanja prijedloga i inicijativa usmjerenih na uvođenje poboljšanja u sustav upravljanja parkom. Integriranje novih znanja i vještina te primjenu sustava samo-procjene vidim kao neposrednu praktičnu provedbu temeljnih načela održivosti.

8. Literatura

Aichi strateški i pojedinačni ciljevi očuvanja bioraznolikosti
<http://www.cbd.int/sp/targets/#GoalC>

Alexander, M. 2008. *Management Planning for nature Conservation, A Theoretical Basis and Practical Guide*. Springer science.

Appleton, M. R. i Hotham, P. A. E. 2007. *Izrada planova upravljanja zaštićenim područjima u Hrvatskoj – priručnik*. Cambridge, UK: Fauna and Flora International.

Beder, S. 2006. *Environmental Principles and Policies – An Interdisciplinary Approach*. Sidney, Australia: UNSW Press.

Collins, S. 1974. *A Different Heaven and Earth*. Valley Forge: Judson Press.

Convention on Biological Diversity. 1992. <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

Cultural and Spiritual Value of Biodiversity. 1999. Southampton Row, London: United Nations Environment Programme, Intermediate Technology Publications 103/105

Čović, A. ur. 2000. *Izazovi bioetike – Zbornik radova*. Zagreb: Pergamena, Hrvatsko filozofsko društvo

Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka „Krka“. 2018. Šibenik: JU NP Krka

Guidelines on Wilderness in Natura 2000 – Management of Terrestrial Wilderness and Wild Areas within the Natura 2000 Network. 2013. European Union.

Herceg, N. 2013. *Okoliš i održivi razvoj*. Zagreb: Synopsis

Horkheimer, M. and Adorno, T. 1969. *Dialectic of Enlightenment*. trans. Cumming, J., New York: Seabury Press.

International Union for Conservation of Nature <http://www.iucn.org>

Izvješće Hrvatskom saboru o obavljenoj reviziji očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja nacionalnim parkovima. 2014. Zagreb: Državni ured za reviziju RH

Kangrga, M. 2004. *Etika – Osnovni problemi i pravci*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Kolednjak M. i Šantalab M. 2013. Ljudska prava treće generacije. *Technical Journal*, 7(3), 322-328.

Krznar, T. 2011. *Znanje i destrukcija: Integrativna bioetika i problemi zaštite okoliša*. Zagreb: Pergamena – Učiteljski fakultet Sveučilišta

Legović, T. i sur. 2013. Izvješće o radu na Znanstveno-istraživačkom projektu: „Prihvativi kapacitet okoliša za posjetitelje Nacionalnog parka Krka“. Zagreb: Institut Ruđer Bošković, Zavod za istraživanje mora i okoliša.

Leopold, A. 1949. *A Sand County Almanac and Sketches from Here and There*. New York: Oxford University Press

Martinić, I. 2010. *Upravljanje zaštićenim područjima prirode - Planiranje, razvoj i održivost*. Zagreb: Šumarski fakultet Sveučilišta.

Mathews, F. 2003. *For Love of Matter*. Albany: State University of New York Press.

Matijević, D. 2015. Ethics of Institutional Nature Protection. Proposal for the Integrated Assessment of the Nature Protection Ethics in Croatia. *Socijalna ekologija*, Zagreb, Vol. 24, No. 2-3, str. 145-172.

Millennium Ecosystem Assessment (MA). 2005. Ecosystems and Human Well-Being: Synthesis. Washington: Island Press. <https://www.millenniumassessment.org/en/index.html>

Morin, E. 2008. *Etika*. Zagreb: Masmedia.

Motik, B. i Šimleša D. 2007. *Zeleni alati za zelenu revoluciju*. Zagreb: Što čitaš? i ZMAG

Mumford, L. 1934. *Technics and Civilization*. London: Secker and Warburg.

Nagoya protocol <https://www.cbd.int/abs/about/>

Naess, A. 1973. The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement, *Sessions* 1995, pp. 151-5.

NSAP - Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH. 2008. Narodne novine br. 143/08.

Plan upravljanja NP Krka. 2011. Šibenik: Javna ustanova „Nacionalni park Krka“

Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku „Krka“. 2011. Šibenik: Javna ustanova „Nacionalni park Krka“. <http://www.npkrka.hr/upload/stranice/2015/02/2015-02-03/136/pravilnikoredulistopad2011zadnji.pdf>

Rolston, H. 1975. Is There an Ecological Ethic? *Ethics* 85: 93-109.

Routley, R. (1973). Is there a need for a new, an environmental ethic? *Proceedings of the 15th World congress of Philosophy*, vol. 1 pp. 205-10, Sophia: Sophia Press.

Routley, R. and Routley, V. 1980. „Human Chauvinism and Environmental Ethics“ in Mannison, D., McRobbie, M. A., and Routley, R. (eds.) *Environmental Philosophy*. Canberra: Australian National University, Research School of Social Sciences, pp. 96-189.

Stanford Encyclopedia of Philosophy <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental/>

Stone, C. D. 1972. Should Trees Have Standing? *Southern California Law Review* 45:450-501

Strategija prostornog uređenja RH. 1997. Zagreb: Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja.
https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaRH/Strategija_I_II_dio.pdf

Šimleša, D. 2006. *Četvrti svjetski rat – Globalni napad na život*. Zagreb: Što čitaš.

UNDP project RFP 24-13 „Development of Business plans for National Parks Biogradska gora, Durmitor, and Prokletije“. 2014. UNDP.

United States Environmental Protection Agency – US EPA <https://www.epa.gov/>

Ustav Republike Hrvatske. 2001. Narodne novine br. 41/2001.

World Commission on Protected Areas <https://www.iucn.org/commissions/world-commission-protected-areas>

World Conservation Strategy: Living Resource Conservation for Sustainable Development. 1980. IUCN-UNEP-WWF, in collaboration with FAO and UNESCO

World Park Congress <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/congresses/world-parks-congress>

Zakon o zaštiti prirode RH. 2013. Narodne novine br. 80/2013

Zbornik radova sa simpozija „Rijeka Krka i Nacionalni park Krka“. 2005. Šibenik : Javna ustanova „Nacionalni park Krka“

Zbornik radova sa Znanstveno–stručnog skupa „Vizija i izazovi upravljanja zaštićenim područjima prirode u Republici Hrvatskoj“. 2017. Šibenik : Javna ustanova „Nacionalni park Krka“

9. Prilog – Procjena etike zaštite prirode (EZP) u Nacionalnom parku „Krka“

Identificirano je osam temeljnih EZP načela: 1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET - Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima; 2. RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine; 3. ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa; 4. LOKALNI RAZVOJ - Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode; 5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE - Uključivanje javnosti; 6. ZAKONITOST rada i djelovanja javnih ustanova; 7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ; 8. UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode na svim razinama, od lokalne do regionalne, od nacionalne do međunarodne.³⁴ Svaki od temeljnih EZP razrađen je nadalje kroz pripadajuća pod-načela.

TABLICA P.1: Sustav EZP načela s pripadajućim pod-načelima

EZP NAČELO	PRIPADAJUĆA EZP POD-NAČELA
9. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET - Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima	9.1. Održavanje cjelovitosti i stabilnosti ekosustava (koncept ekoloških servisa) 9.2. Briga za tlo (neobnovljivi resurs) 9.3. Kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš 9.4. Suočavanje s posljedicama klimatskih promjena 9.5. Racionalno planiranje i kvalitetno upravljanje
10. RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	10.1. Očuvanje divljih svojstava i staništa: Konzervacija <i>in situ</i> i <i>ex situ</i> 10.2. Očuvanje krajobrazne raznolikosti 10.3. Očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode 10.4. Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu poljoprivredu 10.5. Prikupljanje, čuvanje i dugoročna zaštita genetskog materijala
11. ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	11.1. ZAŠTITA vs. KORIŠTENJE – Održivo upravljanje resursima 11.2. Prostorno i drugo planiranje područja posebnih obilježja 11.3. Održivo korištenje prostora i resursa

³⁴ U dalnjem razmatranju EZP prioriteta, prijedlog strukture EZP procjene je neznatno izmjenjen u usporedbi sa prvotnim prijedlogom koji je predstavljen u članku „Ethics of Institutional Nature Protection. Proposal for the Integrated Assessment of the Nature Protection Ethics in Croatia“. *Socijalna ekologija* 2016, 24(2-3), kao rezultat daljnog rada i komuniciranja za znastvenom zajednicom.

	11.4. Promicanje načela održive poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti 11.5. Održivo raspolaganje finansijskim i drugim materijalnim dobrima
12. LOKALNI RAZVOJ - Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	12.1. Vrednovanje prirode i održivosti prirodnih resursa 12.2. Vrednovanje tradicijskih znanja i vještina 12.3. Promicanje održivog društvenog razvoja, diversifikacija gospodarskih i prihodovnih djelatnosti
13. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE - Uključivanje javnosti	13.1. Angažiranost javnosti u zaštiti prirode
14. ZAKONITOST rada i djelovanja Javnih ustanova	14.1. Provedba zakonskog okvira institucionalne zaštite prirode 14.2. Međusektorska suradnja 14.3. Neposredna primjena provedbene legislative
15. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	15.1. Podizanje organizacijskih kapaciteta 15.2. Promicanje društveno odgovornog poslovanja 15.3. Edukacija i ospoznavanje zaposlenika, korisnika i lokalnih zajednica 15.4. Istraživanje, stručni rad, suradnja i razmjena
16. UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode	16.1. Podržavanje rada odabranih međunarodnih konvencija i EU direktiva zaštite prirode i okoliša 16.2. Podržavanje nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa zaštite prirode i očuvanja biološke raznolikosti

Skup EZP načela i pripadajućih podnačela je nadalje elaboriran kroz niz općih i posebnih pokazatelja njihove neposredne primjene. Opći pokazatelji predstavljaju EZP elemente koje treba dosljedno primjenjivati u svakom zaštićenom ili vrijednom području prirode, dok će primjena posebnih pokazatelja ovisiti o prostornim i problemskim specifičnostima odabranog zaštićenog područja. Procjenjuje se praktična provedba svakog pojedinog pokazatelja u odabranom zaštićenom području.

Predlažemo 6 kategorija procjene: 0 – Odabrani pokazatelj nije relevantan u odabranom zaštićenom području; 1 – Odabrani pokazatelj je relevantan ali se ne primjenjuje u odabranom zaštićenom području; 2 – Odabrani se pokazatelj u odabranom zaštićenom području primjenjuje nedosljedno, u mnogim slučajevima samo formalno, bez primjerene pažnje i odgovarajuće podrške; 3 – Odabrani se pokazatelj u odabranom zaštićenom području primjenjuje samo djelomično, što znači da provedba odgovarajućih aktivnosti ne uživa primjerenu pažnju i tehničku/finansijsku podršku; 4 – Odabrani se pokazatelj u odabranom zaštićenom području primjenjuje dosljedno i cjelovito; 5 – Odabrani se pokazatelj u

odabranom zaštićenom području primjenjuje na izvrstan i inovativan način, koji prelazi okvire zadanih normi.

TABLICA P.2. Kategorije EZP procjene koje se dodjeljuju pojedinim općim i posebnim EZP pokazateljima

Kategorija EZP procjene	Opis
0	Odabrani pokazatelj nije relevantan u odabranom zaštićenom području
1	Odabrani pokazatelj je relevantan ali se ne primjenjuje u odabranom zaštićenom području
2	Odabrani se pokazatelj u odabranom zaštićenom području primjenjuje nedosljedno , u mnogim slučajevima samo formalno , bez primjerene pažnje i odgovarajuće podrške
3	Odabrani se pokazatelj u odabranom zaštićenom području primjenjuje samo djelomično , što znači da provedba odgovarajućih aktivnosti ne uživa primjerenu pažnju i tehničku/finansijsku podršku
4	Odabrani se pokazatelj u odabranom zaštićenom području primjenjuje dosljedno i cjelovito
5	Odabrani se pokazatelj u odabranom zaštićenom području primjenjuje na izvrstan i inovativni način , koji prelazi okvire zadanih normi.

Temeljem procjene svih EZP pokazatelja, za svako EZP načelo bivaju izračunate srednje vrijednosti, koje se potom izražavaju kao relativni udio između šest kategorija procjene. Dobiveni rezultati služe kao osnova za cjelovitu EZP analizu i tumačenje.

Rezultati: Metodologija EZP procjene primjenjena na Nacionalnom parku „Krka“

EZP procjena Nacionalnog parka „Krka“ zasniva se na rezultatima istraživanja javnog mnijenja koje je provedeno na predstavnicima pet osnovnih ciljnih skupina dionika u razdoblju od lipnja do prosinca 2018. Procjena uzima u obzir službene, javno dostupne informacije i dokumente Javne ustanove „Nacionalni park Krka“, ali također i terenska zapažanja, neslužbenu komunikaciju sa zaposlenicima Nacionalnog parka i predstavnicima lokalnih zajednica te rezultate pažljivog praćenja relevantnih društvenih trendova.

TABLICA P.I. Primjena EZP načela 1. – EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET u NP Krka

EZP načelo 1.	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima		
	Podnačelo 1.1.	Održavanje cjelovitosti i stabilnosti pojedinih ekosustava	
		Opći pokazatelji	NP Krka
		1. Puna funkcionalnost svih ekoloških servisa	4
		2. Poznavanje i praćenje prihvatnog kapaciteta prostora te neposredna primjena tih saznanja u provedbi sustava posjećivanja i prezentacije prirodnog fenomena	4
		3. Dosljedna primjena najviših ekoloških standarda	3
		4. Sustav redovitog praćenja i procjene stanja ekološke stabilnosti	3
		5. Stalna stručna podrška i interdisciplinarni pristup	4
		6. Uspostavljanje i funkcioniranje učinkovitog sustava kontrole i suzbijanja požara	4
		7. Promet i transport primjereni režimu zaštite	3
		8. Sprječavanje unosa i širenja invazivnih svojstva te praćenje stanja u okolišu	3
	Specific indicators		
		9. Održivo upravljanje staništima od posebnog značaja (SAC - Special Area Reserve)	4
		10. Očuvanje šumskih ekosustava	4
		11. Zaštita voda i održavanje stabilnog vodnog režima	4
		12. Održivo upravljanje prirodnim vodnim retencijama	3
		13. Očuvanje geološke baštine	4

		14.Očuvanje krajobrazne cjelovitosti i raznolikosti	3
		15.Procjena stanja i osiguravanje pune vijabilnosti pojedinih populacija flore i faune	4
		16.Zaštita i održavanje stabilnih populacija najkvalitetnijih svojstava autohtonih i/ili udomaćenih biljaka i životinja	3
		17.Osiguravanje uvjeta za nesmetano kruženje hranjivih tvari u ekosustavu	2
		18.Poticanje i praćenje prirodnog procesa oplodnje i osjemenjivanja biljaka	2
	Podnačelo 1.2.	Briga za tlo	
		Opći pokazatelji	
		19. Sustavna borba protiv erozije	3
		20. Poboljšanje produktivnosti odabralih tala	3
		21. Promicanje i provedba načela dugoročne održivosti tala	2
		22. Prevencija unosa zagađenja i onečišćenja tla	2
		23. Praćenje raspoloživosti finansijskih sredstava namijenih za zaštitu i poboljšanje tla	2
		24. Korištenje finansijskih sredstava za provedbu projekata zaštite, poboljšanja i održavanja produktivnosti tla	3
		Posebni pokazatelji	
		25. Kontrola i sprječavanje sedimentacije u vodotocima	3
		26. Pojedinačni projekti zaštite tla <i>in situ</i>	2
	Ponačelo 1.3.	Kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš	
		Opći pokazatelji	

			27. Procjena i praćenje stanja okoliša i rizika od onečišćenja/zagađenja	3
			28. Raspoloživost dokumentacije o praćenju stanja u okolišu	3
			29. Promicanje korištenja tvari koje ne oštećuju ozonski omotač i ne zagađuju okoliš	2
			30. Različiti programi i aktivnosti „ozelenjavanja“ odabranih djelatnosti	3
			31. Podizanje svijesti javnosti	4
			32. Uključivanje i edukacija javnosti	4
			Posebni pokazatelji	
			33. Provedba kratkoročnih i dugoročnih programa prevencije onečišćenja	3
			34. Komparativna analiza sličnih primjera iz prakse	3
			35. Provedba, praćenje i valorizacija sanacijskih mjera	2
	Podnačelo 1.4		Suočavanje s posljedicama klimatskih promjena	
			Opći pokazatelji	
			36. Uključivanje u relevantne programe na međunarodnoj/regionalnoj/nacionalnoj razini	4
			37. Aktivnosti edukacije i podizanja svijesti javnosti na lokalnoj razini o problematici klimatskih promjena	3
			38. Uključivanje i provedba javnih tematskih i problemskih kampanja te podržavanje inicijativa i projekata nevladinih udruga i građana	3
			39. Provedba projekata sanacije posljedica klimatskih promjena <i>in situ</i>	3
			Posebni pokazatelji	

			40. Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku poticanja korištenja obnovljivih izvora energije	3
			41. Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku zaustavljanja uništavanja/smanjivanja šuma putem akcija pošumljavanja i/ili sadnje zaštitnih pojaseva travnjaka i stabala kao zaštite od vjetra/isparavanja/erozije	3
			42. Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku poticanja održive poljoprivrede	4
			43. Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku borbe protiv šumskih požara	4
			44. Projekti i aktivnosti usmjereni na problematiku sprječavanja neodrživog korištenja zaliha pitke vode	3
			45. Projekti i aktivnosti usmjereni na sprječavanje različitih oblika degradacije i gubitka plodnog tla	3
	Podnačelo 1.5.		Racionalno planiranje i kvalitetna provedba sustava zaštite i održavanja	
			Opći pokazatelji	
			46. Praćenje, vrednovanje i unaprjeđivanje Plana upravljanja i učinkovitosti njegove provedbe	4
			47. Suradnja i kritička analiza	4
			48. Usklađenost aktivnosti	3
			49. Redovno izvješćivanje	4
			50. Transparentno procjenjivanje učinkovitosti	4
			51. Pravodobnost u provedbi pojedinih faza plana	4
			52. Uključivanje svih relevantnih interesnih skupina	4
			53. Poznavanje širih političkih okolnosti i kontinuirano lobiranje za zaštitu prirode	4
			54. Prikupljanje i primjena stručnih znanja	5

		55. Planiranje i provedba istraživanja te korištenje dobivenih rezultata	4
		56. Primjena načela predostrožnosti i dosljednog kažnjavanja povreda zakona	4
		Posebni pokazatelji	
		57. Poznavanje i praćenje prihvatnog kapaciteta okoliša	4
		58. Izračun ekološkog otiska	2

TABLICA P.I.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 1.
EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET u NP Krka

EZP načelo 1	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N			9	24	24	1	58	3,29
%	0	0	15,5	41,4	41,4	1,7	100,00	

TABLICA P.II. Primjena EZP načela 2. – RAZNOLIKOST u NP Krka

EZP načelo 2.	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine			
	Podnačelo 2.1.	Očuvanje divljih svojstava i staništa: Konzervacija <i>in situ</i> i <i>ex situ</i>		
		Opći pokazatelji		NP Krka
		1. Funkcionalni sustav zaštite i upravljanja odabranim prirodnim područjem		3
		2. Postoje jasne smjernice dugoročnog očuvanja i zaštite područja		3
		3. Promicanje načela zaštite prirode i održivog razvoja		5

		4. Integriranje problematike obnavljanja degradiranih ekosustava i populacija ugroženih svojti u pojedine provedbene, sektorske i nacionalne planove razvoja	2
		5. Kontrola i sprječavanje ispuštanja genetski modificiranih organizama u okoliš	3
		6. Omogućavanje uvjeta trajnog čuvanja biološke raznolikosti i održivog korištenja svih njezinih komponenti	3
		7. Poticanje očuvanja tradicijskih znanja i iskustava	4
		8. Procjena stanja pojedinih svojti, staništa, stanišnih tipova ili ekosustava	4
		9. Inventarizacija, procjena i detaljni opisi stanja svojti i staništa	4
		10. Plan sanacije i provedba odgovarajućih konzervatorskih mjera	3
		11. Oblikovanje strategije dalnjeg upravljanja odabranim ugroženim svojstama i staništima	3
		Posebni pokazatelji	
		12. Provedba posebnih mjera zaštite biološke raznolikosti	4
	Podnačelo 2.2.	Očuvanje krajobrazne raznolikosti	
		Opći pokazatelji	
		13. Inventarizacija i kategorizacija krajobraza	3
		14. Sustav klasifikacije krajobraza	3
		15. Procjena i praćenje stanja krajobraza	2
		16. Jasan sustav nadležnosti	3
		Posebni pokazatelji	
		17. Jačanje ljudskih kapaciteta	3

			18. Jačanje finansijskih kapaciteta	4
			19. Međusektorska suradnja	4
	Podnačelo 2.3.	Očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode		
		Opći pokazatelji		
			20. Visoka razina poznavanja, vrednovanja i korištenja tradicionalnih znanja upravljanja prirodnim resursima	4
			21. Prikupljanje, organiziranje, pohranjivanje, prezentacija i tumačenje materijala i dokumentacije o tradicionalnim aktivnostima upravljanja prirodom i prirodnim resursima	3
			22. Razmjena znanja i iskustava, te stručna suradnja na problemima očuvanja, zaštite, prezentacije kulturne i povijesne baštine	4
			23. Pažnja i interes javnosti	4
			24. Uključenost lokalne zajednice	4
			25. Trajna provedba konzervatorskih radova	4
			26. Održavanje konzervatorskih radionica	5
			27. Oživljavanje i razvoj tradicijskih obrtničkih vještina	4
		Posebni pokazatelji		
			28. Provedba konkretnih programa očuvanja raznolikosti pojedinih udomaćenih svojti, zavičajnih biljnih sorti i pasmina	4
			29. Ciljani akcijski planovi za uzgoj pojedinih ugroženih sorti ili pasmina	4
			30. Oblikovanje sistematizirane građe o tradicionalnim aktivnostima u šumarstvu, lovnu i ribolovu, korištenju mineralnih sirovina, gradnji, korištenju vodnih i	2

			vjetro-resursa, proizvodnji energije, čuvanju kvalitete tla, ratarskoj i stočarskoj praksi, obrazovanju i primjeni naučenih znanja u lokalnoj zajednici, proizvodnji različitih upotrebnih predmeta i opreme, i sl	
	Podnačelo 2.4.	Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu/ekološku poljoprivredu i stočarstvo		
		Opći pokazatelji		
			31. Popularizacija tradicijskih vrijednosti i vrednovanje tradicionalnog načina življenja	3
			32. Diversifikacija održivih gospodarskih djelatnosti poljoprivrede i stočarstva	2
			33. Kontrola unosa onečišćenja i zagađenja u okoliš, te sprječavanje širenja invazivnih svojti i monokultura	3
			34. Poticanje udruživanja, suradnje i razmjene	3
			35. Razmjena znanja i iskustava sa drugim zaštićenim područjima	4
			36. Osmišljavanje i provedba programa uključivanja lokalnih korisnika i posjetioca u tradicionalne aktivnosti lokalnog kraja	3
		Posebni pokazatelji		
			37. Poticanje i obnavljanje tradicijskih oblika uzgoja i korištenja stoke	3
			38. Javno tumačenje svih dobrobiti koje proizlaze iz redovnog održavanja travnjačkih i močvarnih površina	3
			39. Promicanje održivog načina upravljanja šumskim drvnim i ne-drvnim resursima	2
			40. Poticanje primjerenih projekata tradicijske gradnje uz korištenje tradicionalnih građevnih materijala i metoda	2
			41. Poticanje održivog korištenja livadnog bilja	2

		42. Oblikovanje botaničkih, entomoloških i drugih tematskih zbirki	2
	Podnačelo 2.5.	Prikupljanje, čuvanje i dugoročna zaštita genetskog materijala	
	Opći pokazatelji		
		43. Sprječavanje daljnog gubitka genetskog bogatstva i raznolikosti	3
		44. Strateško planiranje očuvanja genetske raznolikosti, posebice kultiviranih biljnih svojti, uzgojenih i udomaćenih svojti životinja i njihovih divljih izvornika, kao i drugih socio-ekonomski i kulturno važnih svojti biljaka i životinja	3
		45. Suradnja i razmjena sa stručnim i znanstvenim institucijama	4
		46. Suradnja s građanskim inicijativama	4
		47. Potpora i interes javnosti	4
		48. Regionalni, prekogranični i međunarodni legitimitet, relevantnost i podrška	4
	Posebni pokazatelji		
		49. Muzejski i drugi izložbeni prostori	4
		50. Rasadnici, zbirke sjemena, pokušne uzgojne plohe, aktivnosti sadnje i pošumljavanja, <i>ex situ</i> zbirke biljnog i životinjskog materijala	3
		51. Konzervatorske aktivnosti <i>in situ</i> and <i>ex situ</i>	2
		52. Očuvanje što većeg broja varijeteta usjeva, biljaka korisnih za prehranu domaćih i divljih životinja, korisnih svojti drveća, domaćih svojti životinja i njihovih divljih izvornika, mikroorganizama	3
		53. Prikupljanje, organiziranje i prezentiranje znanja o uvjetima učinkovitog održavanja i preživljavanja pojedinih svojti, staništa i ekosustava	3

TABLICA P.II.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 2.
RAZNOLIKOST u NP Krka

EZP načelo 2	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N			9	22	20	2	53	3,28
%	0	0	17	41,5	37,7	3,8	100,00	

TABLICA P.III. Primjena EZP načela 3. – ODRŽIVOST u NP Krka

EZP načelo 3.	ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa				
	Podnačelo 3.1	ZAŠTITA vs. KORIŠTENJE – Održivo upravljanje			
		Opći pokazatelji			
				1. Skladna međusektorska suradnja sa sektorima poljoprivrede, šumarstva, turizma	4
				2. Stimuliranje ekološki pozitivnih društvenih procesa	3
				3. Uključivanje i partnerstvo za zainteresiranom javnošću i ekološkim organizacijama	4
				4. Oblikovanje specifičnog turističkog proizvoda	5
				5. Procjena kapaciteta pune funkcionalnosti i produktivnosti pojedinih svojti, staništa, prirodnih resursa i ekosustava, te trajno osiguravanje da se utvrđeni kapaciteti ne prijeđu.	2
				6. Osiguravanje stanja ukupne ekološke stabilnosti prirodnog područja, odabralih svojti i njihovih staništa	3
				7. Kontrola pristupa posjetioca i drugih korisnika	3

			8. Kvalitetno zoniranje zaštićenog prostora	4	
			9. Ospozobljavanje lokalnih zajednica za zaštitu prirode i održivo korištenje prirodnih resursa	3	
			10. Osmišljavanje održivih alternativa korištenja svih komercijalno zanimljivih prirodnih resursa i ekoloških servisa	2	
			11. Ujednačena provedba mjera prevencije i neposredne zaštite te bavljenje kako uzrocima tako i simptomima odabranih problema	2	
		Posebni pokazatelji			
			12. Inventarizacija	4	
			13. Edukacija i ospozobljavanje lokalnog stanovništva	4	
			14. Pilot projekti	4	
			15. Finansijski poticaji	5	
			16. Istraživački projekti	5	
			17. Zeleno računovodstvo	2	
			18. Analiza troškova i dobiti	3	
	Podnačelo 3.2.	Prostorno i drugo planiranje područja posebnih obilježja			
		Opći pokazatelji			
			19. Donošenje i dosljedna provedba prostornog plana područja posebne namjene	4	
			20. Redovno praćenje stanja odabranih prirodnih sastavnica	3	
			21. Stalna suradnja i razmjena mišljenja i argumenata stručnjaka, predstavnika lokalnih zajednica i drugih interesnih skupina	3	
			22. Praćenje gospodarskih i političkih tendencija te relevantnih društvenih zbivanja	4	

		23. Uključivanje javnosti	3
		24. Horizontalna i vertikalna integriranost svih planiranih aktivnosti	3
		25. Multidisciplinarnost	3
		26. Opravdanost troškova i aktivnosti	4
	Posebni pokazatelji		
		27. Detaljnost plana	3
		28. Dugoročna održivost očekivanih rezultata	3
		29. Fleksibilnost u provedbi i uvažavanju neposrednih okolnosti	3
		30. Poznavanje alternativnih mogućnosti i rješenja	3
	Podnačelo 3.3.	Održivo korištenje prostora i resursa	
		Opći pokazatelji	
		31. Poznavanje prihvavnog kapaciteta odabranog područja	4
		32. Sustav trajnog praćenja stanja u okolišu i popravljanja nastale štete	3
		33. Edukacija i praćenje korisnika	4
		34. Suradnja i uključenost lokalne zajednice	4
		35. Gospodarska održivost lokalnih zajednica	3
		36. Održivo očuvanje i korištenje šumskih resursa, travnjačkih površina, i dr.	3
		37. Razvoj sustava posjećivanja	5
		Posebni pokazatelji	

			38. Praćenje stanja populacija ugroženih, osjetljivih, tipičnih, endemskih i indikatorskih svojstava biljaka, životinja i staništa	3
			39. Integriranje odrednica tradicionalnog življenja u zaštićenom prostoru u sustav trajne zaštite	2
			40. Primjena sustava kompenzacije za realno procijenjenu pretrpljenu štetu, poput poreznih olakšica, transportnih pogodnosti, mogućnosti obavljanja odgovarajućih prihodovnih djelatnosti, mogućnosti školovanja i zaposlenja, ubrzanog dobivanja uvjeta gradnje i povećane tržišne konkurentnosti	2
			41. Suzbijanje i sankcioniranje krivolova, nedopuštenog ribolova, nekontroliranog sakupljanja biljnog materijala, degradacije geoloških resursa i nedopuštene trgovine prirodnim proizvodima	4
	Podnačelo 3.4.	Promicanje načela održive poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti		
		Opći pokazatelji		
			42. Promicanje načela održivog uzgoja poljoprivrednih i stočarskih kultura	4
			43. Javno prezentiranje dobrih istaknutih podižu standard, uvjete i kakvoću života lokalnih ljudi	4
			44. Osposobljavanje lokalnog stanovništva u vještinama upravljanja resursima i finansijskim sredstvima, organiziranja poslovanja i strateškog planiranja, svrhovitog udruživanja i prikupljanja novčanih sredstava, promidžbe i prezentacije, izdavaštva, i sl.	3
			45. Vrednovanje zdravlja i osobnog zadovoljstva lokalnih ljudi te standarda, kakvoće i perspektive njihovog življenja.	3
		Posebni pokazatelji		
			46. Oživljavanje tradicije održivog sakupljanja i korištenja ljekovitog, ukrasnog i mirisnog bilja	2

		47. Osmišljavanja razumnog načina obavljanja odgovarajućih prihodovnih aktivnosti	3
		48. Organiziranje sajmova, izložbi i drugih tematskih okupljanja, druženja i razmjene znanja i iskustava	5
		49. Osmišljavanje tematskih radionica za posjetioce	2
		50. Vrednovanje, prezentacija i tumačenje načela tradicionalne gradnje i korištenja stambenih prostora, prakticiranja načela higijene i sanitacije, zbrinjavanja otpada, zdrave prehrane i održavanja zdravlja i tjelesne kondicije, uspješnog društvenog življjenja, prakticiranja umjetnosti i duhovnosti, itd	2
	Podnačelo 3.5.	Održivo raspolaganje finansijskim i drugim materijalnim dobrima	
		Opći pokazatelji	
		51. Provedba planiranih aktivnosti	4
		52. Praćenje stanja i pravodobno izvješćivanje	4
		53. Ekonomičnost i racionalnost	4
		54. Opravdanost i odgovornost	4
		55. Društvena aktualizacija zaštite prirode	4
		56. Uključivanje različitih društvenih dionika	4
		57. Financijska održivost	5
		Posebni pokazatelji	
		58. Aktivnosti prikupljanja sredstava i donacija	3
		59. Planiranje i provedba projekata	4

		60. Praćenje uspješnosti njihove provedbe	4
--	--	---	---

TABLICA P.III.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 3.
ODRŽIVOST u NP Krka

EZP načelo 3	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N			9	22	23	6	60	3,43
%	0	0	15	36,7	38,3	10	100,00	

TABLICA P.IV. Primjena EZP načela 4. – LOKALNI RAZVOJ u NP Krka

EZP načelo 4.	LOKALNI RAZVOJ - Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode		
	Podnačelo 4.1.	Vrednovanje prirode i održivosti raspoloživih resursa	
		Opći pokazatelji	
		1. Brandiranje prirodnog fenomena kao temeljnog elementa identiteta lokalne zajednice	4
		2. Planiranje održivog korištenja i obnavljanja prirodnih resursa	3
		3. Vrednovanje i poticanje inovativnosti, adaptabilnosti, tržišne konkurentnosti i održivosti života lokalne zajednice	2
		4. Partnerstva i investicije	3
		5. Oživljavanje lokalnih specifičnosti	4
		6. Tržišno brandiranje lokalnih proizvoda i usluga	4
		7. Poticanje diversifikacije prihodovnih djelatnosti	3
		Posebni pokazatelji	

			8. Primjena sustava kompenzacija za lokalno stanovništvo u obliku nižih cijena zakupa poljoprivrednog zemljišta, više otkupne cijene poljoprivrednih proizvoda i sl.	2
			9. Zadružna zaštita prava poljoprivrednih i dr. lokalnih proizvođača	3
			10. Zadružno osiguravanje komunalnih i dr. usluga malim obiteljskim gospodarstvima i proizvodnim pogonima	3
			11. Certificiranje lokalnih proizvoda i usluga	3
			12. Pojačane skupne aktivnosti javne promocije i marketinga	4
			13. Uspjesi i priznanja na regionalnim i međunarodnim izložbama i natjecanjima	5
	Podnačelo 4.2.	Vrednovanje tradicijskih znanja i vještina		
		Opći pokazatelji		
			14. Prikupljanje, organiziranje, vrednovanje i primjerno predstavljanje tradicijskih znanja i vještina	4
		Posebni pokazatelji		
			15. Poticanje aktivnosti i djelovanje lokalnih muzeja i zavičajnih društva	4
			16. Oživljavanje starih vještina i obrta	4
			17. Proučavanje i poznavanje metoda tradicionalne poljoprivrede, šumarstva i uzgoja stoke, tradicijske gradnje, vještina transporta, proizvodnje i korištenja energije, zbrinjavanja otpada, obrazovanja i osposobljavanja, organiziranja zajednice, proizvodnje/prikupljanja/pripreme/skladištenja hrane, proizvodnje i čuvanja odjeće i obuće.	3
	Podnačelo 4.3.	Promicanje održivog društvenog razvoja te diversifikacija gospodarskih i prihodovnih djelatnosti		
		Opći pokazatelji		

			18. Poticanje gospodarskih i prihodovnih aktivnosti koje ne ugrožavaju biološku/geološku/pejzažnu raznolikost i ne dovode do nepovratne degradacije okoliša	4
			19. Iznalaženje novih oblika, metoda i načina obavljanja tradicijskih djelatnosti	3
			20. Trajno obogaćivanje i osvremenjivanje uslužnih djelatnosti	3
			21. Primjena dobrih iskustava iz regije i svijeta	4
			22. Podizanje razine kakvoće javne komunikacije	3
			23. Poticanje kulture gostoprимstva, tolerancije i uvažavanja različitosti	4
		Posebni pokazatelji		
			24. Obogaćivanje ponude suvenira suvremenom vizualnošću, novim materijalima i metodama proizvodnje	3
			25. Obogaćivanje usluga vođenja, edukacije i prezentacije novim komunikacijskim i vizualnim sadržajima koji primjereno evociraju lokalne specifičnosti	3
			26. Usluge pružanja smještaja i prehrane odražavaju izvorne lokalne običaje i tradiciju kraja	3
			27. Poticanje lokalnih zajednica da trajno ulažu u obrazovanje i ospozobljavanje svojih ljudi	3
			28. Javna ustanova pruža lokalnim zajednicama tehničku, organizacijsku i stručnu podršku	4

TABLICA P.IV.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 4.
LOKALNI RAZVOJ u NP Krka

EZP načelo 4	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N			2	14	11	1	28	3,39

%	0	0	7,14	50	39,29	3,57	100,00	
---	---	---	------	----	-------	------	--------	--

TABLICA P.V. Primjena EZP načela 5. – GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE - Uključivanje javnosti u NP Krka

EZP načelo 5.	GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE - Uključivanje javnosti				
	Podnačelo 5.1.	Uključivanje javnosti u aktivnosti i problematiku zaštite prirode			
		Opći pokazatelji			NP Krka
		1. Trajan dijalog sa zainteresiranom javnost		4	
		2. Transparentnost djelovanja u zaštiti prirode i javno baratanje stvarnim argumentima		4	
		3. Poticanje konstruktivne javne diskusije koju slijedi proces iznalaženja održivih rješenja		3	
		4. Kultura vrednovanja i prihvaćanja tuđih stavova te usmjerenost na traženje i postizanje konsenzusa		4	
		5. Otvorenost za kritiku i fleksibilnost u prilagođavanju društvenim okolnostima i potrebama		4	
		6. Dobra artikuliranost javnog mnjenja		4	
		7. Otvorena komunikacija i zrelost suradnje među zainteresiranim svim društvenim skupinama i svim relevantnim društvenim dionicima		3	
		8. Jačanje sustava nadležnosti i odgovornosti		3	
		9. Razvijanje i poticanje ozračja društvene pravde		2	
		10. Senzibiliziranje javnosti na odabране probleme u zaštiti prirode i upravljanju		4	
		Posebni pokazatelji			

		11. Odgovorno, stručno i pravovremeno poduzimanje ispitivanja javnog mnjenja	3
		12. Edukacija i osposobljavanje javnosti	3
		13. Raskrinkavanje pokušaja manipulacije javnosti	2
		14. Zajedničko traženje rješenja koja uzimaju u obzir interese svih relevantnih društvenih skupina	3
		15. Osiguravanje pristupa informacijama	4

TABLICA P.V.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE u NP Krka

EZP načelo 5	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N			2	6	7		15	3,33
%	0	0	13,33	40	46,67	0	100,00	

TABLICA P.VI. Primjena EZP načela 6. – ZAKONITOST rada i djelovanja Javne ustanove NP Krka

EZP načelo 6.	ZAKONITOST rada i djelovanja javnih ustanova s nadležnošću u zaštiti prirode			
	Podnačelo 6.1.	Provedba temeljnog zakonskog okvira institucionalne zaštite prirode		
		Opći pokazatelji		
		1. Provedba Zakona o zaštiti prirode te pripadajućih uredbi i pravilnika		4
		2. Provedba strateških i akcijskih dokumenata		4
		3. Zagovaranje razvoja legislativnog okvira zaštite prirode		4
	Podnačelo 6.2.	Međusektorska suradnja		

	Opći pokazatelji	
	4. Poznavanje i uvažavanje šireg zakonskog okvira i usklađivanje s drugim sektorskim politikama	4
	5. Visoka razina kakvoće i funkcionalnu učinkovitosti među-sektorske suradnje	4
	6. Ujednačena uključenost svih interesnih skupina	4
	7. Široka i izrazita društvena relevantnost	4
Podnačelo 6.3.	Neposredna primjena provedbene legislative	
	Opći pokazatelji	
	8. Uočavanje, razumijevanje i dokumentiranje svakog odstupanja od provedbe propisa	3
	9. Traženje i oblikovanje prijedloga rješenja situacija razmimoilaženja zakonske regulative i prakse	3
	10.Upućivanje konkretnih prijedloga poboljšanja nadležnim upravnim tijelima	2
	11.Praćenje procesa prilagodbe provedbene legislative	2
	12.Ujednačena provedba mjera prevencije i neposredne zaštite	4
	13.Konzultiranje i informiranje javnosti te dionika o relevantnim aspektima upravljanja	2

TABLICA P.VI.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 6.
ZAKONITOST rada i djelovanja Javne ustanove NP Krka

EZP načelo 6	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N			3	2	8		13	3,385
%	0	0	23,08	15,38	61,54	0	100,00	

TABLICA P.VII. Primjena EZP načela 7. – ORGANIZACIJSKI RAZVOJ u NP Krka

EZP načelo 7.	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ		
	Podnačelo 7.1	Podizanje organizacijskih kapaciteta	
		Opći pokazatelji	NP Krka
		1. Poboljšavanje uvjeta rada	4
		2. Razvijanje međuljudskih odnosa i stvaranje poticajnog poslovnog ozračja	4
		3. Uključivanje zaposlenika u proces odlučivanja, vrednovanja i nagrađivanja	4
		4. Poticanje inovativnosti i kreativnosti	3
		5. Promicanje suradnje i međusobne odgovornosti	4
		6. Dosljedna odmјerenost, razumnost i promišljenost	4
		7. Dosljedna usmjerenost na provedbu razvojne strategije i postizanje poslovnih ciljeva	4
		Posebni pokazatelji	
		8. Zapošljavanje	4
		9. Jačanje funkcionalnosti sustava protoka informacija	3
		10. Otvoreno, konstruktivno i pro-aktivno suočavanje s problemima	3
		11. Pružanje pomoći i podrške pojedincima i njihovim obiteljima u kriznim situacijama	3
	Podnačelo 7.2.	Promicanje društveno odgovornog poslovanja	
		Opći pokazatelji	

		12. Suradnja i partnerstvo s lokalnim dionicima	3
		13. Razvijanje poslovnih odnosa povjerenja i poštovanja potreba dionika	3
		14. Osiguravanje pružanja visoke kvalitete usluga	4
		15. Poštivanje temeljnih ljudskih prava zaposlenika i dionika	4
		16. Borba protiv korupcije i kriminala, posebice ekološkog	2
		17. Transparentnost rada i poslovanja	4
		18. Ukaživanje na važnost održivog raspolađanja resursima	4
		19. Minimiziranje štetnih posljedica klimatskih promjena	1
		20. Naglašavanje potrebe primjene načela održivosti	1
		Posebni pokazatelji	
		21. Pružanje mogućnosti zaposlenicima za cijeloživotno učenje i usavršavanje	2
		22. Briga o usklađivanju privatnog i poslovnog življenja zaposlenika	3
		23. Poticanje profesionalnog napredovanja žena	3
		24. Zapošljavanje osoba s posebnim potrebama	3
		25. Poboljšavanje zdravlja i sigurnosti uposlenika	3
		26. Primjena odgovarajućih radnih standarda i radnih prava	4
		27. Organiziranje i provedba humanitarnih akcija	2
		28. Pokroviteljstvo nad lokalnim sportskim i zavičajnim klubovima	3
		29. Štednja energije i smanjenje emisija u poslovnim prostorima	2

		30. Korištenje obnovljivih izvora energije	1
		31. Odvojeno sakupljanje i recikliranje otpada	2
		32. Racionalno korištenje radnog vremena	4
	Podnačelo 7.3.	Edukacija i osposobljavanje zaposlenika, korisnika i lokalnih zajednica	
		Opći pokazatelji	
		33. Procjena potreba i plan edukacije	3
		34. Poticanje stručnog napredovanja i razmjene znanja i iskustava	3
		35. Praćenje suvremenih trendova u upravljanju, vođenju finansijskog poslovanja, knjigovodstva i računovodstva	3
		36. Oblikovanje i provedba tematskih problemskih edukacijskih programa koji su prilagođeni potrebama različitih društvenih, dobnih i interesnih skupina, poput djece, mladih, žena, sportaša, umirovljenika, invalida i osoba s posebnim potrebama	2
		37. Atraktivnost, aktualnost i dinamičnost programa edukacije	3
		38. Suradnja s nevladinim udrugama, zavičajnim društvima i lokalnim građanskim inicijativama	4
		39. Praćenje integracije stečenih znanja	2
		Posebni pokazatelji	
		40. Učenje i usavršavanja stranih jezika	3
		41. Provedba programa podizanja računalne pismenosti	3
		42. Usavršavanje komunikacijskih vještina, vještina marketinga i javne prezentacije	4

			43. Poticanje osposobljavanja malih i srednjih poduzetnika	3
			44. Poticanje razvoja malih obiteljskih gospodarstava i zadružarstva	3
			45. Osmišljavanje dodatnih mogućnosti zarade i osposobljavanja za lokalno stanovništvo	2
	Podnačelo 7.4.	Istraživanje, profesionalnost, stručni rad, suradnja i razmjena		
		Opći pokazatelji		
			46. Poticanje istraživačkog rada i stručnog napredovanja	3
			47. Angažiranje i uključivanje znanstvenika i stručnjaka različitih profila	4
			48. Proučavanje društvenih tradicija koje kolidiraju s aktivnostima čuvanja i održivog korištenja prirode	3
			49. Obnavljanje znanja o dugoročnoj održivosti skladnog suživota čovjeka i prirode	3
			50. Suradnja i koordiniranost	2
			51. Transparentnost i razmjena	3
		Posebni pokazatelji		
			52. Aktivnosti inventarizacije i dokumentiranja	4
			53. Praćenje i procjena stanja i funkcionalnosti okoliša	3
			54. Prikupljanje, organiziranje i prezentacija vrijednosti prirodne i kulturne baštine	4
			55. Projekti rekonstrukcije degradiranih okolišnih cjelina i narušenih ekoloških odnosa	3
			56. Projekti reintrodukcije ugroženih i nestalih svojti	2

		57. Certificiranje odabranih znanja i vještina zaposlenika	3
		58. Organiziranje studijskih posjeta i programa razmjene	4

TABLICA P.VII.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 7.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ u NP Krka

EZP načelo 7	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N		3	10	26	19		58	3,05
%	0	5,17	17,24	44,83	32,76	0	100,00	

TABLICA P.VIII. Primjena EZP načela 8. – UKLJUČENOST I SURADNJA –
Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode u NP Krka

EZP načelo 8.	UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode				
	Podnačelo 8.1.	Podržavanje rada odabranih međunarodnih konvencija i EU direktiva zaštite prirode i okoliša			
		Opći pokazatelji			
			1. Praćenje i podržavanje rada međunarodnih konvencija relevantnih u EZP kontekstu te uključivanje u odabранe tematske i problemske inicijative koje su relevantne za rad odabranog zaštićenog područja		4
		Posebni pokazatelji			
			2. Uključivanje u različite tematske i problemske incijative vezane uz praktične probleme koji se pojavljuju u zaštićenim područjima		4
			3. Praćenje pitanja vezanih uz okolišni kriminal u europskom i nacionalnom kontekstu te uključivanje u proces traženja održivih rješenja		3
			4. Članstvo u različitim međunarodnim organizacijama i udruženjima		3

			5. Provedba projektnih aktivnosti koje uključuju više partnera	3
			6. Vidljivost i funkcionalna integriranost rezultata suradnje i raspolaganja odgovarajućim finansijskim sredstvima	3
	Podnačelo 8.2.	Podržavanje nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa zaštite prirode i očuvanja biološke raznolikosti		
		Opći pokazatelji		
			7. Praćenje relevantnih programa i inicijativa	3
			8. Aktivnosti suradnje i umrežavanja u okviru problematike očuvanja prirode	4
			9. Unaprjeđivanje znanja i informiranosti u okviru odabranog problemskog područja zaštite prirode	4
			10. Interes za prikupljanje i razmjenu raspoloživih iskustava i mogućnosti javnog djelovanja	4
		Posebni pokazatelji		
			11. Aktivno članstvo u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim organizacijama i udruženjima	4
			12. Iskustvo u provedbi odabranih projektnih aktivnosti i aktivnosti koje okupljaju veći broj partnera	3

TABLICA P.VIII.A. Analiza rezultata koji pokazuju razinu primjene EZP načela 8.
UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode u NP Krka

EZP načelo 8	0	1	2	3	4	5	Σ	Prosječna ocjena
N				6	6		12	4,33
%	0	0	0	50	50	0	100,00	

TABLICA P.3. Pregled rezultata EZP procjene

EZP načelo	0 i 1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	No. of indicators	Prosječna ocjena
1	0	15,5	41,4	41,4	1,7	58	3,29
2	0	17	41,5	37,7	3,8	53	3,28
3	0	15	36,7	38,3	10	60	3,43
4	0	7,14	50	39,29	3,57	28	3,39
5	0	13,33	40	46,67	0	15	3,33
6	0	23,08	15,38	61,54	0	13	3,39
7	5,17	17,24	44,83	32,76	0	58	3,05
8	0	0	50	50	0	12	4,33

Tablica P.3.A. Pregled rezultata EZP procjene

EZP načelo	1 + 2 + 3 (%)	4 + 5 (%)	No. of indicators
1	56,9	43,1	58
2	58,5	41,5	53
3	51,7	48,3	60
4	57,14	42,86	28
5	53,33	46,67	15
6	38,46	61,54	13
7	67,24	32,76	58
8	50	50	12

Prijedlog tumačenja kvantitativnih rezultata EZP procjene u Nacionalnom parku „Krka“

Pokazatelji provedbe aktivnosti u okviru EZP načela 8. – UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite

prirode pokazuju najviši rezultat, što odgovara stvarnosti pošto se provedba rečenih aktivnosti provodi u najvećoj mjeri na nacionalnoj razini i u nadležnosti je tijela državne uprave.

Visokom se ocjenom nameće provedba aktivnosti u okviru EZP načela 3. ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa što je posebice odraz činjenice intenzivnog razvoja sustava posjećivanja.

Relativno visoko su također ocijenjene provedba aktivnosti koje se obavljaju u okviru EZP načela 4. LOKALNI RAZVOJ – Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode te načela 6. ZAKONITOST rada i djelovanja Javne ustanove. To je odraz sve izrazitije i rastuće važnosti dosljednog afirmiranja ovih problemskih okvira.

Provedba aktivnosti u okviru EZP načela 5. GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti upućuje na dosljedan rad koji se u tom smislu ulaže, dok primjena EZP načela 1. EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima i EZP načela 2. RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine iako pokazuju veoma bliske vrijednosti, ocjene ipak upućuju na dosljednu kakvoću rada i djelovanja u smislu stabilnog kontinuiteta njihove provedbe. Ove skupine aktivnosti predstavljaju samu okosnicu rada nadležne javne ustanove te ovakovi rezultati potvrđuju primjerenu usmjerenošću njezina rada i djelovanja.

Relativno niži rezultat se pojavljuje u smislu provedbe aktivnosti u vezi primjene EZP načela 7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ što odražava činjenicu da ova skupina aktivnosti, uostalom sasvim primjereni, ne uživa i ne može uživati prioritet javne ustanove sa nadležnošću u zaštiti prirode, iako se u tom kontekstu provode brojne i raznovrsne aktivnosti.

10. Životopis – Dalia Matijević

Obrazovna institucija	Obrazovni stupanj:
2017 – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poslijediplomski interdisciplinarni sveučilišni studij „Zaštita prirode i okoliša“	Kandidatkinja za doktorat znanosti iz interdisciplinarnog područja etike zaštite prirode
1984 - 1990; Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Dipl. ing. biologije – Molekularna biologija

1. **Poznavanje jezika:** razina kompetencije izražena na skali od 1 do 5 (1 - izvrsna; 5 - bazična)

Jezik	Čitanje	Govor	Pisanje
Hrvatski	1	1	1
Engleski	1	1	1
Talijanski	2	3	3
Njemački	3	3	3

2. **Članstvo u profesionalnim udruženjima:** Europski forum za održivo upravljanje prirodnim i društvenim resursima

3. **Znanja i vještine:** razvoj, vođenje, administriranje, provedba i monitoring, izvješćivanje i evaluacija projekata EU i drugih međunarodnih donatora; razvoj, implementacija i evaluacija sustava održivog upravljanja resursima; oblikovanje održivih strategija razvoja i strateško planiranje integrirane zaštite okoliša; promicanje načela društveno odgovornog poslovanja, razvoj i predavanje obrazovnih kurikuluma za održivi razvoj i održivo upravljanje resursima.

Socijalne vještine: timski rad, mirno rješavanje sukoba, vještine komunikacije, tumačenja i prezentacije; kreativnost i inovativnost, visoka razina osobne i društvene odgovornosti

Organizacijske vještine: vođenje cijelovitog programskog i projektnog ciklusa, strateško planiranje i upravljanje, razvoj planske i tehničke dokumentacije, osiguravanje neposredne tehničke potpore, organizacija/koordinacija/supervizija stručnih skupova, mapiranje ključnih društvenih aktera i interesnih skupina, gradnja međusektorske suradnje

Tehničke vještine: strateško i analitičko razmišljanje, provedba znanstvenih i stručnih istraživanja, evaluacija i izvješćivanje, oblikovanje i provedba programa edukacije i osposobljavanja, odnosi s medijima i javnošću, izdavaštvo/uredništvo/prevođenje/distribucija stručnih publikacija, visoka razina računalne pismenosti

4. Kvalifikacije:

- razvoj obrazovnih kurikuluma iz problematike održivog razvoja i upravljanja prirodnim i društvenim resursima;
- strateško planiranje razvoja i inovacija, društveno odgovornog poslovanja, razvoj akcijskih planova;
- planiranje, oblikovanje, razvijanje, provedba, izvješćivanje i evaluacija projekata iz fondova EU, UNDP/GEF, UNEP, FAO, WB;
- facilitiranje procesa sudjelovanja javnosti u odlučivanju o pitanjima održivog razvoja, očuvanja okoliša i održivog korištenja prirodnih resursa u kontekstu EU i međunarodnog pravnog okvira;
- razvoj međusektorske suradnje u okviru problematike održivog razvoja, zaštite okoliša i održivog korištenja resursa, jačanja kapaciteta održivog upravljanja, sudjelovanja javnosti u odlučivanju o okolišu, suradnje ključnih interesnih skupina;
- planiranje i provedba nacionalnih, regionalnih i međunarodnih stručnih okupljanja;
- strateško planiranje i provedba promotivnih aktivnosti i aktivnosti uključivanja zainteresirane javnosti i ciljnih skupina korisnika;
- organizacija i provedba stručnih radionica za odabrane skupine ciljnih korisnika i društvenih dionika;
- moderiranje procesa razvoja suradnje između ključnih društvenih dionika;
- izdavaštvo, prevodilaštvo, uređenje i lektura publikacija.

5. Odabrani objavljeni radovi:

- Matijević, D., author, Ethics of Institutional Nature Protection in Croatia (Scientific article), September 2016 in *Social Ecology: Journal for Environmental Thought and Sociological Research*, Zagreb, 2016
- Matijević, D., author, [Hösle's Magnifier: Modelling the Ecological Future of Human Society](#) (Review article), *Društvena istraživanja: Journal for General Social Issues*, Vol. 24 No. 1, 2015, 22 pgs.
- Matijević, D., author, Workshop Manual for Teachers “Students - Mentors” – Project: Developing Social Skills and Competencies for Non-violence, Mutual Respect, and Tolerance, DIM – Association for Civic Education and Social Development, Zagreb, 2014, 91 pgs.
- Matijević, D., co-author, EU and Environmental Protection – Environmental Policy of European Union. The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country Office Croatia, Zagreb, 2008, 33 pgs.
- Matijević D., associate, Trans-Boundary Cooperation Through the Management of Shared Natural Resources, (Marczin, O., editor), The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Szentendre, Hungary, 2007, 91 pgs.

- Matijević D., editor, Application of Environmentally Sound Industrial and Agricultural Practice in Eastern Croatia, The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country Office Croatia, Zagreb, 2006, 84 pgs.
- Matijević D., editor, Manual for Public Officials in Governmental Services – Public Access to Environmental Information and Public Participation in Environmental and Water Management Decision Making Issues, The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country Office Croatia, Zagreb, 2006, 81 pgs.
- Matijević D., editor, Handbook on Handling the Requests for Information with the Review of Reporting Requirements by the EU Directives Relevant for Water Management Issues, The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country Office Croatia, Zagreb, 2006, 38 pgs.
- Matijević, D., associate, [NGO Directory of South Eastern Europe – A Directory and Survey Findings of West Balkan Environmental Civil Society Organizations](#), (Filcak R., Atkinson R., editors), [The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Szentendre, Hungary, 2006, 300 pgs.](#)
- Matijević, D., associate, Directory of Environmental Civil Society Organizations in Croatia – Directory and Results of Organizational Research, (Filcak R., Atkinson R., editors), The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country Office Croatia, Zagreb, 2006, 86 pgs.
- Matijević, D., editor, The Bulletin – periodical, The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country Office Croatia, Zagreb, 2004-2006, 750 copies per edition, 30 pgs.
- Matijević, D., co-author, Green Guidelines - Manual for the Implementation of Educational Activities for the Environment. The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country Office Croatia, Zagreb, 2004, 80 pgs.

6. Stručno radno iskustvo:

2017. – 2019. Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjold, Zagreb. Razvoj obrazovnih kurikuluma za interdisciplinarni studij „Međunarodna suradnja i održivi razvoj“ iz područja održivi razvoj i održivo korištenje društvenih/prirodnih resursa. Predavač kolegija Etika u međunarodnoj suradnji, Sociološke odrednice održivog razvoja, Uloga nevladinih organizacija za zaštitu prirode, okoliša i održivi razvoj.

2015. – 2017. UNEP (međunarodni konzultant za zaštitu prirode i održivi razvoj); Razvoj sustava pokazatelja integrirane zaštite prirode te procjene kakvoće i učinkovitosti u kontekstu EU/međunarodnog pravnog okvira.

2014. – 2015. UNDP i E3 Consulting Ltd. (međunarodni konzultant); Oblikovanje poslovnih planova i alternativnih načina održivog financiranja odabranih pravnih subjekata u Crnoj Gori, uz primjenu načela zaštite okoliša, održivog korištenja prirodnih resursa i društveno odgovornog poslovanja.

2012. – 2014. Center for International Development (CID/UNDP) / TF marketing, Zagreb (tematski urednik); Internetski portal i stručno-popularna TV emisija

ZelenJava <https://www.facebook.com/ZelenJava.org/>. Osmišljavanje multi-komponentnog javnog medija usmjerenog na populariziranje širokog spektra tema iz područja ekološke i društvene održivosti.

EUforija www.euforija.hr – Provedba programa edukacije hrvatskih poduzetnika za prilagodbu ulasku Hrvatske u EU. Organizacija jednodnevnih konferencija posvećenih poslovanju u EU: Transport, Energetika, Okoliš, Sustav poreza i carina, i sl. (u suradnji s HGK, pod pokroviteljstvom Vlade RH).

2002. – 2012. Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe (REC), Country office Croatia; Voditeljica programa i projekata, nacionalni i međunarodni konzultant

2000. – 2002. Javna ustanova Nacionalni park Plitvička jezera i USAID; Razvijanje, planiranje i provedba programa sposobljavanja i edukacije profesionalnog osoblja nacionalnih parkova.

1995. – 1999. Javna ustanova Nacionalni park Mljet; stručni voditelj